

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ YAYINLARI NO. 178

GENÇLİK SOSYOLOJİSİ VE ANTROPOLOJİSİ ARAŞTIRMALARI

Prof. Dr. Mahmut TEZCAN
Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi
Öğretim Üyesi

ANKARA - 1997

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ YAYINLARI NO. 178

**GENÇLİK
SOSYOLOJİSİ VE ANTROPOLOJİSİ
ARAŞTIRMALARI**

Prof. Dr. Mahmut TEZCAN
Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi
Öğretim Üyesi

ANKARA - 1997

ISBN : 975 - 482 - 386 - 3

Ankara Üniversitesi Basımevi 1997

Önsöz

Gençlik sosyolojisi, öteden beri başlıca ilgi alanlarımdan birisidir. Bu kitap, daha önce yayınlamış olduğum "Gençlik Sosyolojisi Yazıları", isimli çalışmamın genişletilmiş biçimidir. İçinde konuya ilişkin alan araştırmalarım ve literatür incelemelerim yer almaktadır.

Gençlik sosyolojisi, ülkemizde her zaman güncel olmuş, ilgi çeken konular arasındadır. Ülkemizde gençliğe yönelik yayınlar daha çok 1960 yılından sonra artmaya başlamıştır. Bu yayınlar gençliği tüm yönleri ile ele almaya yöneliktir. Salt sosyolojik olanları ise nispeten daha azdır. Bizim kitap da içerik yönünden diğerlerinden oldukça farklıdır. Gençlik bizde daha çok psikolojik, eğitimsel, psikiyatrik boyutlarıyla ele alınmıştır. Oysaki sosyolojik yönü ihmal edilmiş ve Gençlik sosyolojisi adı altında yeni bir uzmanlık dalı oluşmuştur.

Ayrıca gençliğe antropolojik yaklaşımlara da yer verdik. Kuşkusuz, gençliğin çeşitli kültürlerle göre de incelenmesi, araştırılması gerekmektedir.

Kitapta yurt dışındaki Türk gençliği konularına da yer verdik.

Kitabın daha sonraki baskılarında yeni konulara yer vereceğiz.

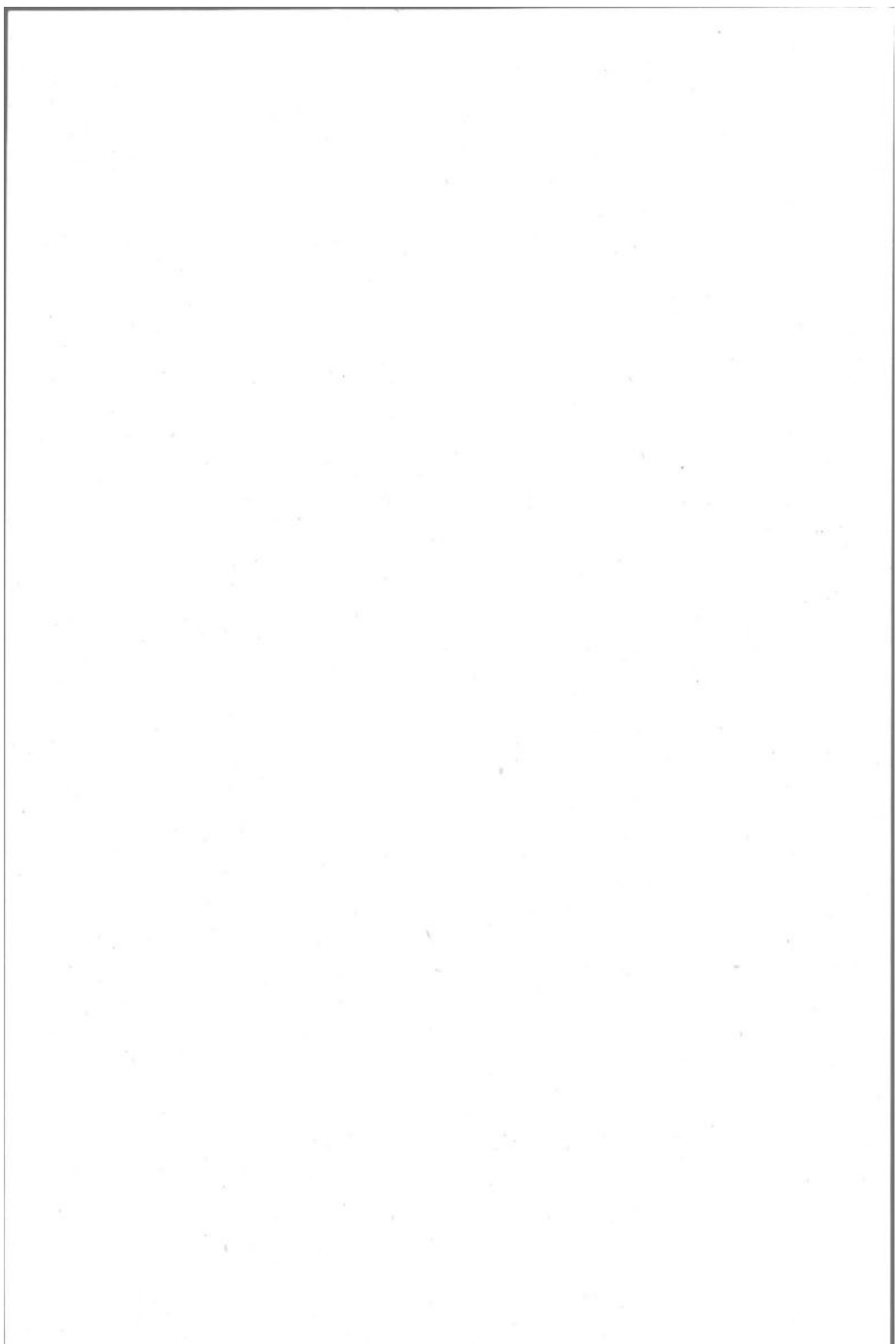
Konuların ele alınışında kuramsal açıklamalar ve başka ülkelerin gençliğine değinilmekle birlikte, daha çok Türk gençliği üzerinde durulmuştur.

Yine, yazıların genel çerçevesi, gençliğin toplumsal değişme ile ilişkilerini odak noktası olarak alması biçimindedir. Yani durgun, statik açıklamalardan çok, yazılarda, gençlik dinamik ve değişen bir ortamda ele alınmıştır. Böylece konumuz, sosyolojinin toplumsal değişme uzmanlık dalını da ilgilendirmektedir.

Tüm gençliğimize sağlıklı ilişkiler ve ortamlar dileğimle...

Prof. Dr. Mahmut TEZCAN

Ankara, Mayıs 1997

İçindekiler

ÖNSÖZ	III
I. BÖLÜM: GENÇLİK SOSYOLOJİSİ UĞRAŞI ALANI	1
A. GENEL OLARAK	1
B. ÜLKEMİZDE GENÇLİK SOSYOLOJİSİ	4
II. BÖLÜM: KUŞAKLAR ÇATIŞMASI	9
GİRİŞ	9
A. İŞLEVSELÇİ (Fonksiyonalist) KURAMDA KUŞAKLAR ÇATIŞMASI	10
B. WHITİNÇ'İN KÜLTÜR-KİŞİLİK MODELİ	14
C. ÇATIŞMA KAVRAMI VE YAKLAŞIMI	15
D. ÇATIŞMA NEDENLERİ	17
1. <i>Toplum Tiplerine Göre Farklaşma</i>	17
a. <i>İlkel Toplamlar</i>	17
b. <i>Çağdaş Toplamlar</i>	18
2. <i>Çatışmanın Genel Sosyo-Kültürel Nedenleri</i>	18
a. <i>Teknolojik Devrim</i>	19
b. <i>Bilgi Patlaması ve Artan Uzayan Zorunlu Eğitimsel Deneyimler</i>	19
c. <i>Demografik Neden</i>	19
d. <i>İki Kuşağı Birbirinden Koparan olayların Sıklığı</i>	20
e. <i>Gençliğin Gençlik Olarak Ortaklaşa Bir Bilinç Kazanması</i>	20
f. <i>Uzatılmış Gençlik</i>	20
g. <i>Değer Değişmeleri Sonucu Değer Çatışmaları</i>	21
h. <i>Aşağılık Komplekslerinin Çatışması</i>	22
E. OKUYAN GENÇLİĞİN AİLE İÇİ ÇATIŞMALARI	23
1. <i>Çatışma Nedenleri</i>	23
2. <i>Başlıca Çatışma Alanları</i>	24
3. <i>Anlaşmazlıklardan Etkilenme</i>	28
F. OKUYAN GENÇLİĞİN EĞİTİM KURUMLARINDAKİ ÇATIŞMALARI	28
1. <i>Öğretmenlerle Çatışmalar</i>	28
2. <i>Okul Yöneticileriyle Anlaşmazlıklar</i>	29

G. ÇALIŞAN GENÇLİĞİN ÇATIŞMALARI	29
1. Ailede Çatışmalar	29
2. İşyerinde Çatışmalar	29
H. YURT DIŞINDAKİ İŞÇİ AİLELERİNDE KUŞAKLAR ÇATIŞMASI	30
I. ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNDE KUŞAKLAR ÇATIŞMASI	30
İ. KUŞAKLAR ÇATIŞMASININ ÖNLENMESİ	31
1. Kuşaklar Çatışmasının Önlenemeyeceği Görüşü	32
2. Yaşlıların Üstünlüğü ve Gençlerin Yaşlılara Uyması Gerekliği Görüşü	32
3. Toplum Yapısında Değişmeler Gereği	33
4. Gençlere Sorumluluk Vermek ve Olanaklar Sağlamak	34
5. Yaşlıların Gençlerle Olan Eğitim Farklılıklarını Gidermek	34
6. Yaşlıların Gençlere Uymaları Gereği	35
7. Kuşaklararası Diyalogu Gerçekleştirmek	36
8. Akran Kültürü ve Gruplarını Tanıma	36
9. Ortak Değerler Yaratmak	38
10. Empati Uygulaması-Empati Eğitimi	38
11. Aile Danışma Merkezleri	39
12. Grup Terapisi	39
III. BÖLÜM: ÜLKEMİZDE 1968 ÖĞRENCİ HAREKETLERİ	43
GİRİŞ	43
A. ÖĞRENCİ-ÖĞRETİM ÜYESİ İLİŞKİLERİ	51
1. Öğretim Üyeleriyle İlişkiler	51
2. Tüm Gün Çalışma	51
3. Sınıflar	55
B. ÖĞRENCİLERİN MENSUP OLDUKLARI ÖĞRETİM KURUMLARI VE MERKEZİ İDARE İLE İLGİLİ İSTEKLERİ	55
1. Öğrencilerin Mensup Oldukları Öğretim Kurumları İle İlgili İstekleri	55
a. Yönetmelikler ve Sınavlar	55
b. Yönetime Katılma	56
c. Üniversite Kanunu İle İlgili Değişiklik İstekleri	59
2. Öğrencilerin Merkezî İdare İle İlgili İstekleri	61
a. Malî Özerklik	61
b. Fırsat Eşitliği	61
c. Öğretim Sonrası Sorunlar ve Öğrenci İstekleri	62
d. Özel Yüksek Okullar ve Öğrenci İstekleri	65
3. Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Sorunları	67
a. Sosyo-Ekonomik Sorunlar	67
aa. Yurtlar	67
bb. Burslar, Krediler	68
cc. Öğretim Araçları (Kitap, Teksir v.s.) Sorunu	69
dd. Harçlar	69

ee. Beslenme ve Sağlık Sorunları	70
ii. Beslenme	70
ii. Sağlık Sorunları	70
b. Kültürel Sorunlar (Ders Dışı Etkinlikler)	71
SONUÇ	72
IV. BÖLÜM: GENÇLİK ANTROPOLOJİSİ (GENÇLİK VE KÜLTÜR)	73
A. GENÇLİK VE MİLLÎ KÜLTÜR	73
1. Halk Oyunları Uygulaması	74
2. Çankırı Yârân Sohbetleri	74
B. AHİLİKTE GENÇLİK VE EĞİTİMİ	76
1. Vatandaşlık Eğitimi	77
2. Meslek Eğitimi	77
3. Askerî Eğitim	78
4. Ahilikte Meslekî Yetiştirme Dereceleri	78
a. Yamak	78
b. Çırak	78
c. Kalfalık	79
d. Ustalık	79
5. Bazı Ahi Kuralları	81
6. Ahilik Sisteminin Eğitim-Öğretim Açısından Genel Değerlendirilmesi	83
C. AHİLİK KAYNAKLI GELENEKSEL DELİKANLI ÖRGÜTLERİ	86
GİRİŞ	86
1. Üyelik Koşulları	86
2. Örgütün Gelir ve Giderleri	87
3. Örgütün İşlevleri	87
4. Örgütün Yapısı	88
a. Delikanlı Başı	89
b. Gönüller Ağası	90
c. Bayraktar	90
5. Gençlik Örgütlerinin Ahilikle İlişkisi	90
6. Toplumsal Değişmeler ve Delikanlı Örgütleri	91
D. SPOR GİYİM VE GENÇLİK	92
E. KÖY GENÇLERİNİN EVLENME İSTEKLERİNE İLİŞKİN DAVRANIŞ KALIPLARI	93
a. Erkek Gençler	94
b. Kız Gençler	95
F. DENİZLİ'DEKİ TOPLUMSAL DEĞİŞMELERİN GENÇLİĞE ETKİSİ ...	97
GİRİŞ	97
A. BABADAĞ İLÇESİ	97
1. El Sanatları	97

2. Gençlik	97
3. İlçedeki Toplumsal Değişmeler ve Ortaya Çıkan Sorunlar	98
B. YEŞİLYUVA KASABASI	100
1. El Sanatları	100
2. Gençlik	101
3. Kasabadaki Toplumsal Değişmeler ve Ortaya Çıkan Sorunlar	102
C. SERİNHİSAR İLÇESİ	104
1. El Sanatları	104
2. Gençlik	105
3. İlçedeki Toplumsal Değişmeler ve Ortaya Çıkan Sorunlar	105
D. YATAĞAN KASABASI	107
1. El Sanatları	107
2. Gençlik	107
3. Yatağan'da Değişim ve Sorunlar	108
SONUÇ VE ÖNERİLER	111
G. IĞDIR VE ARALIK'DA KERBELA YASININ KÜLTÜREL BOYUTLARI (GENÇLİĞİN KATILIMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA) ..	113
GİRİŞ	113
1. Iğdır Yöresi Hakkında Kısa Bilgi	113
2. Bir Gençlik Grubu Olarak DESTE'ler	116
3. Sine Vurmak	117
4. Zincir Vurmak	117
5. Aralık'daki Etkinlikler	118
6. Kasım Otağı	119
7. Elem	119
8. Dinsel Liderler	121
9. Kadınların Rolü	122
10. Yasaklar	122
11. Yöneticilerin Tutumu	123
12. Yasın Uygulanmasına İlişkin Değişmeler	123
13. Yasın Toplumsal İşlevleri	124
SONUÇ	124
V. BÖLÜM: GENÇLİK VE DEMOKRASİ EĞİTİMİ	127
VI. BÖLÜM: GENÇLİKTE SERBEST ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	131
A. ÖNEM	133
B. ÜLKEMİZDE GENÇLİĞİN SERBEST ZAMANLARINI DEĞERLENDİRME BİÇİMLERİ	133
C. KIRSAL KESİM GENÇLİĞİ	133
D. KENTSEL KESİM GENÇLİĞİ	134
E. ÜLKEMİZ GENÇLİĞİNİN SERBEST ZAMAN DEĞERLENDİRME SORUNLARI	136

VII. BÖLÜM: GENÇLİK MERKEZLERİ	141
VIII. GENÇLİK YILI	145
IX. BÖLÜM: YURTDIŞI GENÇLİK	147
A. YURTDIŞINDAKİ TÜRK GENÇLİĞİ	147
B. AVUSTRALYA'DA TÜRK GENÇLİĞİ VE KÜLTÜREL KİMLİKLERİ	151
1. Yaş Dağılımı	151
2. Serbest Zaman Faaliyetleri	152
3. Öğrencilerin Antisosyal Davranışları	152
4. Meslek Tercihleri	153
5. Dinsel İnanç ve Tutumlar	153
6. Yabancılarla Anlaşma Durumu	154
7. Türkiye'ye Kesin Dönüş	154
8. Kuşaklar Çatışması	155
9. Avustralya'luların Beğenilen Yanları	155
10. Avustralya'luların En Kötü Özellikleri	156
11. Hayatta Başarılı Olmanın Koşulu	156
12. Psikolojik Rahatsızlık	156
13. Gelecek Hakkındaki Duyguları	157
14. Doyum Sağlanacak Değerler	157
15. Türklerin Özellikleri	157
SONUÇ	158
C. YURT DIŞINDAN DÖNEN TÜRK GENÇLERİNİN EĞİTİMSEL SORUNLARI	158
1. Okul Başarısızlığı	159
2. Meslek Tercihleri	159
3. Uyum Kurslarının Açılması	160
4. Hoşgörüsüz, Katı Davranışlar Kazanma	160
5. Kuramsal Bilgilerle Donanma	160
6. Serbest Rahat Kişilikler Geliştirememe	161
7. Arkadaşlık İlişkileri	161
8. Yurt Dışında Edinilen Mesleklerin Türkiye'de Sürdürülmesi	161
9. Velilerin Okulla İşbirliği Yapması	161
10. Yaygın Eğitim İhtiyacı	162
11. Kuşaklar Çatışması	162
12. Gelecekte Korkulan Şey	162
13. Halkımızın Eğitilmesi	162
SONUÇ	163
D. TÜRK DÜŞMANI ALMAN DAZLAKLAR	164
E. AVRUPA'DAKİ TÜRK GENÇLİK ALT KÜLTÜRLERİ	165
a. Kendi Kültürüne Yabancılaşmış Gençlik	165
b. İslâmcı Gençlik	166
c. Marjinal Gençlik	166
d. Çeteleşmiş Gençlik	167
e. Kaçak Gençlik	167
f. Mülteci Gençler	168

X. BÖLÜM: GENÇLİK ALT KÜLTÜRÜ	169
A. TANIM	169
B. GENÇLİK ALTKÜLTÜRÜNÜN NEDENLERİ	170
C. ALTKÜLTÜR TÜRLERİ	170
D. TÜRKİYE'DE ALT KÜLTÜRLER	174
1. Genel Olarak	174
2. Depolitize Gençlik Örneği Olarak Tunalı Hilmi ve Bağdat Caddesi Gençliği Üzerine	174
XI. BÖLÜM: GENÇLİK VE YABANCILAŞMA	181
GİRİŞ	181
A. YABANCILAŞMA KAVRAMI	181
B. GENÇLİK YABANCILAŞMASININ NEDENLERİ	182
C. TÜRK GENÇLİĞİNDE YABANCILAŞMA ÖRNEKLERİ	184
D. GENÇLİK YABANCILAŞMASININ ÖNLENMESİ YA DA AZALTILMASI	185
XII. BÖLÜM: GENÇLİK VE TOPLUMSAL DEĞİŞME	187
A. GENÇLİĞİN TUTUCULUĞU	187
B. GENÇLİKTE RADİKALİZM (KÖKTENCİLİK)	187
C. AFRIKA GENÇLİĞİ	189
D. TOPLUMUMUZUN GENÇLİĞİ	190
E. AVRUPA GENÇLİĞİ	191
XIII. BÖLÜM: GENÇLİK KESİMİNDE ALKOL VE UYUŞTURUCU KULLANIMI	193
A. ALKOL KULLANMA	193
B. UYUŞTURUCU KULLANMA	194
ÖNLEMLER	194
UYUŞTURUCUYA KARŞI EĞİTİM	196

GENÇLİK SOSYOLOJİSİ UĞRAŞI ALANI

1.

Bölüm

A- GENEL OLARAK

Günümüz sosyolojisi, konularına göre günden güne uzmanlaşmaktadır. Bu uzmanlık dallarından birisi de "Gençlik Sosyolojisi" dir. Çok yeni olan bu dalda, gençliğe ilişkin araştırmalar da çok az olduğu için, sosyolojinin az gelişmiş dallarından birisi sayılmaktadır (1). Bu konudaki temel zayıflık, verilere ilişkin kuram eksikliğidir (2).

Gençliğin son yıllardaki toplumsal konumu ile ilgili olarak ilk girişimlerden birisi, S.N. Eisenstadt'ın "From Generation to Generation" isimli çalışmasıdır (3). Onun, yaş gruplarının konumu, gençlik hareketleri konusunda konusundaki çözümlemeleri, olayın karşılaştırmalı ve tarihsel temellerini aramayı amaçlamaktadır. Hem kuramsal, hem de uygulamalı bilgi elde etmeyi amaçlayarak, daha çok bugünkü gençlik kültürleri ve sorunlarını anlamaya çalışmaktadır.

Gençlik konusundaki ilk sosyolojik araştırmalar, özellikle şu dört konu üzerinde yoğunlaşmaktadır (4). Bunlar Eisenstadt ve Coleman'ın çalışmalarıdır.

1. Gençlik yaşamında arkadaş gruplarının önemi.
2. Gençlik kültürleri ve gençlik alt kültürlerinin anlamı, nedenleri ve işlevleri.
3. Kuşaklararası ilişkilerin nedenleri, örnekleri ve sonuçları. Bu konuda başka biçimde de ifade edilmiştir: "Yaş grupları arasındaki ilişkilerin kültürel boyutları."

- (1) Trend Report: Youth and Society, s.7; Current Sociology, Vol. 27, No: 213, 1979.
- (2) A.g. Yazı, s.7
- (3) Allen, S.: "Some Theoretical Problems In The Study of Youth", The Sociological Review, Vol, 16, No. 3, November 1968.
- (4) Marsland, David: "The Sociology of adolescence And Youth" in The Social Sciences in Educational Studies. s.154.

4. Toplumsal değişim dönüşümlerinde genç katılımının tarihsel ve siyasal önemi.

Daha sonra özellikle İngiltere’de genç işsizliği, gencin eğitimi, gençlik ve suçluluk, çalışma yaşamında gençlik, gençlik hizmetleri.

Gençlik sosyolojisi, birçok yıllar, iki kuramsal yaklaşımın egemenliğinde kaldı. Bunlar, “Yapısal-İşlevselcilik” ve “İdealist Çözümlemelerin Çeşitli Tipleri” idi (5). Gençlik kültürü ve gençlik alt kültürleri (Gençliğin kültürel yönleri) kavramları, yapısal-işlevsel kuram tarafından getirildi. Gençlik kültürü, radikal bir biçimde karşı-kültür (Counter-Culture) kavramına dönüştü. Bunlardan başka, Neomarksistler tarafından karşı kültür kavramıyla karışık bir biçimde bir eleştiri getirildi. Fakat bu tartışmanın niteliği zayıftı ve gençlik sınıfı kavramına ağırlık veriyordu (6).

İngiliz sosyolojisinde gençlik konusu, farklı kuramsal yaklaşımlarla sürdürüldü. Bu yeni dalga’nın kökleri, National Deviancy Conference’in tartışmalarında görülmüyordu. Bu konferansta, sosyolojide iki kuramsal yaklaşıma ağırlık verildi. Birincisi Toplumsal Reaksiyon Kuramı idi. Bu husus, Stan Cohen’de ilk kez açıkça görülmüyordu. Bugünkü ilgimiz bakımından bu yaklaşımın önemi, altkültürler kavramlaştırmasının “Sorun çözme” (Problem Solving) olarak yeniden keşfedilmesi idi. Bu yaklaşım Albert Cohen’in çalışmalarıyla yerleşti. Daha sonra konferanstaki ikinci yaklaşım, Marksizm idi. Sınıf, Marksist kavramlarda açıklandı. Yoksa gençlik çözümlemelerinde temel açıklayıcı bir değişken olarak yeniden ele alınmadı (7). Böylece yeni dalga Gençlik Sosyolojisi ortaya çıktı. İngiltere’de 1970’lerin sonlarında hem kuramsal hem de uygulamalı çalışmalarla sosyolojinin bu dalı gelişmeye başladı. Bu konuda, üniform bir durum sözkonusu değildir. Bir yanda Murdock’un sorun çözme yaklaşımı, diğer yanda ise Hall ve taraftarlarının sınıf yaklaşımları arasındaki görüş ayrılıkları sürmektedir (8).

Bir Gençlik Sosyolojisi içeriği olarak şu konular ele alınmaktadır.

- Gençliğe İlişkin kavramlar
- Yerleşim Birimlerine Göre Gençlik

Kent Gençliği (Sanayileşmiş Ülke Gençliği)

Kırsal kesim Gençliği (Üçüncü Dünya Gençliği)

(5) Smith, M. David: “New Movements in the Sociology of Youth A Critique”, British Journal of Sociology, Vol. 32, 1981, s.239.

(6) Smith, M. David: A.g. yazı, s.239.

(7) Smith, David: A.g. yazı, s.240.

(8) Smith, David: A.g. yazı, s.240.

- Gecekondu Gençliği
- Okuyan Gençlik, Çalışan Gençlik (Mesleğe Yönelme)
- Toplumsal Değişme ve Gençlik
- Kalkınma ve Gençlik
- Gençlik Hareketleri, Eylemleri
- Gençlik Alt kültürleri
- Gençlik ve Siyaset
- Gençlik ve Din
- Cinsellik ve Gençlik
- Gençlik ve Toplumsal Sapma
- Suçluluk ve Gençlik
- Gençlik İntiharları
- Alkolizm ve Gençlik
- Uyuşturucu Kullanımı ve Gençlik
- Serbest Zamanların Değerlendirilmesi ve Gençlik
- Kuşaklar Arası Çatışmalar
- Asker Gençlik
- Gençlikte Arkadaşlık İlişkileri
- Gençlik ve Yabancılaşma
- Gençlik ve Eğitim
- İşsizlik ve Gençlik
- Gençlik ve Hukuk
- Yönetime Katılma ve Gençlik
- Nüfus Açısından Gençlik

- Konut ve Gençlik (Gençliğin Barınma Olanakları)
- Beslenme ve Gençlik
- Gençliğin Mesleğe Yönelmesi
- Özel Durumlarda Gençlik (Yurt Dışındaki Gençlik, Yurt Dışından Dönen Gençliğin Uyum Sorunları) , Fiziksel ve Zihinsel Özürlü Gençlik.

Bu kitapta bu konuların bazılarına değineceğiz. Daha sonraki çalışmalarımızda diğer konulara da yer vereceğiz.

Görüldüğü gibi, "Gençlik Sosyolojisi", sosyolojinin bir dalı olarak, gençlik olgusunun tüm toplumsal kurumlarla ilişkisine yönelik bir alandır.

B. ÜLKEMİZDE GENÇLİK SOSYOLOJİSİ

Ülkemizde gençlik sosyolojisi niteliğindeki çalışmalar, daha çok 1960 yılından sonra başlamıştır. Gençlik hareketlerinin başladığı 1968 yılında ise gençliğe yönelme daha yoğun olarak başladı ve daha sonraları, bu konudaki araştırmalar, toplantılar, yayınlar giderek arttı. Ülkemizde gençliğin sosyolojik olarak ele alınmasına, eğitim bilimcilerin ve gelişim psikologlarının önemli katkıları olmuştur. Onların kendi açılarından gençliğe bakışları, gençliğe toplumsal ve kültürel açıdan da bakış gereksinimini doğurmuştur.

Ülkemizdeki gençlik sosyolojisi çalışmaları kuramsal olarak değil, daha çok uygulamalı, ampirik, görgül çalışmalardan oluşmuştur. Yani sosyologların çeşitli akımlarının, kuramlarının gençliğe uygulanış biçiminden oluşan kuramsal çalışmalar bizde yoktur. Belli bir yöntemle göre sınırlı bir örnekleme göre yapılmış gençlik çalışmaları çoğunluktadır.

1961 yılında, Prof. N. Abadan, Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri isimli araştırmasını yayınlamıştır.

1966 yılında yine üniversite öğrencileri üzerinde yapılmış iki araştırma görüyoruz. Bunlardan birincisi, Prof. H. Topçuoğlu'nun "Neleri Öğrenmek İstiyorlar?", ikincisi ise, Prof. Ö. Ozankaya'nın "Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri" isimli çalışmadır.

1967 yılında Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, "Kurum Yurtlarında Barınan Öğrencilerin Boş Zamanlarını Değerlendirme Anketi Sonuçları" yayınlamıştır.

1968 yılında ise Prof. F. Varış, "Ergenin Gelişimine Etki Yapan Kültürel Faktörler" isimli çalışmasını yayınlamıştır. Yine 1968 yılında, "1968 Yılı Öğrenci Hareketleri" -Eğitim Fakültesi Yayını; M. Taylak'ın "Öğrenci Hareketleri" ve O. Çaplı'nın "Çocukların, Gençlerin Eğitimi" isimli kitabını görüyoruz.

1970'li yıllarda gençlik sosyolojisi çalışmaları daha fazladır. Bunlardan bazı örnekler şunlardır.

- Özcan Köknel: Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları (1979)
- F. Gürses, H. Basri Gürses: Dünyada ve Türkiye'de Gençlik 1979
- Musa Arırt: Cumhuriyet Döneminde Gençlik (1979)
- Birsen Gökçe: Gecekondu Gençliği (1971)
- Nephane Saran: Üniversite Gençliği (1975)
- Beşir Atalay: Köy Gençliği Üzerinde Sosyolojik Bir araştırma (1979)
- Ahmet Taner Kışlalı: Öğrenci Ayaklanmaları (1974)
- Çiğdem Kağıtçıbaşı: Gençlerin Tutumları (1973)
- Şefik Uysal: Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimleri (1970)
- Özer Ozankaya: Türk Devrimi ve Yükseköğretim Gençliği (1978)

Görüldüğü gibi 1970'li yıllarda gençlik araştırmalarında konuları bakımından bir çeşitlilik görülmektedir.

Gelelim 1980'li yıllara: 1985 yılında gençlik yılının Türkiye'de de kutlanması, gençlik sorunlarına ilgiyi arttırmıştır. Kuşkusuz bu ilgiden "Gençlik Sosyolojisi" de yararlanmış. Resmî, özel ve gönüllü kuruluşlar, mesleki örgütler, gençlik konusunda toplantılar yapmış, yayınlarda bulunmuş ve gençlik konuları kitle iletişim araçlarında oldukça yaygın biçimde yer almıştır.

Gençlik yılında gençlerin kendileri de bu toplantılarda ve yayınlarda yer almışlar, katılmışlar, düşüncelerini açıklamışlardır: Örnek: 1985 Uluslararası Gençlik Yılı'nda, "Söz Gençlerin" 1986, Milliyet Yayını; İş Bankası Yayınlarında: Gençliğin Eğitimi, 1986; Türk Eğitim Derneğinin "Gençliğin Eğitimi ve Sorunları", 1985.

Gençlik Çağı (Ruh Sağlığı ve Eğitimi), daha çok ruh sağlığı ve eğitimi açısından Prof. A. Yörükoğlu tarafından ele alınmıştır (1985). Kuşaklar Çatışması konusu, okuyan ve çalışan gençlik açısından ilk kez kapsamlı olarak Prof. Mahmut Tezcan tarafından ankete dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. (1981).

Prof.A.Ekşi, "Gençlerimiz ve Sorunları" (1982) isimli geniş kapsamlı araştırması ile gençliğin psiko sosyal sorunlarına değinmiştir.

Prof. Eserpek, 1981 yılında "Eğitimin Yeni Tutum Geliştirmede Etkinlik Derecesi" isimli çalışmasını Ankara Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapmıştır. Spor Bakanlığının 1980'li yıllardaki bir dizi yayını da konumuzla ilgilidir. Örneğin:

- Çalışan Gençliğin İşbaşında Eğitimi-Çıraklık, Kalfalık, Mesleğe Yönelme Sorunları (Ankara, 1988).
- 12-24 Yaş Gençlerin Sosyo-Ekonomik Sorunları (1986)
- Gençlik ve Uyuşturucu Madde Alışkanlığı (1987)
- Orta-Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları (1984)
- Uluslararası Terörizm ve Gençlik (1987)
- Gençlik ve Uyuşturucu Madde Alışkanlığı (1987)
- Yükseköğrenim Öğrencilerinin Serbest Zaman Etkinlikleri, Kendilerini Gerçekleştirme Düzeyleri (1985)
- Aile ve Çevre Sorunlarının Gencin Kişiliğine Etkisi (1989).

Ankara Üniversitesi Rektörlüğünce 1985 yılında, Melike Güney'in "Üniversite Öğrencileri Arasında Depresyon ve Problem Alanlarının Akademik Başarı İle İlişkileri" isimli araştırması yayınlanmıştır. Devlet Planlama Teşkilâtı da 1985 yılında, Ece Örhun'un "Ankara Üniversitesi Öğrencilerinin Sosyal ve Psikolojik Sorunları" isimli araştırmasını yayınlamıştır. Çeşitli gençlik sempozyumları da yayın haline getirilmiştir. Örneğin, Gazi Üniversitesi, 1985 yılında "Milli Kültür ve Gençlik Sempozyumu", Cumhuriyet Üniversitesi ise 1985 yılında "Uluslararası Terörizm ve Gençlik Sempozyumu" isimli toplantıları kitap halinde yayınlamıştır.

Yurt dışından dönen işçilerin çocuklarının uyum sorunları ise Prof. M. Tezcan tarafından ilk kez sosyolojik açıdan ele alınmıştır. Yayının adı şöyledir: "Yurt Dışından Dönen Gençlerin Uyum Sorunları- Eğitim Sistemi ve Topluma Uyum", Ankara, 1987. 1980'li yılların gençlik sosyolojisi açısından önemli bir diğer olayı da, Gençlik ve Spor Bakanlığınca düzen-

lenen I. Gençlik Şûrasıdır (24-28 Ekim 1988 tarihli). Toplantıda tartışılan tüm konular kitapta yer almıştır.

1989 yılında Dr. İbrahim Cılga'nın bir araştırması, "Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları" adı altında yayınlanmıştır. Araştırmacı, gençliğin bir kesiti olan korunmaya muhtaç gençlerin toplumsallaşmaları üzerinde durmuştur (Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayını, 1989).

Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Gnl. Md. de, "Yurtkur Yurtlarında Barınan Öğrencilerin Beklenti ve Problemleri" isimli bir araştırmayı yayınlamıştır (Ankara 1988).

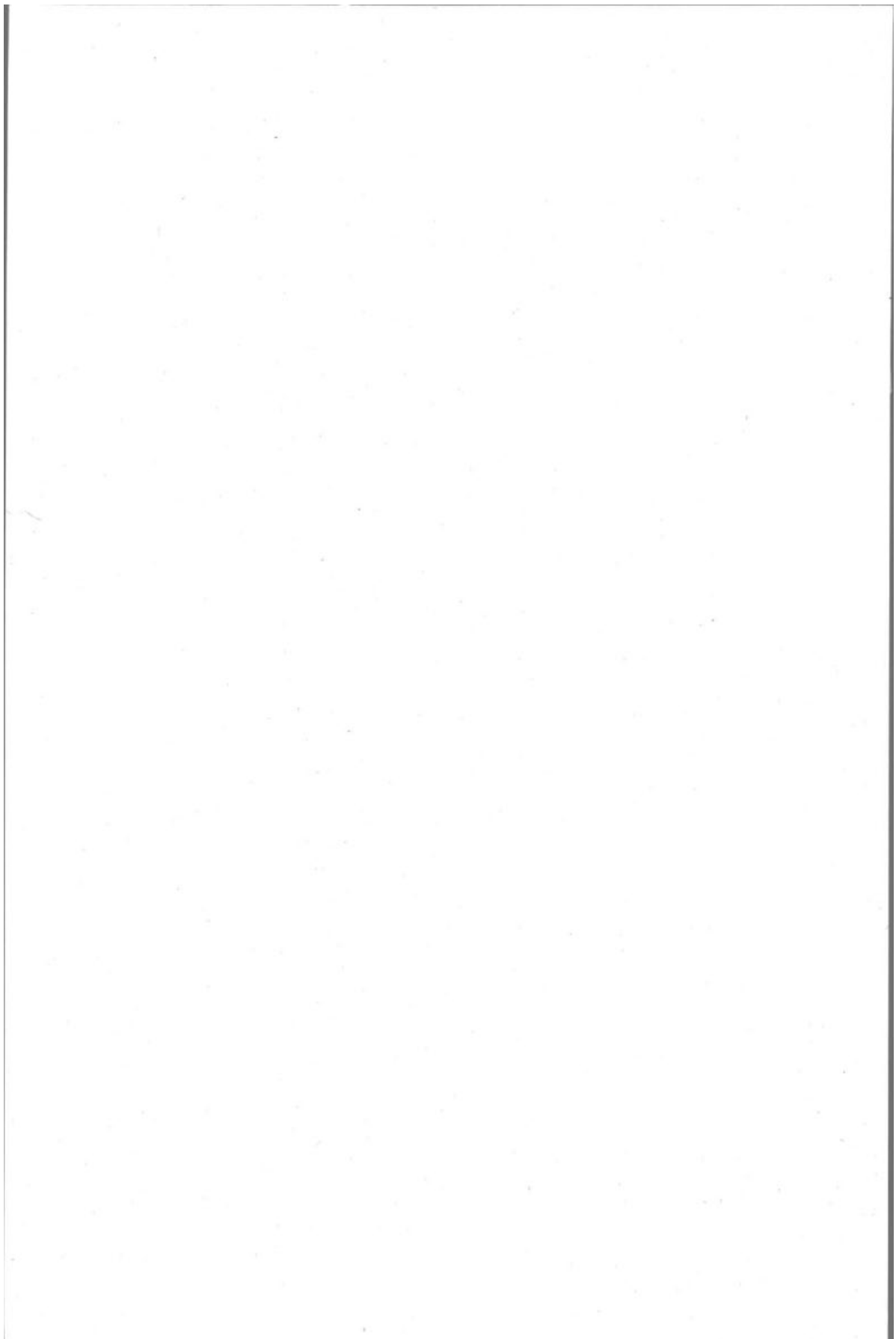
Prof. Aysel Ekşi de 1990 yılında "Çocuk, Genç, Ana Babaları" başlığı altında gençlerin ruhsal gelişimi ve ruhsal sorunlarını içeren bir çalışmasını yayınlamıştır (Bilgi Yayınevi, 1990).

Tarih içerisinde gençliği ele alan bir başka çalışma ise Yücel Aktar'ın İletişim Yayınları arasında çıkan 1990 tarihli yayındır. Kitabın adı; ikinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları (1908-1918)".

Erdal Atabek ise, yine 1990 yılında yayınlanan; "Gençlik Duvarları Yıkıyor" isimli kitabında gençliğe toplumsal açıdan bakıyor (Altın Kitaplar, 1990). Türkiye'de yapılan gençlik sosyolojisi araştırmaları daha çok okuyan gençlik ve üniversite gençliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Çalışan gençlik, işsiz gençlik, kırsal kesim gençliği ihmal edilmiştir. Araştırmalarda daha çok sorunlar üzerinde durulmuştur. Sosyolojik kuramlarla bağlantılar kurulamamıştır,

Alpay Kabacalı ise 1992 yılında, "Türkiye'de Gençlik Hareketleri" isimli kitabını yayınlamıştır. Gençlik hareketlerinin ülkemizdeki tarihçesi ele alınmıştır.

Değişen Türkiye'nin gençlik açısından pek çok sosyolojik sorunları ve konuları vardır kuşkusuz. Bunların da ileride yapılacak araştırmalarla zenginleştirileceği doğaldır. Özetle, eksikliklerine rağmen, gençlik sosyolojisi açısından ülkemizde önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

KUŞAKLAR ÇATIŞMASI

2.

Bölüm

GİRİŞ

Değişen Türk ailesinin yeni bir boyutu da kuşaklar arası çatışmalara sahne olmasındır.

Kuşaklar çatışması, özellikle günümüzde yaygın olarak görülen sosyolojik bir olgudur. Sanayileşme sürecine geçiş aşaması içerisinde konu, ülkemizde de önem kazanmaktadır. Ülkemizde bu konuda yeter sayıda araştırmalar yapılmamıştır. 1968 yılında öğrenci hareketlerinin yoğunlaşmasından sonra gençlik sorunları su yüzüne çıkmaya başlamış ve kuşaklar çatışması olgusunun bilincine varılmıştır. Böylece gençlerin aile, okul ve iş yaşamında yaşlılarla ilişkilerinden doğan sorunlar dikkati çekmeye başlamıştır. Bu bölümdeki açıklamalar, genellikle, 1978 yılında yaptığımız araştırma bulgularına dayandırılmıştır (1).

Sorun

Toplumsal değişimin hız kazanmasıyla kuşaklar çatışmasının yoğunlaşması da bir sorun oluşturmaya başlar. Durum ülkemiz açısından da böyledir.

Amaç

Bu araştırmadaki amacımız, konunun bazı görünümelerini ortaya çıkarmaktır. Çok boyutlu böyle bir konunun çatışma nedenleri, alanları, tepkileri ve önlenmesi üzerinde durmak, araştırmanın amacıdır.

Sınırlılıklar

Araştırmamız, lise öğrencilerini kapsamaktadır. Lise öğrencileri, ergenlik döneminde olmaları nedeniyle çatışma bakımından en anlamlı dönemde bulunmaktadır. Teknik liseler araştırma dışı bırakılmıştır. Ayrıca Ankara ilinden farklı düzeylerde üç lise ele alınmıştır. Bu duruma göre deneklerimiz kent gençliğinin bir kesitini oluşturmuştur. Köy ve kasaba

(1) Tezcan, Mahmut: Kuşaklar Çatışması, s.1.

gençliği de araştırma dışı kalmıştır. Ayrıca araştırmamız, kuşaklar çatışmasının gençler yönünden görünüşü ile sınırlandırılmıştır. Konunun yetişkinler yönünden görünümü de araştırma dışı tutulmuştur.

Sayıltı

Gençlerin yaşlı kuşaklarla çatışmasının özünü, onların otoriteden bağımsız olmak istemeleri oluşturmaktadır. Her türlü otoriteye başkaldırma, tüm kuşak çatışmalarında ortak bir özellik olmaktadır. Bağımsız olmak, özgür olmak, kendi başına karar vermek, otoritenin baskısından kurtulmak isteği, ergenlerin ortak bir özelliğidir.

Yöntem ve Teknik

Araştırma, görgül bir araştırmadır. Lise öğrencilerine anket tekniği uygulanmıştır. Farklı sosyo-ekonomik düzeylere göre farklı üç lise seçilmiştir. Ayrıca konu ile ilgili literatür incelemesi yapılarak çeşitli amaçlarla yapılan yerli ve yabancı araştırmaların bulgularından da yararlanılmıştır. Araştırmada sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet ve öğrenim düzeyi değişkenleri kullanılmıştır. Okuyan gençlik olarak üst sosyo-ekonomik düzeyi temsilen Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji lise kısmı öğrencileri, alt kesimi temsilen Gülveren Lisesi, çalışan gençliği temsilen de Anafartalar Akşam Lisesi öğrencileri denek olarak alınmıştır.

Araştırmanın uygulanmasında her sınıftan ikişer şube, tesadüfi örnekleme göre alınmıştır. T.E.D. Ankara Kolejinden 198, Gülveren Lisesinden 216, Anafartalar Akşam Lisesinden 228 kişi olmak üzere toplam 638 öğrenci, anketi doldurmuştur.

Kuramsal Çerçeve

Kuşaklar çatışması, değişik sosyolojik akımlar açısından ele alınabilir.

A. İŞLEVSELÇİ (FONKSİYONALİST) KURAMDA KUŞAKLAR ÇATIŞMASI

İşlevselcilere göre toplum, birbiriyle ilişkili ve bütünleşmiş bir toplumsal sistem olarak işler. Fakat kurumsal ögeler dengeyi bozarsa, muhtemelen yabancılaşma ve isyan ortaya çıkar. Kuşaklar, toplumsal yapının boyutları olarak nasıl faaliyet gösterir? Yani yaş grupları, toplumsal düzendeki dengesizlik ve gerilimleri nasıl yansıtır? Yaş gruplarında farklılaşma nasıl gerçekleşir?

İşlevselci modele göre kuşaklar çatışması, yaş grupları ve toplum arasındaki zayıf bütünleşme sonucudur (2). Fonksiyonalizme göre kuşak-

(2) Braungart, Richard: "The Sociology of Generations and Student Politics; A Comparison of The Functionalist and Generational Unit Models", Journal of Social Issues, 30 (2).

lar çatışmasının derecesi, kaçınılmaz olarak yaş grupları arasındaki kişilik gelişmesinin aşamalarındaki farklılıklara bağlıdır (3). Bu da farklı kuşakların farklı toplumsallaşmasını ifade eder. Nihayet tüm kişisel kimliğe ve toplumsal olgunluğa ulaşmak için genç karşı gelmeli, meydan okumalı ve yaşlı kuşağın yerini almalıdır. İşte burada kuşaklar çatışmasının tohumları yatar. Modele göre toplumda gencin bütünleşmesi ne kadar sorunsal ise, kuşaklar çatışması ya da kuşaklar arası uçurum o derecede gerçekleşir. Görüldüğü gibi konunun odak noktası, gençliğin tüm toplumla bütünleşip bütünleşmemesi etrafından yoğunlaşmaktadır.

Toplumsal düzende bütünleşme, toplumun yapısı tarafından tayin edilir. Toplum karmaşıklaşırken yaş grupları arasındaki uyum düzeyi ve genel toplumsal yapı, aşağıda belirtilen noktalar bakımından daha zayıf duruma gelir (4). a) Yaş gruplarının değer ve yönelimleri, toplumsal yapının genel kurumsal norm ve değerleri arasındaki uygunluk derecesi, b) Kimliğin ne ölçüde yaş gruplarına katılma yoluyla gerçekleştiği ve bunun ne ölçüde toplumsal statünün kazanılmasında yeterli olduğu, c) Tüm kurumsallaşmış rollerin ne ölçüde yaş gruplarına ayrıldığı.

Bu üç düzey hem ilkel, hem de modern toplumlarda farklı yaş gruplarının "bütünleştirici yönelimlerinin derecesini" ifade eder.

Karmaşık toplumda yaş gruplarının bütünleşmesi ve gençlik tarafından kişisel kimliğe ulaşma daha zor bir duruma gelir. Modern toplumda ilkel toplumdaki farklı olarak a) Gençliğe olan ekonomik gereksinim azalmaktadır. b) Aile ve toplum arasında birbirine uymayan yönelimler vardır. c) Her biri yerine geçen kuşaklarda ek talepler yer alır. Bunların her biri gençleri yetişkinler dünyasından ayırmaya teşvik eder (5). Bu noktaları biraz açıklayalım:

a) Bettelheim'a göre, tarihsel yerinden çıkarılmasından dolayı bugün gençliğe fazla gereksinim yoktur. Gençlerin nitelikli enerjileri, fiziksel güçleri, savaş yetenekleri modern ve mekanize olmuş toplumda ilkel toplumdaki gibi değerli değildir. Böylece yaşlı kuşağın gözünde gençlik, ekonomik yarardan ekonomik ve toplumsal zarar hanesine geçmiştir.

Bir sosyolog da bilimin ilerlemesi sonucu olarak nüfusun yaşlanması nedeniyle gençlere mümkün olduğu kadar az gereksinim olacak yoğunlukta ve homojenlikte yetişkin grupları oluşturulduğundan söz etmektedir (6). Sonuç olarak, bir yaş grubu oluşturan gençlik, geniş toplumsal düzeye katılmaktan soyutlanmış duruma gelir.

(3) Bengtson, Furlong, Laufer: "Time, Aging and the Continuity of Social Structure" Journal of Social Issues, Vol 30, No.2.

(4) Braungart, R. : A.g. yazı

(5) Braungart, R. : A.g. yazı

(6) Jousselin, Jean: Une Nouvelle Jeunesse Française, 1966.

b) Modern toplumdaki aile ve toplum arasında yönelim farkı vardır. Aile yayılmış, özel ve ortaklaşa değerler ve ilişkilere önem verirken, toplum, evrensellik, başarı ve bireyci değerlere yönelir. Bu yüzden genç tarafından aileden daha geniş toplumsal düzene geçiş, evde öğrenme ve deneyim yoluyla artık kolaylaştırılmamaktadır. Hızlı toplumsal ve tarihsel değişme dönemlerinde aile gence yeterli rehberlik ve rol modelleri sağlamakta kendini hazırlıksız görür. Bu durum kuşkusuz, sempatik olmayan bir dünyada kendi yolunu kendisinin bulmasına zorlanan kimliğini arayan genci belirsiz ve güç durumlara sokmaktadır.

Özellikle modern toplumda aile, genci toplumsallaştırmak olan geleneksel sorumluluğunu bırakınca, eğitim, formal toplumsallaştırma rolünü üzerine alır. Aile artık toplumda özel konumlara katılım için toplumsallaşmayı sağlayamamaktadır. Modern gençliğin uzun süre okula devam etmesi beklenirken onlar güç bir duruma zorlanmaktadır. Kendilerini başarı yönelimli, yüksek derecede yarışmalı iş piyasasına girmeye hazırlamaları için evlilikleri ve çalışma yaşamları gecikmektedir. Bundan başka yetişkin toplumunca gence sunulan ideal değerler genellikle gerçek uygulamada karmaşık ve gerçek dışı duruma gelmektedir. Ergenin uzatılmış soyutlanması, üniversite yaşamının soyutlanması, yetişkin toplumun gerçek olmayan değerlerini eleştirmek ve değerlendirmek olanağı gençlikte yetişkin dünyasına karşı bir belirsizlik yaratmıştır. Braungart, açıklamasına şöyle devam ediyor (7).

İşlevsel yaklaşıma göre gençliğin soyutlanması ve onlarca deneyimlenen psiko-sosyal belirsizlik, yapısal farklılaşma ve değişimin dolaysız sonucudur. Kuşaklar, toplumda karmaşık, kişisel olmayan güçler tarafından ayrı bir tarafa itilmişlerdir ve gençlik hareketleri kısmen bu yapısal yabancılaşmanın sonucudur. Gençler yetişkinlerce kendilerine verilme-yen statü kazanmayı ve rol oynamayı istemektedirler. Çünkü sanayi toplumu, bütün üyelerine tamamen kurumsallaşmış rolleri ayırmaz, böylece kuşaklar farklılaşması ortaya çıkar. İşte fonksiyonalizme göre gençler ve yaşlılar arasındaki toplumsal konumlardaki çelişkilerden kuşaklar çatışması doğar (7a). Çatışma ve gençliğin isyanı (Özellikle suçluluk grupları, gençlik örgütleri ve asi gençlik hareketleri), sistemi onarmak, onu farklılaşmamış ve eşitci orjinal düzeyine getirme çabalarıdır.

İşlevsel model, yaşı, rol ayırımı için önemli bir farklılaşma etmeni olarak görür. Bununla birlikte, toplumsal karmaşıklık ve psikolojik, toplumsal, siyasal ve ekonomik bütünleşmeye ulaşmanın artan güçlüğü yüzünden kuşaksal yabancılaşma gerçekleşir. Gençlik hareketleri, kuşaksal yabancılaşmayı yansıtır. Girişimcilerinin amacı, başabaş olma (Eşitlik) ve toplumun merkeziyle bütünleşmeye çalışmadır. Bu yüzden gençlik hareketleri, örgütlenmiş devrimlerden çok, statükoya karşı tepki olarak görül-

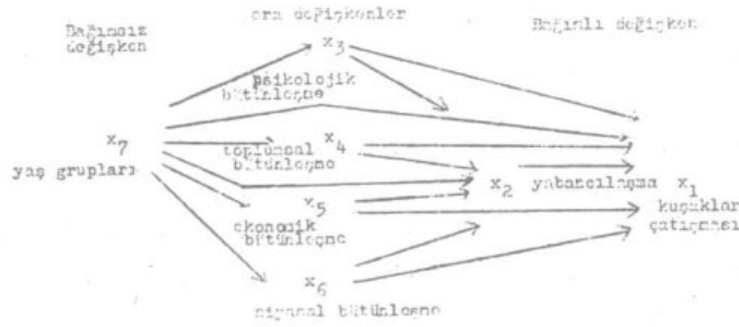
(7) Braungart, R. : A.g. yazı

(7a) Bengtson, Furlong, Laufer: A.g. yazı.

mektedir. Toplumu yıkmaktan çok, topluma girmek ve bunu kutlamak istemektedirler. Braungart'a göre kuşaklar çatışması açısından işlevsel modeli şöyle formüle edebiliriz (8).

İşlevsel modelin formüle edilişi

Kuramın odak noktası olan kuşak çatışması, bağımlı değişken olarak x_1 olsun, bu da yüksek derecede yabancılaşma sonucudur ki x_2 diyelim. Yabancılaşma, toplumda çeşitli sektörlerin düşük derecede bütünleşmesinden etkilenir. Bu sektörler, psikolojik (x_3), toplumsal (x_4), ekonomik (x_5) ve siyasal (x_6) sektörlerdir. Bunlar ara değişkenlerdir. Yaş grubu (x_7), bağımsız değişken olarak ifade edilmiştir. Bu bağımsız değişkenin ara değişkenleri dolaysız, bağımlı değişkeni ise dolaylı olarak etkilediği varsayılmıştır. Yaş farklılaşması yalnız başına kuşaksal isyanı açıklamayacaktır. Fakat yaş grupları yabancılaşma ile sonuçlanan toplumsal bütünleşme eksikliği deneyimleri olarak kuşaksal isyana dahil olurlar.

Şekil 1

Özetle, kuşaklar çatışmasının işlevsel modeli, bir yaş grubu olarak gençliğin toplumda tüm psikolojik, toplumsal, ekonomik ve siyasal bütünleşmeye giderek artan bir güçlülükle ulaşacağını ve bu toplumsal bütünleşme eksikliğinin onları soyutlamaya götürdüğünü ve böylece gençliğin isyana teşvik edildiğini öngörür (9). Bu isyan ise onların toplumsal düzende haklı yerlerini alma girişimidir.

$$x_1 = x_2 + x_3 + x_4 + x_5 + x_6 + x_7$$

$$x_2 = x_3 + x_4 + x_5 + x_6 + x_7$$

Özetleyecek olursak, işlevsilcilere göre toplumsal bütünleşme noksanlığı, gençliği yabancılaşma ve isyan durumuna itmektedir. Bu model, gençlik uyumsuzluğunun nedenini, esas olarak, yetişkin öncesi ve yetişkin kurumları arasındaki dengesizlikte aramaktadır. Burada temel çelişkiler, yetişkin ve gençlerin birbirine zıt hakları arasındaki süreksizlikte, kuşak-

(8) Braungart, R. : A.g. yazı

(9) Braungart, R. : A.g. yazı

sal zevklerin, tarzların çatışmasında ve tüm kurumsal bütünleşmeye ulaşmadaki başarısızlıkta yatar. İşlevselciler, yetişkin kurumlarının kendilerinde temel bir çelişki görmezler.

İşlevsel kuşaksal değişme modeli, dengedeki sistem ve parçaları arasında statik bir ilişkiyi temsil eder. Bu modelde temel değişme yolu, toplumsal dengesizlikte bulunur. Günümüzde tüm toplumlarda gençlik isyanları genellikle sistemi yeniden dengeye getirme girişimleri olarak görülür.

İşlevsel kuramın bu görüşleri eleştirilmiştir. Aslında, bağımsız-bağımlı değişken ayrımı, nedensel açıklama stratejisinden çok, bir çözümleme (analiz) tekniğidir. Ayrıca, işlevselciler, temelde çelişkileri yetişkinlerin sahip olduğu haklara karşı gençler arasındaki süreksizlikte ve böylece tüm kurumsal bütünleşmeye varmadaki başarısızlıkta ararlar. Oysa işlevselciler yetişkin kurumlarının kendileri arasındaki temel çelişkileri görmezler. Mannheim, gençlik anlaşmazlığını toplumsallaşma süreci ile açıklamaz. Gençliğin tepkilerini modern toplumda bulunan temel konular ve çelişkiler açısından ele alır (10). Kadın hakları, ekoloji, azınlıkların hakları gibi yeni temel çelişkiler, geleceğe yönelik konular, yapısal koşulların eleştirisi olarak ele alır. Oysa işlevselciler, gençlik anlaşmazlığını doğurur. Bu yaklaşım, gençlik anlaşmazlığını yapısal koşulların eleştirisi olarak ele alır. Oysa işlevselciler, gençlik anlaşmazlığını toplumsal yapıda toplumsallaşma sorunlarının bir kenara itilmesi olarak ele alırlar.

Sosyolog Bottomore, işlevselcilerin en değerli sayılabilecek taraflarının, her toplumda çeşitli toplumsal eylemlerin aralarında bağıntı oldukları görüşüne vurguda bulunması ve açıklığa kavuşturması olduğunu fakat herhangi bir toplumda hangi eylemlerin ve nasıl bağıntılı olduklarını saptayabilmenin bugün bir sorun olarak ortada durduğunu belirtmektedir (11).

Nedensel tek yönlü doğrusal (Nedensel) bir açıklama modeli işlevselci bir yaklaşımla bağdaşmaz. O zaman Bottomore'un eleştirisi de göz önünde bulundurularak, yani toplumda hangi eylemlerin ve nasıl bağıntılı olduklarını saptayabilmede Whiting'in "Kültür-Kişilik" modeline yönelmek gerekmektedir.

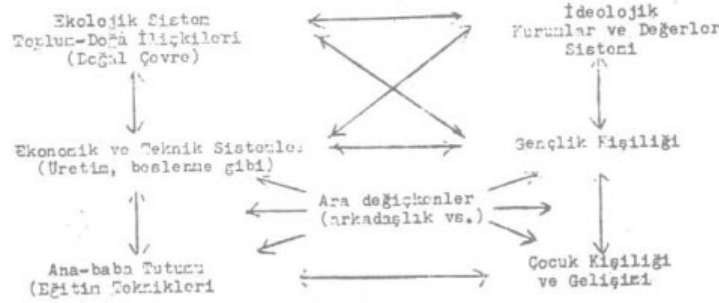
B. WHITING'İN KÜLTÜR-KİŞİLİK MODELİ

Bu modele göre, toplumsal ve kültürel değişkenler arasında kurulan ilişkilerin toplumsal sistemi belirlemesi ile bütüncü bir görüşe ulaşılmaktadır. Böylece kişilik, ekonomik sistem ile ve değerler sistemi etkileşimi sonucu oluşmaktadır. Bu tür oluşan kişilik, ikincil kurumlar aracılığı ile

(10) Braungart, R. : A.g. yazı

(11) Bottomore, T.B. : Toplumbilim, s.55.

temel kurumları etkilemekte ve kültürel evrimin gerçekleşmesine imkân vermektedir (12). Bu etkileşim, aşağıdaki çizelgede açıkça görülmektedir (13).

Şekil 2

C. ÇATIŞMA KAVRAMI VE YAKLAŞIMI

Kuşaklar çatışması olgusunda karşımıza çıkan bir kavram da “Çatışma”dır. Çatışma kavramı da sosyologları uğraştıran temel kavramlardan birisi olmuştur. Grup yaşamının doğal bir parçası olarak görülmüştür.

Fichter’e göre, çatışma “iki ya da daha fazla kişinin ya da grubun birbirlerini reddetmelerini ifade eder ki bu, imha, yok etme suretiyle ya da etkisiz bırakma yoluyla olur. Bunun en ilkel ve temel biçimi savaştır (14). Çatışma, yalnız savaştaki gibi ileri ve yok edici nitelikte olmayabilir. Bireyler arası, kuşaklar arası, meslekler arası, partiler arası, hemen her toplumda rastlanan beşeri bir ilişki biçimidir. Belirti biçimleri ise, incitici sözler, jestler, incitici hareketler, fiziksel saldırı gibi çeşitli olabilir. Böylece çatışma, çeşitli anlaşmazlık biçimlerini içerir (15).

Bir başka ifade ile Coser’e göre toplumsal çatışma, ahenk, denge, düzen, ya da anlaşma yokluğudur. Hoşnutsuzluk, anlaşmazlık, mücadele ve açık savaş varlığı (hem değerler, hem de, statü, anlamlar ya da mülk, gelir, iktidar, gibi ender kaynaklar üzerinde) çatışmanın en belirgin nitelikleridir (16). Böyle çatışmalar her tür ve ölçüdeki gruplarda gerçekleşir (Klanlar, kabileler, kentler arası ve ulusal çapta).

(12) Gökçe, Birsen: Gecekondu Gençliği, s.24.

(13) Güvenç, Bozkurt: Sosyal ve Kültürel Değişme, s.33.

(14) Fichter, Joseph: Sociology, s.230

(15) Fichter, Joseph: A.g.e., s.231.

(16) Kloss, M. Robert: “Social Conflict”, Encyclopedia of Sociology, s.267

Günümüz Alman sosyologlarından Ralf Dahrendorf ise çatışmayı, "Bireyler arasında birbirine uymaz farklı amaçları içine alan her türlü ilişki" olarak tanımlıyor (17).

Aynı biçimde Max Gluckman, "Toplumsal organizasyonun yapısı tarafından zorlanmış karşı gelmeler" olarak tanımlıyor (18).

Yukarıdaki açıklamalardan da görüldüğü gibi çatışma kavramında daha çok anlaşmazlık niteliği ağır basmaktadır. Biz de araştırmamızda, kuşaklar çatışmasını, kuşaklar arasındaki anlaşmazlıklar olarak ele aldık. Yani birbirlerine ters düşme, uymama anlamında.

Şimdi de çatışma kavramı üzerinde duran ve bu konudaki çalışmalarıyla tanınan Alman sosyoloğu George Simmel ve sonradan bu kavramı daha çok geliştiren Lewis A. Coser'in açıklamalarına değinmek istiyoruz.

Simmel'e göre toplumda uyum ve çatışma, bükümlü olarak vardır. Cazibe ve nefret, aşk ve kin her yerde vardır. Ona göre uygulamada tamamen uyum durumunda bir grup yoktur. Çatışma, toplumsal yaşamın temelidir. İyi bir toplum çatışmasız değildir. Simmel'e göre çatışma tamamen olumlu yönden ele alınmıştır. Ona göre çatışma işlevseldir.

Simmel, çatışmanın özelliklerini ve işlevsel olduğunu şu noktalar etrafında toplamıştır (19). Daha sonraları, Lewis Coser, bu işlevlerle eklemeler yapmıştır.

a) Toplumsal çatışma, karşılıklı bir eylem, bir ilişki biçimidir. Çünkü taraflar birbirini etkiler. Böylece çatışma bir etkileşim biçimidir. Park ve Burgess gibi sosyologlar da çatışmanın bu yönünü belirtmektedirler.

b) Belirli çatışmalı bir ilişkiyi ona katılanlar ya da dışarıdan gözleyenler tamamen olumsuz olarak nitelendirebilirler. Oysa ki, bunun gizli olarak olumlu görünümüleri olabilir. Daha ilerki ilişkileri olanaklı kılarak olumsuz tutum ve duygulara bir çıkak olarak hizmet edebilir.

c) Çatışma, yıkıcı olmaktan çok yaratıcı bir güç olarak görülebilir. Birliği kurmaya ya da yeniden kurmaya yardım edebilir.

d) Mevcut bağları güçlendirir ya da bir yenisini kurar. Grubu bütünleştirebilir. Birliğe ulaştırır.

Simmel, grup içi çatışmanın bir dış amaç olduğu takdirde nasıl gerilimi azaltacağını belirtmiştir. Dışarı ile çatışma olduğu zaman grup üyeleri daha yakından bir araya gelirler (20). Grup içi dayanışma artar.

(17) Kloss, M. Robert: A.g. yazı.

(18) Kloss, M. Robert: A.g. yazı.

(19) Coser, A.L. -Rosenberg, B.: Sociological Theory, s. 184-185.

(20) De Fleur, L. Melvin ve diğerleri: Sociology, s.49.

e) Çatışma, değişmeyi uyarabilir (21). Örgütleri, grupları değiştirebilir, yeni durumlar yaratabilir. Örneğin ırk çatışmaları, bazı ülkelerde yeni yasalar çıkarılmasına ve ırk ayrımını ortadan kaldırmayı amaçlayan eski yasaların daha iyi çalışmasını sağlamıştır. Örneğin oy verme, konut, eğitim, çalışma gibi yasaların. Böylece çatışma, sosyo-kültürel değişmeyi sağlayan güçlü bir uyarıcıdır.

Park ve Burgess, çatışmanın diğer özellikleri olarak bilinçli, kişisel ve aralıklı olarak gerçekleşen bir süreç olduğuna dikkati çekmektedirler (22).

Daha sonra sosyolog Lewis Coser, çatışmanın şu işlevlerine değinmektedir (23).

f) Grupta çatışma, mevcut normların yeniden canlanmasına yardım eder.

D. ÇATIŞMA NEDENLERİ

Bir doğal eğitim kurumu olarak aile, kuşaklar çatışmasının en belirgin ve yoğun olduğu yerdir. Özellikle sanayileşmiş ve kentsel yörelerdeki çekirdek aileler, çatışmalara geniş ölçüde sahne olmaktadır.

1. Toplum Tiplerine Göre Farklılaşma

a. İlkel Toplamlar

İlkel toplumlarda kuşaklar çatışmasına rastlanmaz. Çünkü orada gençlerden beklentiler bellidir. Özellikle “Geçiş (İnisiyasyon) Törenleri”, çocukluktan yetişkinliğe geçişi sağlar. Bu törenlerle çocuk, erişkin düzeyine ulaşır. Artık genç, kesin olarak belirtilmiş kurallara göre hareket eder. Yasaklar, gelenekler, töreler, onun kişiliğinin gelişeceği sınırları gösterir ve bunlar birbirleriyle çelişmezler (24). M. Mead, “Samoda Yaş” ve Yeni Gine’de Büyüme” gibi ilkel toplum araştırmalarında ergenlik konusuna değinmiş ve ergenliğin çatışmalarının bu toplumlarda görülmediğine işaret etmiştir (25). Kurallara uyan genç, toplumun onayını kazanır. Uy mazsa, cezalandırılır. Uyulan ölçünlerin değiştirilmemesi, hem yaşlılar, hem de gençler tarafından benimsenmiştir. Örneğin M. Mead, ilkellerde geleneklerin, törenlerin ve törelerin katılığı oranında çatışmaların, gerginliklerin azaldığına dikkati çekmektedir. Fakat bu toplumlarda genç, toplumu değiştirmeye, ilerlemeye yönelmemektedir.

(21) De Fleur, L. Melvin ve diğerleri: A.g.e., s.58

(22) Gould and Colb: A Dictionary of the Social Sciences.

(23) Coser, A.I. - Rosenberg, B.: Sociological Theory, s.207.

(24) Yavuz Halide: Ergenlik Çağında Gelişmeyi Etkileyen Güçler, s.19.

(25) Ottaway, A.K.C.: Education and Society, s.25.

b. Çağdaş Toplamlar

Çağdaş toplamlarda ise gençlerden birçok şey beklenir. Fakat gence önceden bu beklentileri karşılayacak kurallar kesin olarak açık seçik biçimde belirtilmediği için genç bu belirsizlik içerisinde yetişkinlerle çatışmalara düşer. Bu belirsizlik, sürekli değer değişimi içinde olan toplumumuzda daha da belirgindir. Bu kesin olmayan değer değişimleri çelişkiler doğurmaktadır (26). Geçiş törenleri v.s. gibi şeylerin olmaması, gencin şaşkınlığını ve kaygısını artırmaktadır. Yerleşmiş kuralların kişiyi koruyucu etkisi vardır. Oysaki biz, nasıl ve ne biçimde davranacağını belirtmeden ondan olgunluk bekleriz.

Eğitim sosyologlarından Ottaway da İngiltere, Amerika gibi sanayileşmiş toplamlarda gencin önüne konan çeşitli davranışların seçimindeki karışıklıktan dolayı azami çatışmaya neden olduğunu belirtiyor (27).

İlkel ve modern toplamları çatışma yönünden karşılaştırdıktan sonra şimdi modern toplamlardaki çatışma nedenlerini daha ayrıntılı olarak ele alabiliriz.

2. Çatışmanın Genel Sosyo-Kültürel Nedenleri

Çeşitli araştırmalar sonucu ortaya çıkan sosyolojik literatürü gözden geçirdiğimizde, nedenlerin çok çeşitli olduğunu görürüz. Bununla birlikte aşağıda belirttiğimiz nedenler en genel ve en çok kabul görenlerdir. Nedenler iki noktada toplanabilir 1. Bireysel (Gencin kimliğini kanıtlaması), 2. Sosyal (Sosyo-kültürel değişmeler).

1. Bir Fransız yazarı Débésse'e göre kuşaklar çatışmasının iki nedeni vardır (28).

a) Birincisi, büyüme ile birlikte yeni olanaklar edinen ergenin kendini yetişkin olarak kabul ettirme çabasıdır. Ergen, bu nedenle kişiliğini kabul ettirmeye çalışır.

Aynı temayı bir başka yazar da şöyle belirtiyor: Çatışmanın temel kaynağı, ana babaların çocuklarının yeni statülerine intibak etmek güçlüklerinde yatar. Yani, onların tavsiye edici bir toplumsallaşma kurumu rollerinden, çocuklarını kısmen kendileriyle eşit statüde görmek biçimindeki rol değişmesi (29).

b) İkinci kaynak, ergenin değişik topluluklarla çok sayıda ilişki kurmasının etkisiyle ana babalarının kuşağından farklı bir kuşağa mensup

(26) Yavuz Halide: A.g.e., s.20.

(27) Ottaway, A.K.C. : A.g.e., s.26.

(28) Onur, Bekir: Orta Öğretimde Ahlâk Eğitimi, s.163.

(29) Schwartz, A. James: The Schools and Socialization, s.160.

olma duyusunun uyandığı bir gelişim dönemi oluşudur. Böylece ergen, yargılar, kanılar, yaşama ve duygulanma biçimi yönünden yaşlı kuşaktan ayrılmaktadır.

2. İşte bunlar dışında, çatışmayı arttıran, kuşaklar arasındaki mevcut ayrılığı daha da büyüten sosyo-kültürel değışmeler ise literatürde başlıca şu noktalar etrafında toplanmaktadır:

a. Teknolojik Devrim

Teknolojik değışmelerin yaşam biçimimizde yarattığı değışmeler, serbest zamanların artışı, kentleşme, artan fiziksel hareketlilik, geleneksel toplulukların kayboluşu, makinalaşma gibi.

b. Bilgi Patlaması ve Artan, Uzayan Zorunlu Eğitimsel Deneyimler

Bu gelişmeler iki kuşağın toplumsallaşma durumu arasında boşluk doğurmaktadır (30). Gençlerin örgün eğitimden yararlanmaları, yaşlılardan daha fazla olmaktadır. Ergen, gelişme aşamasındadır. Bu nedenle öğrenmesi temel ve hızlıdır. Yetişkin ise yeni tarzları edinmeye çok zor muktedirdir. Temel kişilik değışmelerine uğramaz. Onun toplumsallaşması azalan derecededir (31).

Eğitimsel farklılaşma iki kuşağı iki türde ayırıyor i) Alt tabakadan gelen çocukların üniversite ve yüksekokullara gidiş ve babalarından daha yüksek kademelere çıkmaları ii) Müfredat programları bilim ve bilgideki gelişmeleri yansıtmaktadır. Bu nedenle bugünü orta okul mezunu, eski mezunlardan farklılaşıyor. Farklı beklenti, değer ve davranışlar kazanıyor (32). Böylece genç kuşak, ikili bir eğitim biçimine tabi olmaktadır. Yani gencin aldığı örgün eğitim ile yetişkinlerin verdiği eğitim arasındaki çelişkiler iki kuşağın anlaşmazlıklarını arttırmaktadır.

c. Demografik Neden

Kutuplaşmış bir demografik yapı da çatışma nedenleri arasındadır (33). Bir yanda nüfus oranı giderek artan gençler varken, diğer yanda, ekonomik, toplumsal ve siyasal gücü elinde bulunduran geniş bir yaşlılar grubu görülmektedir.

(30) Weinberg, Carl: Education and Social Problems, s.129.

(31) Davis, Kingley: "The Sociology of Parent- Youth Conflict s.104.

(32) Katz, Daniel: "Factors Affecting Social Change", Journal of Social Issues, Vol 30, No.3.

(33) Corwin, Ronald: Education in Crisis, s.194.

Diğer yandan insan ömrünün uzaması ile birkaç kuşağın bir arada yaşamak zorunda kalışı (34) ve gençlere yetki ve sorumluluk verilmeyişi çatışmayı doğurmaktadır.

d. İki Kuşağı Birbirinden Koparan Olayların Sıklığı

Bu durum da çatışma nedenleri arasında gösterilmektedir (35). Örneğin dünya savaşları, ekonomik bunalımlar, siyasal ve toplumsal devrimler gibi olaylar iki kuşak arasındaki değerleri sarsmakta ve kopukluğu kışkırtmaktadır.

e. Gençliğin, Gençlik Olarak Ortaklaşa Bir Bilinç Kazanması

Bu husus da günümüzde kuşaklar çatışmasının önemli nedenleri arasındadır. Yaygınlaşan eğitim, kitle iletişim araçları bu bilinçlenmede geniş rol oynamıştır (36). Bilinçlenme sonucu, sorunlarını, isteklerini, örgütleri yoluyla ve toplu gösterileri yoluyla kamu oyuna duyurmaktadırlar. Bu nedenle bu bilinçlenme, onların yetişkinlerle çatışmalarını artırmaktadır.

f. Uzatılmış Gençlik

Hızla sanayileşmiş ve sanayileşen toplumlarda gençlikten yetişkin dönemine geçiş süresi giderek uzamıştır. Daha eskilerde bu süre kısa iken, günümüzde toplumsal eylemlerin giderek karmaşıklaşması ile çok uzamıştır. Bu uzun devrede gençler, değişik ve çelişkili birçok kurallar yöntemiyle karşılaşmaktadırlar. Bir yazar, "Bu geçiş süresinin uzaması, düşüncelerde de kararsızlığın uzamasına uymayan bir düş dünyasında yaşama eğilimine yol açar" demektedir (37). Uzatılmış gençlik süresinde meslek seçme bile bir sorun olmuştur. Fakültesini seçmiş bir genç bile hâlâ, bitirdiği zaman ne olacağını bilememektedir. Uzatılmış gençlik dönemi, onları yetişkin yaşamının birçok ayrıcalık ve sorumluluğundan yoksun bırakmaktadır.

Bir yazar da, daha çok, sanayileşmiş toplumları dikkate alarak şöyle diyor (38):

".....Modern Sanayi koşulları, bir taraftan gençleştirmeyi geliştirirken, öte yandan da daha yaşlı, daha deneyimli bir gençler alayının ortaya çıkmasına neden olur. Bunlardan seks ve uyuşturucu maddelerle ön-

(34) Kışlalı, Ahmet: Öğrenci Ayaklanmaları, s.114.

(35) Onur, Bekir: A.g.e., s.164.

(36) Onur, Bekir: A.g.e., s.164.

(37) Hicter, Marcel: "Öfkeli Gençlik", Görüş Derg., Haziran 1973, No.2

(38) Berger, Bennet: Öğrenci Huzursuzluğu ve Uzun Gençlik Çağı, Ufuk, Cilt4, Sayı:1.

ceden deneyimleri olmuştur, kendi ana ve babalarından çok daha iyi bir öğrenim görmüşlerdir, kent yaşamı onları daha çabuk yozlaştırmıştır”.

Erik Erikson, gençlerin yetişkin sorumluluklarını üzerlerine almakta gecikmelerinin onların kişiliklerinin işlenmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunduğu görüşünü savunuyor (39).

g. Değer Değişimleri Sonucu Değer Çatışmaları

Kuşaklar çatışmasının belli başlı görünüşleri arasında değer çatışmalarının önemli bir yeri vardır. Bir kültürde geniş ölçüde kabul edilmiş genel değerlerin insanlar üzerindeki bütüncüleyici etkisine rağmen toplumsal sorunlar bazı durumlarda toplumsal değerlerden ortaya çıkar. Kuşaklar çatışması da toplumlarda değer değişimleri sonucu değer çatışmalarını yüzeye çıkarmakla toplumsal sorunlara yol açabilir.

Sosyolog J. Fichter, bu sorunların temel olarak iki durumda ortaya çıktığını belirtiyor (40). İlkin, kültürün kabul ettiği değerleriyle insanların gerçek davranışı arasında bir boşluk ya da çatışma olduğu zaman; ikicisi ise, toplumda çeşitli alt grupların, alt kültürlerin farklı, birbiriyle çelişen değerleri olduğu zaman.

Birinci durumda insanlar, yüksek değerler, güçlü inançlar ve ifade edilmiş ideallere sahiptirler. Bunların davranışlarla ihlali durumunda yaptırımlar geliştirmişlerdir. Gençler, yaşlıların sahip oldukları bu ideal değerlere davranışlarıyla uymadıkları ölçüde toplumsal sorunlar ortaya çıkmaktadır. Aslında bu ideal değerlere yetişkinler de davranışlarıyla çeşitli nedenlerle uymayabilirler. Fakat bu uymamazlık, gençlerde daha fazladır. Çünkü onlar yaşlıların sahip olduğu değerleri beğenmemektedirler. Toplumsal değişimler belli değerleri zayıflatmıştır. Bununla birlikte toplumsal değerler mutlak değildir ve ulaşılması zor şeylerdir (41). Hiçbir toplumda bireyler üyelerinin bütün davranışlarında belli bir değeri tamamen ve her zaman gerçekleştiremezler.

İkinci husus, çoğulcu (Plüralist) toplumlarda alt kültürlerin farklı değerlere sahip oluşudur ki bu da değer çatışmalarına yol açar (42). Bugün bir gençlik alt kültüründen de söz edilmektedir. Yetişkin kültüründen farklı değerlere, normlara ve rollere sahip bu alt kültür, değer çatışmalarına ve kuşaklar çatışmalarına neden olmaktadır. Gençlik alt kültürü, gençlik grupları, arkadaş grupları, gençlik hareketleri gibi değişiklikler ortaya çıkarmıştır (43). Sosyolog Toffler da bu noktayı önemine değinerek top-

(39) Berger, Bennet: A.g. yazı.

(40) Fichter, Joseph: A.g.e., s.302.

(41) Fichter, Joseph: A.g.e., s.302.

(42) Fichter, Joseph: A.g.e., s.302.

(43) Eisenstadt, S.N.: "Archetypal Patterns of Youth", s.32.

lumlardaki bölünmelerin, değerlerin türlenmesine yol açtığını belirtiyor (44). Geçmişteki toplumların çoğu, ortak olarak paylaşılan merkezi birtakım değerlere sahiptirler. Bugün ise düşünce birliği bozulmakta, ortak ölçüler kaybolmaktadır (45). İşte bu oluşumda gençlerin de rolünü belirtmek gerekir. Onlarca genel toplumsal değerler genellikle olumsuz olarak takdir edilir (46). Toffler'in da belirttiği gibi günümüzdeki değerlerin dönüş çabukluğu, tarihte hiçbir dönemde bu kadar hızlı olmamıştır. Gelecek ise daha hızlı değer değişimlerine sahne olabilir.

Bir başka yazar da, hızlı toplumsal değişmelerin kuşaklar çatışmasına norm çatışmaları yönünden yansıdığını belirtiyor (47). Yerleşmiş ve saygı duyulan normlar yaşlı kuşaklarca mutlak, gençlerce kabul edilmeyen normlar olarak görülür. Yaşlılar yenilikleri ihtiyatla, düşmanlıkla ve itirazla karşılarlar. Onları ahlâk dışı, gayri tabii, yıkıcı, acaip olarak olarak görürler.

Sosyolog Bottomore da kuşaklar çatışmasını değer değişimlerine bağlıyor (48). Ona göre gelenekler her zaman eleştirilmekte, yadsınmakta ve yenileşmektedir. Bottomore şöyle devam ediyor. "Modern zamanlarda bu özellikler, çevredeki değişimler, yeni kuşaklara değişik yaşam yaşam biçimleri arasında, bir dereceye kadar istediğini seçme, ya da kültürdeki değişik öğeleri yeni kalıplar içinde yeniden birleştirme olanağı veren normlardaki ve değerlerdeki farklılaşmalar nedeniyle, daha da önem kazanmıştır. Sanayi toplumlarının bugünkü ana özelliklerinden biri de, günümüzde, ayrı bir gençlik kültürünün ve hareketinin oluşması, bunun eski kuşakların kültürel değerlerine karşı çıkmasıdır."

h. Aşağılık Komplekslerinin Çatışması

Kirkpatrick, kuşaklar çatışmasını iki tarafın da "Aşağılık Komplekslerinin Çatışması" olarak niteliyor (49). Gençler deneyim yoksunları nedeniyle aşağılık duygusuna kapılırlar. Diğer yandan yaşlılar da, kendilerinde gençlik çekiciliğinin, cazibesinin yokluğu, seksüel güçlerinin azalışına v.s. ye aşağılık duygusu içindedirler. Gençlerin aşağılık duyguları onların, hukuksal, siyasal, mesleksel olanaklar, haklar ve karar verme gibi alanlarda aşağı bir statüde oluşlarıyla belirlenmektedir (50).

Bettelheim'da çatışmanın bir nedeninin, ana babaların, çocuklarının hayatta temel görevlerinin onların isteklerini yerine getirmekle görevli ya da onların varlığını doğrulamak olarak gördüklerini belirtiyor (51).

(44) Toffler, Alvin: Gelecek Korkusu Şok, s.255.

(45) Toffler, Alvin: A.g.e., s.255.

(46) Schwartz, James: A.g.e., s.160.

(47) Sebal, Hans: Adolescence: A Sociological Analysis, s.52.

(48) Bottomore, T.B.: A.g.e., s.333.

(49) Sebal, Hans: A.g. yazı, s.67.

(50) Sebal, Hans: A.g. yazı, s.69.

(51) Bettelheim, Bluna: Youth: Change and Challenge, 1963.

g) Yeni normların ortaya çıkmasına katkıda bulunur. Bu anlamda toplumsal çatışma, yeni koşullara uygun normlara uyma mekanizmasıdır. Çatışmanın bu özelliğinden yararlanmak gerekir. Çünkü yeni norm yaratmak ya da normları değiştirmek onun değişen koşullarda sürekliliğini sağlar.

h) Başkalarıyla birleşmeler ya da koalisyonlar doğurur. Üyeler arasında ilişki sağlayarak ya da bireyleri, grupları bir araya getirerek toplumsal soyutlanmayı azaltabilir. Aksi takdirde ilgisiz, soyutlanmış, karşılıklı olarak düşman taraflar meydana gelir (52).

ı) Birlikler ya da gruplar çatışma yoluyla başka gruplarla biçimlendirildiğinde çatışma, bunlar arasındaki ya da toplumsal çevre etrafındaki hudut hatlarını korumaya da hizmet edebilir. Bu yolda toplumsal çatışma, sistem içinde çeşitli alt gruplara konum sağlayarak ve aralarındaki iktidar ilişkilerini tanımlamaya yardımcı olmakla daha geniş toplumsal çevrenin yapılanmasına yardım eder (53).

Bununla birlikte çatışmayı, olumsuz olarak niteleyenler de vardır. Dahil oldukları bireyleri rahatsız edici ve gerçekleştiği grupta ayırdedici bir role sahiptir çatışma. Bazan, bir grubun dağılmasına bile yol açabilir. Örneğin G.A. Lundberg, çatışmayı karşıt taraflar arasındaki iletişimin kesilmesi olarak görür. Böylece ona göre çatışma, ayırıcı bir süreçtir (54).

Bu nedenle, bugün, genellikle grup içi çatışmanın etkisinin iyi ve kötüün karışımı olduğu belirtilmektedir (55).

E. OKUYAN GENÇLİĞİN AİLE İÇİ ÇATIŞMALARI

Önce çatışma nedenleri üzerinde durmak gerekmektedir.

1. Çatışma Nedenleri

Literatürde kuşaklar çatışmasının genel sosyo-kültürel nedenleri olarak pek çok hususa değinilmiştir. Araştırmamızda öğrencilerin yarısı, kuşaklar çatışmasının nedenini, değer değişimlerine bağlamaktadırlar (56). Daha sonra toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik değişimi neden olarak gösterilmiştir. Değerler konusunda en çok, yaşlı kuşakların hoşgörüsüzlüğü, saygı ve gelenekçilikleri çatışmaya yol açmaktadır. Gençlerce sevgi ve barışçılık, benimsenen değerler arasındadır.

(52) Coser, A.I. -Rosenberg, B.: A.g.e., s.208.

(53) Coser, A.I. -Rosenberg, B.: A.g.e., s.208.

(54) Gold, J. -Kolb, W.: A Dictionary of the Social Sciences, 1964.

(55) De Fleur: A.g.e., S.60.

(56) Tezcan, Mahmut: Kuşaklar Çatışması, s.44.

2. Başlıca Çatışma Alanları

Çatışma alanları, ülkemizde yerleşim birimlerine göre değişiklik göstermektedir. Köyde başlıca çatışma alanları, evlilik (istenilen kişinin eş seçilmesi), meslek seçimi (mesleğe müdahale, köy dışında iş bulmak istenmesi, köy dışında çalışmak isteği) ve giyim kuşam konularında oluşmaktadır (57). Kasabalarda ise, yine, eş seçimi, meslek seçimi, çalışma gevşekliği, çalışma disiplininin zayıflığı, boş zaman etkinlikleri ve geleneksel normların ihlali, başlıca çatışma alanlarıdır (58).

Kent yerleşmelerinde çatışma alanları oldukça çeşitlenmiştir. Araştırma bulgularımıza göre gençlerin ana-babalarıyla en önemli çatışma alanları şunlardır: Okul ve öğrenim sorunları, siyasal konular, gece dışarı çıkma, belirli saatlerde eve dönmek ve evde bulunmaya zorlanış, beslemek üzere bir hayvanın eve alınışı, yetişkinlerin bir konuyu gereksiz yere uzatması, kardeşlerle ilişkiler, beslenme konusu ve biçimi, gencin üzerine fazla düşülmesi, sağlığa dikkat etmemek, boş zaman uğraşları, arkadaş seçme, karşıt cinsle arkadaşlık, geleneklere önem vermeme ve ev işlerine yardım. Bunların çoğu özgürlük elde etme ile ilgilidir (59).

Kent Gençliği Üzerine Yapılan Araştırmalar

Varış'ın ergenler üzerine yaptığı bir araştırmada kızların yalancılıkları, izinsiz gezmeleri, eve geç kalmaları, büyüklerin işlerine karışmaları, açık saçık giyinmeeri, kardeş geçimsizliği, başlıca çatışma konuları olmuştur.

Erkeklerle ilgili çatışmalar ise daha çok tembellik, içki-kumar gibi kötü alışkanlıklar, samimi arkadaş ednime ve büyüğe itaat, saygısızlık gibi alanlarda belirmiştir (60).

Baymur'un lise öğrencilerinin sorunları ile ilgili araştırmasında (61), öğrencilerin ailesel sorunları olarak en çok anne babaların yeteri kadar öğrenimli ve kültürlü olmadıkları, karşıt cinsten arkadaş istemedikleri ve onların bugünkü yaşamın gereklerine ayak uydurmadıklarına öğrencilerin üzüldükleri saptanmıştır. Bu hususlar çatışma ile yakından ilgilidir. Ayrıca öğrencilerin ailesel sorunları ile ilgili olarak ikinci derecede yakındıkları alanlar şöyle sıralanmaktadır: "Ailem benden pek fazla şeyler umuyor, annem ve babamla kişisel sorunlarımı konuşamıyorum, hata yapınca

(57) Atalay, Beşir: Köy Gençliği Üzerinde Sosyolojik Bir Araştırma, s.94.

(58) Kuray Mübeccel Belik: Ereğli, s.116-117; Magnarella, P.: Tradition and Change, s.104-105.

(59) Tezcan, Mahmut: A.g.e., s.81-82.

(60) Varış, Fatma: Ergenin Gelişmesine Etki Yapan..... s.67.

(61) Baymur, Feriha: Lise ve Dengi Okullara Devam Eden Öğrencilerin Problemleri, s.19.

aileme söylemekten çekiniyorum, ailem eve geç gelmememe kızıyor, ev yaşamındaki anlaşmazlıklar huzurumu kaçırıyor, cinsiyet sorunlarını ailemden öğrenmeye olanak bulamıyorum, geçim zorluğu evimizde huzursuzluk yaratıyor”.

Tan'ın bir araştırmasına göre (62) erkek ergenlerin anneleri ile olan yoğun sorun alanları, okul ve ders çalışma, kardeş ilişkileri, gezme ve izin gibi boş zaman uğraşlarında görülmüştür.

Babalarla kızların en yoğun sorunları, okul ve ders çalışma, arkadaş ilişkileri ve gezme, izin gibi alanlarda olmaktadır.

Liseli kız öğrenciler üzerine yapılan bir araştırmada (63) çatışma alanları olarak sırayla daha çok özgürlük (dışarı çıkma izni, disiplin), erkeklerle arkadaşlık, kişisel yaşam görüşü, ders çalışma, giyim kuşam, zevkler, siyaset, din ve ev işlerine yardım saptanmıştır.

Yazar bu çatışma alanlarına rağmen kızların anne babalarıyla genellikle sağlıklı ilişkiler içinde olduklarını belirtiyor.

Gökçe, gecekondü gençliği üzerine yaptığı bir araştırmada, gençlerin yarısının anne ve babalarıyla çok iyi anlaştıklarını, büyük bir çoğunluğun ise arada sırada tartışmaya girdiklerini, fakat genellikle anlaştıklarını ifade ettiklerini belirtmektedir (64).

Adı geçen araştırmada örnek olarak gencin evlenmesinde son sözü büyük bir çoğunlukla babanın söylediği saptanmıştır (65) ki bu da genç ile babanın anlaşmasını gösterir.

Kent gençleri üzerinde yapılan araştırmalardan birisi de Köknel'indir. Bu araştırmada gençler ana babalarınca çocuk muamelesi görmekten, anlaşılammaktan, sorumluluk verilmemekten, baskıcı ve otoriter tutumlarından, kararlara katılmamaktan yakınmaktadırlar (66).

Semin, gençlerin sorunlarını araştırırken onların ailelerinden yakınmalarına değinmiştir. Gençler özellikle ailelerinin tutuculuklarından, özgürlüklerini kısıtlamalarından, bağnazlıklarından, çocuk yerine konulmaktan, babaların otoriter davranışlarından, anlayışsız ve hoşgörüsüzlüğünden, fikirlerini alınmamasından, kendilerine söz hakkı tanın-

(62) Tan, Hasan: Ergenlerin Anne ve Babaları ile Olan En önemli Problem Alanları-I

(63) Tükel, Selma: Liseli Kızlarımız, Milliyet, 12 Nisan 1977.

(64) Gökçe, Birsen: A.g.e., s.102.

(65) Gökçe, Birsen: A.g.e., s.104.

(66) Köknel, Özcan: Türk Toplumunda Bugünün Gençliği, s.44-45.

mamasından, kızlara baskıların erkeklerden fazla oluşundan şikayetçi olmuşlardır (67).

Oskay'ın Ankara, Çankaya Lisesi'nde yaptığı bir araştırmaya göre kız öğrencilerin hem anne, hem de babalarla uyumsuzluk içinde bulundukları konular şunlardır (68): Anne-babaların, kızların erkek çocuklarla arkadaşlıklarına izin vermemeleri, seçtikleri arkadaşları beğenmemeleri, aynı cinsten arkadaşlarla geziye ve seyahate izin vermemeleri, erkek arkadaşlarını eve getirmelerine kızmaları, geceleri dışarı çıkmaya izin vermemeleri, ders çalışmak için sürekli denetimleri, siyasal düşünce farklılıkları, dayak atmaları, gençlerin görüşlerine önem vermemeleri, liseyi bitirince evlenmeye zorlanmaları.

Erkek çocukların anne ve babalarıyla anlaşmazlıkları ise: karşıt cinsten arkadaşlıklara izin vermemek, saç sakal uzatmaya engel oluşları, siyasi eylemlere katılmaya engel olmaları, kendi seçecekleri birisiyle evlendirmek istemeleri gibi alanlardır (69).

Araştırmamızda gençler, yetişkin kuşakların en beğenmedikleri yanları olarak onların tutuculuklarını, bağnazlıklarını, katı kurallara bağlılıklarını, otoriter davranışlarını, hoşgörüsüz, anlayışsızlıklarını belirtmişlerdir. Kendilerini rahatsız eden en önemli sorun olarak ailelerinin özgürlüklerini kısıtlamalarını belirtmişlerdir. Okul ve öğrenim sorunları ve ailede her türlü fikir anlaşmazlıklarını da önemli sorunları arasındadır. Öğrenci sorunları daha çok alt sosyo-ekonomik düzeydeki gençlerde yoğunudur. Kızlar daha çok fikir anlaşmazlığı, arkadaş ilişkileri ve eve yardım konusunda sorunlara sahipken, erkekler, okul ve öğrenim, evlenme ve ekonomik durum nedeniyle sorunlar içerisindeyler.

Karşıt Cinsle Arkadaşlık

Karşıt cinsle arkadaşlık etmekte çok ve orta derecede anlaşmazlığı olanların oranı Gülveren Lisesi'nde Koleje oranla büyük bir fazlalık göstermektedir.

Bu konuda anlaşmazlığı olmayanların oranı Kolejde çok fazladır. Bu bulgular bize sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ailelerin karşıt cinsle arkadaşlık konusundaki geleneksel tutuculuklarını göstermesi bakımından ilginçtir.

(67) Şemin, Refia: Gençlerimizin Psiko-Pedagojik Problemleri, 1964.

(68) Oskay, Güler: "Değer Yargıları Yönünden Ana-baba Çatışması", Psikoloji Derg., Cilt 4, Sayı 14-15, 1982.

(69) Oskay, Güler: A.g.yazı.

Siyasal Konulardaki Anlaşmazlık

Gülveren Lisesinde siyasi konularda anlaşmazlığın her dereceye göre oranı Kolejden oldukça fazlalık göstermektedir.

Bulgulara göre sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ailelerde siyasi konularda çatışmanın daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Boş Zaman Uğraşları

Kolej öğrencilerinin yarısından fazlasının boş zamanlarla ilgili bir anlaşmazlığı yok. Oysaki Gülveren Lisesinde bu konuda çok ve orta derecede anlaşmazlığı olanlar Koleje oranla oldukça fazladır.

Bulgulara göre boş zaman uğraşlarında sosyo-ekonomik düzeyin düşüklüğü yine çatışmayı arttırmaktadır.

Maddi Olanakların Yeterince Sağlanamamasından Doğan Anlaşmazlık

Maddi olanakların yeterince sağlanamaması konusunda anlaşmazlığın her derecesi, Gülveren Lisesi'nde Kolej'e oranla büyük bir fazlalık göstermektedir.

Kuşkusuz Gülveren semtindeki düşük sosyo-ekonomik durumda olan ailelerde böyle bir sonuç doğaldır.

Para ve Harçlığın Harcanma Biçim ve Miktarında Anlaşmazlık

Para ve harçlığın harcanma biçimi ve miktarı konusunda anlaşmazlığı çok olanlar daha çok Gülveren Lisesi (Gülveren % 11, Kolej % 2). Orta derecede ve az anlaşmazlığı olanlar yine Gülveren Lisesinde fazla. Kolej öğrencilerinin yarısından fazlasının bu konuda anlaşmazlığı yok.

Bu sonuç da beklenen bir durumdur. Kolej öğrencileri istedikleri kadar harçlık alabildiklerinden bu konuda anlaşmazlığa düşmemektedirler.

Kızların Anneleri ile Anlaşmazlık Türleri

Erkeklerden farklı olarak kızların özellikle anneleri ile hangi tür anlaşmazlıklara düştüklerini sormuştuk.

En fazla, kızların annelerine bulaşık, ev temizliği, alışveriş gibi ev işlerinde yardımcı olmamaları alanında anlaşmazlık olmaktadır.

İkinci sırada, erkek kardeşlerden daha fazla sorumlu tutulmak ve onlardan daha az özgürlük tanınması yer almaktadır.

Bir başka önemli çatışma konusu da erkek arkadaş seçimi ve onunla buluşmalara karşı gelme ile arkadaş toplantılarına gidişin denetlenmesi, engellenmesidir.

3. Anlaşmazlıklardan Etkilenme

Araştırma sonuçlarına göre öğrenciler anlaşmazlıklardan etkilenmelerinin az olduğu saptanmıştır. Bu konuda çok etkilenenlerin kızlar olduğu ortaya çıkmıştır. Çok etkilenmede erkekler, kızların yarısını oluşturmaktadır. Öğrenim düzeyi arttıkça, anlaşmazlıklardan çok etkilenenlerin oranı da artış göstermiştir (70).

Anlaşmazlık durumunda öğrencilerin ne gibi tepkiler gösterdikleri konusundaki soruya verilen yanıtlara göre, en çok, sürekli bir sıkıntı ve huzursuzluk duydukları, ikinci sırada, okulda başarısız oldukları saptanmıştır. Ayrıca, yetişkinlerle bir süre küsüp konuşmadığını belirtenler, üçüncü sırada yer almıştır. Kavga etmek % 3 oranında yer almıştır. Evden kaçma, içki, kumar alışkanlığına uğramak, yanıtlarda hiç yer almamıştır. Genel olarak, alt sosyo-ekonomik kesimdeki Gülveren Lisesi öğrencilerinin kolej öğrencilerine oranla anlaşmazlıklardan daha çok etkilendikleri saptanmıştır (71).

F. OKUYAN GENÇLİĞİN EĞİTİM KURUMLARINDAKİ ÇATIŞMALARI

Okul ortamında öğrenciler, yetişkin kuşak olarak öğretmenler ve okul yöneticileri ile karşılaşmaktadırlar. Öğrenciler, gerek öğretmen, gerekse yöneticilerin genellikle otoriter davranışlarından yakınmışlardır.

1. Öğretmenlerle Çatışmalar

Bu husus çatışma kaynağı olarak görülebilir. Nitekim öğrenciler sevilmeyen öğretmen özelliği olarak başta otoriter davranışlı (hoşgörüsüz, anlayışsız, asık yüzlü, sevgi göstermeyen, cezaya başvuru, dayak atan) öğretmenleri belirtmişlerdir. Daha sonra, konusunda yetersiz, öğrenciler arasında ayırım gözeten ve kırık notla tehdit eden öğretmenler sevilmeyen öğretmenler olarak belirtilmiştir (72).

Öğretmenlerle başlıca anlaşmazlık (çatışma) alanları olarak yeterince ders çalışmamak, öğretmenlerin gençliğe anlayışsız davranışları, diyaloga yanaşmamaları, otoriter davranışları, belirtilmiştir (73). Diyaloga yanaşmamak alanı, üst ve alt sosyo-ekonomik kesimde aynı oranda yer almakla

(70) Tezcan, Mahmut: A.g.e., s.109-112.

(71) Tezcan, Mahmut: A.g.e., s.112.

(72) Tezcan, Mahmut: A.g.e., s.117.

(73) Tezcan, Mahmut: A.g.e., s.118.

birlikte, ders çalışmamaktan doğan anlaşmazlıklar alt sosyo-ekonomik kesimde daha fazla yer almıştır.

Öğretmenle anlaşmazlıklar sonucunda öğrencinin davranışı, o derse karşı soğukluk duymak, öğretmeni başkalarına şikâyet etmek ve az bir oranla ona karşı saygısız davranmak biçimindedir. Bunların oranı Gülveren Lisesinde daha fazladır.

2. Okul Yöneticileri İle Anlaşmazlıklar

Öğrencilerin ilişki içerisinde bulundukları bir grup da okul yöneticileridir. Müdür ve müdür yardımcılarında oluşan okul yöneticileri ile anlaşmazlıklar, yöneticilerin öğretmen ve öğrencilerle iyi ilişkiler kuramamaları, öğrenci ile işbirliğine yanaşmamaları, öğrenciye sevgi göstermemeleri ve ayırım gözetmeleri konularında söz konusu olmaktadır (74).

Öğrencilere verilen cezalarda da öğretmenlerin otoriter davranışları söz konusu olmaktadır. Örneğin en çok verilen cezalar, sınıfta susturmak, onur kırıcı azarlamak, sınıftan çıkarmak ve kırık notla tehdit etmektir (75). Öğrenciler genellikle suçlu olduklarında cezayı kabullenerek sustuklarını belirtmişlerdir. Açık suçlu olarak öğrencilere sevilen öğretmenin özelliklerini belirtmelerini istediğimizde sevmedikleri öğretmenin özelliklerinin tam tersini belirtmiş olmaları, verilen yanıtların içtenliğini göstermektedir.

G. ÇALIŞAN GENÇLİĞİN ÇATIŞMALARI

1. Ailede Çatışmalar

Ailede ve işyerinde olmak üzere iki ortamda çatışma söz konusudur. Öğrencilerin kazançlarının gereksiz yere harcandığı konusundaki anlaşmazlıklar birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada, para biriktirmekten doğan anlaşmazlıklar, üçüncü sırada ise ailelerine verilen paranın onlarca az bulunmasından doğan anlaşmazlıklar yer almaktadır (76). Bu konuda cinsel farklılaşma rol oynamakta, erkekler daha çok anlaşmazlığa düşmektedir.

2. İşyerinde Çatışmalar

Öğrencilerin üçte birinin amirleriyle bir anlaşmazlığı olmadığı saptanmıştır. Anlaşmazlık durumunda, amirlerin onlardan her zaman çok fazla çalışmalarını istemeleri ve bu nedenle sık sık denetlemeleri, işe geç

(74) Tezcan, Mahmut: A.g.e., s.123.

(75) Tezcan, Mahmut: A.g.e., s.124.

(76) Tezcan, Mahmut: A.g.e., s.145.

gelmeden doğan çatışmalar belirtilmiştir. Bu bulgulardan iki kuşak arasındaki çalışma disiplini farklılığını görmekteyiz (77).

Ayrıca öğrencilerin çatışma kaynağını oluşturan amirlerinden hangi hususlarda şikayetçi olduklarına ilişkin yanıtlarda, onların çalışma koşullarını düzeltmemeleri, amirlerin yönetsel ve teknik bilgilerden yoksunluğu, iş yerindeki herkesi olanaklardan eşit koşullarla yararlandırmadıkları ve yasalara aşırı ölçüde bağlılıkları belirtilmiştir.

Gençlerin amirlerine karşı tepkileri ise, üçte bir oranında susmak biçimindedir. İkinci sırada, mesleğini ya da işyerini değiştirmek ve üçüncü sırada yer alan bir grup da münakaşa ettiklerini belirtmişlerdir (78). Bu bulgulardan, saldırgan davranışların yaygın bir tepki olmadığını görmekteyiz.

Çatışmaların önlenmesi açısından anlamlı olabilecek bir husus da, gençlerin amirlerden beklentileridir. Amirlerden, başta, olgunluk, hoşgörü, anlayış, güven ve itimat vericilik; ikinci sırada, yan tutmamak, eşit davranmak; üçüncü sırada ise; çalıştırdığı kişileri sosyal haklardan yararlandırmak ve korumak beklentileri yer almıştır (79).

H. YURT DIŞINDAKİ İŞÇİ AİLELERİNDE KUŞAKLAR ÇATIŞMASI

Kuşaklar çatışması, iki ayrı kültürde yaşayan Almanya'daki Türk işçi çocuklarında çok yaygındır. Bu nedenle gençler, tepki olarak evden kaçmakta ve çeşitli kurumlara sığınmaktadırlar (80). Evden kaçanlar, Avrupalı yaşlıları gibi davranmaya, giyinmeye, konuşmaya özen duymaktadırlar. Böylece kendi kültürlerinin gelenek-göreneklerine ters düştükçe ana baba ile çatışmaktadırlar. Okuyan gençler açısından ise, okulda teşvik gören, desteklenen davranışlar, evde dayak ve çatışma konusu olmaktadır. Kız-erkek arkadaşlığı, eş seçimi, siyasal düşünce farklılıkları, ekonomik yönden gencin çalışmaya zorlanması, boş zaman değerlendirme biçimleri, başlıca çatışma alanları olmaktadır.

I. ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNDE KUŞAKLAR ÇATIŞMASI

Üniversitesi gençliğinde de çatışma sürmekle birlikte, lise gençliğine oranla azalmıştır. Çünkü ergenlik dönemi sorunlarının yoğun olduğu dönem daha çok lise çağlarıdır. Bu nedenle üniversite genci bilinçli hareket ederek olur olmaz şeyleri bahane ederek çatışmaya düşmez. Üniversite gençliğinde kuşaklar çatışmasına ilişkin araştırmalar fazla değildir. Bir

(77) Tezcan, Mahmut: A.g.e., s.152.

(78) Tezcan, Mahmut: A.g.e., s.152.

(79) Tezcan, Mahmut: A.g.e., s.155.

(80) Vassaf, Gündüz: Daha Sesimizi Duyuramadık-Avrupa'da Türk İşçi Çocukları, s.11.

grup Eğitim Fakültesi öğrencileri üzerinde yaptığımız araştırmaya göre (1982-83 dönemi 2. sınıf öğrencileri) öğrencilerin en çok para harcama ve harçlık yetersizliği nedeniyle çatıştıkları görülmüştür. Ailelerinden uzakta yurtlarda ve ayrı kentlerde yaşayan öğrenciler ailelerinin gönderdikleri harçlığın az, yetersiz oluşu nedeniyle çatışmaktadırlar. Ana baba, genci çok para harcamakla suçlamaktadır. Bundan başka, siyasal görüş farklılıkları, dinsel görüşler ve boş inançlar, kız-erkek arkadaşlığı, eş seçimi, tarımsal işlerde çalışmak istememe, tatillerde ailesinin yanında olmak istememe, boş zaman değerlendirme biçimlerine müdahalelerde belirli ölçülerde çatışma alanlarını oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi çatışma konularının bir kısmı, lise gençliği ile benzerlik göstermektedir. Kuşkusuz gençlerin çoğunluğunun ailelerinden uzakta oluşları (üniversite öğrenimi için büyük kentlerde oluşları) çatışmayı nisbeten azaltmaktadır.

İ. KUŞAKLAR ÇATIŞMASININ ÖNLENMESİ

Geçiş toplumu olarak ülkemizde toplumsal değişmeler giderek artmaktadır. Bu değişim içinde kuşaklar çatışması da yer almaktadır. Bu çatışma ise doğal bir durumdur. Değişmenin varolduğu her toplumda görülebilir.

Kuşaklar çatışması önlenmeli mi, yoksa teşvik mi, edilmelidir?

İlkel toplumlarda çatışma, korkulan birşeydir. Düzen, normlar, davranış kalıpları, herşeyin alt üst olması nedeniyle istenmez. Çağdaş toplumlar da çatışmadan hoşlanmaz ama, giderek şu hususu göz önüne almak eğilimi ortaya çıkmaktadır. Eğer bilimsel, ekonomik ilerleme ya da dengeli bir aile yaşamı gibi şeyler arzu ediliyorsa, toplumda muayyen bir oranda çatışmanın bulunması gereklidir. Bu duruma göre çatışma, bu gibi toplumlarda bir dereceye kadar teşvik edilir. Çünkü çatışma, değişmeye yol açan bir süreçtir. Dinamizm ve değişme, karmaşık toplumlarda benimsenen bir olgudur. Esasen araştırmamızın başında, kuramsal çerçevede içinde Simmel ve Coser gibi sosyologların çatışmanın olumlu işlevlerinden söz ettiklerine değinmiştik.

Kuşaklar çatışmasının önlenmesi gerektiği görüşü ise, onun toplumda toplumsal sorunlara, toplumsal dengesizliklere, yabancılaşma olgusuna yol açması nedeniyle benimsenebilir. Yukarıda, toplumda muayyen bir oranda çatışmanın bulunması gereklidir demiştik. Fakat hangi oranda? İşte burada, onun toplumsal bir sorun durumuna geldiği zaman önlenmesi gerektiği görüşü haklılık kazanabilir. Yani, çatışmanın şiddeti fazla ise, oldukça yüksek bir oranda ise, ciddi bir tehlike durumuna gelmişse, o zaman üzerinde düşünülmesi gerekir.

Araştırmamızda, kuşaklar çatışması olayının varlığını, fakat bunun lise öğrencileri açısından pek ciddi bir sorun olmadığını gördük. Yani konu, lise öğrencileri düzeyinde araştırmamız çerçevesinde ergenler bakımından bir toplumsal sorun yaratmamıştır. Lise öğrencileri üzerinde yapı-

lan başka araştırmalar da bu sonucu doğrulamaktadır. Örneğin bir araştırmada öğrencilerin yarısından çoğu, anne babalarıyla bir uyuşmazlıkları olmadığını belirtmişlerdir. Esasen ergenlerimiz arasında evden kaçmalar, uyuşturucu madde kullanmalar, ayrı ev açmaların henüz ciddi olarak görülmemesi, bu hususu doğrulamaktadır.

Öğrencilerin görüşlerine göre kuşaklar çatışmasının önlenmesi için öncelikle, sorunlara ortaklaşa yaklaşmak, diyalog kurmak, karşılıklı sevgi-saygı ve anlayış yoluyla iki kuşağın düşüncelerini birleştirmek gerekmektedir.

Yetişkinlerin eğitim farklılıklarını gidermek ise öğrencilerin ikinci derecede belirttikleri bir önlemdir.

Üçüncü olarak, toplumun değiştirilmesi, ekonomik, toplumsal, kültürel kalkınmanın gerçekleştirilmesi, eşitliğin, barış ve özgürlüğün sağlanması gerekmektedir (81).

Anne babadan beklentiler olarak da, daha yakın ve arkadaşça ilişki ve özgürlük öğrencilerin ısrarla belirttikleri bir husustur (82).

Ülkemizde üniversite gençliği açısından kuşaklar çatışması ciddi sorun durumuna gelmeye başlamıştır. Bu durum, ilerde ergenler için de söz konusu olabilir. Bu nedenle bundan sonraki açıklama ve önerilerimiz konunun şiddetlenmesi durumlarına yöneliktir.

Bu konuda değişik görüşleri belirleyip önerilerde bulunabiliriz. Bu görüş ve önerileri aşağıdaki noktalar etrafında özetleyebiliriz:

1. Kuşaklar Çatışmasının Önlenemeyeceği Görüşü

Bazı kişiler böyle düşünür. Kuşaklar çatışması, onlara göre doğal bir süreçtir. Kaçınılmaz bir olaydır. Her toplumda değişme süreci içerisinde mutlaka görülür.

Olay önlenemez deyip kesip atmak umursamaz bir tutumu ifade edebilir. Özellikle onun toplumsal sorun olduğu durumlar önlemeyi gerektirebilir.

Bu konuda yaşlılara ve gençlere ayrı ayrı sorumluluklar düşebilir.

2. Yaşlıların Üstünlüğü ve Gençlerin Yaşlılara Uyması Gerektiği Görüşü

Bu görüşü benimseyenler, anneden daha çok babaya önem verirler.

(81) Tezcan, Mahmut: A.g.e., s.167.

(82) Tezcan, Mahmut: A.g.e., s.168.

Eski Yunan düşünürleri bile kuşaklar çatışmasının önlenmesi ile ilgili açıklamalarda bulunmuşlardır. Örneğin Aristo şöyle söylüyor: "Babalarıyla çocuklar arasında çok büyük bir yaş aralığı olmamalıdır. Çocukların yaşlı ana babaları için yapabilecekleri çok az şey vardır. Babalarının da onlara pek az yardımcı dokunur. Yaşları çok yakın da olmamalıdır. Çünkü bu, ilişkilerin bozulmasına yol açar; hemen neredeyse çocuklarıyla aynı yaşta olan babalar, onlardan gereği gibi saygı görmezler ve yaş yakınlığı ev işlerinin yönetilmesinde çatışmalara yol açar" (83).

Görüldüğü gibi Aristo, kuşaklar çatışmasının bir yolu olarak "yaş" değişkenini temel almakta ve çocuğu ile babası arasındaki yaş farkının çok fazla ve çok yakın olmaması öğütlemektedir.

Yine Aristo, ailede genç kuşaklarla yaşlı kuşaklar arasındaki ilişkileri sadece baba ile çocuk arası ilişkiler olarak görmekte, bu konuda anne rolüne değinmemektedir (84).

Aristo, yaşlı ve olgun olanların daha üstün olduğunu söyleyip yaşlılara ayrıcalık tanımaktadır. Bu nedenle yönetimin yaşlılara düştüğünü söyler (85).

Platon ise, Devlet ve diğer yapıtlarında, Aristo gibi, yaşlı kuşakları üstün tutup, genç kuşakların onlara saygı gösterip onlara uymalarını ister (86).

Kuşkusuz bugün tutucu ve eşitsizlikçi nitelikteki bu görüşleri benimsemek zordur.

3. Toplum Yapısında Değişmeler Gereği

Toplumda ekonomik, toplumsal, kültürel kalkınmanın gerçekleştirilmesi, eşitlik, barış ve özgürlüğün sağlanması kuşkusuz kuşaklar çatışmasını da dolaylı yollardan etkileyebilmektedir. Bu nedenle böyle bir kalkınma çabası, toplumun her kesiminde sorunların çözümüne yardımcı olabileceği gibi, konumuzu ilgilendiren aile sorunlarına da yansıtılabilmektedir.

Araştırmamıza katılan öğrencilerin yarısından çoğu da sosyo-ekonomik düzeyin değişmesini istemektedirler. Esasen kuşaklar çatışmasına yol açan genel nedenleri açıklarken toplumsal yapıda sosyo-kültürel ve ekonomik değişmelerin önemine değinmiştik.

(83) Aristoteles: Politika, 1975, s.226.

(84) Şenel, Alladdin: Eski Yunanda Eşitlik ve Eşitsizlik Üstüne, s.443.

(85) Şenel, Alladdin: Eski Yunanda Eşitlik ve Eşitsizlik Üstüne, s.443.

(86) Şenel, A. : A.g.e. s.404.

Bütün gençlik hareketlerindeki toplumsal kurallara ve kurulu düzene karşı gelmek gerçeğini (87) gözönünde bulundurmak gerekir.

4. Gençlere Sorumluluk Vermek ve Olanaklar Sağlamak

Bu husus çok önemlidir. Çünkü gençler yetişkin yaşamına katılmak, yetişkinlerin sahip oldukları haklardan yararlanmak istemektedirler. Örneğin yönetime katılmak isteyişleri. Bazı toplumlar onların genel siyasal yönetime katılmaları için seçmen yaşını 18'e indirmişlerdir. Bunun gibi okul, üniversite yönetimine katılmaları da yasal yollarla çeşitli biçimlerde çeşitli ülkelerde sağlanabilmektedir.

A.B.D. de otomobil, gençlerin yetişkinler dünyasına kabullenilmesinin çağdaş simgesi olmuştur. 16 yaşındaki bir gencin ehliyet alması, büyükler toplumuna girişini belirleyen bir belgedir (88).

Sovyetler Birliği'nde gençler 18 yaşından itibaren her türlü seçimlerde oy hakkına sahiptir (88a). Yine Sovyetlerde gençlere 16 yaşında pasaport verilir (89).

O halde böyle somut sorumluluklar, gençlerin yetişkinler dünyasına katılımını tedricen sağlayabilir.

Bir eğitimcinin belirttiği gibi, aynen kadınlar gibi şimdi de gençler eşit haklara sahip olarak topluma girmektedirler (90).

5. Yaşlıların Gençlerle Olan Eğitim Farklılıklarını Gidermek

Yaşlıların tutuculuğunun önüne geçilmesinde geçerli bir yol, onların eğitilmesidir. Bu hususa araştırmaya katılan öğrencilerimiz ikinci derecede önem vermişlerdir. Kuşkusuz onların artık gençler kadar, onlarla eşit düzeyde eğitilmeleri söz konusu olamaz. Fakat daha çok yaygın eğitim, doğal eğitim yollarıyla onların belirli konularda bilgi sahibi edilmeleri, gençlik sorunları, gençlerin gelişim süreçlerinin sorunları, ergenlik dönemi özellikleri, psikolojik, toplumsal, ekonomik ve güncel konular hakkında aydınlatılmaları olanaklıdır.

Peters'in de belirttiği gibi velilerin, ergenlik çağındaki genci iyi yönetebilmeleri ve içinde bulundukları ruhsal durumlarını iyi anlamaları için onların anlayışlı davranışları çatışmaları azaltabilir (91). Fakat bu anlayışlı tutuma varmak, biraz da onların bu konularda eğitilmelerine bağlıdır.

(87) Köknel, Özcan: A.g.e., s.218.

(88) Toffler, A.:A.g.e, 78.

(88a) Kışlalı, A.T.: A.g.e.

(89) Kon, I.S.: "Toplumsal Bir Sorun Olarak Gençlik", Toplum ve Gençlik.

(90) Groothoff, Hans-Hermann: "Nesiller Arası Çatışma", 1973.

(91) Peters, W.: Ergenlik ve Delikanlılık Çağı, s.106.

Şunu unutmamalıyız ki, aile kurumundaki yaşam deneyimleri giderek daha az önemsenmektedir. Öğrenim ise tek ölçü olmaya başlamıştır (92). Burada kitle iletişim araçlarına geniş roller düşebilir. Ayrıca resmi, özel ve gönüllü kuruluşların düzenleyebilecekleri her türlü kısa süreli kurs, seminer, konferans v.s. de bu hususta katkıda bulunabilir. Özellikle okullar ve her türlü eğitim kurumlarının, rehber, psikolog, uzman, öğretmen ve eğitimci gibi çeşitli personeli bir plan ve program çerçevesi içerisinde bu konuda geniş bir görevlendirmede rol oynayabilirler.

Yaşlıların eğitilmesi, yukarıda belirttiğimiz gibi sadece onların bilgi yönünden geliştirilmesi biçiminde olmayıp, aynı zamanda kişilikleriyle, karakter eğitimleriyle de ilgili olabilir. Örneğin konumuz açısından onların gençlere davranışlarında daha anlayışlı ve hoşgörülü olmaları biçiminde bir davranış değişikliği yaratmak gibi.

Otoriter davranışlar, baskılar, sürekli olarak başkaldırmaya yolaçmıştır. Araştırmamızda gençler sık sık anne-babalarının otoriter davranışlarından yakınmışlardır. Ayrıca öğretmenlerinin de otoriter, sert davranışlarını eleştirmişlerdir. Bu gerçek başka araştırmalarda da ifade edilmiştir (93).

Bir psikoloğun belirttiği gibi, "...Veliler, ellerindeki otoriteyi uygulamaktan vazgeçip, ihtimamlı ve müşfik bir dostluğa dönüştürmelidirler" (94). Bütün bu durumlar büyük ölçüde eğitim yoluyla gerçekleşebilir. Bugün bir yazarın belirttiği gibi, anne ve babaların, yetkilerinden çok, daha güçlülükle elde edilen, manevi otoritelerinden söz edilmektedir (95).

Bir sosyolog, haklı olarak, bu konudaki hassas bir noktaya şöyle değiniyor: "...Onların zaman konusundaki kendilerine özgü duyarlıklarını -biyokimya ve eğitim yoluyla- değiştirme olanaklarını bulmadıkça, yaşlıların psikolojik sorunların çözemeyiz" (96).

6. Yaşlıların Gençlere Uymaları Gereği

Psikiyatrislerin de belirttikleri gibi, yapılan bazı araştırmalarda hızlı değişim içindeki toplumlarda yeni gelen kuşağın eski kuşağa uyumunu sağlama çabaları sonuçsuz kalmış ve eski kuşakların, yenileri anlamalarını sağlayan önlemleri saptamaya zorlamıştır (97). Gençleri geriye itme çabaları, çatışmaları daha da arttırmaktadır. Fakat bu öneri tek yanlı bir öneri olarak düşünülmemelidir. Zira gençlerin de yaşlılardan öğrenecek-

(92) Groothoff, Hans: A.g. yazı.

(93) Şemin, R.: A.g.e.

(94) Peters, W.:A.g.e., s.107.

(95) Kon, I.S.: A.g. yazı

(96) Toffler, A.:A.g.e., s.42.

(97) Geçtan, Engin: Üniversiteli Gençlik Sorunları, s.25

leri çok şeyler vardır (98). Yaşlılar, gençlerin vazgeçemeyecekleri destek, güvenlik, bilgi ve deneyim kaynağıdır. Bu konudaki bir yazarın şu ifadesi ilginçtir: "Gençler, bilgilerinden ve deneyimlerinden yararlandıkları büyüklerinin yardımına ve önderliğine her zaman gereksinim duymuşlardır. Bundan böyle de, bu gereksinimi duyacaklardır. Ancak, yetişkin insanların önderliği, gençliğin farklı özelliklerini daha tam olarak gözönüne alır, gençlerin özlemlerinden ve kaynakları enerjilerinden daha çok yararlanır, bu önderlik daha da etkili olacaktır (99). O halde sadece yaşlıların gençlere uymaları gerektiği de çözüm yolu değildir. Her iki kuşağın birbirlerine gereksinimleri vardır.

7. Kuşaklar Arası Diyalogu Gerçekleştirmek

Kuşaklar çatışmasına yol açan en önemli sorun, iki kuşak arasındaki diyalog kopukluğudur. Bu nedenle de birbirlerini anlayamamaktadırlar. Araştırmamıza giren öğrencilerin de birinci derecede belirttikleri gibi kuşaklar çatışmasını önlemenin en önemli yolu, sorunlara ortaklaşa yaklaşmak, diyalog kurmak, karşılıklı sevgi, saygı yoluyla iki kuşağın düşüncelerini birleştirmektir. Başka bir ifadeyle, iki kuşak arasında iletişimi sağlamak ve sürdürmek gerekmektedir. Kuşkusuz, iletişim, sadece sorunsal durumlarda değil, aynı zamanda doğal durumlarda, sık sık söyleşi ve dertleşme biçiminde de olmalıdır (100). İletişim sırasında gençlerin düşüncelerinin alınması, kendilerine güven verebilir (101).

Burada anne babanın, öğrenciye yardım bakımından, öğretmenle işbirliği de söz konusudur (102). Böylece çocuk, bir yetişkin olan öğretmenle de diyalogu güçlendirmiş olabilir.

8. Akran Kültürü ve Gruplarını Tanıma

Özellikle ergenlik döneminde akran grubu, kişiliğin bulunmasında önemli bir role sahiptir. Ayrıca çeşitli yeteneklerin orada açığa çıkması nedeniyle -örneğin önderlik teşhisi gibi durumlar- akran grupları deneyim kaynağıdır. Anne baba, grubun olumlu etkilerini göz önüne alarak ergenle bu konuda çatışmamalıdır (103).

Araştırma bulgularımızda da belirttiğimiz gibi ergen, arkadaşlarına benzemek istiyor, onları örnek alıyor, onlara danışıyor. Oysaki anne balar, daha çok, arkadaş grubunu çocuğunun ahlakını bozacağı ve onu

(98) Yörükoğlu, Atalay: Çocuk Ruh Sağlığı, s.291.

(99) Kon, I.S: A.g.yazı.

(100) Yörükoğlu, Atalay: A.g.e., s.44

(101) Şemin, Refia: A.g.e., s.44.

(102) Şemin, Refia: A.g.e., s.46.

(103) Bursalıoğlu, Ziya: Eğitim İdaresi, s.117.

avareliğe teşvik edeceği nedeniyle istememektedirler (104). Hatta aynı nedenlerle karşıt cinsten arkadaşlığa da karşı gelmektedirler (105). Araştırma bulgularımızda bu gerçek de doğrulanmıştır. Görüldüğü gibi arkadaşlık ilişkileri, velilerce sadece olumsuz yönleriyle ele alınmaktadır. Kuşkusuz olumsuz akran grupları önlenmeli, anne baba tarafından denetlenmelidir. Fakat arkadaş gruplarını sadece olumsuz yönden görüp onu tamamen reddetmek ve ergenle bu konuda çatışmaya girmek benimsenmeyen bir davranış olarak görülmelidir. Arkadaş grupları ve sağlanması gerekli başka olanaklar, gencin cesaretini gösterebileceği, takdir edilebileceği, enerjisini boşaltabileceği ve yarışabileceği, bir kelime ile, kendini ifade edebileceği ortamlardır.

Araştırmamızdaki öğrenciler, benzemek istedikleri kişiler arasında ikinci derecede, arkadaşlarına benzemek istemişlerdir. Bu da akran kültürünün önemini ve onunla bütünleşmenin derecesini göstermesi bakımından anlamlıdır. Akran grupları, günümüzde gençlerin özdeşleştikleri, yaşamlarının önemli bir kısmını geçirdikleri gruplardır. Böylece, artık bir "akran kültürü"nden söz edilmektedir. Akran kültürü, okul ve ailenin etkilerinin üstüne çıkabilir. Olumlu ve olumsuz etkileri söz konusudur. Olumsuz işlevleri, gençleri genç gruplarına iterek yetişkinlere düşmanlık duyguları geliştirebilir, gruba kabul edilmeyen gençlerde kişiliğin zedelenmesi aşağılık duygusu söz konusu olabilir (106).

Bunun yanında, sadakat, cesaret, katılma gibi duyguları güçlendirir, boş zaman değerlendirme aracı olurlar, rahat konuşabilme alışkanlığı, toplumsallaşma ve kurallara, normlara uyma alışkanlığı edinebilirler (107). İşte anne baba, akran grubunun çatışmalarına düşmeden, onun olumlu etkilerinden çocuğunun yararlanmasını bilmeli, olumsuz etkilerinden uzaklaştırmaya çalışmalıdır (108).

Baymur'un araştırmasında, gençlerin yarısından çoğu, daha çok arkadaş edinmek, onlarca daha daha çok sevilme, onlarla daha iyi geçinmek, liderlik yeteneklerini gösterebilmek yönünden arkadaşlığa güçlü bir istek duymuşlardır. Doğal olan bu istekler karşısında okul, eğitimciler ve rehberlerin yardımcı olması toplumumuz açısından gereklidir (109).

Onur'un araştırmasında ise, gençlerin kendilerini en rahat hissettikleri ortamın arkadaş çevresi olduğunu belirtmeleri anlamlıdır. Gençler arkadaşları arasında yaşamı daha iyi tanıma ve tartışma, kendilerini daha iyi tanıma, kendilerini onların arasında daha serbest ve bağımsız hissettikle-

(104) Gökçe, Birsen: A.g.e., s.116.

(105) Gökçe, Birsen: A.g.e., s.119.

(106) Bursalıoğlu, Ziya: A.g.e., s.115-116.

(107) Bursalıoğlu, Ziya: A.g.e., s.116.

(108) Bursalıoğlu, Ziya: A.g.e., s.117.

(109) Baymur, Feriha: A.g.e., s.20.

rini belirtmişlerdir (110). Arkadaşlarda aranan nitelikler olarak da arkadaşın arkadaşı iyi tanınması, kişiliğine saygı göstermesi, yardımsever ve her konuyu serbestçe tartışabilme gibi özellikler üzerinde durulmuştur (111).

Gökçe'nin araştırmasında gençlerin sorunlarını aile dışında en çok arkadaşlarına danıştıkları belirlenmiştir (112).

9. Ortak Değerler Yaratmak

Kuşaklar çatışmasında değer çatışmalarının önemli bir yeri olduğunu belirtmiştik. İki kuşak farkı değerlere sahiptir. Her ikisi de kendi sahip olduğu değerlerin üstünlüğünü iddia etmektedir. Bu durumda değişen toplum içerisinde her iki kuşağın da sahipleneceği ortak değerler yaratılamaz mı? Kuşkusuz toplumumuzun geçiş toplumu oluşu, sürekli değişimlere sahne oluşu, sanırım ortaklaşa yeni değerlerin yaratılmasına olanak sağlayabilir. Önemli olan, iki kuşağın da yaratılan bu yeni, ortaklaşa değerleri benimseyebilmesidir.

Kuşaklar çatışmasının daha çok değer çatışmaları olduğu göz önüne alınırsa -ki araştırmamızda da öğrencilerin çoğunluğu bu görüşte idi- böyle ortak değer yaratma çabasının önemi kendiliğinden ortaya çıkar.

Şimdiye değin eski değerlerini kaybetmiş toplumlar bunun yerine geçerli olan yenilerini koyamamışlar ve gençler bu durumda bocalamaya başlamışlardır (113). İşte bu boşluk döneminde ortak değerler yaratmak, iki kuşağı da bunalımlardan kurtarabilecektir.

Her iki kuşağın paylaşacağı ortak değerleri saptamak ve yeni bir kültür bireşimi ortaya çıkarmada eğitim süreci, önemli bir rol oynayabilir.

Araştırmamız, aile, okul ve iş çevresindeki gençleri kapsadığına göre yaşlı kuşaklardan sözettiğimiz sonuç ve öneriler, kuşkusuz öğretmen ve amirleri de kapsamaktadır.

10. Empati Uygulaması-Empati Eğitimi

Bilindiği gibi "Empati", insanın kendini başkasının durumunda görebilmesi, başkasının yerine koyabilmesidir. Bu teknikte, örneğin gençler, kendilerini yaşlıların yerine koyarak bu durumda biz olsaydık ne yapardık diyerek rol değişikliğine tabi tutulurlar. Böylece gerçekleri daha iyi görebilirler. Özellikle okullarda, empati eğitimi alan genç kuşaklar, rol değişimi ile ailelerindeki kuşaklararası ilişkileri sağlıklı duruma getirebilirler.

(110) Onur, Bekir: A.g.e., s.230.

(111) Onur, Bekir: A.g.e., s.225.

(112) Gökçe, Birsen: A.g.e., s.116.

(113) Köknel, Özcan: A.g.e., s.218.

Referans Gruplarının Farklılığını Dikkate Almak

Bu husus, özellikle gençler açısından söz konusudur. Annenin ya da babanın bir önerisini, tavsiyesini dikkate almayan genç, bir başka arkadaş ya da komşusunun aynı nitelikteki tavsiyesini dikkate alır. İşte ana baba, çocuklarının bu durumlarını kabule yanaşırlarsa, çatışma açısından azaltıcı bir etkisi olabilir.

Ayrıca, eğitim kurumlarındaki öğretmenlerin de referans açısından olumlu katkılarından söz edilebilir. Çocuk ve genç, hayranı olduğu öğretmenini örnek alır. Öğretmene beğenilmek, öğrenci için önemlidir. Bunun için de öğretmenle öğrencinin diyalog içinde olması gerekir.

11. Aile Danışma Merkezleri

Ali danışma merkezleri de kuşaklar arası ilişkilerin sağlıklı olmasında yardımcı olabilecek kuruluşlardır. Bu kuruluşlarla sürekli ilişkiler içinde bulunmak aileler için yararlı olacaktır.

12. Grup Terapisi

Tutum değiştirmede "Grup Terapisi" tekniğinden de yararlanılabilir.

Kuşaklar arasında daha sağlıklı ilişkilere...

KAYNAKLAR

I. KİTAPLAR

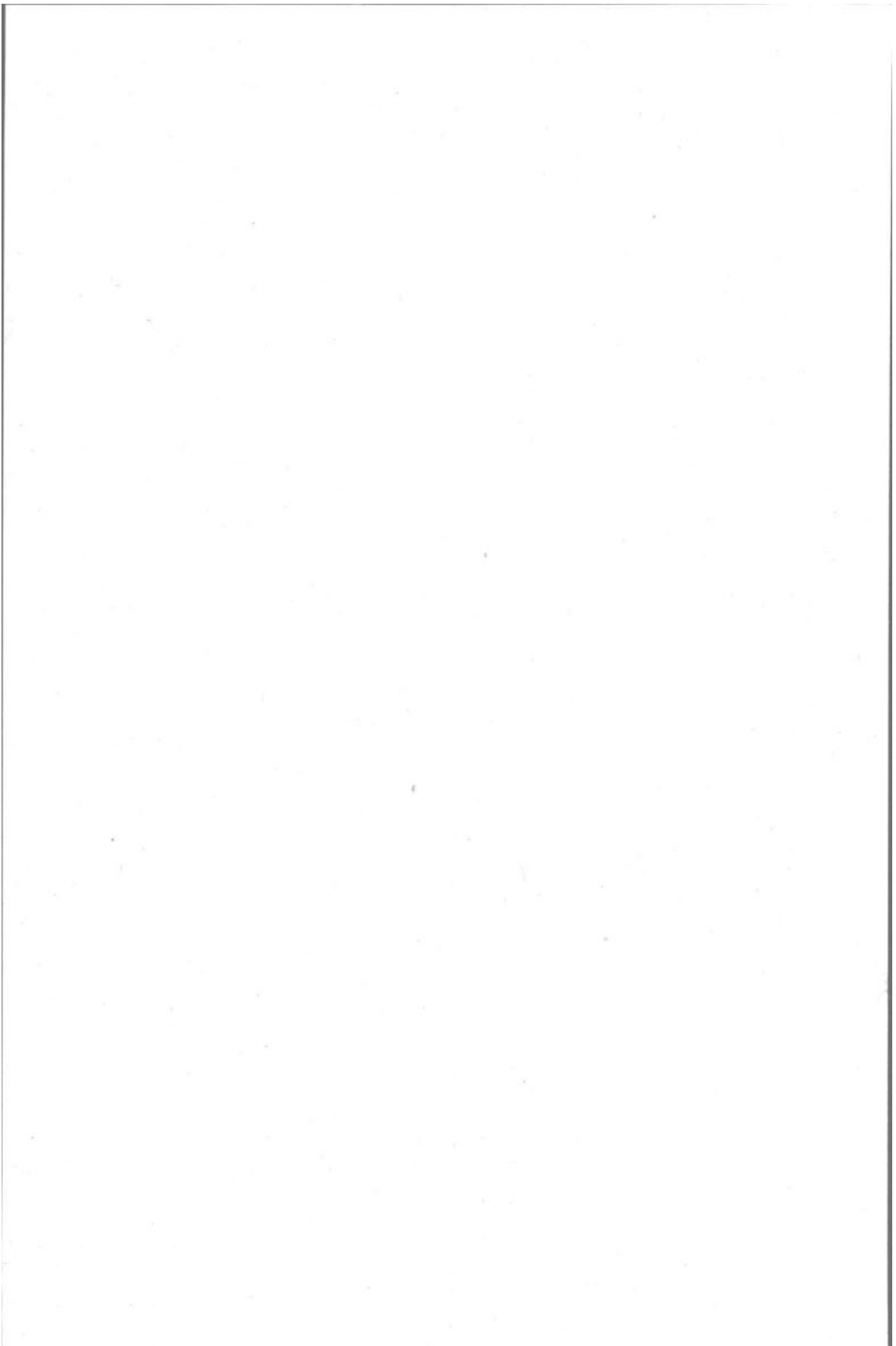
1. Aristoteles: **Politika**, (Çev. Mete Tuncay), İstanbul, 1975, Remzi Kitabevi Yay.
2. Atalay, Beşir: **Köy Gençliği Üzerinde Sosyolojik Bir Araştırma**, (Büyükgeçit Köyü Araştırması), Erzurum, 1979, Atatürk Üniv. Yay.
3. Baymur, Feriha: **Lise ve Dengi Okullara Devam Eden Öğrencilerin Problemleri**, Ankara, 1961, M.E.B. Eğitim Araştırmaları Servisi, 15, Çoğaltma.
4. Bottomore, T.B. : **Toplumbilim**, (Çev. Ünsal Oskay), Ankara, 1977.
5. Bursalıoğlu, Ziya: **Eğitim İdaresi**, Ankara, 1967.
6. Corwin, Ronald G. : **Education in Crisis: A Sociological Analysis of Schools and Universities in Transition**, U.S.A., 1974, John Wiley and Sons, Inc.
7. Coser, A.I. -Rosenberg, B.: **Sociological Theory**, U.S.A., 1964.
8. Coser, A. Lewis: **Masters of Sociological Thought**, U.S.A., 1971
9. Defleur, M.
D'Antonio, W.
Defleur, L: **Sociology: Human Society**, U.S.A., 1974
10. Duverger, Maurice: **Siyaset Sosyolojisi**, (Çev. Şirin Tekeli), İstanbul 1975, Varlık Yay.
11. **Encyclopedia of Sociology**, U.S.A. 1974.
12. Fictor, Joseph: **Sociology**, U.S.A. 1966.
13. Gould, J. And Kolb, W.: **A Dictionary of the Social Sciences**, England, 1964.

14. Gökçe, Birsen: **Gecekondu Gençliği**, Ankara, 1971, Hacettepe Üniversitesi Yay.
15. Güvenç, Bozkurt: **Sosyal ve Kültürel Değişme**, Ankara, 1976, Hacettepe Üniversitesi Yay.
- 15a. Jousselin, Jean: *Une Nouvelle Jeunesse Française*, Editions Edouard Privat, 1966.
16. Kırar, Mübeccel: **Ereğli-Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası**, Ankara, 1964, D.P.T., Yay.
17. Kışlalı, Ahmet Taner: **Öğrenci Ayaklanmaları**, Ankara, 1974, Bilgi Yay.
18. Köknel, Özcan: **Türk Toplumunda Bugünün Gençliği**, İstanbul 1970.
19. Magnarella, Paul: *Tradition and Change*, USA. 1974.
20. Onur, Bekir: **Orta Öğretimde Ahlâk Eğitimi, Ahlâk Eğitimi Açısından Lise Son Sınıflarda Öğrenci-Eğitimci ilişkilerini Belirleyen Koşulların Araştırılması**, Ankara 1976. A.Ü.Eğitim Fakültesi Yayınlanmamış doktora tezi.
- 20a. Ottaway, A.K.C.: *Education and Society*, England, 1968.
21. Ozankaya, Özer: **Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara 1975, Türk Dil Kurumu Yay.
22. Peters W.: **Erginlik ve Delikanlılık Çağı**, İnsan Ruhunun Tekâmülüne Ait Bir Fasil, (Çev. M. Turhan), İstanbul 1944, İ.Ü. Ed. Fak. Yay. No:224.
23. Ramsey, E. Charles: *Problems of Youth-A. Social Problems Perspective*, U.S.A. 1967.
24. Schwartz, A.James: *The Schools and Socialization*, U.S.A. 1975.
- 24a. Sebal, Hans "Effects of Rapid Social Change-Intergenerational Conflict" in *Adolescence. A Sociological Analysis* U.S.A. 1968.
25. Selznick and Broom: *Sociology*, U.S.A. 1963 Third Ed.
26. Şemin, Refia: **Gençlerimizi Psiko-Pedagojik Problemleri**, (Kalkınmamıza Engel Olan Başlıca Sebebler) İstanbul 1964, Ed. Fak. Yay.
27. Şenel, Alaeddin: **Eski Yunanda Eşitlik ve Eşitsizlik Üstüne**, Ankara 1970, S.B.F. Yay.
28. Tezcan, Mahmut: **Eğitim Sosyolojisine Giriş**, Ankara 1981, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Yay.
29. Tezcan, Mahmut: **Eğitim Sosyolojisine Giriş**, Ankara 1981.
30. Toffler, Alvin: **Gelecek Korkusu Şok**, (Çev. Selâmi Sargut), İstanbul 1975, Altın Kitaplar Yay.
31. Varış, Fatma: **Ergenin Gelişmesine Etki Yapan Kültürel Faktörler**, Ankara 1968, A.Ü. Eğitim Fak. Yay.
- 31a. Vassaf, Gündüz: **Daha Sesimizi Duyurmadık. Avrupada Türk İşçi Çocukları**, İstanbul 1983, Belge Yay. No:20.
32. Yavuz, Halide: **Erginlik Çağında Gelişmeyi Etkileyen Güçler**, İstanbul 1974, Boğaziçi Univ. Yay.
33. Yörükoğlu, Atalay: **Çocuk Ruh Sağlığı**, Ankara 1978, Türkiye İş Bankası Yay.

II. İNCELEMELER

- 33a. Bengston, L. Furlong J. Michael-Laufer, S.Robert: *Time, Aging and the Continuity of Social Structure: Themes and Issues in Generational Analysis. Journal of Social Issues. Vol. 30, No: 2, 1974.*
34. Berger, M. Bennet: **Öğrenci Huzursuzluğu ve Uzamış Gençlik Çağı**, *Ufuk Derg.*, Cilt 4, Sayı 1, 1971.
35. Braungart, Richard: *The Sociology of Generations and Student Politics: A Comparison of the Functionalist and Generational Unit Models*, *Journal of Social Issues*, 1974, 30(2).

36. Davis, Kingsley: "The Sociology of Parent-Youth Conflict" in Youth and Sociology, Ed Manning P.K.-Truzzi, M., U.S.A. 1972
37. Eisenstandt, S.N.: "Archetypal Patterns of Youth" in Youth: Change and Challenge, Ed. Erik Erikson, U.S.A. 1963.
38. Geçtan, Engin: Üniversite Gençlik Sorunları-Ön rapor-Gençlik Sorunları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 1971, D.P.T. Yay.
39. Groothoff, Hans-Hermann: Nesiller Arası Çatışma, (Çev, Kemal Aytaç) "Araştırma" Dergisi" Cilt 9 (1971), D.T.C.F. Yay., Ankara 1973.
40. Hicter, Marcel: Öfkeli Gençlik, Unesco'dan Görüş Derg., Haziran 1973, Sayı 2.
41. Katz, Daniel: Factors Affecting Social Change: A. Social Psychological Interpretation. Journal of Social Issues, Vol., 30, No.3, 1974.
42. Kışlalı, Ahmet Taner: "Gençlik ve Siyaset" Konulu Beyrut Milletlerarası Siyasal Bilimler Kongresinden İzlenimler. Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt2, Sayı1, Mart 1970.
43. Kon. I.S.: "Toplumsal Bir Sorun Olarak Gençlik", Toplum ve Gençlik kitabı içinde (Çev. Şükrü Keleş), İstanbul 1977, Konuk Yay.
44. Mahen, Rene: Dünyada Gençlik, Görüş Dergisi, Haziran 1973,
45. Oskay Güler: Değer Yargıları Yönünden Ana-Baba Çatışması, Psikoloji Dergisi, Cilt4, Sayı: 14-15, Haziran-Eylül 1982,
46. Sebal, Hans: "Effects of Rapid Social Change: Intergenerational Conflict" in Adolescence: A Sociological Analysis, U.S.A. 1968.
47. Tan, Hasan: Ergenlerin Anne ve Babaları ile Olan En Önemli Problem Alanları I. Onuncu Milli Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, Bilimsel Çalışmaları Birinci Bölüm, Hacettepe Üniversitesi, 1974, Ankara 1977.
48. Tükel, Selma: Liseli Kızlarımız, (Araştırma) Milliyet Gazetesi, 12 Nisan 1977.
49. Weltz, F.: Düünden Bugüne Alman Gençliği, Pedagoji Cemiyeti Dergisi, Cilt3, Sayı 4, 1967.

ÜLKEMİZDE 1968 ÖĞRENCİ HAREKETLERİ

3.

Bölüm

Bu bölümde, 1968 öğrenci hareketlerinin yüksek öğrenim bakımından Türkiye'de ortaya çıkardığı önemli gördüğümüz sorunlardan bir kaçına değineceğiz. Konuyu ele alalım, mevcut durumun bilançosunu yaparak bir bireşime gitmek biçiminde olacaktır.

Yöntemimiz, özellikle öğrenci isteklerinin neler olduğunun saptanması ve bu hususlarda şimdiye değin ilgili fakültelerin genel kurullarınca ve senatoca alınan bazı kararları belirtmek biçiminde olacaktır.

İlkin, GİRİŞ bölümünde olayların nasıl çıktığına ve geliştiğine, nedenlerine, öğrenci isteklerinde görebileceğimiz ortak özelliklerin neler olduğuna ve hareketlerin eğitimi aşan ya da ideolojik bir niteliği olup olmadığına değineceğiz. Sonra, sırasıyla, öğrenci-öğretim üyesi ilişkilerinden doğan istekler, öğrenci-üniversite ve öğrenci siyasi iktidar ilişkileriyle ilgili istekleri ve öğrencilerin sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlarını ele alıp bu hususlardaki istekleri ve alınan bazı kararları gözden geçireceğiz.

GİRİŞ

Dünyada gerek kapitalist, gerek sosyalist ülkelerde ortaya çıkan ve özellikle Fransa'da geniş yankılar uyandıran öğrenci hareketleri memleketimizde de etkisini göstermiştir. Birçok eğitimsel sorunlara gebe olan Türkiye'de de bu hareketler kısa zamanda büyümüş, yüksek öğrenim, üniversite çevreler ve siyasi iktidarı geniş ölçüde uğraştırmıştır. Fransa'daki sorunların çoğu memleketimizde de vardı. Örneğin kalabalık sınıflar, yönetmeliklerdeki aksaklıklar, öğretim üyesi-öğrenci ilişkileri zayıflığı, mezuniyet sonrası iş bulma zorlukları gibi.

Hareketler başlamadan önce öğrenciler arasında ilerici olanların üniversitelerde köklü reformları gerçekleştirmek üzere büyük çapta bir hareket için uzun süredir hazırlanmakta oldukları ve seçtikleri zamanın da 1968 yılının sonbahar ayları olduğu söylenmekte idi (1).

(1) Abdi İpekçi, Milliyet, 19 Haziran 1968.

İstanbul Üniversitesi rektörü bazı öğrencilerin üniversitede huzursuzluk çıkarmağa hazırlandığı yolundaki söylentilerle ilgili olarak öğrencilerin yemek sorununu hallettiğini, 200 dekarlık bir kamp yerinin alındığını, kaba kuvvet kullanılmamasını, karşılıklı oturup anlaşılabilirliğini söylemiştir. (2). Birkaç gün sonra İstanbul Üniversitesi Talabe Birliği Başkanı, disiplin yönetmeliğinin yetersizliğinden, üniversitenin sahip olduğu muhtariyeti mesuliyetsizlik, pervasızlık ve keyfilikle tahakküm halinde kullandığından, hocaların özel kitap ticaretinden, derslere muntazaman gelmemelerinden, ders kitabı yazmamalarından ve özel yüksek okullardan şikayet etmiştir (3).

İlk boykot hareketi 15 Nisan 1968'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde başlamıştı. Olayın nedeni ise Dekana ve öğretim üyelerine ağır sözler söylediği iddiası ile başörtülü bir öğrenci ve aynı olayla ilgili bir erkek öğrencinin Disiplin Kurulunca Fakülteden çıkarılması olmuştur (4). Fakülte Genel Kurulu, cezaların ağır olduğunun üniversite senatosuna bildirilmesine karar vermiş (5), Ankara Üniversitesi Yönetim Kurulu da Fakülteyi 1 ay tatil etmiştir (6). Ayrıca fakültenin durumunun her yönü ile incelenmesi için senatoya rapor hazırlamak üzere özel bir komisyon seçilmiştir (7). Adı geçen rapor bugüne kadar henüz verilmemiştir.

Senato, Fakülteden çıkarılan iki öğrenci hakkındaki Fakülte Yönetim Kurulu kararını yerinde bulmuş ve öğrencilerin itirazlarını reddetmiştir (8). Bunun üzerine fakülte işgal edilmiştir (9).

Boykotçuların istekleri şunlardı:

İlim, tarafsızlık, samimiyet, iman ve vicdan hürriyeti, hakka saygı, ihraç edilen iki öğrenci hakkındaki kararın iptali, islâmî dinî kaynaklardan talim etmek, alenî ve tarafsız sınav (10). Daha sonra çeşitli fakültelerde gerçekleşen boykotlar ve isteklerden nitelik bakımından farklı olan İlahiyat Fakültesi boykotu dekanın yurt dışına bir kongreye çıkması ile son bulmuş ve yeni yöneticilerle öğrenciler anlaşmışlardır.

İkinci boykot hareketi Ziraat Fakültelerinde gerçekleşmiştir. Ziraat Fakültelerinde ilk boykot 28 Mayıs 1968 tarihinde Erzurum Üniversite-

(2) Milliyet, 25 Mayıs 1968.

(3) Milliyet, 29 Mayıs 1968.

(4) Milliyet, 15 Nisan 1968.

(5) Milliyet, 19 Nisan 1968.

(6) Milliyet, 30 Nisan 1968.

(7) Milliyet, 1 Mayıs 1968.

(8) Milliyet, 23 Mayıs 1968.

(9) Milliyet, 24 Mayıs 1968.

(10) Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri, Üniversite Sorunu, Milliyetçi Türk Kadınları Derneği Yay. No.2, 1968, s. 74.

sinde başlamış (11), 30 Mayıs'ta Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesine sığınmış (12), sonra 3 Haziran'da Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesine geçmiş (13).

İstekleri, ücret bakımından yüksek ziraat mühendisleri arasında yevmiyeli ve baremli olarak ikilik yaratıldığı ve 6/9789 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesinin kesin olarak yürürlükten kaldırılması gibi tamamen kendi sorunları ile ilgili idi (14).

Aynı konuda Türkiye Ziraat Mühendisleri Odası ile Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği ortak bir bildiri yayınlayarak 4 Nisan 1968'de çıkan yönetmelikle, ziraat mühendislerinin diğer mühendislerle tanınan ücret tabanından daha düşük bir tabanla işe başlatılmalarını protesto etmişler ve Ziraat Fakülteleri öğrencilerini desteklediklerini açıklamışlardır (15). Nihayet istekleri kabul olunan öğrenciler boykota son vermişlerdir (16).

Orman Fakültesi öğrencileri de 4 Haziran'da boykot yapmışlar ve teknik personele tanınan hakların kendilerine de tanınması, mezunlar arasında maaş ve ücret farklarının kaldırılmasını, fakültenin beş yıla çıkarılmasını istemişlerdir (17).

Bu fakültelerden sonra üçüncü boykot hareketi Ankara Üniversitesi'nde başladı. 10 Haziran'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğrencileri kendi fakülteleriyle ilgili sorunları yüzünden boykota başladılar (18).

Ertesi gün, Ankara Hukuk Fakültesi öğrencileri fakülteyi işgal ederek boykota başlamışlar (19), böylece hareket, İstanbul'a sıçrayarak Hukuk Fakültesine (20), daha sonra Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisine ve Ege Üniversitesine geçmiştir. Boykotlar, Ankara ve İstanbul'da hızla yayılmaya başlamış, bu arada Fen Fakültesi işgal edilmiştir. Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri boykotçuları desteklediklerini bildiren bir yürüyüş yapmışlardır (21). Taşıdıkları pankartlara şunlar yazılmıştı. "Tefeciye Değil, Öğrenciye Kredi", "İşçi ve Köylü Çocukları Üniversiteye", "Eğitimde Fırsat Eşitliği", "Tüccar Profesöre Hayır", "Boğaz Köprüsü Değil Üniversite Sitesi", "Kültür Emperyalizmine Pay-

(11) A.g.e. sh. 78.

(12) Milliyet, 31 Mayıs 1968.

(13) Milliyet, 4 Haziran 1968, s. 3.

(14) Milliyet, 31 Mayıs 1968.

(15) Milliyet, 2 Haziran 1968.

(16) Milliyet, 24 Haziran 1968.

(17) Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri, sh. 78.

(18) Milliyet, 11 Haziran 1968.

(19) Milliyet, 12 Haziran 1968.

(20) Milliyet, 13 Haziran 1968.

(21) Milliyet, 19 Haziran 1968.

dos", "Halkın Kurtuluşu, Üniversitenin Kurtuluşu", Hareket, İstanbul'da da hızla gelişerek Edebiyat Fakültesi, Tıp Fakültesi, İktisat Fakültesi Eczacılık ve Diş Hekimliği Fakültesi, İktisadi İlimler Akademisi ve Şişli Özel İktisadi ve Ticari İlimler Yüksek Okulunu içine almıştır. Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü, Sağlık İdaresi Yüksek Okulu Özel Mimarlık ve Mühendislik Yüksek Okulu, Yüksek Denizcilik Okulu da boykota gitmiş ve hareket diğer fakülte ve yüksek okullara da geçmiştir.

Çorap söküğü gibi gelişen boykot ve işgal olaylarının hemen hemen hiçbiri öğrenci örgütlerinin önceden tasarlayıp giriştikleri hareketler değildir. Aksine, öğrenci dernek, birlik ve federasyonları hareketlerin dışında kalarak boykotçuları desteklediklerini bildiren bildiriler yayınlamışlardır. Hemen her fakültede işgal olayları bazı öğrencilerin anında verdikleri kararlarla başlamış ve kendiliğinden gelişmiştir. Bunun sonucu olarak ortaya belirli örgütler tarafından yöneltilmeyen, organize ve koordine edilmeyen hareketler çıkmıştır (22).

Boykotların temel nedeni eğitimde reformun gerçekleştirilmesidir. Bununla birlikte basında öğrenci hareketlerinin siyasî ve ideolojik olduğunu belirten yazılar çıkmıştır. Örneğin bir profesör (23). "Gençliğin İsyanı" başlıklı yazısında hareketlerin milletlerarası ve sol karakterde olduğunu belirtmiştir. Milletlerarası karakter konusunda bizdeki hareketlerin diğer toplumlardaki aynı cinsten hareketler zincirinin bir halkası olduğunu ve bu karakterini az gelişmişliğin doğurduğu problemlerden almakta olduğunu belirtmektedir. Sol karakterin ise kapitalizmin ve komünizmin de veremediği özgürlüğü elde etmek biçiminde olduğunu, bu solculuğun tadil edilmiş, çağdaştırılmış, ütöpik unsurlarından arınmış "Marksçı fikir"e dayandığını, sınıfsız toplum ve ebedi barışı özleyen, her türlü otokrasiyi, sağlı sollu emparyalizmleri reddeden, siyasî federalizm isteyen kültür devrimini gerekli gören bir solculuk şeklinde olduğunu belirtmiştir.

Başka bir müellif (24) dünyada ve Türkiye'de gençlik hareketini "Refah ve Adaletsizliğe İsyan" şeklinde nitelendiriyor ve şu hususlara işaret ediyor. "Dava, yeni bir düzen yaratmaktır. Bu düzenin karakteri henüz kesin hatlarla belirlenmiş değildir. Fakat kapitalizme karşı kesin cephe aldığı, buna karşılık sosyalizmin temel ilkesi olan hürriyete en geniş ve en eşitlikçi anlamda yer vermek istediği muhakkaktır. Türkiye'de aşırı şekilde kutuplaşmış aktif, fakat sayıca küçük bir grup ve onun karşısında henüz toplumsal çözüm yolları üzerinde düşünme yeteneğini bulamamış geniş, kabarık bir pasif gençlik kitlesi vardır. Türkiye'de de korkulacak şey köklü değişiklikler talep eden öğrencilerin "Aşırı" davranışlara kapılması değil, Atatürk'ün kendilerine emanet ettiği devrimcilik

(22) Abdi İpekçi, Milliyet, 15 Haziran 1968.

(23) Prof. Dr. H. Nail Kubalı, "Gençliğin İsyanı", Cumhuriyet 23 Temmuz 1968.

(24) Prof. Dr. Nermin Abadan, "Refah ve Adaletsizliğe İsyan Edenler", Milliyet, 20 Mayıs 1968.

ruhunun tutucu güçlerin kollektif çabasıyla sindirilmesine göz yumulmasıdır.

Bir doçent de (25) Atlantığın ötesinde ve Doğu Avrupa'da beliren ideoloji yetersizliğinin Türkiye'de de kendini duyurduğunu belirterek gelecek kuşağın ideolojisinin geri kalmış ülkelerdeki Marksist anlayışlardan doğacağını, Kemalizmin yetersizliğini, tutarlı, anlamlı ve kendi kendisini yenileyebilecek terimlerle ortaya konmuş olmadığını, sömürgeciliğe, emperyalizme karşı olmakla birlikte ekonomik ve toplumsal değişiklikler için yeterli anahtar olmadığını, Türk Halkı'nın kurulu düzendeki egemen çevrelerin baskısından sıyrılamamış olduğunu belirtiyor.

Esasen boykot hareketlerinin önderleri "Sağ yok- sol yok-" sloganı ile teşebbüslerini siyasi veya ideolojik bir eğilimden uzaklaştırmışlardır (26). Herhangi bir eğilime hizmet için bu harekete girişmediklerini, hiçbir teşekküle bağlı olmadıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte öğrenci hareketlerinde siyasi partilerin, bazı öğretim üyelerinin, sağcı ve solcu grupların tahrikleri (27) olmuşsa da, bu tahrikler etkin bir rol oynayamamıştır. Mecliste öğrenci hareketleri hakkında izahat veren Başbakan, hareketlere üniversite içi ve üniversite dışı etkiler olduğunu (28), ayrıca AP grubu adına konuşan bir milletvekili, boykot ve işgalleri sol kuruluşların desteklediğini ve hareketlerin içine ihtilâlcı sosyalistlerin sızdığını belirtmiştir (29). Fakat bu tahrikler ve sızmalarla hareketleri siyasi veya ideolojik yöne çevirme çabaları gerek öğrencilerin davranışlarına ve gerekse yayınladıkları bildirilere aksedememiş ve etkin bir rol oynayamamıştır. Örneğin isteklerinde sosyalist bir düzenin kurulması ile ilgili hiçbir husus görülmemiştir. Ayrıca öğrenciler disiplinli hareket etmişler, sokaklara dökülüp kargaşalık çıkararak anarşiye yol açacak davranışlarda bulunmamışlar (30), Fransa'da olduğu gibi binalara kızıl bayraklar çekilmemiş, Marks, Lenin, ve Mao'nun resimleri etrafta dolaştırılmamıştır. İşçilerle de işbirliğine gidilmemiştir.

- (25) Doç. Dr. Mümtaz Soysal, "Bulutsuzluk Özlemi", Milliyet, 22 Mayıs 1968.
(26) Örneğin:- İstanbul Hukuk Fakültesi işgal nedenlerinin boykot yöneticilerince öğrencilere anlatılması, Milliyet, 13 Haziran 1968, sh. 7, Sütun 3.
- İstanbul Tıp Fakültesi boykot komitesi üyelerinden bir sözcü yaptığı basın toplantısında hareketlerinin Fransa, Almanya, ve İtalya'daki öğrenci hareketlerinin bir özentiisi olmadığını bildirmiştir. Milliyet, 14 Haziran 1968, sh. 7, Sütun 3.
- İktisat Fakültesi boykot komitesinin ilk bildirisinde boykotun nedeni eğitim düzeyine boykot şeklinde belirtilmiştir. Milliyet, 14 Haziran 1968, sh. 7, Sütun 3.
- Ankara Fen Fakültesi boykot tertip komitesinin bildirisinde boykotun hiçbir siyasi emel taşımadığı belirtilmiştir. Milliyet, 14 Haziran 1968, sh. 7, Sütun 5.
- Abdi İpekçi, 19 Haziran 1968.
(27) Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri, Üniversite Sorunu, 1968, sh. 66-67.
(28) Milliyet, 25 Haziran 1968.
(29) Aydın Yalçın, Milliyet, 25 Haziran 1968.
(30) Abdi İpekçi, Milliyet, 5 Temmuz 1968.

Yalnız, Üniversite Öğrenci Örgütleri Dayanışma Kurulu'nun ve Ankara Yüksek Okullar Talebe Birliği'nin Devrimci Eğitim Şûrasının gönderdiği bildirilerde eğitimi aşan hususlara rastlamaktayız (31).

Ayrıca Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri, üniversite reformu yanında siyasî konulara da değinmişler, fakülte binasına Bağımsız Türkiye, Natoya Hayır, Amerikan Emperyalizmine paydos, Go Home gibi yazılar yazmışlardır.

Ayrıca hareketlerin başlangıcında olmamakla birlikte, bir süre sonra boykot komitelerinin yeniden düzenlendiğinde isteklerde "Halka dönük Eğitim" kavramını görmekteyiz. İstanbul Üniversitesi'nde İşgal Komiteleri İcra Konseyinin Reform Tasarısında, "Üniversite, halktan yana olmalıdır, topluma ışık tutacak, yurt gerçeklerini yansıtacak, Türkiye'nin sorunlarını inceleyecek ve çözüm yolları gösterecek bir düzeye getirilmesi gereklidir" (32) denmektedir. Burada, üniversitenin, yurt gerçeklerine eğilmesinin istenilmesiyle eğitimsel bir amaç güdülmektedir. Henüz kavramın anlamı açıklığa kavuşmuş, kapsamı saptanmış değildir. Bu yüzden kavram istenilen yöne çekilmekte özellikle ideolojik yönden ele alınmaktadır.

Hareketlerin nedeni bazı yazarlarca da "Kuşaklar arası Çatışma" olarak nitelendirilmiştir. Örneğin Prof. Tunaya (33), gençlerin köhneleşmiş saydıkları değerleri aşmak istediklerini belirterek olayın kendi yaptıklarına büyük hayranlıkla bakan bir kuşakla yarını inşa etmek isteyen ve bugünün ölçülerini aşabilen bir kuşak arasındaki savaş niteliğinde olduğundan bahsetmektedir.

Doç. Yazıcı, öğrenci ile yönetici durumundaki öğretim üyelerinin birbirinden kopuk iki ayrı kuşak olduklarını, sorunun bu kopukluğun giderilmesiyle çözümlenebileceğini belirtmektedir (34).

Memleketimizde hareketin nedenini Batı toplumlarında olduğu gibi (Örneğin Fransa) endüstriyel toplum düzeninin yarattığı "**psikolojik buhranlarla**" da açıklamak güçtür.

Yukarıda, hareketin asıl nedeninin eğitim reformu ile ilgili olduğunu belirtmiştik. İstekleri gözden geçirecek olursak bunların tamamen üniversite sorunlarına hasredilmiş olduklarını kolayca görebiliriz. Bu bildirilerde her kurumun kendi özel sorunları dışında aşağıdaki ortak noktaları saptamak mümkündür.

(31) Devrimci Eğitim Şûrası Döküman No, 7/b, sh. 9, 10 ve 23.

(32) Milliyet, 18 Haziran 1968.

(33) Prof. Dr. Tark Zafer Tunaya, "Genç İnsanların Dünyası", Milliyet, 7 Temmuz 1968.

(34) Doç. Dr. Mehmet Yazıcı, "Gençlerle Yaşlılar Kavgası", Cumhuriyet, 30 Haziran 1968, Ayrıca bak, Dr. Ahmet Taner Kışlalı, Ulus, 3 Temmuz 1968.

1. Yönetmeliklerdeki öğrenci aleyhine hükümlerin kaldırılması,
2. Ek sınav haklarının tanınması,
3. Öğrencilerin yönetime katılması,
4. Özel okulların devletleştirilmesi,
5. Öğrencilerin sosyo-ekonomik sorunları (Harçların dondurulması, kitapların ucuzlatılması, yurtların yetersizliği, burs, kredi miktarı ve olanaklarının artırılması, beslenme ve sağlık sorunlarının çözümü),
6. Öğretim üyelerinin tam gün çalışması,
7. Üniversiteler Kanununun değiştirilmesi ve eğitimde reformun gerçekleştirilmesi.

Aşağıda, bu noktalara değineceğiz.

Yüksek okulların isteklerini de gözden geçirdiğimizde idari bağımsızlığa kavuşmak ve çoğunun akademi haline gelmek istediklerini görürüz (35). Örneğin Gazi Eğitim Enstitüsü (36), Sağlık İdaresi Yüksek Okulu (37), Florence Nightingale Hemşire Okulu (38), Yüksek Denizcilik Okulunun bildirilerinde olduğu gibi (39). Akademilerde ve yüksek okullardaki diğer istekler yönetmeliklerinin değişmesi (40).

Yurt, burs, kredi, kitap ve gıda sorunlarının halli (41), istiham sorunları (42), yönetime katılma (43) gibi faktörlerle aynı veya benzeri isteklerdir.

Sonbaharda boykot hareketleri yeniden başlamıştır. Ankara'da Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu Haziran'da idareye verdikleri

- (35) Ankara Yüksek Okullar Talebe Birliği Bildirisi, T.Ö.S., Devrimci Eğitim Şûrası Döküman No. 7/b. sh. 21.
- (36) Milliyet, 15 Haziran 1968 ve Eğitim Enstitüsü Öğrenci Derneği Başkanı Bildirisi, Milliyet, 11 Ekim 1968.
- (37) Milliyet, 15 Haziran 1968.
- (38) Milliyet, 18 Haziran 1968.
- (39) Milliyet, 20 Haziran 1968.
- (40) - Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Milliyet, 14 Haziran 1968.
- Sağlık İdaresi Yüksek Okulu, Milliyet, 15 Haziran 1968.
- Yüksek Denizcilik Okulu Bildirisi, Milliyet, 20 Haziran 1968.
- (41) Sağlık İdaresi Yüksek Okulu Bildirisi, Milliyet, 15 Haziran 1968.
- Yüksek Denizcilik Okulu Bildirisi, Milliyet, 20 Haziran 1968.
- Ankara Yüksekokullar Talebe Birliği Bildirisi, T.Ö.S. Devrimci Eğitim Şûrası, Döküman No. 7/b. sh 22, 23, madde 6 ve 11.
- (42) - Gazi Eğitim Enstitüsü, Milliyet, 15 Haziran 1968; Milliyet, 11 Ekim 1968.
- Sağlık İdaresi Yüksek Okulu, Milliyet, 20 Haziran 1968.
- Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Milliyet, 15 Haziran 1968.
- Yüksek Denizcilik Okulu, Milliyet, 20 Haziran 1968.
- Eskişehir Olgunlaşma Enstitüsü de mezunlarının ekonomiye bir katkısı bulunmayan ev kadını durumundan kurtarılmasını istemişlerdir. Milliyet, 20 Haziran 1968.
- (43) - Florence Nightingale Hemşire Okulu, Milliyet, 18 Haziran 1968.
- Ankara Yüksek Okullar Talebe Birliği Bildirisi, T.Ö.S. Devrimci Eğitim Şûrası, Dok. No. 7/b, sh. 21.

muhtıranın öngördüğü hususların yerine getirilmediği için boykota başvurmuşlardır (44).

Ekim ayında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi yeniden boykota geçmiştir. İstekleri, bütün öğretim üyelerinin tam gün çalışma sistemini kabul etmeleri (128 öğretim üyesinden 70'i tam günü kabul etmişti), öğrencilere yönetim kurulunda yönetim kurulu üyelerine eşit sayıda temsil hakkı verilmesi, alınacak asistanlarda kendi fakülte mezunlarına öncelik tanınması, ders kitaplarının taksitle ve fakültece bastırılması, yönetmeliğin ıslahı ve sınav hakları konusunda idi (45). İstekleri fakültece reddedilince (46) öğrenciler boykota devam etmişler, sonra Fakülte yönetim kurulunun "Derslere başlanmadığı takdirde öğrenci isteklerinin görüşülmeyeceği" yolunda aldığı karar yüzünden öğrenciler boykotu geçici olarak durdurmuşlardır (47) Konu halen Fakülte yöneticilerince görüşülmektedir.

Daha sonra Ortadoğu Teknik Üniversitesinin Mimarlık, İdari İlimler, Makina ve Fen-Edebiyat Fakülteleri (48) üniversitenin özerkliğinin tam mânâsıyla gerçekleşmesini, Rektör ve Mütevelli Heyetinin özerkliği engelleyen yetkilerinin kaldırılmasını istemişlerdir. 18 Ekim de ise boykot sona ermiştir (49).

Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri ise 4 Kasım'da boykot yapmışlardır. Bildirilerinde yine üniversite reformuna ilişkin isteklerin ağır bastığını görmekteyiz. Boykot komitesi raporunda bölüm sisteminin kabulü, öğrencilerin yönetime katılması, tam gün çalışma sistemi, mali özerklik, özel yüksek okulların devletleştirilmesi, eğitimde fırsat eşitliği ve her lise mezununun üniversiteye girmesi gibi isteklere rastlamaktayız (50). Ayrıca kendi fakültelerinin özel sorunlarıyla ilgili isteklere de yer verilmiştir.

Aynı fakülteye bağlı Basın-Yayın Yüksek Okulu da boykot yapmış, eğitim reformu yanında farklı olarak siyasi istekler de göze çarpmaktadır. Örneğin T.R.T.'ye siyasi iktidarca baskı yapıldığı ve Anadolu Ajansının iktidarın yayın organı haline geldiği belirtilmektedir (51).

Gazi Eğitim Enstitüsü öğrencileri akademi haline gelmedikleri için tekrar boykota başlamışlardır (52). Bundan sonra diğer eğitim enstitüleri

(44) Milliyet, 11 Eylül 1968.

(45) Milliyet, 2 Ekim 1968.

(46) Milliyet, 18 Ekim 1968.

(47) Milliyet, 31 Ekim 1968.

(48) Milliyet, 4 ve 12 Ekim 1968.

(49) Milliyet, 18 Ekim 1968.

(50) S.B.F. Boykot Komitesi Raporu, Ayrıca bak: Milliyet, "3 Kasım-1968 ve 5 Kasım 1968.

(51) Milliyet, 5 Kasım 1968.

(52) Milliyet, 3 Kasım 1968.

de meslekî sorunlarının halli, (öğretmen atanmaları, maaş yetersizliği), eğitim programlarının ve yönetmeliklerinin ıslahı ve akademi haline gelmeleri için boykota başvurmuşlardır. Halen bu enstitülerin bir kısmı boykot yüzünden bakanlıkça kapatılmıştır.

Öğrencilerin isteklerini üç bölüm altında incelemeye çalışacağız. Birinci bölümde öğrenci-öğretim üyesi ilişkilerinden doğan istekleri gözden geçireceğiz.

İkinci bölümde öğrencilerin mensup oldukları öğretim kurumları ve merkezî idare ile ilgili isteklerini,

Son bölümde ise öğrencilerin sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlarını ele alacağız.

A. ÖĞRENCİ, ÖĞRETİM ÜYESİ İLİŞKİLERİ

Bu ilişkiler, öğretim üyeleriyle sıkı işbirliği, tam çalışma ve sınıflar konusundaki istekler şeklinde belirlemektedir.

1. Öğretim Üyeleriyle İlişkiler

Öğrenciler, genellikle öğretim üyelerinin otokratik tutumlarından şikâyetçidirler.

Hocalarıyla sık sık temas kurmayı, öğrenci ve öğretim üyesi statüsü korunmak koşuluyla beşerî ilişkilerin daha demokratik bir tarzda cereyanını istemekte, karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgönünün gerçekleşmesini istemektedirler (53).

Ayrıca, hocaların, istedikleri zaman derse gelip istedikleri zaman gelmedikleri (54), sınavları gereken özenle yapmadıkları, Üniversiteler Kanununa göre öğrenci ile haftada iki saat görüşme saatlerinde yerlerinde bulunmadıkları, özel ve yüksek okullardaki tutumlarıyla üniversitelerdeki tutumlarının farklı olduğu, fakültelere muntazaman devam etmedikleri, kalabalık sınıflarda kendileriyle gereken ilginin kurulamadığı ve bu yüzden iyi yetişemedikleri de yakınma konusu olmuştur. Bunlar herhalde otokontrol sisteminin gereğince uygulanması ve tam gün çalışma esası kabul edildiğinde kendiliğinden düzelebilecek hususlardır.

2. Tam Gün Çalışma

Üniversiteler Kanununda öğretim üyelerine tazminatlarından vazgeçmek koşuluyla haftada 10 saat üniversite dışında kendi sahalarıyla ilgili herhangi bir işte çalışabilecekleri öngörülmüştür. Üniversiteler Kanunu-

(53) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Bildirisi, Milliyet, 13 Haziran 1968.

(54) İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanının demeci. Milliyet, 29 Mayıs 1968.

nun 31. maddesi üniversitede öğretim görevinden başka öğretim üyelerinin mesleklerine uygun olan bilim ve uzmanlıklarıyla ilgili serbest işleri yapmalarına izin vermektedir. Fakat bu serbest çalışmanın üniversitedeki görevi aksatmaması ve haftada 10 saati aşmaması öngörülmüştür (Bu müddet 4936 sayılı Kanunda 8 saat iken 115 sayılı değişiklik kanunu ile 10 saate çıkarılmıştır.) Serbest çalışma resmi ve özel işleri kapsamaktadır. Böylece öğretim üyeleri, resmî işlerde (yüksek okul, akademi, kolejlerde ders verme, hukuk, iktisat müşavirliği, mühendislik, mütercimlik, avukatlık, doktorluk) ve özel işlerde (kendilerine veya başkalarına ait muayenehane, yazıhane v.s.) çalışmaktadırlar (55).

Fakat öğretim üyeleri kanunda sınırlı olan 10 saatlik zamandan daha fazla dışarda çalışmaya başlamışlardır. Kuşkusuz bunun çeşitli nedenlerinden birisi de üniversitede otokontrol sisteminin uygulanamamasıdır.

Yapılan bir araştırmaya göre üniversite öğretim üyelerinin %40'ı üniversite dışı işlerde çalışmaktadır. Bazı fakültelerde (Tıp, İktisat, Hukuk, Eczacı, Dişçi, Mimarlık, İnşaat Mühendisliği) bu oran %60'dır (56).

Öğrenci isteklerinin çoğunda tam gün çalışma sisteminin kabulü istenmektedir (57). Meclis müzakerelerinde konuşan siyasi parti temsilcileri de sistemin kabulünü istemişlerdir (58).

Öğretim üyelerinin çoğu ise üniversitede kendilerine yeterli ücret sağlandığı takdirde tam gün çalışma sistemini istediklerini belirtmişlerdir. Nitekim halen Hacettepe ve Ortadoğu Teknik Üniversitelerinde bu sistem başarı ile uygulanmaktadır. Kuşkusuz tam gün çalışmanın da nesnel ölçüleri (Haftada ders saati sayısı, yılda yapılan yayın, v.s.) olacaktır.

Anayasamızın 120. maddesinde ifadesini bulan üniversitelerin kendilerince denetimi ilkesinin gereğince uygulanamadığı, her öğretim üyesinin hareketlerini hukuk ve ahlâk kurallarına bizzat kendisini uydurma biçiminde beliren bireysel denetimin yetersiz kaldığı, bu yüzden kurumsal bir denetimin yani öğrenciler, öğretim üyeleri ve yardımcılarından oluşan bir denetimin etkin olacağı bazı yazarlarca belirtilmektedir (59) Başbakan

- (55) Dr. Muallâ Öncel, Ahmet Kumrulu, Üniversite Mensupları ile Diğer Kamu Sektörü Görevlilerinin Mali Statüleri Üzerine Bir İnceleme, Ank. Üniv. Hukuk Fak. Yay. No.224, Ank. 1967, sh. 20.
- (56) Prof. Seha Meray, Üniversitede Yüze Çıkan Bunalm, Ank. Uni. Siy. Bilg. Fak. Derg. Cilt 23, No. 2, sh. 296, Ank. 1968.
- (57) Örneğin; Ank. Üni. Tıp Fak. Bildirisi, Cumhuriyet, 14 Haziran 1968.
- İst. Üni. İşgal Komiteleri İcra Konseyi Reform Tasarısı, Milliyet, 18 Haziran 1968.
- (58) Tutanak Dergisi, cilt 28. dönem 2, toplantı no. 3, 79, birleşim, 21.6.1968 Cuma.
C.H.P. Nihat Erim'im konuşması.
M.P.- Hasan Lâtif Sarıyüce'nin konuşması.
G.P.- Turhan Feyzioğlu'nun konuşması.
T.İ.P.- Behice Boran'ın konuşması.
- (59) Prof. Öztekin Tosun, "Üniversitenin Kendi Kendini Kontrolü", Cumhuriyet, 1 Ağustos 1968.

da bu hususa değinerek "Muhtar üniversite idaresinin kendi kendisini murakabe fonksiyonu arzu edilen seviyede işlememiştir (60).

Başka bir yazar, bu denetimin üniversite dışında, fakat mevcut yasanın çerçevesi içinde, muhtariyete hâlel vermeyecek tarzda yeni kurulacak bir teşekkülle gerçekleştirebileceğini belirtmektedir (61). Aynı konuda İktisat Fakültesi Genel Kurulu "Mütalâalarını ilgililere bildirecek olan oto-kontrol organlarının teşkil edilmesi"ni kararlaştırmıştır (62).

Ancak tam gün çalışmanın bazı sakıncaları üzerinde durulmaktadır. Örneğin:

- Uygulamalı bilim dallarında öğretim üyelerinin uygulamadan mahrum tutulmalarının bilimsel gelişmeyi kösteklemesi (63).
- Üniversitelerin ek mâli olanaklara kavuşmalarının şüpheli oluşu,
- Bilim adamlarından üniversite dışında yararlanma olanağının kaldırılacağı, dışarda görevlendirilememelerinin yurt gerçeklerine aykırı olacağı ve toplumun bundan zarar göreceği (64).
- Sistemin kabulü ile değerli beyinlerin üniversiteden ayrılacağı,
- Öğretim üyelerinin zamanının tamamını üniversite içinde geçirmesi ile ondan beklenen verimin elde edilmesinin kendiliğinden gerçekleşmeyeceği (65) gibi.

Şimdiye değin çeşitli fakültelerin genel kurullarının çoğu, tam gün çalışma sistemini bazı koşullarla kabul etmişlerdir. Böylece sakıncaların bir kısmı giderilmeye çalışılmıştır.

İstanbul Tıp Fakültesi tam gününü kabul etmiştir. Tam günü kabul eden öğretim üyeleri muayenehane açamayacak ve dışarıda görev alamayacaklardır. Yarım zamanlı çalışmayı isteyenlerin mâlî ve idarî haklarında kısıntı yapılması, tazminat alamamaları, yabancı devletlere geçici göreve gönderilmemeleri, kongre yollukları alamamaları, kürsü ve seksiyon şefleri olamamaları kabul edilmiştir (66).

Ankara Tıp Fakültesi de tam gün çalışmayı kabul etmekle birlikte öğretim üyelerinin çalışma saatleri dışında özel muayenehanelerine hasta kabul etmelerini şartlı olarak uygun görmüştür (67). Aynı fakültenin öğrencileri, 2 Ekim 1968 tarihinde yeniden boykota gittiklerinde öğretim

(60) Milliyet, 25 Haziran 1968.

(61) Prof. Mümtaz Turhan, "Üniversite Problemi", İst. 1967, Yağmur Yay. sh. 27.

(62) Milliyet, 25 Eylül 1968.

(63) Ank. Üni. Hukuk Fak. Üniversite Reform Komisyonu Raporu, Ank. 11.7.1968.

(64) Başbakan Süleyman Demirel'in Meclis konuşması, Milliyet, 25 Haziran 1968.

(65) Abdi İpekçi, Milliyet, 7 Ekim 1968.

(66) Milliyet, 11 Eylül 1968.

(67) Milliyet, 12 Eylül 1968.

üyelerinin hepsinin tam gün çalışmayı kabul etmelerini istemişler, 128 öğretim üyesinden tam günü kabul eden 70 kişinin muayenehanelerinin olmadıklarını, kabul etmeyen 58 üyenin muayenelerinin olduklarını belirtmişlerdir (68).

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi de tam günü kabul etmiştir (69).

İstanbul Üniversitesi Kimya Fakültesi tam gün çalışmayı şartlı kabul etmiştir. Öğretim üyeleri haftanın bir günü izinli sayılarak istedikleri bir iş yapmakta serbest olacaklar, bu dış çalışma, üniversite tazminatına hâlel getirmeyecek (70).

İktisat Fakültesi: Üniversiteler Kanununa göre tazminatı kesilen öğretim üyesi tam çalışma dışı sayılacak, ayrıca tazminatına hâlel gelmemekle beraber üniversite dışı sair devamlı faaliyetlerde bulunan öğretim üyeleri de tam gün çalışma dışı addedilecek, tam çalışma dışındakiler Rektör, Dekan, Senatör, Yönetim Kurulu Üyesi, Kürsü Başkanı ve Enstitü Müdürü olamayacaklardır (71).

İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesinde tam gün çalışma, kesin olarak kabul edilmiş, tam gün, zorunlu olmuştur. Kanun çıktıktan sonra 2 yıl içinde sisteme geçilmesi, yarım gün çalışmanın kaldırılması, tam gün istemeyenlerin fakülteden ayrılmalari kararlaştırılmıştır (72).

Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi de tam günü kabul etmiş, fakat kamu sektörü ya da özel sektörün fakültenin ihtisası ile ilgili yardım ve mütaâla isteklerinin profesörler kurulunca seçilecek üyelerce karşılanmasını ve alınan ücretin fakülteye yatırılmasını kararlaştırmıştır (73).

Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi de tam günü kabul etmiştir. Öğretim üyeleri avukatlık yapamayacak, serbest alanda, kamu ve özel sektörle özel okullarda görev alamayacaklardır. Öğretim üyeleri ancak kendi üniversitesinde ve başka üniversitelerde ek görev alabileceklerdir. Öğretim üyeleri, üniversite dışındaki resmi okullarda da profesörler kurulu kararıyla görev alabileceklerdir. Ayrıca profesörler kurulunun izniyle; öğretim üyeleri kamu sektörü ile bilimsel ve mesleki özel kuruluşlarda geçici görev kabul edebilecekler, mütalâa verebilip bilirkişilik yapabileceklerdir (74).

Siyasal Bilgiler Fakültesi Genel Kurulu da tam gün sistemini kabul etmiştir (75).

(68) Milliyet, 2 Ekim 1968.

(69) Milliyet, 15 Eylül 1968.

(70) Milliyet, 19 Eylül 1968.

(71) Milliyet, 22 Eylül 1968.

(72) Milliyet, 25 Eylül 1968.

(73) Milliyet, 2 Ekim 1968.

(74) Milliyet, 27 Eylül 1968.

(75) Milliyet, 12 Ekim 1968.

3. Sınıflar

Öğrencilerin şikâyetlerinden birisi de sınıfların çok kalabalık olması ve öğretim üyelerinin kendileriyle gereken şekilde ilgilenemedikleridir. Sınıfların kalabalıklığının çeşitli nedenleri arasında fakültelere fazla öğrenci alınması (Lise mezunlarının açıkta kalmaması için yapılan baskılarla kontenjan fazlası öğrenci alımı), öğretim üyesi yetersizliği gelmektedir. Fakat bu kalabalık sınıfları önleyici tedbirler de vardır. Bunlar:

1. Eğitim planlaması yoluyla Türk toplumunun hangi sahalarda elemana ihtiyacı varsa oralara fazla öğrenci alıp, ihtiyaç az olan sahalara az öğrenci alınması zaruret haline gelmiştir. Eğitim ile toplumsal ihtiyaçlar arasında bağlantı kurup, eğitim yatırımlarının işgücü talebine göre ayarlanması,

2. Doktora yapmış asistanların ders verebilmeleri,

3. Tam gün çalışmanın gerçekleştirilmesidir.

Ayrıca küçük sınıf için siyasal iktidarın birçok kurumlara ilave inşaat, bina, atelye, lâboratuvar malzeme ihtiyaçları için ödenekler ayırması lâzımdır. Bunun yanında mevcut dershanelerde ikili, üçlü öğretimle küçük sınıf sistemine gidilebilir. Böylece küçük sınıflarda öğrenciler daha iyi düşünecek, sürekli ödev yapacak, yaptıkları üzerinde tartışılacak ve öğrenciler araştırma yapmaya yöneleceklerdir.

B. ÖĞRENCİLERİN MENSUP OLDUKLARI ÖĞRETİM KURUMLARI VE MERKEZİ İDARE İLE İLGİLİ İSTEKLERİ

1. Öğrencilerin Mensup Oldukları Öğretim Kurumları İle İlgili İstekleri

Bu istekleri, a) Yönetmelikler ve sınavlar, b) Yönetime katılma, c) Üniversiteler Kanunu ile ilgili değişiklik istekleri başlıkları altında ele alacağız.

a. Yönetmelikler ve Sınavlar

Öğrenci isteklerinin yarısından fazlası yönetmeliklerin ıslahı ve sınavlarla ilgilidir. Bunlar, bazı sınıflardan sınavların kaldırılması, ilave sınav haklarının tanınması, sınavlarla ilgili hükümlerin yıpratıcılığa meydan vermeyen, işkence teşkil etmeyen, daha insanî bir şekilde yeniden gözden geçirilerek değiştirilmesi ile ilgili isteklerdir. Gerçekten eski ders programları, eski sınav yönetmelikleri, köhneleşmiş, gereksiz güçlükler yaratan hükümler vardır. Bunlar "seviyeli öğretim" ölçüsünden yersiz

fedakârlığa gitmeden üniversitelerin yetkili organlarınınca ele alınıp ayıklanabilir (76).

D.T.C.F. öğrencileri şubat hakkı tanınması, lisan barajının ve belge usulünün kaldırılması, 1. ve 3. sınıflardan sınavların kaldırılmasını istemişlerdir (77). Fakülte genel kurulunca da istekleri kabul edilmiştir (78).

Ankara Hukuk Fakültesi öğrencileri elemelerin ve barajın kalkmasını, sözlü sınavların en az üç gün ara ile yapılmasını istemişler (79), istekleri fakülte genel kurulunca uygun karşılanmıştır (80). Bunun gibi pekçok fakültelerce ek sınav hakları tanınmış, sınavlarla ilgili yönetmelik hükümleri yumuşatılmış, sınavlar arasına gün konmuştur (81).

Aynı üniversite bünyesindeki çeşitli fakültelerin özelliklerinden doğmayan birtakım farklı usullerin benimsenmesi öğrenciler arasında huzursuzluk kaynağı haline gelmiştir. Bu yüzden de yönetmelikler her zaman pazarlık konusu haline getirilmiştir. Bunu önlemek için sınavları ve sınıf geçmeyi dengeleyen yönetmelikler arasında çeşitli fakültelerin özelliklerinden doğmayan aşırı farkların yarattığı huzursuzlukların giderilmesi için ilgili fakültelerce düzenlemelerde bir eşgüdüm (koordinasyon) gidilmesi şarttır (82).

b. Yönetime Katılma

Öğrenci bildirilerinin hemen hemen hepsinde öğrencilerin oy ve söz hakkı olmak koşuluyla yönetime katılmaları istenmektedir. Aynı şekilde asistanların da yönetime katılmaları isteklerde belirtilmiştir. Yönetime katılmaktan çeşitli kurallara katılmak anlaşılmaktadır. Öğrencilerin yönetime katılmalarının çeşitli yararları ve sakıncaları ele alınmış,

a- Faydaları konusunda aşağıdaki hususlara işaret edilmiştir (83).

1) Öğrencilerin yönetime katılmaları demokratik bir yönetimi ifade eder.

2) Öğrencilerin yönetime katılmaları, onları yaşama hazırlar ve deneyim sahibi kılar. Özellikle yetişmiş elemana gereksinim duyulan ülkelerde bu gibi öğrenciler süratle iş başına geçebilir.

(76) Prof. Şeha Meray, a.g. makale, sh. 296.

(77) Milliyet, 11 Haziran 1968.

(78) Milliyet, 23 Haziran 1968.

(79) Milliyet, 12 Haziran 1968.

(80) Milliyet, 22 Haziran 1968.

(81) - Ege Üniversitesi Tıp Fakültesinin kabul ettiği istekler, Milliyet, 17 Haziran 1968.
- İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin kabul ettiği istekler, Milliyet, 19 Eylül 1968.

- Ege Üniversitesi Tıp Fakültesinin kararı, Milliyet, 21 Eylül 1968.

(82) Üniversitede Asistanları Sendikasının Üniversite Reformu Hakkında Görüşleri, Ank. Haziran 1968.

(83) Üniversite Sorunlarının İnceleme Komisyonu raporları ile Ankara Üniversitesi Senatosu Kararları, Ankara 1968, sh. 52.

3) Öğrencilerin yönetime katılmalarıyla "Otokontrol" daha iyi sağlanır ve bunlar yönetime yeni ve değişik fikirler getirmek hususunda katkıda bulunurlar.

4) Öğrenciler öğretim ve eğitim politikasıyla daha genç yaştan itibaren ilgilenirler.

5) Olgun öğrencilerin yönetime katılmaları olanağını sağlamak suretiyle çeşitli öğrenci hareketleri kanalize edilmiş olur.

6) Öğrenciler yönetime katılmak suretiyle kendi sorunlarını öğretim üyelerine intikal ettirmek olanağını bulurlar.

b- Yönetime katılmanın sakıncaları hususunda ise aşağıdaki noktalara değinilmektedir.

1. Üniversiteyi bir işletme gibi mütalâa etmek mümkün değildir. İktisadi işletmelerde müteşebbis, işçi istihdam etmek suretiyle onun emeğinden kendi çıkarı için azami derecede yararlanmak ister. Bu itibarla, iktisadi işletmelerin yönetimine patron için çalışan işçinin katılması sağlanmış ve bu suretle gerekli denge kurulmuştur. Buna karşılık öğretim kuruluşlarında öğretmen ve öğrencinin gayesi birdir. Bu gaye de seviyeli öğrenci yetiştirmek, iyi bir tahsil görmüş olmaktadır. Bu konuda öğretmenin öğrenciyi istismarı söz okunus olamaz.

2. Öğrencilerin öğretim programına, sınav sistemine veya üniversitenin diğer sorunlarına müdahale ederek isabetli bir şekilde yön vermesini sağlayacak tecrübe ve bilgiye sahip olduğunu söylemek güçtür. Bazı hallerde, bu hususlarda yetkili öğrenciler bulunsalar bile, öğrencilerin yönetime katılmak istemeleri genellikle sınav sistemini kolaylaştırmak gayesine matuftur. Ayrıca, yönetime katılan öğrenciler, ister istemez siyasi partilerin bir aracı haline gelirler. Öğrencilerin yönetime katılmadaki menfaat ilgilerinin kaybolması halinde bu göreve devam etmedikleri de sık sık görülen bir olaydır.

c- Konu hukukî bakımdan ihtilaflıdır. Anayasamızın 120. maddesinin 2. fıkrasında "üniversiteler, kendileri tarafından seçilen yetkili öğretim üyeleri organları eliyle yönetilir ve denetlenir." denilmektedir. Bu hüküm farklı şekillere yorumlanmıştır. Bir görüşe göre bu hüküm öğrencilerin yönetime katılmalarına mânî değildir. Hükümün güttüğü amaç siyasi iktidarların ve merkezî idare organlarının üniversiteyi etkisi altına almamasıdır (84).

Başka bir yoruma göre, madde, mutlak bir anlam taşımaktadır. Öğretim üyelerinden başka hiç kimse üniversite yönetiminde rol alamaz.

(84) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Üniversite Reformu Komisyonu Raporu, Ank. Temmuz 1968.

Üniversite sorunlarını inceleme komisyonu 2. görüşü kabul etmiştir (85). Gerekçe olarak da Anayasa ön tasarısında ve Kurucu Meclis Anayasa Komisyonunca hazırlanan tasarılar da aynı hükmün bulunması gösterilmiştir.

Üniversiteler Kanununun 7. maddesinin 4. fıkrasında öğrencilerin yönetim kuruluna katılmalarıyla ilgili bir hüküm vardır. Orada “öğretim yardımcılarını veya öğrencileri ilgilendiren konuların görüşülmesinde yönetim kurulu bunlardan ikişer temsilciyi davet ederek bilgilerine maracaat edebilir. Ayrıca, her sömestr başında öğrenciler ve öğretim yardımcılar, kendi ortak sorunlarını temsilcileri aracılığı ile yönetim kuruluna bildirirler” denmektedir. Burada öğrencileri davet etmek yönetim kurulunun takdirine bırakılmıştır. Bu yüzden madde, gereken şekilde uygulanmamıştır.

Ankara Üniversitesi Senatosu bu konuda müşterek söz sahibi olma prensibinin istişarî organlar aracılığı ile gerçekleştirilmesine karar vermiştir. Karar sayısı: 3912 (86).

Bu konuda bazı fakültelerin genel kurullarının aldıkları kararları gözden geçirelim.

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, öğrenci işleri görüşülürken fakülte genel kuruluna ve üniversite senatosuna öğrenci temsilcilerinin girebilmesini kararlaştırmıştır (87).

İstanbul Üniversitesi Kimya Fakültesi: “Yönetim kuruluna iki öğrenci temsilcisi, öğrenci konuları görüşüldüğü zaman iştirak eder” (88).

Edebiyat Fakültesi: “öğrenciler yönetime katılamaz.” (89).

İktisat Fakültesi: “Yönetim Kurulunda öğrenci işleriyle ilgili sorunlar görüşülürken oy hakkı olmamak üzere iki öğrenci ve iki asistan temsilcisi iştirak eder” (90)

Eczacılık Fakültesi: “Öğrenci ve asistan temsilcileri genel kurula oy hakkına sahip olarak çıkacaklardır” (91).

(85) Üniversite Sorunlarını İnceleme Komisyonu Raporları, Üniversite Öğrencilerinin Üniversite Yönetimine Katılma Komisyonu Raporu, Ank. 1968, sh. 50 vd.

(86) Üniversite Sorunlarını İnceleme Komisyonu Raporları ile Ankara Üniversitesi Senato Kararları, Ank. 1968.

(87) Milliyet, 15 Eylül 1968.

(88) Milliyet, 19 Eylül 1968.

(89) Milliyet, 19 Eylül 1968.

(90) Milliyet, 22 Eylül 1968.

(91) Milliyet, 25 Eylül 1968.

Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde öğrencilerin ve asistanların yönetime katılması kabul edilmiş, bununla ilgili kararın uygulanmasına başlanmıştır (92).

Mecliste siyasi parti temsilcileri de öğrenci ve asistanların yönetime katılmasını savunmuşlardır. Örneğin T.İ.P. temsilcisi B.Boran, öğrencilerin eşit sayıda yönetime katılmalarını, bunun demokrasi rejiminin gerektirdiği bir hâl olduğunu belirterek demokrasinin bütün bir toplum düzeni, bir toplum görüşü, bir toplum felsefesi meselesi olduğunu, bunun için toplumun her kesiminde, her örgütünde idare edilenlerin idareye katılması, idarede söz sahibi olması ve kararlara iştirak etmesini söylemiştir (93). Aynı şekilde C.H.P. temsilcisi N.Erim, Y.T.P.den Kasım Küfrevî de öğrencilerin yönetime katılmasını savunmuşlardır (94).

c. Üniversiteler Kanunu İle İlgili Değişiklik İstekleri

Öğrenciler fakültelerinden bu konu ile ilgili öğretim üyeliği, kürsü yönetimi, asistanlık, üniversite bütünlüğü hususlarındaki değişiklik tekliflerini hazırlayıp üniversitede kabulünü ve sonra da iktidarcı kanunlaşmasını istemektedirler.

a- Öğretim üyeliği: İstanbul Üniversitesi İşgâl Komiteleri İcra Konseyinin reform tasarısında Üniversiteler Kanununun değiştirilerek doçent, profesör ayrımının kalkması, 65 yaşında emekli olunması, rektörün üç yıl için seçilmesi ve bir daha seçilmemesi, öğretim üyelerinin yıllık çalışmalarını bildiren faaliyet raporlarını yayınlamaları istenmiştir (95). Ayrıca Teknik Üniversite öğrencileri öğretim üyelerinin emekliliğinin 65 yaş olmasını istemiştir (96).

İktisat Fakültesi genel kurulu öğretim üyelerinin emeklilik yaşını 70 olarak kabul etmiş (97), profesör-doçent ayrımının muhafazası, yalnız kadro bakımından bu ayrımın kalkması, terfilerde kıdem kadar ilmi kabiliyet ve yaratıcılık gibi unsurların ön plâna alınması, rektör ve dekanların 3 senelik bir süre için bir defa seçilmesini kararlaştırmıştır.

Üniversite Asistanları Sendikası bildirisinde ise öğretim üyeliği statüsünün yardımcı profesörlükle başlamış, doktorlarını tamamlayan asistanların yardımcı profesör olarak atanmaları ve ders vermeleri, bunların tez ve diğer yayınlarının kabulü ile de profesör olmaları istenmiştir (98).

(92) Milliyet, 30 Ağustos 1968.

(93) a.g. Tutanak Dergisi.

(94) a.g. Tutanak Dergisi.

(95) Milliyet, 18 Haziran 1968.

(96) Milliyet, 27 Haziran 1968.

(97) Milliyet, 22 Eylül 1968.

(98) Ü.N.A.S. Bildirisi, Ank. 1968, sh. 5.

Aynı görüş Ankara Hukuk Fakültesi Üniversite Reform Komisyonunca da benimsenmiştir (99).

b- Kürsü yönetimi: Kürsü profesörlerinin aşırı yetkileri dolayısıyla bir baskı unsuru oldukları ve bunun huzursuzluk yarattığı belirtilmiştir.

Teknik üniversite, kürsü yönetiminin tek kişiye bırakılmamasını, her kürsünün bir yıllık faaliyetini öğrencilere ve kamuoyuna açıklanmasını (100),

İstanbul Üniversitesi İşgâl Komiteleri reform tasarısı da kürsü başkanlığının kaldırılmasını, kürsüdeki öğretim üyeleri arasında meslekî ve idari çeşitliğin sağlanmasını (101),

Ankara Hukuk Fakültesi, Üniversite Reform komisyonu raporunda bölüm sistemine gidilmesini ve bölüm yöneticisinin kısa sürelerle bölüm mensuplarınca seçilmesini istemiştir.

Bu konuda bazı fakülte genel kurullarının aldıkları kararlar şunlardır:

İstanbul Edebiyat Fakültesi, kürsü profesörlerinin birçok yetkilerinin kürsü kurullarına verilmesini (102),

İktisat Fakültesi, kürsü başkanının tekrar seçilme hakkı mahfuz kalmak şartıyla üç senede bir, kürsü kurulunca seçilmesi kararlaştırılmıştır (103),

c- Asistanlık: Asistanların malî statülerinin düzeltilmesi (104), yönetime katılmaları (pekçok bildirilerde öğrencilerle birlikte yönetime katılmaları istenmiştir), seçimlerinde keyifliğin kaldırılması (105), doktorasını yapan asistanların ders verip kendilerinden faydalanılmaları, doktoralarını üniversiteler kanalıyla beslenen kaynaklarla yurt dışında tanınmış üniversitelerde yapabilmeleri (106) istenmiştir.

Edebiyat Fakültesi, asistanlarının alınmasına ve çıkarılmasına kürsü kurullarının görevlendirilmesini kararlaştırmıştır (107),

(99) Ank. Üni. Hukuk Fak. Üniversite Reform Komisyonu Raporu, Ank. 11.7.1968.

(100) Milliyet, 27 Haziran 1968.

(101) Milliyet, 18 Haziran 1968.

(102) Milliyet, 19 Eylül 1968.

(103) Milliyet, 22 Eylül 1968.

(104) Milliyet, 14 Haziran 1968.

(105) İstanbul Üniversitesi Reform Tasarısı, Milliyet, 18 Haziran 1968.

(106) Milliyet, 19 Eylül 1968.

(107) Ü.N.A.S. Bildirisi, Ankara, Haziran 1968.

d- Üniversite bütünlüğü: Fakültelerin üniversite içinde kendi başına buyruk kuruluşlar olduğu görüşünden vazgeçilerek üniversitenin bir bütün olduğu düşüncesi yerleştirilmeli ve fakülteler arasında gerçek bir işbirliği sağlanmalıdır (108).

2- Öğrencilerin Merkezî İdare İle İlgili İstekleri

Bu konudaki istekler, "Mali Özerklik", "Fırsat Eşitliği", "Öğretim Sonrası Sorunlar", "Özel Yüksek Okullar" başlıkları altında belirlenmektedir.

a. Malî Özerklik

Öğrenci isteklerinde bu konuyla ilgili bir kısma rastlanmamıştır. Fakat üniversite reformundan söz edildiğinde aksayan bu yönün de düzeltilmesi için basında ve bazı bildirilerde bu konuya temas edilmiştir. Türk üniversiteleri idarî yönden özerk olmakla birlikte, onun bir parçası olan mali özerklikten yoksundurlar. Başbakan da mecliste mali muhtariyetin Anayasanın 127. ve 128. maddelerince önlendiğini bildirmiştir (109). Muhasebei Umumiye Kanununun çerçevesinden çıkarıp bürokrasiyi önlemek ve mali yönetimde etkinliği sağlamak gerekmektedir. Diğer taraftan üniversite bütçesinin madde madde kabulü siyasi baskılara yol açmaktadır (110). Bu yüzden Bütçe Kanunu ile her üniversiteye toptan ödenek verilmesi ve fasıllara paylaştırmanın senatolarca yapılarak kesinleşen bütçeye göre dağıtımı esası gerekmektedir.

Hacettepe ve O.D.T.Ü. de mali özerkliğin tanınmış olması dolayısıyla diğer üniversitelerin de bu yola geçmemesinde de hiçbir neden yoktur (111).

b- Fırsat Eşitliği

Yurdun çeşitli yerlerinde öğrencilere aynı seviyede lise öğrenimi sağlanmamıştır. Bu yüzden devletin lise öğrenimi yapan gençlerin yüksek öğrenim olanaklarını eşit bir düzeye getirmek üzere onlara eşit muhteva ve yeterlikte bir lise öğrenimi sağlanmalıdır. Örneğin hoca yokluğu yüzünden bazı derslerin boş geçmesi veya kâfi derecede okutulmaması halinde öğrenciler lise mezunu sayılmaktadır.

(108) Ü.N.A.S. Bildirisi, Ankara, Haziran 1968.

(109) Milliyet, 25 Haziran 1968.

(110) Üniversitede Asistanları Sendikasının Üniversite Reformu Hakkında Görüşleri, Ank. 1968.

(111) - Prof. Seha Meray, "Üniversitelerin ve Siyasi İktidarın Sorumluluğu", Cumhuriyet, 5 Temmuz 1968.

- Ayrıca bak, Üniversite Öğrenci Örgütleri Dayanışma Kurulu Bildirisi, Devrimci Eğitim Şûrası, Dok. No. 7/b, sh. 20.

Ayrıca bölgelerarası eşitsizliğin giderilmesi şarttır. Bu yüzden özellikle Doğu'da büyük merkezlerde yatılı ve parasız bölge liselerinin açılması iktidarın öncelikle ele alması gereken bir sorundur (112).

c- Öğretim Sonrası Sorunlar ve Öğrenci İstekleri

Öğrenci isteklerinin bir kısmı da mezuniyet sonrası uygun yerlere yerleşmeleri ve kendilerine iş bulunması konusundadır.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğrencileri, mezunlarının lâıyk oldukları görevlere, lâıyk oldukları ücretlerle atanmalarını istemişler (113), Ankara Fen Fakültesi öğrencileri mezunları arasında ücret farklılıkları bulunduğunu ve öğretmenliğin, ücret yetersizliğinden rağbet görmediğini (114),

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğrencileri de yevmiyeli ve barmemli çalışan yüksek mühendisler arasındaki ücret farklılığından şikayet etmişlerdir (115).

İstanbul Üniversitesi Tıp, İktisat ve Hukuk Fakülteleri yayınladıkları ortaklaşa bildiride mezunlarına iş sağlanması için üniversiteye yeni bir kurumun tesis edilmesini istemişlerdir (116).

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Kurulu lise öğretmenliklerinin özellikle Edebiyat ve Fen Fakülteleri mezunlarına verilmesini, okul müdürlüğü, milli eğitim müdürlüğü ve bakanlık idari mevkilerine tercihan fakülte mezunlarının yerleştirilmesini istemiştir (117).

Gerçekten toplumumuzda sosyal ve beşerî ilimler sahasıyla teknik ve fen dalları arasındaki dengesizlik yüzünden özellikle sosyal ilimler tahsili yapanlar arasında diplomalı işsizler ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla istikbal ve geçim endişesi öğrenci isteklerine de aksetmiştir.

Orta öğretim mezunları, gerek demografik, gerekse orta öğretimin onları üniversiteye hazırlaması nedeniyle üniversitelere rağbet etmektedirler (118). Orta öğretimde lise dengi okullar mezunlarının pek azı yüksek meslek okullarına gidebilmektedir. Bunun nedeni de yüksek teknik okullarının sayılarının azlığı ve liselerin sayısının günden güne arttırılmasıdır. Bu yüzden liselere rağbet artmış, meslek okullarına devam edenle-

(112) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Üniversite Reformu Komisyonu Raporu, Ank. 1968, sh. 2.

(113) Milliyet, 11 Haziran 1968.

(114) Milliyet, 14 Haziran 1968.

(115) Milliyet, 31 Mayıs 1968.

(116) Milliyet, 15 Haziran 1968.

(117) Milliyet, 20 Haziran 1968.

(118) Üniversite Sorunlarını İnceleme Komisyonu Raporları, sh.8.

rin yüzdesi daima düşük kalmıştır. Bundan başka liselerdeki öğretim genel ve klasik kültüre dayanmaktadır (119). Fakat gerek beşerî, gerekse fen bilimleri alanında verilen bu bilgiler de günümüzün gereklerine, çağdaş bilgi düzeyine uymamak tadır.

Teknik sorunlarla ilişkili istekleri Teknik Üniversitenin bildirisinde görmekteyiz (120). Öğrenciler,

- Belli bir süre sonra varılması amaçlanan teknolojik düzeye göre "Teknik Eğitim Programı" ve "Teknik Üniversite Gelişim Programı" hazırlanması,

- Teknik Üniversite araştırma programı hazırlanması,

- Üniversitenin, öğrencilerin de katılarak teknolojik gelişmemiz ve ülkenin bugünkü teknolojik yapısının araştırılmasını istemektedirler.

Bu konuda ayrıca Ü.N.A.S. da üniversiteye alınan öğrenci sayısının artırılması için öncelikle teknik dallarda kapasite yaratılmasının gerekliliğine işaret etmiştir (121).

Meclis görüşmelerinde siyasî parti temsilcileri de teknik eğitim üzerinde durmuşlardır.

C.H.P.den Nihat Erim, teknik okulların azlığına işaret etmiş, eğitim sistemimizin çocuğun sonuna kadar okumasını gerektirdiğini, öğretimini yarıda bırakanların topluma bir yararı olmadığını, bu yüzden mecburî tahsilin 8 yıla çıkarılmasını ve 4 senelik genel ilk tahsilden sonraki 4 yılın meslekî dersler verilerek tamamlanmasını ve böylece okuldan ayrılanların bir meslek sahibi olarak topluma yararlı olmalarını ve eğitimin üreticilik işlevini yerine getirmesine değinmiştir (122).

Aynı konuda G.P. den T. Feyzioğlu da teknik eğitime ehemmiyet verilmesini, tahsilini yarıda bırakanların üretici vatandaş olarak topluma atılmalarının gerektiğine temas etmiştir (123).

T.İ.P. den B. Boran'da meslekî ve teknik okulların hem sayılarının hem de konu bakımından çeşitlerinin artırılmasının gerekliliğine değinmiş (124), M.P.den H.L. Sarıyüce de teknik eğitimin yetersizliğine işaret etmiştir (125).

(119) Dr. Beşir Hamitoğulları, "Kalkınma ve Eğitim", Cumhuriyet, 29 Eylül 1966.

(120) Milliyet, 27 Haziran 1968.

(121) Ü.N.A.S. Bildirisi, Ank, Haziran 1968.

(122) a.g. Tutanak Dergisi, N. Erim'in konuşması.

(123) a.g. Tutanak Dergisi, T. Feyzioğlu'nun konuşması.

(124) a.g. Tutanak Dergisi, B. Boran'ın konuşması.

(125) a.g. Tutanak Dergisi, H.L. Sarıyüce'nin konuşması.

Prof. Selâhaddin Gürtürk başkanlığında üniversite öğrencilerinin öğretim sonrası sorunlarını inceleme komisyonu da bu konuda aşağıdaki hususlara işaret etmiştir (126).

1- Üniversite mezunlarından ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma bakımından büyük bir insangücü kaybı ile karşılaşmaktadır. Mezunlar kendi sahalarında çalışmamakta, hizmet için eğitim yetersizliği nedeniyle de mevcut elemanlardan daha iyi bir biçimde yararlanılamamaktadır. Ayrıca bazı mezunları işe yerleştirme güçlükleriyle de karşılaşmakta ve topluma küskün insan sayısı artmaktadır.

2- Mezunların yetişme biçimlerine ve uzmanlık alanlarına gereken önem verilmemekte, mezunlar kendilerinden beklenen gelişmeyi gerçekleştirememektedirler.

3- Tâyinler ve nakillerde yeterli derecede nesnel kılınamamakta, aynı eğitimi görmüş iki üniversite mezunundan biri, diğerine nazaran, göreve başlamada maddi ve manevî koşullar bakımından diğerine üstün duruma gelebilmektedir. Özlük haklarını düzenleyen yasa ve yönetmelikler, kamu kuruluşlarında birbirinden geniş ölçüde ayrılmaktadır.

4- Göreve atanmada bazı kurumların askerliği şart koşup, bazılarının şart koşmaması ahenksizlik yaratmaktadır.

5- Mezunlar mesleklerinde ilerleyebilmek için lisans üstü eğitim yapmak zorundadırlar. Türkiye’de üniversiteler lisans üstü eğitime gereken önemi verememekte, araştırma enstitüleri gelişmemekte, araştırmaya önem verilmemektedir.

6- Üniversite eğitiminin uygulamadan ilişkisiz oluşu, mezunları çeşitli sorunlarla karşılamaktadır.

Bu yüzden eğitim plânlamasına, teknik ve usullerinin geliştirilmesine gereken önemin verilmesi, pozitif ilimlerle uğraşan fakültelerin sayısının artırılarak insangücü açığının kapatılması, insangücü gereksiniminin saptanması, müfredat programlarının günün koşullarına uydurulması, uygulama ile ilgili sorunların çözümü için üniversitelerce gelişme kursları, lisans üstü eğitimin gerçekleştirilmesi, mezunların özlük haklarının lâıyk oldukları göreve uygun maaş ilkesinden hareketle yeniden düzenlenmesi tavsiye edilmiş, Ankara Üniversitesi Senatosunun 3924 sayılı kararıyla da uygun görülmüştür. Ayrıca Senato, rapora, üniversiteler mensupları için bir yardımlaşma kurumunun tesisine, üniversitelerde ve ülke dışında ilmi araştırmalar yapacak araştırma enstitülerinin kurulmasına, serbest meslek sahibi olmak isteyen üniversite mezunlarına kredi ve teşvik olanaklarının sağlanması hususlarının eklenmesine karar vermiştir.

(126) a.g. Senato Kararları, sh. 55 vd.

d- Özel Yüksek Okullar ve Öğrenci İstekleri

Öğrenci isteklerinden bir kısmı da özel okulların devletleştirilmesi konusundadır.

Öğrenciler bu konuda, hocalarının özel yüksek okullarda daha fazla maddi kazanç sağladıklarını ve zamanlarının çoğunu oraya verdikleri için kendilerinin iyi yetişemedikleri, bu okulların kâr amacı güden anonim şirket halindeki kuruluşlar olduklarını, bu okullardaki devlet denetiminin zayıflığı ve âdeta para ile öğrencilere diploma verildiğini ileri sürmüşlerdir.

Anayasanın 120. maddesi, üniversitelerin ancak Devlet eliyle kurulabileceği öngörmektedir. Ayrıca 21. maddenin 3. fıkrasında “özel okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir” denilmektedir. Bu hükümler karşısında özel yüksek okulların Anayasaya aykırı olup olmadıkları konusu anlaşmazlık halindedir. Aykırılığı ileri süren görüş çoğunluktadır (127). Fakat Anayasa’ya aykırı olmadığını, Devlet okul ve üniversitelerine giremeyen öğrencileri aldıklarından okulsuzluğu önlemekte olduklarını, Ticaret Kanununa göre tacir sayıldıkları için kendi çaplarına göre mühim sayılabilecek vergi ödediklerini, okulda çalışan personele iş alanı açıldığını, devletin malî gücünün bunların devletleştirilmesine kâfi gelmeyeceğini, bütçe kâfi geldiği takdirde ise devletin bütün öğrencileri okutabilecek fakülte ve yüksek okulları açması ile bu okulların kendiliğinden boşalacağını ve ortadan kalkacağını savunan görüşler de vardır (128).

Özel yüksek okulların Anayasaya aykırılığı iddiası Anayasa Mahkemesine henüz gelmemiştir. Fakat konu, özel mühendislik ve mimarlık yüksek okullarından verilen diplomalar dolayısıyla Danıştay’a intikal etmiştir. Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliğine bağlı çeşitli odalar, özel yüksek okul mezunlarını kaydetmedikleri, ruhsatname vermedikleri ve bu yoldan sanat icra etmelerine engel oldukları gibi diplomaların hükümsüzlüğünü saptamak için Danıştay’da iptal dâvası açmışlardır. Buna karşılık diploma sahipleri de Odaların kayıttan

(127) - Prof. Dr. Aytekin Atay, “Özel Yüksek Okullar ve Reform Çalışmaları”, Milliyet, 12 Eylül 1968.

- Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Üniversite Reformu Komisyonu Raporu, Ank, 1968, sh.4.

- Ü.N.A.S.’nın bildirisi. sh. 8.

“Özel okulların çeşitli sakıncalarını önlemek üzere bu kurumlar devletleştirilmeli ve bu kurumlar için milli gelirden ayrılan pay, üniversitelere tahsis edilerek arzulanan dallarda yaratılacak kapasite ile bu okulların karşılaşmakta olduğu yüksek öğrenim talebine cevap verilmesi sağlanmalıdır.”

(128) Prof. Dr. Hayri Domanıç, “Devlet ve Özel Yüksek Okullar”, Milliyet, 27 Eylül 1968.

kaçınma kararlarını iptal için yine Danıştay'da dâva açmış durumdadırlar (129).

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Genel Kurulunun bildirisinde bu konuda şu öneri ileri sürülmüştür:

“Bundan böyle kurulacak özel yüksek okulların kâr paylaşmak gayesi gütmeyen ve hususî bir statüye tâbi olan “Vakıflar” şeklinde tesisi. Mevcut özel yüksek okulların belli bir süre içinde yeni kanun hükümlerine uymalarının temini ve uymayanların devletleştirilmesi veya icabında tasfiyeleri” (130).

İstanbul Hukuk Fakültesi Genel Kurulu da bu okulların devletleştirilmesini istemiş, üniversite ayarı öğretim yapan okulların Anayasaya aykırılığını ileri sürmüştür (131).

Özel okul öğrencileri de özel yüksek okulların devletleştirilmesini istemiştir (132).

Meclis görüşmelerinde G.P. den Feyzioğlu, özel yüksek okulların ticaret halinden çıkarılmasını (133), M.P. den L. Sarıyüce ise özel yüksek okulların devlet eli ile açılmasını istemiştir (134).

Özel yüksek okullar hakkında araştırma yapan “Cumhuriyet Senatosu Araştırma Komisyonu” şimdiye değin açılmış olan bu okullardan ikisi hariç 18'inin yetersiz ve resmî okul düzeyine dahi erişemediğini açıklamıştır (135). Ayrıca bunların yetersiz binalarda açılmış oldukları, Milli Eğitim Bakanlığının, Özel Okullar Kanununun çıktığı 1965 tarihinden bu yana tüzük ve yönetmelikleri çıkartmadığı için, bu okulların bir kesmekeş içinde bulundukları, araç ve gereçlerin %90'ının mevcut olmadığı belirtilmiş ve bunların devletleştirilmesi istenmiştir. Rapor senatoda görüşülecektir. Bu raporun yayınlanmasından sonra Başbakan, bu okulların kötülerinin kapatılabileceğini, iyilerinin devam edebileceğini belirtmiştir (136).

(129) Doç. Dr. Mümtaz Soysal, “Özel Yüksek Öğretim ve Anayasa”, Ank. Üniv. Siy. Bilg. Fak. Derg. Cilt 23, No, 2, Haziran 1968, sh, 169.

(130) Milliyet, 22 Eylül 1968.

(131) Milliyet, 29 Ağustos 1968.

(132) Milliyet, 28 Haziran 1968.

(133) Tutanak Derg., Cilt 28, Dönem 2, Toplantı 3, Feyzioğlu'nun konuşması.

(134) Tutanak Derg., Cilt 28, Dönem 2, Toplantı 3, L. Sarıyüce'nin konuşması.

(135) Milliyet, 8 Kasım 1968.

(136) Cumhuriyet, 20 Kasım 1968.

3. Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Sorunları

Bu konuyu, "Sosyo-Ekonomik Sorunlar" ve "Kültürel Sorunlar" olarak iki kısımda ele alacağız.

a- Sosyo-Ekonomik Sorunlar

Öğrenci isteklerinde yönetmeliklerin ıslahından sonra ikinci derecede önem taşıyan bir husus da sosyo-ekonomik sorunların çözülmesi ile ilgilidir. Gerçekten öğrenciler bu hususlarda gerek iktidarlar ve gerekse üniversitelerce ihmale uğramışlardır. Yurtlar, krediler, burslar, kitaplar ve ders araçları, harçlar, beslenme, gıda ve sağlık konularında gençler gereken biçimde tatmin edilememişlerdir.

aa- Yurtlar

Bildirilerde yurtların kapasitelerinin artırılması ve yurtların gençlerin toplumsal ve kültürel faaliyetlerini geliştirecek merkezler durumuna getirilmesi (137), hükûmetin bütçeye ödenek koyması koşulu ile yurtların açılması (138), yeterli, kaliteli, ucuz yurtlar açılması (139) ve üniversitenin merkezî yurtlar inşa etmesi (140) istenmiştir.

1966-1967 yılı istatistiklerine göre yüksek öğrenim yapan öğrenci sayısı 100.000'i geçmektedir. Bu öğrencilerin %32'si aileleri, %7'si akrabaları yanında kalmaktadır. Geriye kalan %12'si resmî yutlarda, %11.3'ü pansiyonlarda, %7.5'u özel yurtlarda, %9.2'si İl yurtlarında, % 2.6'sı otellerde, %9'u odalarda, %8.6'sı kiralık apartman dairelerinde barınmaktadır. 6 büyük şehirdeki resmî yurtlarda 10.533 kız ve erkek öğrenci kalmaktadır (141). Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar kurumu 200.000 öğrenciden ancak 10.000 kişinin ihtiyacına kısmen cevap vermektedir. Bu durum kuşkusuz maddî güçsüzlükten ileri gelmektedir. 1961 tarih ve 351 sayılı yasa ile kurulan Kuruma 28. maddeye göre her yıl devlet bütçesinden 40 milyon ayrılması gerekirken 1962 de 20, 1963'de 30, 1964'de 17, 1965'de 25 ve 1968'de 7 milyon ayrılmıştır (142).

- (137) D.T.C.F. Boykot Komitesi ve Talebe Cemiyeti Başkanı Celâl Kargılı'nın Eğitim sistemi ve üniversitede reform ve boykot hareketlerinin amaçları ile ilgili bildirisi, Milliyet, 16 Haziran 1968.
- Dünyada ve Türkiye'de Öğrenci Hareketleri, Milliyetçi Türk Kadınları Derneği Yay, No. 2, Ankara 1968.
- (138) İst. Üni. Hukuk Fakültesi Boykot Komitesi Bildirisi, Milliyet, 13 Haziran 1968. Ayrıca Teknik Üniversite Bildirisi, Milliyet, 27 Haziran 1968
- (139) İstanbul Üniversitesi, Tıp, İktisat, Hukuk Fakültesi müşterek bildirisi, Milliyet, 15 Haziran 1968. Ayrıca Türk Eğitim Vakfının her türlü denetiminin üniversitelerarası kurulacak bir kurula bırakılması istenmiştir.
- (140) İstanbul Üniversitesi İktisat, Hukuk, Tıp, Kimya, Eczacılık, Dişçilik, Fen, Edebiyat ve Gazetecilik Enstitüsü İşgal Komiteleri İcra Konseyi Reform Tasarısı, Milliyet, 18 Haziran 1968. Ayrıca Teknik Üniversite Bildirisi, Milliyet, 27 Haziran 1968.
- (141) a.g. Üniversite Senatosu Kararları, sh. 32.
- (142) Nazif Arıbaş, "Gençliğin Ekonomik ve Sosyal Gerçekleri", Milliyet, 16 Ekim 1968.

Çare olarak fakülteler çevresinde mevcut yurtların ıslahı, iyi durumda olanların kapasitelerinin artırılması, öğrenci sayısının artışı ile orantılı olarak ve eksik kapasiteyi karşılamak üzere yenilerin inşaaı gerekmektedir. Süratle yeni yurtlar yapımı ise bir yandan bütçeden verilen ödeneğin artırılması, öte yandan yurtların yapımı ile ilgili uzun formaliteyi gerektiren mevzuat hükümlerinin değiştirilmesi ile mümkün olacaktır (143).

Ankara Üniversitesi Senatosu 11.7.1968 tarihinde rapora ayrıca;

- Mümkün olduğu takdirde, Bakanlıklara bağlı eski yurt sistemine dönülmesi;
- Mediko-sosyal merkezine, yurtları, sağlık koşulları bakımından kontrol hakkı sağlanması;
- Üniversitelerin, yurtların yönetiminde daha etkili ve geniş ölçüde söz ve denetim olanağına sahip olmasının sağlanması hususlarının da eklenmesini kararlaştırmıştır.

Konu siyasal iktidarca da ele alınmıştır. Başbakan, öğrenci yurdu yapımının hızlandırılması için çalışıldığını söylemiş, illere birer genelge göndererek valilerin de bu işi ele almalarını, belediye, özel idare ve meslekî kuruluşların yardımlarını, bu faaliyetlere hükûmetin yardımcı olacağını ve kredi ile bursların artırılacağını ifade etmiştir (144).

bb-Burslar, Krediler

Bursların ve kredilerin çok az öğrenciye verilmesi ve miktarlarının çok az oluşu, öğrencilerin şikâyetlerine yol açmıştır.

İstanbul Üniversitesinin üç fakültesinin bildirisinde bursların ve kredilerin 1948 geçim endeksine göre ayarlandığı ve bu durumun düzeltilerek günümüzün koşullarına uydurulması istenmiştir (145).

İktisat Fakültesi Genel Kurulu bu konuda harçların artırılması suretiyle elde edilecek hasılat fazlasının ayrı bir fona aktarılarak burs ve kredilerin artırılmasını; üniversitelerarası giriş sınav harçlarının ayrı bir fona aktarılarak üniversitelerarası bir burs sisteminin kurulmasını tavsiye etmiştir (146).

(143) a.g. Üniversite Senatosu Kararları, sh. 31, 32, ve 33.

(144) Milliyet, 7 Temmuz 1968.

(145) İstanbul Üniversitesi, Tıp İktisat ve Hukuk Fakülteleri müşterek bildirisi, Milliyet, 15 Haziran 1968. Ayrıca İst. Ün. İşgal Komiteleri İcra Konseyi Reform Tasarısı, Milliyet, 18 Haziran 1968. Ayrıca İst. Üni. Hukuk Fak. Bildirisi, Milliyet, 13 Haziran 1968.

(146) Milliyet, 22 Eylül 1968.

Teknik Üniversite, Türk Eğitim Vakfı kredilerinin üniversite eli ve denetimi altında olmasını istemiştir. Milliyet, 27 Haziran 1968.

23 Ekim 1968 tarihinde ise Maliye Bakanı bursların 50 T.L. arttırıldığını ve kararın 1968 Kasımından itibaren uygulanacağı açıklanmıştır (147).

cc- Öğretim Araçları (Kitap, Teksir v.s.) Sorunu

Öğrencilerin bu konudaki istekleri hocalarının ders kitaplarının bulunması, yahut hiç olmazsa teksir çıkarmaları, bunların fakültelerce bastırılıp öğrenciye ucuz bir biçimde verilmesi, yoksul öğrencilere ücretsiz dağıtılması ve kendileri adına özel kitap basımına son verilerek kitap ticaretinin önlenmesi şeklinde özetlenebilir (148). Kitap ticaretini önlemenin yolu da kuşkusuz, ders kitabı niteliğinde sayılan bütün yayınların (teksir dahil) fakültelerce bastırılmasıdır.

Kuşkusuz bunun için de siyasal iktidarın kâğıt, baskı, telif hakkı giderlerini karşılayacak ve indirimleri kapatacak gerekli ödenekleri ayırması gerekmektedir. Yahut fakültelerce kurulacak döner sermayeli kurumların da bu işle görevlendirilmesi düşünülebilir (149). Ayrıca not ve kitapların zamanında hazırlanabilmesi olanağı da tam gün çalışma düzeyiyle yaratılmış olacaktır (150).

Bu konuda olumlu adımlardan birisi Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nce atılmıştır. Ders notlarının öğrenciye ücretsiz verileceği kararlaştırılmıştır (151).

dd- Harçlar

Bildirilerin bazılarında harçların dondurulması istenmektedir. (152). Fakülteler ise bu istekleri senatoya getireceklerini bildirmişlerdir (153).

(147) Milliyet, 23 Ekim 1968.

(148) İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanının Bildirisi, Milliyet, 29 Mayıs 1968.

- Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Bildirisi, Milliyet, 14 Haziran 1968.

- Sağlık İdaresi Yüksek Okulu ve Ankara Özel Mimarlık ve Mühendislik Yüksek Okulu Bildirisi, Milliyet, 15 Haziran 1968.

- Eskişehir İkt. ve Tic. İlim. Akademisi Bildirisi, Milliyet, 15 Haziran 1968.

- İst. Üni. İşgal Komiteleri İcra Konseyi Reform Tasarısı, Milliyet, 18 Haziran 1968.

- Ank. Üni. Tıp Fakültesindeki 2. boykot isteklerinde ders kitaplarının taksitle satışı istenmiştir, Milliyet, 2 Ekim 1968.

-İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Bildirisi, Milliyet 13 Haziran 1968.

- İst. Üni. İşgal Komiteleri İcra Konseyinin Reform Tasarısında ders kitabı-Bilimsel kitap ayırımının yapılması istenmektedir, Milliyet 18 Haziran 1968.

(149) Ü.N.A.S. Bildirisi, sh. 6.

(150) Prof. Seha Meray, Üniversitede Yüzeye Çıkan Bunalım, Ank. Üni. Siy. Bilg. Fak. Derg., Cilt 23, Sayı 2, Ank 1968, sh. 299.

(151) Milliyet, 17 Haziran 1968,

(152) Örneğin D.T.C.F. bildirisi, Milliyet, 2 Haziran 1968.

(153) Örneğin Ank. Üni. Hukuk Fakültesi, Milliyet, 22 Haziran 1968.

- İst. Üni. Edebiyat Fak., Milliyet, 19 Eylül 1968.

ee- Beslenme ve Sağlık Sorunları

11-Beslenme

Özellikle aileleri yanında kalamayan öğrencileri ilgilendiren bu sorun da bildirilerde yer almıştır. Kuşkusuz maddî olanaksızlık yüzünden beslenme sorunu ortaya çıkmakta ve gıda yetersizliği ile karşılaşılmalıdır. Öğrenciler bu konuda ucuz ve kaliteli gıda sağlanması istemişlerdir (154).

Teknik Üniversite öğrencileri, beslenme ödeneklerinin genişletilmesini ve sağlık konusunda üniversite kliniği kurulmasını istemişlerdir (155).

Öğrencilerin %20 'sinin geliri 400 T.L., %65'inin geliri ise 250 T.L. veya daha azdır. Öğrencilerin %68'i ailelerinden uzak yaşadığından bunlar aslında çok düşük olan gelirlerinin bir kısmını da barınma ücretine ayırmaktadırlar (156). Resmî yurtlardaki yatak bedeli de 40-60 T.L. civarında olduğuna göre beslenme için 200 T.L. kalmaktadır. Bu yüzden raporda kredilerin öğrencinin dengeli bir beslenmeyi gerçekleştirmesine olanak verecek biçimde artırılması ve miktarların zamanla değişen koşullara göre ayarlanabilmesi, burslu-burssuz öğrencilere parasız yemek sağlanması için kaynaklar araştırılması ve fakülte kantinleri yanında ucuz, temiz, gıda verebilecek, sübvansiyonlarla desteklenecek büyük kafeteryaların kurulması önerilmiştir.

Maliye Bakanı bu konuda aşağıdaki demeci vermiştir (157):

"Üniversitelerde ve yüksek okullarda öğrencilerin öğle yemekleri için yapılan yardım miktarı, bu olanaktan çok daha fazla öğrencinin yararlanmasını sağlamak amacıyla arttırılacaktır. Bu hususun 1969 bütçe-siyle sağlanması için imkânlar araştırılmaktadır."

ii- Sağlık Sorunları

Öğrencilerin sağlık sorunlarıyla da şimdiye değin gereken biçimde ilgilenilememiştir. Bu konuda Ankara Üniversitesi Senatosu aşağıdaki kararları almıştır (158):

1- Üniversite mensupları için sağlık sigortası sisteminin kurulması;

(154) İst. Üni. Tıp. İktisat, Hukuk Fakülteleri müşterek bildirisi, Milliyet, 15 Haziran 1968.

(155) Milliyet, 27 Haziran 1968

(156) A.g. Üniversite Senatosu kararları, Beslenme ve Barınma Sorunlarını İnceleme Komisyonu Raporu, sh. 32.

(157) Milliyet, 23 Ekim 1968.

(158) A.g. Senato kararları.

- 2- Fakültelerde ve yurtlarda birer sağlık istasyonu (revir) açılması;
- 3- Yüksek öğrenim öğrencileri için bir hastahane kurulması;
- 4- Mediko-sosyal merkezi hizmetlerinin daha etkin biçimde görülmesini sağlamak için ilgili makamlara sunulmuş olan yasa tasarıları ile yönetmeliklerin en kısa zamanda yürürlüğe konulması yolundaki çalışmaların hızlandırılması.

b- Kültürel Sorunlar (Ders Dışı Etkinlikler)

Bu konudaki öğrenci istekleri ikincil planda kalmıştır. Bildirilerin hepsinde görülmemekle birlikte, yine de bazılarında, kültürel alanlardaki isteklere rastlamaktayız (159). Fakat modern toplumlarda özellikle öğrenciler için önemli bu konu üzerine gereken biçimde eğilmek gerekmektedir. Toplumumuzda bu alandaki çalışmalar yetersiz kalmıştır. Öğrenciler, olanakların yetersizliği yüzünden serbest zamanlarını gereken şekilde değerlendirememişlerdir. Türkiye’de serbest zaman etkinlikleri örgütsüz ve geleneksel alışkanlıklar çerçevesi içerisinde kalmıştır. Bu yüzden üniversitemizde gençlerin sosyal ve kültürel etkinliklerini geliştirmek, serbest zamanlarını bugünün koşullarına uygun olarak kullanabilmelerini sağlamak için, üniversite içinde ve dışında mevcut olan örgütlerden daha iyi yararlanmak, onları işler duruma getirmek ve geliştirmek, ayrıca yeni tesisler kurmak ve bunlar arasında gerekli eşgüdümü gerçekleştirmek zorunluluğu vardır (160). Bu faaliyetler özellikle sporun, sinema, tiyatro, folklor, müzik, ve sayahat dallarının geliştirilmesi, kütüphane ve okuma odalarının artırılması, kampların, gönüllü çalışmaların ve çeşitli toplantıların düzenlenmesi, konferans ve meslekî kursların düzenlenmesini kapsamaktadır. Bu alanlara önem verilmesi için gerek üniversitenin yeni tesisler açması, gerekse diğer kurumlarla ilişkiler konusunda Ankara Üniversitesi Senatosu bazı olumlu kararlar almıştır.

Öğrencilerin sosyo-ekonomik ve kültürel sorunları Millet Meclisinde siyasî partilerin temsilcilerinin konuşmalarında da ele alınmış, bu konulardaki olanakların artırılması belirtilmiştir (161).

-
- (159) Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi kütüphanelerin yetersizliğinden şikâyet etmiştir. Milliyet, 14 Haziran 1968.
- Ü.N.A.S. bildirisi de üniversitenin bir kültür ve düşünce forumu haline getirilmesini, kültür ve spor faaliyetlerinin desteklenerek düzenlenmesini istemiştir.
- Teknik Üniversite, Öğrenci Birliğinin Üniversite radyo ve televizyonundan istifade etmesini, öğrencilerin spor yapabilmeleri için gerekli olanakların sağlanmasını istemişlerdir, Milliyet, 27 Haziran 1968.
- (160) A.g. senato kararları, sh. 42 vd.
- (161) Tutanak Dergisi, Cilt 28, Dönem 2, Toplantı 3,
C.H.P.- Nihat Erim,
M.P.- Hasan Lâtif Sarıyüce,
T.İ.P.- Behice Boran,
G.P.- Turhan Feyzioğlu’nun konuşmaları,

SONUÇ

Ülkemizde beşinci güç durumuna gelmiş olan üniversite gençliği, daha önceki toplu hareketleriyle özellikle toplumsal ve siyasal sorunlar karşısında sesini güçlü olarak duyurabilmiş ve etkin rol oynamıştır. Son olaylarda ise üniversite reformu gibi tamamen kendi sorunlarına ilişkin konuları ele almışlar ve bu konuda oldukça çaba sarfederek demokratik yollardan isteklerinin çoğunu elde etmişlerdir. Kuşkusuz bu sonucun elde edilmesinde üniversite yöneticilerinin ve özellikle öğretim üyelerinin anlayışlı tutumu büyük rol oynamıştır.

Kısa vadeli önlemlerle ilgili olan, fakülte ve üniversite senatosunun yetkisine bağlı bulunan değişiklik talepleri, öğrenci temsilcilerinin de katıldığı komisyonlardan tasarı halinde genel kurullara aktarılmış ve hemen hepsi, senatolarca öğrencilerin isteklerine uygun olan kararlara bağlanmış ve uygulanmaya başlanmıştır. Uzun vadeli ve üniversite organlarının yetkisini aşan, özellikle siyasal iktidarı ilgilendiren konularda da öğrenci isteklerinin yerine getirileceği vadedilmiş ve çalışmalara başlanmıştır.

Değişen koşullara üniversitelerin de kendilerini uydurmaları açısından ele alınan öğrenci taleplerinin çoğu gerek kamuoyu, gerek üniversite çevreleri ve gerekse siyasal iktidarca haklı istekler olarak karşılanmış ve tasvip görmüştür.

Üzerinde önemle durulması gereken bir husus da, bu hareketlerin so-kağa dökülmeden, şiddet yoluna başvurulmadan kendi çevreleri içinde kalmış olması ve eğitimi aşan isteklerin ağır basmamış olmasıdır. Öğrencilerin eğitimi aşan isteklere ağırlık vermemelerinin nedenlerini eğitimsel sorunları daha önde görmelerinde ve eğitimi aşan isteklere başka vesilelerle ve zamanı geldiğinde duyurmuş olmalarında aramak gerekir.

Öğrenci hareketleriyle ülkemizde bir üniversite sorununun varlığı daha belirli olarak yüzeye çıkmış ve konunun öncelikle ele alınmasının gerekliliği belirgin bir duruma gelmiştir.

GENÇLİK ANTROPOLOJİSİ (GENÇLİK ve KÜLTÜR)

4

Bölüm

A- GENÇLİK VE MİLLÎ KÜLTÜR

Gençlik ve milli kültür kavramlarının birbirleriyle ilişkisi kaçınılmazdır. Genç, çocukluk döneminde toplumsallaşırken, kuşkusuz kendi toplumuna ve kültürüne göre toplumsallaşmaktadır. Bu nedenle, kendi toplumunun milli kültürünü öğrenme ve benimseme durumundadır. Bu durum, gencin hem doğal eğitimi, hem de örgün eğitimi sırasında elde edilen bir süreçtir.

Ziya Gökalp'e göre asıl millî kültür, örgün eğitimin dışındaki doğal eğitimidir. Çünkü halkın öz kültürü halkın kendisindedir. Bu nedenle aile, çocuğa ve gence kendi kültürünü aile ortamında öğretir. Oysa örgün eğitim kozmopolittir ve milli kültürün dışında yabancı kültür öğelerini de çocuğa ve gence aktarır. Özellikle Türk eğitim sisteminde örgün eğitim, milli kültür dışında yabancılik niteliğini hâlâ sürdürmektedir. Bu nedenle bilinçli olarak milli kültür ağırlıklı bir program düzenlemesi, toplumumuz açısından bir gereksinim durumuna gelmiştir. Burada milli kültürden, o ülkenin kendi tarihsel ve toplum yapısı ile belirlenmiş, uygulanmış maddi ve manevi öğelerden, değerlerden oluşan, bütünleşmiş bir yaşam biçimini anlamaktayız.

Gençlere milli kültürün aşılmasında bilinçli bir politikanın takibi, ancak devletin milli kültüre dayalı olması ile gerçekleşebilir. Anayasa ve diğer yasal metinlerinde devlet, milli kültür politikasını yansıtmalı ve uygulamalıdır. Milli kültürün korunma ve gelişmesi böylece daha kolay olabilir.

Bütün fertlerin, kaderde, kıvançta, tasada ortak olduğu bir toplum yaratılmasında milli kültürün onlara öğretilmesi kaçınılmazdır.

Atatürk'e göre de milletler, milli kültürleriyle yaşar, beslenir, gelişir.

Milli kültür, milletleri diğerlerinden ayıran bir damga gibidir. Bu nedenle, bugün, milletlerarası kuruluşlar dahil, tüm ülkeler, kendi milli kim-

liklerini korumak istemektedirler. Böyle bir amaç, milli kültürün benimsenmesi ile gerçekleşir.

Gençlere milli kültür duygusu kazandırmak bilincini aşılacak ve milli kültür bilgisini vermek, onların gelecek nesilleri de böyle duruma getirebilmek bakımından gereklidir. Bu konuda ülkemizden birkaç örnek vermek istiyoruz:

1. Halk Oyunları Uygulaması

Milli kültürümüzün gençlere yansıtıldığı en güzel ve en başarılı örnek, geleneksel halk oyunlarımızdır. Yurdumuzun çeşitli yörelerinin kendine özgü halk oyunları vardır. Bunların her birisi ayrı özellikle, birbirinden farklıdır. Farklı müzikleriyle, figürleriyle, giysileriyle çeşitli yörelerimiz ayrı bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle gençlerimiz bu alana çok ilgi duymuşlardır. İlkokuldan üniversitemize kadar çeşitli öğretim kademelerindeki gençlerimiz çeşitli yörelerin oyunlarını, önemli günlerde, şenliklerde sergilemektedirler. Özellikle yarışmalarda da bu etkinlikler teşvik edilerek sürdürülmektedir.

2. Çankırı Yârân Sohbetleri

Çankırı Yârân Sohbetleri, örneği milli kültürümüzün en özgün öğelerinden birisidir (1). Geleneklere bağlı olarak kurulur. Kurulması isteğe bağlıdır. Bugün Anadolu'nun çeşitli kesimlerinde hâlâ devam etmektedir. Orta Asya kökenlidir. Ahi geleneğinin bir parçasıdır. Ahi örgütünün genç mensupları, gündüzleri mesleki bilgi ve beceriler öğrenir, geceleri de büyükleri tarafından karakter ve kişilik geliştirici eğitime tabi tutulurlardı. Yârân, çok boyutlu bir kültür karmaşığıdır. Dinlenme, eğlenme, yardımlaşma, eğitim, sosyal dayanışma, güzel sanatları (musiki, edebiyat, halk oyunları) öğretme ve sevindirme gibi işlevleri yerine getirir.

Çankırı, geleneklerin kaybolmadığı, sosyal değişimin çok az olduğu, tarıma dayalı bir ilimizdir. Bu nedenle çok eski bir gelenek burada hâlâ yaşayabilmektedir.

Her yönüyle demokratik bir kurumdur. Eşitlik, eşit oy hakkı, seçim sistemi gibi uygulamalar, kurumun demokratikliğini kanıtlamaktadır. Ayrıca Türk geleneklerinin bütünüyle yer aldığı bir kurumdur.

Genellikle 24 kişiden oluşur. Yârân üyeleri, Büyük Başağa, Küçük Başağa, Yârenler, Çavuş ve çalgıcılardan oluşur. Ayrıca dışarıdan konuklar da katılırlar. Kış gecelerinde haftada bir kez toplanılır. Yaz aylarında tarımsal etkinlikler yoğun olduğu için toplanılmaz.

(1) Tezcan, Mahmut: Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri-Kültürel Antropolojik Yaklaşım, Ankara 1989, Kültür Bak. Yay.

Sohbetler, "Yârân Odaları" ya da "Yâren Evleri" denen evlerde yapılır. Sohbetlerde halk oyunları, halk türküleri, orta oyunları, eğlenceler, yemek yeme, gençleri eğitme gibi etkinlikler yer alır.

Kurallara uymayanlar, özel olarak kurulan yârân mahkemesince cezalandırılır. Yârânda disiplin esastır. Yârenler, sohbetin lideri Başağa'ya uymak, onun gibi davranmak zorundadırlar.

Yârânda yemek de yenir. Yemekler, en sevilen yiyeceklerden oluşur. Gece yarısı yenir.

Yârenlik, Çankırı'nın genellikle tüm kazalarında ve köylerinde uygulanır. Yalnız, Eldivan Kazasında biraz değişik biçimde uygulanmaktadır.

Eldivan'da, günün toplumsal ve ekonomik koşullarına uydurulmuş olarak ve özellikle toplumsal işlevleri de dikkate alacak biçimde yürütülmektedir.

Yâren örgütü, aslında bir eğitim kurumu gibidir. Eskiden burası adeta bir okul niteliğinde imiş. Babalar çocuklarının sohbetlere katılmasını hararetle istemekte idiler. Bu durum özellikle Eldivan'da kısmen bugün de böyledir. Eldivan'da katıldığımız sohbette yanlarında çocukları ile gelen pek çok babalar gördük. Askerlik yapmamış kimse nasıl toplumumuzda olgun insan sayılmazsa, Çankırı'da yârâna katılmamış kimseler de olgun sayılmakta idiler. Bu bakımdan Çankırı'da söylenen şu söz yârânın önemini belirtmektedir.

*Kız anadan öğrenir sofra düzmeyi
Oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi*

Sohbetler gençlik için bir doğal eğitim kurumu olmaktadır. Kültürümüzü, büyüğe saygıyı, dürüstlüğü, dikkati, enerjik olmayı, sorumluluk duygusuna sahip olmayı, başkalarının haklarına saygılı olmayı, geleneklerimizi, misafirperverliği, Türk eğlence kültürünü genç, geniş ölçüde buradan öğrenmektedir. Kurallara uyarak sorumlulukları yerine getirmeyi, sorumluluk yüklenmeyi, rol almayı, görgü kurallarını, zerafeti öğrenir. Ahlâklı bir kişilik sohbetlerde geliştirilmektedir.

Yârân meclisi, açık yaygın eğitim yapan bir akademi gibidir. Genç, sohbetlerde, çok geniş çerçeveli bir eğitim sürecine tabi olmaktadır. Oturup kalkma, yemek yeme, iltifat etmeyi öğrenir. Musiki öğrenir. Yerel oyunları öğrenir. Örneğin kalkıp oynamak cezası alan bir yâren, o halk oyununu bilmek zorundadır. Divan atışması öğrenir. Manicibaşının verdiği ayaktan her yâren mani söyler. Bilmeceler öğrenir. İnsanlararası ilişkileri öğrenir. Böylece genç, çok yönlü yetişerek yaşamı orada öğrenir.

Yârenlerden birisine kız verecek aileler, o gencin ahlâkî durumundan emindirler. Bu bakımdan kızlarını tereddütsüz olarak memnuniyetle verirler. Böylece yârâna katılan genç, saygınlık kazanmaktadır.

Ayrıca genç, çevresinde mevcut kültürü öğrenerek onu korumaya çalışır. Halk oyunlarını, halk edebiyatını, halk musikisini, görgü kurallarını öğrenen genç, kuşkusuz bunları korumak, sürdürmek eğiliminde olmaktadır.

Toplumsal değişme süreci, milli kültürün kaybolmasında, yozlaşmasında etkili olabilmektedir. Özellikle Türkiye gibi hızla değişen ülkelerde milli kültürün özünün korunması güçleşmektedir. Bu nedenle de milli kültür, değişim sürecinde önem kazanmaktadır. Fakat milli kültür, sadece korunma açısından değil, geliştirilmesi yönünden de ele alınmalıdır. Ancak, bu geliştirmede onun özünün kaybolmamasına dikkat etmek gerekir.

Gençlerimizin, çağın gereklerine göre milli kültürü yeniden değerlendirmeleri maçlarımız arasında olmalıdır. Böylece Atatürk'ün öngördüğü çağdaş uygarlık düzeyine erişme amacı, yeni sentezlerle gerçekleştirilir. Bu sentez (bireşim), milli kültürle çağdaş kültürün karışımından oluşan yepyeni bir kültür olacaktır.

B. AHİLİKTE GENÇLİK VE EĞİTİMİ

Anadolu'muzda bir Türk kurumu olan "Ahilik", kendine özgü, sosyo-ekonomik bir kurumdu. Ahilik geniş kapsamlı bir kuruluş olarak aynı zamanda bir eğitim kurumu idi. Genç kuşakların mesleğe hazırlanması, onların meslek eğitimini gerektiriyordu. Ahilikte gençlik kesimini "Çıraklar" oluşturuyordu. Daha sonra "Kalfalık" ve "Ustalık" gibi kademeler geliyordu. Biz bu bölümde daha çok gençlerin durumu ve eğitimi üzerinde duracağız.

Ahilik, fütüvvetnâmelere dayalı idi. Bunlar eğitim programı niteliğindeydi. Konumuzla ilgili olan yönlerinden bazı örnekler vereceğiz.

Özellikle Selçuklular döneminde ortaya çıkmış, bir yaygın eğitim kurumudur.

İslâm toplumlarında fütüvvet (iyi huylar) anlayışı vardır. Allah'ın buyruklarını tutma, nefisle mücadele, iyi huylu olma, bütün insanlara sevgi gösterme gibi esaslara verilen addır. Bu anlayış, Selçuklularda "Ahilik" (Kardeşlik) biçimine dönüşmüştür, ki bir lonca örgütüdür. Kelime olarak "Kardeşlik" anlamına gelir.

Ahi birlikleri 13. yüzyıldan itibaren, çeşitli mesleklere bağlı olarak ortaya çıkan dini ve ekonomik örgütlerdir.

Üretimin standard ölçülere uygun olarak yapılmasını denetlemişlerdir.

Temel ilkeleri, çeşitli fütüvvetnâmelerde tesbit edilmiştir.

Ahilikte eğitim üç amaca yönelikti:

1. Dürüst vatandaş yetiştirmek
2. Mesleki beceriler kazanmış eleman yetiştirmek (Meslek Eğitimi)
3. Askerî güç hazırlamak.

Şimdi bunları teker teker ele alabiliriz.

1. Vatandaşlık Eğitimi

Çırak, akşamları Ahi zaviyelerinde ahlâk ve fazilet eğitimine tabi tutulur, toplum ahlâkı öğrenirdi.

Burada genç, millî töre ve görenekleri, toplu yaşamın gereklerini öğrenirdi. Özellikle İslâm kültürü öğretilmeye çalışılırdı. Namaz, oruç gibi İslâmın koşullarını öğrenirdi. İnsanlık, dürüstlük, temizlik, milli oyunlar, edebiyat, dini eğitim (Kur'an'ı Kerim okuma), yemek pişirme, tarih, musiki, tasavvuf dersleri öğretiliyordu. Bu dersler uygulamalı biçimde yaşanarak öğretiliyordu.

Güzel sanatlar dallarında yetenekli olanlar da o dallarda yetiştiriliyordu. Örneğin güzel yazı, süsleme gibi sanatlar.

Her çırak mutlaka okuma,yazma öğrenirdi.

Hafta sonlarında oyunlar oynanır ve eğlenceler düzenlenirdi. Her usta, çırağın ahlâkından sorumlu idi.

Her çırak, kendisine kalfalardan iki kişiye Yol kardeşi ve ustalardan birisini Yol Atası seçerdi. Çırağın bir de bir "Üstadı" (Sanat Öğretmeni), bir de "Piri" bulunuyordu.

2. Meslek Eğitimi

Meslek eğitimi iş yerinde ve atölyelerde verilirdi. Yâni kuramsal bilgilerden çok, uygulamalı bir meslek eğitimi söz konusu idi. Her çırak, ustasını izleyerek, bakarak, onu taklit ederek öğrenirdi. Bu öğretim, taklide dayalı, yaparak ve yaşayarak bir öğrenme idi. İşyerleri eğitim ve öğretime uygun ortamlardı. Her usta, çırağına, sanatının bütün inceliklerini, sırlarını öğretmek zorunda idi.

Sadece meslek öğretilmeyip, meslek ahlâkı da öğretildi. Zaman ve düzen alışkanlığı kazandırma, dürüst çalışma, üretimi artırma, çırakları iyi yetiştirme, müşteriye saygı gösterme, aldatmama, gibi tutumlar meslek ahlâkına yönelikti. Çıraklara zâviyelerde sadece toplum adabı öğreti-

lirdi. Ustalar çıraklarına bir baba gibi davranırlardı. Bunlara uymayanlara örgüt, çeşitli cezalar uygulayabilirdi. Örneğin dükkânını kapatmak, selâm ve yardımı kesmek, lokma çıkarmaya, ikram yapmaya, kurban kesmeye zorlamak gibi.

3. Askerî Eğitim

Zâviyeler, mensuplarına askerî eğitim de yaptırıyorlardı. Örneğin haftanın belirli günlerinde silah talimleri ve ata binme öğretimi vardı. Beden eğitimi de yaptırılırdı. Kalfaların kılıç kullanmaları, ata binmeleri atıcılık öğrenmeleri gibi spor ve askerî bir eğitime tabi tutulmaları görüldü.

4. Ahilikte Mesleki Yetiştirme Dereceleri

Ahilikte meslekî dereceler, Yamak, Çırak, Kalfa, Usta olmak üzere dört kademe idi.

a. Yamak

Yamaklık koşulları şunlardı:

- a) Bir esnafa yamak olabilmek için, 10 yaşından küçük olmamak gerekirdi.
- b) İş devamının velisi tarafından sağlanması gerekir idi.
- c) İki yıl parasız ve sürekli yamaklık edenler özel bir törenle çıraklığa yükselirdi.

Ahi Birliklerinde, bir gencin meslek yaşamının ilk kademesi yamaklıktır. En çok 10 yaşında olan çocukların, velisi tarafından bir sanat öğrenmek amacıyla ustaya verilmesiyle yamaklık dönemi başlardı.

b. Çırak

Çıraklar, sanata henüz girmiş ve çok kez, ücretsiz çalışan heveslilerdir. Çırağın görevleri, temizlik işlerini yapmak, öteberi taşımak, haber götürmek, işine düzenli devam etmek, (dükkân ve zâviyeye), dükkân ve zâviyelerde gösterilen sanat ve dersleri bellemek, temiz giyinmek, dürüst hareket etmek idi. Yiyeceğini ustası vermekte idi. Çırak, bir sanata girince, aynı zamanda bir tarikata girmekte idi. Çırak, girdiği tarikatta ustanın manevî evladı olmakta idi. Ustaların yanında konuşmaz ve gülmezlerdi.

Ahi örgütleri, çırakları hem bir meslek sahibi yapıyor, hem de onları iyi bir müslüman, iyi bir insan olarak yetiştiriyordu. Bu nedenle hakka, hukuka uyan, yoksulları gözetken ve sağlam, kaliteli mal üreten güçlü sanatkarlar yetişmiştir.

Çırak adayında aranan üstün nitelikler; sözü yerli yerinde söylemek, cömert ve vefalı olmak, güleryüzlü, tatlı dilli olmak, dedikodu etmemek ve kibirli olmamak,

Çıraklık Törenine Geçiş

Bu törene çırak adayı çocuğun Ahi kardeşi (Ustası) ve kalfaları (Yol kardeşleri) ile velisi ve esnaf şeyhi katılırdı. Esnaf şeyhi haftalık ücreti saptardı. Bu ücretin iki haftalığı tutarı, ustası tarafından esnaf sandığına terfi harcı olarak yatırılırdı. Çırağın velisi de esnaf vakfına bir bakır kap hediye ederdi.

Usta, çırağın bütün haklarını gözetir, onu sömürmeyi asla düşünmezdi. Çünkü öyle yaptığı takdirde ona bir daha çırak verilmezdi.

c. Kalfalık

Kalfalar, usta olmaya namzet ve henüz sermayesi bulunmayan ücretli işçilerdir. En az 1001 gün çıraklık yapanlar, kalfahğa geçme hakkını elde ederdi. Kalfa, ustanın bulunmadığı zamanlarda, onun yetkisine sahip olarak her türlü işi yürütürdü. Özel bir törenle ustalığa geçer ve ayrı bir dükkân açarlardı. Kalfalar da zâviyelerde eğitilmekte idi.

Kalfalık dönemi bütün meslekler için üç yıldır.

Kalfa, sınav niteliğinde bir törene katılırdı. Bu törende kalfa, kendi eliyle sanatı ile ilgili birşey hazırlar, bunu ustalar meclisine sunar.

Kalfalık Töreni

Çıraklık süresini tamamlayan gencin ustası tarafından yeter derecede yetiştiği ve ahlâken de olgunlaştığı örgüte bildirilirdi. Tören, esnaf odasında ya da mescit, câmi gibi kapalı yerlerde yapılırdı. Esnaf yönetim kurulu üyeleri, adayın ustası, kalfalar ve o mesleğin ustaları törende hazır bulunurdu. Adayın yeteneği ve iyi ahlâkı ustası tarafından anlatılırdı. Sonra, "Aşır" okunur ve dua edilirdi. Daha sonra esnaf başkanı nasihat edip, adayın beline peştemal (şedd) kuşatırdı. Bundan sonra diğer taraftan kalfalar ve çıraklar kendisini tebrik ederdi.

d. Ustalık

Ustalık peştemal kuşatılarak olurdu. Ustalık koşulları olarak, kalfa iken, üç çırak yetiştirmesi başta gelirdi. Meclise girebilmesi için de üç kalfa yetiştirip bunlara peştemal kuşatmış olması zorunlu idi.

Çıraklıktan ustalığa geçmek için bir işte uzun süre çalışmış olmak ve üstadların önünde ciddi bir sınavdan geçmek şarttı. Ancak usta olduktan sonra bağımsız bir işyeri açabilirlerdi. Usta olmayan, iş yeri açamazdı.

Kalfanın yaptığı iş, ustalarca iş, ustalarca beğenilirse; o kalfa usta olurdu. Ayrıca Ahi Baba tarafından kulağına şu sözler söylenirdi:

“Harama bakma, haram yeme, haram içme. Doğru sabırlı, dayanıklı ol. Yalan söyleme. Büyüklerden önce söze başlama. Kimseyi kandırma. Kanaatkâr ol. Dünya malına tamah etme. Yalnış ölçme, eksik tartma. Kuvvetli bir üstün durumda iken affetmesini, hiddetli iken yumuşak davranmasını bil ve kendin muhtaç iken bile başkalarına verecek kadar cömert ol”.

Ayrıca, ustaların alacakları çırak sayıları ile üretecekleri mallar da çeşitli standartlara bağlanmıştır.

Ustalık Töreni

Üç yıl kalfa olarak çalışan, hakkında şikayet olmayan, görevlerini tam anlamıyla yerine getiren, çırak yetiştiren, müşteriler ve arkadaşlarıyla iyi geçinen, bir dükkân yönetecek duruma gelen kalfalar ustalığa yükselirdi. Usta olan kişi, artık, işyeri bulma, araç gereç, hammadde, çırak, kalfa bulma hazırlığına başlardı. Daha sonra esas tören başlardı. Ustası ile birlikte ayrıca namaz kılar ve onunla mesleki konularda bir süre görüştükten sonra ustası ona şu sözleri söylerdi.

*“Taşı tut altın olsun
Allah seni iki cihanda aziz etsin
Tuttuğun işten hayır gör
Erenler pîrlere hep yardımcın olsun
Allah rızkını bol etsin, yoksulluk göstermesin, sıkıntı çekti-
mesin
Bilginlerin dediklerini, esnaf başkanlarının nasihatlarını,
benim sözlerimi tutmazsan; ana, baba, öğretmen, usta hakkı-
na riayet etmezsen, halka zulüm edersen, kâfir ve yetim
hakkı yersen, hülâsa Allah'ın yasaklarından sakınmazsan
yirmi tırnağım ahirette boynuna çengel olsun”.*

Daha sonra usta, kalfasının belindeki kalfalık peştemalını (şedd) çıkarıp, kendi eliyle ustalık peştemalını kuşatır. Sonra da edilir.

Zâviyelerde okur-yazarlık eğitimi de yapılır ve dini ilmi bilgiler verilir. Edebiyat, Kur'an'ı Kerim okuma, Türkçe, Arapça dillerinin öğretilmesinden başka, güzel yazı yazma, musiki dersleri de verilirdi. Büyük şairimiz, Bakî, bir saraç çırağı olarak böyle bir eğitimden geçmişti.

Zâviyelerde gençlere bu eğitimi veren kişilere “Muallim Ahi” veya “Emir” denirdi. Şehrin kadısı ve müderrisler de ders verirdi. Öğretimde yardım, şefkat gibi insanlık ülküleri aşılanıyordu. Ayrıca görgü kuralları da tamamen bir eğitim idi.

Görgü kuralları fütüv etnâmelerde sıralanmış olup bu kurallar 740 maddeden oluşmakta ve gençlere öğretilmesi için emirler halinde idi.

Örneğin temiz giyinmek, sofrada büyüklerden evvel yemeğe başlamak, yemekten önce ve sonra el yıkamak, kendi önünden yemek, lokmaları küçük almak, ekmeği yemeğin suyuna batırmamak, yemek odasına ayakkabı ile girmemek, başkalarının yanında sümkürmemek ve kaşınmamak, ağzını şapırdatmamak, hakkından fazlasını yememek gibi. Bunlardan başka su içmek, konuşmak, sokakta yürümek, çarşıda yürümek, alışveriş, oturmak, hamama gitmek, başını taramak, yatakta yatmak gibi kurallar da vardı. Zâviyelerde birçok gözetmenler (Nezaretçiler) vardı. Zâviyelerde çeşitli eğlenceler, konuşmalar, şarkılar, ilâhiler, oyunlar oynanırdı.

5. Bazı Ahi Kuralları

Ahinin üç şeyi **Açık**, üç şeyi **Kapalı** olmalıdır.

- Eli açık olmalı (Cömertlik)
- Kapısı açık olmalı (Konukseverlik)
- Sofrası açık olmalı (Aç geleni doyurmak)
- Gözü kapalı olmak (Kimseye kem gözle bakmamalı, kimsenin ayıbını görmemeli)
- Dili bağlı olmalı (Kimseye kötü söz söylememeli).
- Beli bağlı olmalı (Kimsenin ırzına, namusuna, haysiyet ve şerefine göz dikmemeli).

Ahiler, kız çocuklarına da şu öğüdü verirler ve üç şeyi benimsetirler:

1. İşine dikkâtli ol.
2. Aşına dikkâtli ol.
3. Eşine dikkâtli ol.

Yâni, ailenin, evinin işini ihmal etme, iyi yemek pişir, idareli ol ve kocana sahip olmayı bil. Muallimler, ocaklarda verdikleri eğitim sırasında şu kötü davranışları engellerlerdi:

- Tükürmek
- Sümkürmek
- Hırsızlık

- Gıybet (Dedikodu)
- İftira
- Bahl (Cimrilik)
- Ayıp ve kusur araştırmak
- Şehvetle bakmak
- Emanete hıyanet etmek
- Yalan söylemek
- Sözü nü tutmamak
- Haset
- Kin
- Yavuz (Sert, katı) gönüllü olmak
- Büyüklenmek
- Münafıklık (İki yüzlülük)
- Gammazlık (İftira, koğuculuk)
- Livata (Cinsel sapıklık)
- Zina
- Alkollü içki içmek (Sarhoş edici içki)
- Haram yemek

Bu eğitimi görenler, kötü huylardan arınır, iyi huylar kazanır, eline, beline, diline sahip olur.

Yedi kez kuşak bağlama ve açma vardı. Bunun anlamı şöyle:

- Cimrilik ve tamah kapısını bağlayıp, cömertlik kapısını açmak.
- Zulmetme kapısını bağlayıp, iyilik kapısını açmak.
- Hırs ve heva kapısını bağlayıp kanaat kapısını açmak.
- Lezzet kapısını bağlayıp riyazet (nefsini kırma) kapısını açmak.

- Halktan birşey umma kapısını bağlayıp, sadece Hak (Tanrı) dan bekleme kapısını açmak.
- Saçmalıklar söyleme kapısını bağlayıp, Tanrıyı anıp tatlı konuşma kapısını açmak.
- Şeytanca işler kapısını bağlayıp, Tanrısal işler kapısını açmak.

Kuşağın yedi adı, yedi bağlaması, yedi açması, yedi tılsımı vardır. Bu sayılar, bu biçimler, ocağın simgesindendirler.

6. Ahilik Sisteminin Eğitim-Öğretim Açısından Genel Değerlendirilmesi

Ahilik eğitiminin genel değerlendirilmesinde bugün için örnek alacağımız pek çok şey var. Bunları aşağıdaki noktalarda toplayabiliriz:

a) Ahilikte mesleki ve teknik öğretim uygulamalı biçimde verilmiştir. Bugün uygulamayı yeterince sağlayamıyoruz.

b) Ahlâk, görgü, saygı vs. gibi insanı genel olarak da eğitmede başarılı bir sistemdi. Bugün okulda ve ailede gençlere bu eğitimi yeterince veremiyoruz.

Bu eğitimde sisteminde insan bir bütün olarak ele alınmış, ona yalnız mesleki bilgi değil, dini, ahlâki ve toplumsal bilgiler de birlikte verilmiştir.

c) İş başında yapılan eğitimin, iş dışında yapılan eğitimle bütünleşmesi sağlanmıştır.

d) Eğitim, belirli bir noktada tamamlanan değil, ömür boyu süren bir etkinlik olarak ele alınmıştır.

e) Köylere kadar varan geniş bir örgüt kurulmuştur.

f) Derslerin yetkili kişiler tarafından verilmesi esas alınmıştır.

Ahilik, İslâm inancıyla Türk gelenek ve göreneklerini kaynaştıran bir düşünce sistemidir. Bu düşüncede insan, sistemin ortasına oturtulmuş olup, herşey onun dünya ve ahiret mutluluğu için düzenlenmiştir.

Bugün esnaf ve sanatkârlar kendi içlerinde bir oto-kontrol kuramamışlardır. Oysaki Ahi Birlikleri, mükemmel bir oto-kontrol sistemi kurmuşlardı. Bundan hem kendileri, hem de tüketiciler büyük yarar görmüşlerdir.

Bugün sanatkârların yönetsel vesayetin az olduğu, güçlü meslek kuruluşlarında örgütlenerek kendi aralarında bir oto-kontrol mekanizması kurmaları gereklidir.

Ahi birliklerinde esnafın bütün sorunları bir merkezde çözülüyordu. Bugün böyle değil, Ekonomik ve yönetsel muhataplar çoğalmıştır. Türk esnafı bundan hoşlanmamaktadır.

19.6.1986 tarihli ve 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunuyla esnaf, sanatkâr, sanayici ve diğer iş adamları ile ülkemizin ihtiyaçlarına uygun bir meslek eğitimi sistemi kurulması bakımından ileri bir adım atılmıştır.

Meslekî ve teknik eğitim ortamı gerçek iş ortamına uygun olmalıdır ilkesi getirilmiştir.

Okul dışı eğitim etkinlikleri bizde pek benimsenmemiştir. Oysaki okul eğitimi ile okul dışı eğitim birbirinin tamamlayıcısıdır.

Meslekî ve genel eğitim, insanın eğitiminin iki ayrı yönüdür. Bunlar arasında bir ikilik yaratmak eğitim anlayışına ters düşer. Bugün ülkemizde meslek eğitimi ile genel eğitim arasında bir kutuplaşma olmaktadır. Oysa Ahi birliklerinde de insan bir bütün olarak ele alınıp meslekî ve genel eğitim birlikte yürütülüyordu.

Günümüzde 2089 sayılı Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanununun uygulanmasında çıraklara sadece meslek dersleri verilmiştir. Oysa ahlâk dersleri öngörülmemiştir.

Ahi ahlâkının yöneldiği temel erdem:

- Ahi birkaç iş veya birkaç sanatla değil, yeteneklerine en uygun olan tek bir iş ve tek bir sanatla uğraşmalıdır.
- Ahi işinin veya san'atının geleneksel pirlerinden kendi ustasına kadar bütün büyüklere içten bağlanmalı, san'atında ve davranışlarında onları örnek almalıdır. (Okumakla-yazmakla olmaz, ta üstad-dan görmeyince) biçiminde dile getirilmektedir. Bu husus da göerek, eğitim açısından dikkate alınmalıdır.

Ahilik bir gençlik ülküsüdür. Gençlerin bir arada olma, grup oluşturma ihtiyaçlarından güç alıp gelişen bir kurumdur.

Kültür geleneğimiz, gençlik enerjisini yapıcı, üretici ve hatta yönetici duruma getiren deneyime sahiptir. Ahilik sistemi bunun somut örneği-

dir. Ahilik, gençliğin üretici birlikler halinde örgütlenmesini sağlamıştır ki biz bunu esnaf örgütleri olarak görüyoruz.

Örgüte ilk giren genç, yiğit ya da çırak ismini taşıyor. İşe çıraklıktan başlanıp, eğitimin kademelerini başarıyla geçmek gerekiyordu. Bu "Ehliyet" düşüncesi, Türk-İslâm düşüncesinde her zaman vardı. Bu husus bugün de özellikle genci yetenekli olduğu alana yönleltmek bakımından önemlidir.

Törenler, diploma törenlerinin ötesinde çok anlamlı ve çok kapsamlı özelliğe sahipti. Dayanışmayı sağlama ve mesleğe özendirme gibi işlevlere sahipti.

Günümüzde berber, terzi, ayakkabıcı, marangoz gibi iş yerlerinde ustaların çoğunun çırağı yok. Bunun nedeni ise, yeni yetişen gençlerimizin çoğunda sanat öğrenmek için istek, azim ve sabır olmayışıdır. Genç, bu hususta çevreden ve ailesinden bir yönlendirme ya da teşvik göremiyor.

Ayrıca, çıraklar, ekonomik nedenlerle sanata girdiği günden itibaren ustasından para istemektedir. Ustası da gençlerin saygısız davranışlarından, sadece zevk, eğlenceye yönelmelerinden de yakınmaktadır. Bu noktalar açısından da Ahilik örnek alınabilecek bir kurumdur.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Meslekî eğitimi, genel eğitim ile bir bütünlük içerisinde ele alıp, bunu ömür boyu devam edecek bir etkinlik olarak uygulamaya koymak, Ahilik sisteminin en çarpıcı özelliği idi.

Günümüz meslek eğitiminde Ahilikten örnek alacağımız pek çok hususların olduğunu bilmeleyiz.

KAYNAKLAR

- Akyüz, Yahya: Türk Eğitim Tarihi, Ankara, 1989, Ank. Üniv. Eğitim Bilim. Fak. Yay. No:160.
- Arslanoğlu, İbrahim: "Ahilikte Eğitim ve Meslekî Kontrol", Milli Eğitim ve Kültür, 8 (37-39), 5. 1986, 12-26 S.
- Çağatay, Neşet: Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, Ankara 1986, Türk Tarihi Kurumu Yay. 7. Dizi, Sayı:104.
- Ekinci, Yusuף: Ahilik ve Meslek Eğitimi, İstanbul, 1989, Milli Eğitim Bak. Yay., No:862.
- Güllülü, Sabahattin: Ahi Birlikleri, İstanbul, 1977, Ötüken Yay. No: 119.
- Güllülü, Sabahattin: "Fütüvvet ve Ahi Ahlakı Konusunda Bazı Düşünceler", Türk Kültürü ve Ahilik, İstanbul 1986.
- Soykut, H.Refik: İnsanlık Bilimi Ahilik, Ankara, 1980.
- Tabakoğlu, Ahmet: "Ahilik ve Gençlik", Ahilik ve Esnaf isimli Kitapta. İstanbul, 1986, İstanbul Esnaf ve Sanatkarlar Dernekleri Birliği Yayınları, No:1.

C. AHİLİK KAYNAKLI GELENEKSEL DELİKANLI ÖRGÜTLERİ

GİRİŞ

Ahilik çerçevesinde oluşan kültür değerleri pek çoktur. Bunlardan birisi de "Delikanlı Örgütleri"dir. Bu örgütler, Ahi töre ve kurallarının günümüze yansıyan yönlerinden birisidir. Bu tür örgütler, günümüzde özellikle kırsal kesimde, köylerde ve dağ köylerinde yer almaktadır. Hatta taşradaki küçük kentlerimizin mahallelerinde bile etkisini sürdürmektedir.

Bu örgütler, geleneksel biçimde belli işlevler yerine getirmektedir. Örgütün önderi "Delikanlı Başı" olarak adlandırılır.

Bu bölümde örgütün belli başlı işlevleri, önderin seçilmesi ve görevleri ile örgütün işleyişi üzerinde durulacaktır.

Anadolu'nun hemen her yerinde yaygın, tarihsel niteliği olan bir kurumdur.

1. Üyelik Koşulları

Köy Delikanlı örgütüne üye olmak zorunlu olmayıp, gönüllüdür. Üyelik, bazı kurallara bağlıdır. Örneğin:

a) Delikanlı olmak (Ankara, Örencik)

Genellikle 15 yaşına girmiş gençler kabul edilir ve evleninceye değin sürer. Yaş sınırı 30'a kadar çıkmaktadır.

b) Hırsızlık, ahlâksızlık, ırz ve namus düşmanlığı yapmamış olmak.

c) Delikanlı Başı'nın uygun göreceği salmayı (Üyelik aidatı) kabul etmek. İtiraz etmeden payına düşecek olanı ödemeyi kabul etmek.

Üyelikten Çıkarılma

Bu durumlar farklı olabilir.

a) Üyelikten ceza yoluyla çıkarılabilir. Yüz kızartıcı hareketlerde bulunan üyeler (Kocası askerde bir geline kötü gözle bakan ve sataşan, hırsızlık, yolsuzluk yapanlar önce sınanır, kınanır, ya da dövülür. Yine uslanmazsa üyelikten çıkarılır.

b) Göçler yoluyla doğal olarak üyelikten ayrılmalara olmaktadır.

c) Üyelik aidatını ödeyemeyeceği için üyelikten çıkabilir.

2. Örgütün Gelir ve Giderleri

Birkaç kaynaktan gelir elde ederler.

a) Düğün sahibinden, güveyden alınan paralar. Ankara Örencik Köyü'nde köyden başka yere gelin gidecek kızın kayınbabasından alınan "Zırtapoz" parası, başlıca gelir kaynağıdır.

b) Gerekli anda hemen yapılan salmalarla da gelir sağlanır. Örneğin yapılması düşünülen bir ferfene ya da dernek için gerekli paraların toplanması.

c) Yıllık salmalardan elde edilen gelir. Örgüt üyelerinden yıllık aidat toplanması.

d) Ceza kesilmiş gençlerden alınan paralar.

e) Düğünlerde Maşalama (Meşale) töreninde kız tarafından alınan paralar.

f) Koyun, kuzu gibi bağışlar.

Giderler

- Yoksul delikanlıların düğünlerine karşılıksız yardım edilir.
- "Ferfene" gibi özel eğlence harcamaları,
- Dernek harcamaları,
- Bağbozumu, harmansonu, hıdrellez gibi kır eğlenceleri için,
- Arkadaşlara verilen ziyafetlerdeki giderler ve çalgıcılara ödenen paralardan oluşur.
- Hayvanı ölen, evlenecek veya ev yapacak delikanlılara faizsiz borç verilir.

3. Örgütün İşlevleri

Geleneksel gençlik örgütleri, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde belirli görevleri yerine getirmek amacıyla kurulmuştur. Nedir bu işlevler?

a) Osmanlı yönetimi sırasında köyü eşkiya saldırısından korumak amacı ile kurulmuştur. Örnek olarak Ankara Örencik Köyü belirtilebilir. Örgütün önderine ise "Delikanlı Başı" denmiştir. Bu örgüt Kızılcahamam köylerinde de mevcuttur.

b) Düğünde köye gelen yaban köyün oğlan evi sahipleri, onların konukları olur. O köyün delikanlı örgütü üyeleri, köyün delikanlı örgütü

üyelerince karşılanır ve mevcut odalara pay edilir. Düğün süresince konukların yeme, içme, eğlenme gibi her türlü hizmetleri delikanlılar tarafından karşılanır.

c) Dernek (Bayramlarda ve düğünlerde düzenlenir) Ferfene (Kış geceleri yapılan eğlenti toplantısı) gibi toplantıların nasıl yapılacağı, hangi kümenin hangi konuklarla ilgileceği, yabandan getirilecek geline hangi kümenin gideceği, bayramlarda nişanlıların el öpme törenleri sırasında kimlerin hangi kümelerde bulunacağı delikanlı başı tarafından belli edilir ve düzenlenir.

Örencik'te yetişkin kızlar da dernek yapar. Fakat onların örgütlenmiş grupları yoktur. İstedikleri zaman 5-10 kişi bir araya gelirler. Kızlar harçlıklarını birleştirir ve bakkaldan kuru yemiş, leblebi, şeker v.s. alıp bir odada toplanırlar. Yiyip içer, kendileri çalar, söyler, oynarlar.

d) Köyde gençler arasında birlik beraberliği sağlamak,

e) Köye gelen yabancı gençlerden köy kızlarını korumak,

f) Bayramlarda eğlenceler düzenlemek. Erzurum'da cirit oyunu düzenlenir. Her hafta sonu bir köye cirit için gidilir. Bunları delikanlı başı düzenler.

g) Yaşlı kişilerin beceremeyeceği işleri yapmak.

h) Köyler arası dayanışmayı sağlamak ve pekiştirmek.

Yakın köyler arası dostluk ve beraberliği kaynaştırmak amacıyla köyden köye gençler konuk olarak giderler. Bunu da köy delikanlı başı ayarlar (Özellikle Erzurum'da). Önce elçiler gidip delikanlı başıyla temas kurarak sonradan toplu halde köye gidilir. Bu ziyaretler kısa süreli olmakla birlikte, uzun da sürebilir. Ayrılırken delikanlı başı bu kez onları davet eder. Böylece bu davetler yinelenerek uzun kış geceleri gelip geçer.

ı) Güreşlerde disiplin sağlanır.

i) Askere giden gençler için eğlence düzenlemek.

j) Düğünlerde oğlan evine dağdan odun getirmek, keşkekliği dibek taşında dövmek, keşkek piştiğinde onu dövmek (yenir hale getirmek) Çanakkale (Yenice. Bağlı Köyü) de delikanlı örgütünün görevleri arasındadır.

k) Kır eğlenceleri ve Bağbozumu eğlencelerini de bu örgüt dezerler. Kır eğlenceleri, Hıdırellez ve harman sonunda yoğunlaşır.

4. Örgütün Yapısı

Örgütün yapısı, bir önder ile onun yardımcılarından oluşur. Delikanlı başı ya da yiğitbaşı, örgütün önderidir. Diğer üyeler, kâtip ve yamaklardır.

a. Delikanlı Başı

Çeşitli emirleri verir ve bu emirlere kesin olarak uymak zorunluluğu vardır. Örneğin Örencik'te derneğe davet edilecekler, içki içilmesi ve miktarı, birisinin dernekten dışarı çıkarılması, birisinin derneğe sokulmaması, kapının açılıp kapanması, tabancanın nereye atılacağı, sazcılar ve oyuncular hakkında emirler verir.

Delikanlı başı, kendi öz kültürünü taşıyabilen ve her hareketiyle örnek kişi olabilecek niteliklere sahip olan kişiliklere seçilir. Daha çok açık oylama ile seçilen bu önder, dürüst, doğru ve açık sözlü olmalı ve düzgün konuşmalıdır.

Erzurum yöresinde maddî varlığı da göz önünde bulundurulur. Daima ve her an konuk ağırlayacak durumda olmalıdır. Buna hem kendi, hem de ailesi uygun durumda bulunmalıdır. Büyüğünü, küçüğünü, kadını erkeği tanıyan ve herkes tarafından sevilen kişiliği olmalıdır. Toplumda gençlere çok iş düştüğünden, bütün zorluklar onların omuzlarında toplanır, hem eğlencede, hem konuk ağırlamada ve hem de zor günlerde başta gelirler.

Yiğitbaşı: İyi ahlâklı, sağlıklı arkadaşlarını yönetebilecek kadar otoriter olmalıdır.

Her zaman köyde bulunabilirler. Yiğitbaşının düğünlerde, bayramlarda işe gitmemesi, işini görececek birisinin bulunması ya da böyle zamanlarda iş görmeye gereksinimi olmaması gerekir. Yiğitbaşılık ücretsiz olarak yapılır.

Yiğitbaşının çekilmesi ise belli nedenlere bağlıdır. Bunlar:

- a) Yönetimde beceriksizlik
- b) Eğlencelere ya da toplantılara gelmemek ya da gecikmek gibi hususları yinelemek
- c) Delikanlı parasını ve harcamada yolsuzluğu görülmek
- d) Hırsızlık yapmak
- e) Köy kadınlarına, kızlarına sataşmak ve gayri meşru ilişkilere girişmek
- f) Haksız olarak kavga gürültü etmek.

Yeni seçilen yiğitbaşı, arkadaşlarına genel bir ziyafet verir. Artık gençler arasında sayılır, sözü dinenir, her yerde başa geçer, her konuda son söz onundur. Köy gençlerini her bakımdan gözetir. Özellikle onların erdemli kişi olma yönündeki çabaları dikkati çekicidir. Uygunsuzluğu görülenlere ceza kesmek onun görevidir.

b. Gönüller ağası

Diğer köylerden gelen gençlerin, düğüncü konukların yatacakları odaları göstermek, onların gönüllerini almak, yemek ve kahvelerini ikram etmek, istirahatlerini gözetmekle mükelleftir.

c. Bayraktar

Örgütün bayrağını korur. Yiğitbaşının dediği yere, düğün evinin damına bayrağı çeker. Bayrak, örgüt odasında saklanır. Bayraktan, ayrıca, çalgıcılara rehberlik eder, oynayacak olanları oyuna davet eder, düğünle ilgili diğer işleri örgütler.

Balıkesir Kocaavşar Köyü'nde örgütün yer aldığı bir yöremizdir. Henüz evlenmemiş gençlerin katıldığı Delikanlı Odası, köyün yerleşmiş bir kurumudur. "Köse" denen evli gençler, delikanlıların arasına ve düzenlerine karışmaz. Burada, "Yiğitbaşı" kavramı yerine "Delikanlı Efesi" kullanılır. Delikanlı efesi, sözü sohbeti dinlenir, yönetici özelliklerine sahip bir kişidir. "Bayraktar"da yine burada da var. Efenin yardımcısıdır. Delikanlı Efesi, aşırı hareketlerde bulunan delikanlıları disiplin altına alır, düğün sahiplerinin verdiği "Ortaparası"nı Oda'nın gereksinimlerine harcar. Delikanlılar da, Efenin sözünden çıkmazlardı.

5. Gençlik Örgütlerinin Ahilikle İlişkisi

Gençlik örgütü, öncelikle, ahilikle birçok bakımlardan benzerlik, hatta aynılık gösterir. Yiğitbaşılık, Ahiliğin içinde mevcuttur. Bu husus İcazetnamelerde belirtilmektedir Yani esnafların yiğitbaşılığı var. Esnafı yiğit başı temsil ederdi ki, bu kişi, yaşlı, deneyimli, bilgili bir zat idi ve seçimle gelirdi. Yiğitbaşı seçimlerinin Kırşehir'de Ahi Evran Şeyhi tarafından tasdik edildiği kaydedilmektedir. 1283 tarihli beratta ahi baba, ket-hüda ve yiğit başılar, usta ve halifeliklerin icazet ve inabeti, Kırşehir'de Ahi Evran zaviyesi şeyhleri tarafından tayin olunurdu.

İbni Batuta, "Genç Kardeşler" bölümünde ahiler hakkında bilgi verir. Ona göre bu örgüt, Anadolu'nun her yerinde vardır. Gençlik örgütleri, köylerde ahilğin devam eden bir biçimi olmuştur denebilir. Çünkü örgütün işleyişi bakımından ahilikle benzerlikleri vardır. Bunlar, öz ve biçim bakımındandır. Öz olarak birlik beraberlik, dayanışma, yardımlaşma, dürüstlük, disiplin, kardeşlik, gibi Türk değerlerinin yaşatılması bu örgütlerde de vardır. Belli bir hiyerarşik yapıda işleyiş, yetki ve görevlerin dağılışı gibi biçimsel hususlar yine bu örgütlerce Ahilikte olduğu gibi belli bir oranda yer almaktadır.

Niğde Dünderli Köyü'nde gençlerin kendilerine göre örgütü, bayrağı, yasası, odası vardır. Orada üç kişi (Yönetim Kurulu niteliğinde) seçilir. Bunlara Yiğitbaşı, Gönüllerağası ve Bayraktar denir.

Güçsüzleri korumak, zorbalığı önlemek gibi işlevler de hem ahilikte hem de Delikanlı örgütlerinde vardır.

6. Toplumsal Değişmeler ve Delikanlı Örgütleri

Günümüz Türkiye'sindeki toplumsal değişmeler, kuşkusuz, Delikanlı Örgütlerine de yansımıştır. Ahiliğin kuruluşundan beri günümüze kadar yaşamış ve halen yaşamakta olan bu örgütler azalmaya ve kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu durumun çok çeşitli nedenleri vardır.

Değişmeler

- Öncelikle gençlik, eski etkinliğini yitirmiştir. Çünkü köylerimizde, gençler kalmamış, kentlere göç etmiştir.
- TV nin yaygınlaşması, gençleri biraraya getirmekten alıkoymuştur.
- Gençler arasında gruplaşmalar olmuştur.
- Okuyan gençlik bu etkinliklere katılamamıştır.
- Geleneklerin yozlaşması
- Bazı köylerde yalnız düğünlerde harekete geçen bir örgüt olmuştur.

Her yönüyle bir Türk kurumu olan Ahiliğin bu kolunun (Delikanlı Örgütü) yeniden canlandırılması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Milli kültürümüzü (Gelenek, görenekler, yardımlaşma, beraberlik, erdemlilik, ahlâklı olmak gibi) en güzel biçimde yansıtan böyle bir kurumun günün koşullarına uydurularak yeniden oluşturulmasının yararı ortadadır. Fakat daha çok köylerde yaygınlaşmış bu kurumun, artık oralarda gençlerin kalmaması nedeniyle canlandırılması söz konusu olmayabilir. Özellikle kentlerde her mahallede böyle geleneksel bir örgütün varlığı, kuşkusuz çok yararlı olacaktır. Kentin geniş ve karmaşık ortamında birbirini tanımayan, olanaksızlıklar nedeniyle nasıl vakit geçireceğini bilmeyen, kente yabancılaşmış, kahvelerde sigara dumanı ve gürültüsü içinde vakit geçirmeye çalışan gençlerimizi böyle yararlı örgütler içinde görmek hem onları, hem de yetişkinleri mutlu edecektir. Bunun için yasal düzenlemeler, ya da belediye örgütlerinin ilgisi ve katkısı gerekebilir. Kuşkusuz bu yeniden yapılanma, gençlerin çağdaş niteliklere kavuşturulması, kişilik geliştirme, boş zamanların değerlendirilmesi, sağlıklı arkadaşlık ilişkileri geliştirmeye yönelik olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Balaman, Ali Rıza: "Örencik Köyü Delikanlı Örgütü", Antropoloji, 6. Sayı (1971-1972). Ankara 1973, A.Ü.D.T.C.F. Yayını.
- Oral, Zeki: "Köylerde Sosyal Örgütlerden Gençler Kurulu", Akpınar, Haziran 1936.
- Oral, Zeki: "Anadolu Köylerinde Gençler Derneği Yahut Ahiliğin Devamı", Türk Etnografya Dergisi.
- Tıknaz, İsmail: "Köyümde Delikanlılar Birliği", Köy Enstitüsü Dergisi, Cilt, Sayı 1, 1945.
- Tuğrul, Mehmet: "Örencik Köyünde Delikanlı Teşkilatı, Ülkü 8. Cilt, 91. Sayı. 7 (1945).
- Karan, Akif: "Çankırı'nın Ereğöz Köyü'nde Gençlik Birliği:Yiğitbaşılık", Kök, Yıl 1, Sayı 1, Haziran 1943.
- Sakaoğlu, Saim: "Delikanlı Teşkilatı" Görgü Ansiklopedisi, Tercüman Yayınları.
- Eren, Muharrem: Kocaavşar Köyü ve Tarihte Avşarlar, İstanbul, 1992, M.E.Bak. Yay. No. 2073.

D. SPOR GİYİM VE GENÇLİK

İnsanlar çeşitli mesleklere göre, çeşitli uğraşlara göre özel giyim oluşturmışlardır. Spor yapmak da bir uğraş olduğundan, onun da kendine özgü bir giyimi vardır. Özellikle spor yapan insanın rahat hareket edebilmesi gerekir. Böylece de rahat hareket edebilecek giysilere gereksinimi vardır. Ayrıca bu giysilerde sadelik de esastır. Fakat günümüzde spor giyim sadece spor yapanların giyimi olmaktan çıkmış, giyim modasına yansımıştır. Giyecek alanında belirli bir biçimciliğin gerilemesi, unisex arayışlar, eğlenceye, geziye önem veren bir değişimin görülmesi gibi etmenler, spor giyimde devrim yapmıştır.

Günümüzde sportif giyim, gençliğin bir simgesi olmuştur. Gerçekten spor giyim, gençler tarafından rahatlığı, sadeliği nedeniyle tercih edilmektedir. Yetişkinler de bu bu tür giyime tatil zamanlarında, resmi işlerin dışında oldukları zaman başvururlar. Spor giyim, aslında resmi giyimin tersi olan bir giyim türüdür. Batıda oluşan gençlik alt kültürleri, spor giyimi, yetişkinlerin sahip olduğu değerlere karşı olmanın bir göstergesi olarak ele alırlar. Böyle giyimle mevcut toplumsal düzene karşı olduklarını belli ederler. Spor giyim, kültür farklılıklarını dikkate almaz. Çeşitli kültürlerde aynı model, aynı biçimde kullanılırlar. Bu bakımdan evrensel olmuştur.

Tek tip bir giyim olduğu için ayrıca, gençler arasında eşitlik sembolü de olmuştur. Bluejean, Tshirtler, Triolar, polo gömlekler, lakozlar, konvers denen spor ayakkabılar, spor çoraplar, eşofmanlar, sportif çantalar,

gençler arasında tek tür oluşlarıyla eşitliği ifade eden araçlar durumundadırlar. Özellikle sırtta taşınan, omuza atılan, elde taşınan spor çantalar, değişik modelleriyle bütün klasik valiz ve çanta alanını altüst etmiştir. Gözlükler bile sportif duruma geldi.

Ülkemizde blue-jeanlar 1973 yılında yaygınlaşmaya başlamıştır. Bunlar ayrıca kadın-erkek farklılığını da ortadan kaldırmanın bir göstergesi olarak her iki cinse de anonim bir kimlik kazandırmaktadır.

Bizim gibi giyime önem veren toplumlarda sportif giyimde de çeşitlenmeler, değişik modeller üretilmiştir. Böylece sportif giyimde de şıklık, orijinallik ve değişik modeller aranmaya başlanmıştır.

Ülkemizde hemen hemen dünyanın hiçbir yerinde görülmeyecek biçimde kot modelleri yaratılmıştır. Yani basit, sade ve rahat olan spor giyim, bu niteliklerini kaybederek şık ve güzel giyime dönüşmüştür. Yani işlevsel olmaktan çıkıp, estetik kaygılar öne geçmiştir. Kuşkusuz modacılar da bu durumdan yararlanarak en pahalı ve her yıl değişen modellerle spor giyimde adeta devrim yapmışlardır. Örneğin eskiden tek bir renk olan beyazlık, spor giyimin en belirgin özelliği iken, bugün renk çeşitliliğine dönüşmüştür. Farklı renkteki sportif ayakkabılar, eşofmanlar, kotlar piyasaya sürülmüştür. Giyim türlerine, zamana ve yerine göre başvurulmalıdır. Oysaki gençlerimiz bu gerçeği dikkate almadan en ciddi toplantılara ve yerlere bile spor giyime gittikleri için, gayri ciddilikli itham edilmektedirler. Kravat ve takım elbise, okul, daire gibi resmi yerlerde ve çeşitli toplantılarda ciddilik göstergesidir. Yetişkinlerin uyduğu bu kurallara gençlerimizin de uyması, onların yetişkinlerle bütünleşmesinde ve yakınlaşmasında önemli bir etmendir.

E. KÖY GENÇLERİNİN EVLENME İSTEKLERİNE İLİŞKİN DAVRANIŞ KALİPLERİ

Ülkemiz kırsal kesimindeki gençlerin evlenme istekleri, değişik biçimlerde geleneksel olarak ifade edilir. Bu istekler erkek ve kızlara göre farklılık gösterirler. Bu konudaki gelenekler ülkemizin bazı yörelerinde aynen, bazılarında ise farklı olarak uygulanır. Bu konudaki açıklamalarımız, gözlemlerimiz ve literatüre dayandırılmıştır.

Toplumumuzda saygı değeri gereğince bir gencin evlenmek isteğini büyüklerine açıktan açığa söylemesi, benimsenmeyen bir davranıştır. Bu nedenle gençler dolaylı, imalı yollara başvurlar.

Evlenme çağına gelmiş, ama bir türlü evlenemeyen ya da evlendirilmeyen gençler, evlenmek isteklerini ana babalarına dolaylı yollardan duyurmak isterler. Bu yazımızda sözünü edeceğimiz gelenekler, daha çok eskiye aittir.

a. Erkek Gençler

Evlenmek isteklerini kalıplaşmış bazı davranışlarla belli ederler.

- Yurdun birçok yörelerinde (özellikle Yozgat) yaygın bir uygulamaya göre genç, yemek yerken tabaktaki pilava kaşık saplar.
- Delikanlı, sofraya fazla bir kaşık kor. Bu fazla kaşık, eve yeni bir kişinin gelmesi isteğini anlatmak ister.
- Anne ve babaya karşılık verir, sert, çalımli davranışlarda bulunup asileşirler.
- İşleri savsaklayıp bir süre küsüp büyüklerle konuşmazlar.
- Kalabalık önünde hayvanları dövüp eziyet ederek (Ankara- Kızılcahamam kazası) (2).
- Genç, ayakkabılarının ökçelerine basar ki bu da onun evlenmek istediğine işarettir.
- Saçlarını ıslatarak tarar, sık sık aynanın karşısına geçerek ya da cebindeki aynayı çıkararak saç tarar.
- İç Anadolu ya da Doğu Anadolu (Elbistan gibi) yörelerinde gençler, babalarının ayakkabılarından birini alarak evin eşiğine çıkarlar ya da ters çevirirler.
- Genç, Karadeniz yöresinde minareye çıkıp zamansız ezan okur, ya da bir kaç gün üst üste sabah ezanı okumak için minareye çıkar. Bunu görenler ya da duyanlar onun evlenmek isteğini anlarlar (3).
- Ağrı yöresindeki gençler, bardak çanak kırarlar.
- Çorum yöresindeki gençler, babalarının ibriğine biber atarlarmış. Böylece baba abdest alırken ağzına acı su gelir.
- Yozgat civarında genç, yalnız başına dama çıkıp oturur. Hayal kurar. Bu husus onun evlenmek isteğine işarettir.
- Nevşehir yöresinde genç, yorganı keserek evlenme isteğini belirtmiş.
- Ödemiş yöresinde ayakkabı ters çevrilir ya da dama atılır.

(2) Balaman, Ali Rıza: Gelenekler (Töre ve Törenler), s. 135, İzmir, 1983.

(3) Balaman, Ali Rıza: A.g.e., s. 135.

- Yine Ödemiş yöresinde genç, kavak ağacına çıkarak hayvan seslerini taklit eder.
- Çarşamba yöresinde, komşu kızın evinin çatısındaki bacada gömülü testi boynu, sapan taşıyla kırılır.

b. Kız Gençler

Kızlar da değişik biçimlerde evlenmek istediklerini büyüklere ulaştırırlar. Aşağıdaki örnekler en yaygın olanlardır.

- Kızlarda aile büyüklerinin sözlerine ters karşılık vermek, kızmak, sert davranışlar, huysuzluklar yerli yersiz her şeye söylenmeler, evlenmek istediğinin belirtisidir.
- Annenin söylediklerini değil, kendi bildiğini yapması durumunda kızın evlenmek istediğine hükmedilir.
- Unutkanlıkların artışı da başka bir belirtidir. Örneğin yemeği ocakta unutma, işleri ve söylenenleri unutma gibi davranışlar.
- Kızın yemeden içmeden kesilmesi, baygın bakması, aşık olduğunun bir göstergesi sayılır. Çevresindekiler, “Sevdasından iğne ipliğe dönmüş” diyerek kızı ya da ailesinin bu konudaki dikkatini çekerler.
- Kızlar, yaptıkları işlerde kırıp dökmek, bulaşık yıkarken tabakları atmak, düşürmek, kırmakla, kapıları çarpmakla yine evlenmek istediklerini belirtirler.
- Bazı yörelerde yemekleri daima tuzlu yaparlar.
- Belirli türküler söylemek, radyoda piyesleri dinlemek, roman ve bazı dergileri sık sık okuyarak bu gibi konulara fazla ilgi duymak da diğer belirtiler arasındadır.
- Kızın tüm davranışlarına dikkat edilir. Örneğin ev içinde bir ev kadını için gerekli becerileri elde edip etmediği, çeyiz hazırlama işlemlerine şevkle ve önem vererek bilinçli biçimde katılması gözlenir ve ona göre aile büyükleri o kızın evlenme çağına geldiğine karar verirler.
- Kızın sık sık çeşmeye su getirmeye gitmesi de yavuklusu olduğuna işarettir.
- Sürme çekmek, alımlı giyinmek gibi süslenmeye önem vermek.
- Baş bağlayış biçimini değiştirmesi de evlenmek isteğini gösterir.

Buraya kadar, gençlerin kendi davranışlarıyla evlenmek istediklerini belirleyn örneklere değindik. Ayrıca ana baba da kızlarının evlenme çağına gelip gelmediklerini denerler. Örneğin ana baba, kızlarının evlenme çağına gelip gelmediğini onun biyolojik gelişimine bakarak tayin ederler. Yani, evlenme ölçütü olarak kızın biyolojik olarak gelişmesi esas alınır. Oysa kızın psikolojik olarak evlenmeye hazır olup olmadığına pek bakılmaz. Örneğin Orta Anadolu'nun bazı köylerinde köylü şöyle der: "Kıza kasketle şöyle bir vururuz. Eğer yere yıkılmıyorsa, evlenebilir" ya da "kızı sandalyeye oturturuz, eğer ayakları yere değiyorsa, evlenebilir" (4).

Bir başka örnek de Karadeniz yöresinde (Çarşamba ve köyleri) evlerinin bacalarına konan şişelerdir. Bir evde evlenecek kaç kız varsa o sayıda şişe, bacalara konur. Böylece dışardan bakan kimse, evde kaç tane evlenecek kız olduğunu görür. Evlenme gerçekleşince damat, aşağıdan ateş ederek evlenen kıza ait şişeyi kırar. Bu yüzden bacalarda kırık şişeler de görülebilir. Güney Anadolu yöresinde ise damlara testi konur. Evlenecek kız sayısı kadar testi damlara dizilir. Kızlar da gelin olduklarında testiler sırayla kırılır. Ya da evlenmeden önce erkek, kızın evinin bacasındaki testi boynunu sapanla kırar. Sonra kız evi, oğlan evinin kızlarını istemelelerini bekler.

Yukarıda belirttiğimizi bütün dolaylı yollar, aslında, kırsal kesimde erken evlenme geleneğinden kaynaklanmaktadır. Hem erkek hem de kızın biran önce evlenmesi, işlevsel bir husustur. Tarımsal ekonomik yapıda gerekli olan işgücünün sağlanması, nüfusun artması, erken evlenme ile gerçekleşir. Bu ekonomik amacın yanında köyün değerler sistemi ve kültürel yapısı da erken evlenmeyi teşvik eder. Kız çocuğu bir an evvel yerini bulmalıdır. Namustur, ne olur ne olmaz, bekletilmemelidir. Dedikodulardan kaçınmak, kızın adının söylentilere karışmaması çabası, yaşlıların mürvet görmek istekleri gibi hususlar da dikkate alınır.

Anadolumuzda bu tür gelenekler de giderek değişmektedir. Bazıları da tamamen kaybolmuştur. Yukarıda belirttiğimiz gelenekler yöresel olarak farklılık göstermekle birlikte, yine de uzun yıllar yaygın olarak tüm Anadolu'da uygulanmıştır. Bugün bazı yörelerimizde artık hem erkek hem de kız, isteklerini sadece annelerine doğrudan söyleyebilmektedirler. Bu konuda anneler, gençlere babadan daha yakın görünmektedirler.

Ayrıca bugün özellikle erkek gençlerin arkadaşları bu konuda yardımcı olmaktadır. Gençin ana babası, onun arkadaşının ağzını ararlar. Oğullarının evlenmek isteyip istemediğini arkadaşlarından öğrenirler.

Bu tür geleneksel uygulamalar, kültürümüzün özgün, kuşaklar arasında köklü, çok boyutlu ve anlamlı iletişim türleridir.

(4) Ozankaya, Özer: Toplumbilime Giriş, Ankara 1982, s. 116.

F. DENİZLİDEKİ TOPLUMSAL DEĞİŞMELERİN GENÇLİĞE ETKİSİ

GİRİŞ

Günümüz Türkiye'si'nde toplumsal değişmeler büyük bir yoğunluk, kazanmış her alana yayılmıştır. Ülkemiz illerinden Denizli de bu değişmelerden geniş ölçüde etkilenmiştir.

Araştırma yöremiz, Denizli'nin Yatağan, Serinhisar, Yeşilyuva ve Babadağ kasabalarıdır. Serinhisar ve Babadağ bugün ilçe olmuşlardır.

Araştırma konumuz, bu kasabalardaki toplumsal değişmelerin gençliğe ve geleneksel el sanatlarına yansımalarıdır. Amacımız, bugünkü durumu ortaya koymaktır.

Çalışmamızın verileri, adı geçen yörelerdeki kişisel gözlemlerimiz ile, yetkili kişiler (Belediye Başkanları ve gençler) le görüşmelerimize dayandırılmıştır. Ayrıca, yöreye ilişkin bazı yayınlar da gözden geçirilmiştir. Araştırmamız 1988 yılında gerçekleştirilmiştir.

A. BABADAĞ İLÇESİ

Ele aldığımız ilk kasaba, Babadağ'dır.

1. El Sanatları

Babadağ'da geleneksel dokuma sanatı egemendir. Eskiden burada el tezgâhları vardı ve insangücüne dayalı idi. 1960 yılından sonra fabrikaların ıskartaya ayırdıkları makinelerle yapılmaya başlandı. (Rektefiye edildikten sonra). Bugün çeşitli tezgâhlar çıktı. Maddî olanakların yetersizliğinden fabrika çıkışlı tezgâh alınamıyor. Kaliteli mal üretilmiyor. Devlet eli değmemiş ve kredi olanakları da yok.

Dokumalar ikinci kalite olarak Avrupa'ya gönderiliyor. Kalite düşük olduğu için fiyat yoluyla rekabet yapılabiliyor.

2. Gençlik

Kasabada okuma oranı düşük. 7 yaşında tezgâha geçilir. Dağlık bir yöre olduğu için arazi olmayıp el sanatları ile uğraşılmaktadır. Herkes evinin altında birkaç tezgâh kurmuş. Tezgâhı üç yaptıktan sonra esnafılık eğilimi başlıyor.

Babadağlı, kibar, sıcakkanlı, insancıldır. Herkesle çabucak ilişki kurabilen samimî kişilerdir. Oldukça dindardır. İçki fazla tüketilmez. Meyhane yoktur. Dindarlık politikaya yansımaz. Ramazan ve Cuma günleri mutlaka camiye gidilir.

Gençlerin boş zaman değerlendirme etkinlikleri, daha çok kasabada-ki kahvehanelere gitmek biçimindedir. Ayrıca, kasabanın dışına (Denizli, Pamukkale v.s.) toplu olarak gezmeye giderler. Kızlar pazar günleri öğleden sonra kasabanın merkez caddesinde gezerler. Erkek gençler de ayrı bir grup olarak aynı caddede gezerler. Burada eş seçmek olanağını bulurlar, arkadaşlıklarını sürdürürler. Arabası olanlar, Çamlığa, Pamukkaleye giderler. Evlenirken kızlar çok takı isterler. Fakat anlaşarak masrafı azaltmak yoluna gitmektedirler.

Bir başka boş zaman değerlendirme etkinliği ise, televizyon izlemektir. Özellikle gençlerin ilgisini çeken programlar daha çoktur.

Piknik de diğer bir eğlence biçimidir. Beşinci bayram günü genç kızlar ve erkekler pikniğe giderler. Yazın kısa süreli olarak yaylaya gidilir.

Çarşıya uzak olanlar "Oda"larda oturup sohbet ederler.

3. İlçedeki Toplumsal Değişmeler ve Ortaya Çıkan Sorunlar

650-700 yıl önce Babadağ'a bir çoban gelip yerleşmiş. Dokumacılık, çobanın orada kılları dokumasıyla başlamış.

İlk zamanlarda ip, boya, v.s. gibi malzeme sıkıntısı varmış.

1960 yılına kadar el tezgâhı kullanılmış. Daha sonra, yarı otomatik Bursa tipi makinalar kullanılmıştır.

1960 yılından önce çok çeşitli dokumalar yapıyorken bugün imal çeşidi azalmıştır. Sadece ham bez üretilmektedir.

1985 yılından sonra ilk atelye kurulmuştur. Böylece iş evden çıkmış, tam otomatik 50 tane makine ile üretim başlamıştır. Şu anda aylık ücretle işçi çalışmaktadır.

Bugün piyasa çok iyi. Bez satışları çok canlı. Haftada 40.000 metre bez üretiliyor.

Esnaf Kefalet ve Halk Bankası kredi veriyor. Yalnız, büyük ölçekli proje gerekiyor.

Küçük ölçekli işletmeler artık yok ve randıman da mümkün değil, Ancak, ortaklaşa bir fabrika kurmak gerekiyor. Küçük ölçekli işletmede usta işe hakimdir, ama şimdi değil. Babadağ'da atelye biçimine dönüşüm yenidir.

Bütün dokumacılar artık fason iş yapıyor. Eskiden sanat olarak işin bütün her yönünü yapıyorlardı. Şimdi böyle değil. Bugün kolay para kazanma yoluna gidilmiştir. Aslında bugün mesleğin öldüğü inancı egemen. Dokumada standardlaşma olmuştur. Renkte de standardlaşma var. İşin kalitesi de bugün gelişmiştir. Bugün verim de artmıştır. Eskiden daha azdı. Üretim bugün makineleşme ile kolaylaşmıştır. Ufak işler yapanlar piyasadan çekilmiştir. Herşey bugün kolaylaşmış, el işleri azalmıştır. Küçük çapta işlerin ortadan kalkması ile herşey tüccarın eline düşmüştür.

İlçede dokumacılık ev ve fabrikada devam etmektedir. Genç kız ve erkekler evde ya da fabrikada çalışmaktadır. Gençler evde çalışmanın daha rahat olduğunu söylüyorlar. Müzik dinleyebiliyor, istediği zaman dinlenebiliyor. Oysa ki fabrikada 8 saat sürekli çalışması gerekiyor. Ayrıca fabrikada makine gürültüsü çok fazla. Devlet memurlarının hanımları ve kendileri ile evlerinde dokumacılık yapmaktadırlar.

Evlenme yaşı eskiden erkendi. Gençler askere gitmeden evlenirlerdi. Şimdi askerden sonra evlenmektedirler. Kızların da evlenme yaşı 16-20 ye doğru yükselmiştir.

Babadağ'da bir başka değişim, civar köylerden, Acıpayam yöresinden ve Tefenni'den göçlerin oluşudur. Buraya gelip dokumacılık yapıyorlar. Aslında burası bir dağ kasabası. Fakat dokumacılık gibi ekonomik bir uğraşı alanının buradaki yaygınlığı, insanları buraya çekebilmektedir.

Bununla birlikte, ilçe halkının çoğu dışarda bulunmaktadır.

Yurt dışına çalışmak için gidenlerden Almanya'dan dönenler var. İki aile arkadaşlarıyla ortak olarak orada bir fabrika kurmuştur. Yıllık girdi miktarı 50 milyar civarında.

Onun dışında Babadağ'a bir katkıları yok. Sadece bir iki ev yapmıştır.

Tarım Kredi Koooperatifi, Esnaf Kefalet Kooperatifi, dört adet Dokumacılar Kooperatifi ve Esnaf ve Sanatkârlar Derneği Babadağ'da kurumsallaşmanın önemini gösteren örneklerdir.

Esnaflık eğilimi, Denizli'ye göçü teşvik etmektedir. Kısmen de İstanbul'da göç vardı. Fakat şimdi durmuştur. Çünkü kent yaşam biçimi köye de kısmen gelmiştir. Ayrıca kentte yaşam da daha pahalı. Bu nedenle göç durmuş gibidir. Kente gelenlerin bir kısmı, küçük bir destekle kendi işini kurar. Diğerleri başka işler yaparlar.

Kasabanın dindar oluşunun bir göstergesi de 5500 nüfuslu bir yerde 18 adet camiinin bulunmasıdır. Ayrıca dört Kur'an kursu mevcuttur.

Yardımlaşma da yaygındır. İhtiyacı olunana herkes yardımcı olur. Ortak birşey yapmak konusunda yardımlaşarak o ihtiyacı karşılamak biçimindeki yardımlaşma, yörenini değişmeyen gelenekleri arasındadır. Hastahane, okul, halkın yardımıyla yapılmıştır. Denizli’de “Babadağlılar Yardımlaşma Derneği” vardır.

Kasaba’da hırsızlık, sarhoşluk gibi sosyal sapma olaylarına rastlanmaz. Bunda dindarlığın rolü de büyüktür.

Bayramlarda herkesin kasabaya gelişi, yörenin değişmeyen geleneklerindendir.

Evlenenler, ayrı bir hane açıyorlar. Kira da olsa ayrı hane açan gençlerle çekirdek aile sayısı artmaktadır. Herkes kendi işini, kendi yuvasını kurmak istiyor. (Ekonomik neden). Ayrıca birlikte oturunca geçimsizlik olacağı korkusu da evlenenleri büyük aileden ayırmaktadır.

Üniversitede okuyan öğrencilerin sayısı da son yıllarda artış göstermektedir.

Şu anda yaşı 45-50 olanlar, haftada bir kez “Yâren” ya da “Oda” sohbetlerini sürdürmektedirler.

B. YEŞİLYUVA KASABASI

Ayakkabıcılık sanatının yaygın olduğu bir yöredir.

1. El Sanatları

Kasabada yaklaşık olarak günde 1000 çift ayakkabı üretilmektedir. (Bu rakkam yaz aylarında çoğalmaktadır) (5).

Bu işin eğitimi için bir okul yoktur. Usta, kalfa ve çırkılık düzeni ile yürütülmektedir. Bir genç, yeteneğine göre birkaç yılda kalfa ve usta olabilmektedir.

Eskiden bir ayakkabının her aşamasını kendileri yapan ustalar bugün sadece belirli bir bölümünü yapmaktadırlar. Böylelikle ayakkabının belirli parçaları üzerinde ustalaşma olmaktadır. Bu durum daha seri ve istenilen niteliğe yol açmaktadır. Bu aşamalar şunlardır; Saya kesimi, saya traşçılığı, saya dikimi, ayakkabı kasma (Tabanı yapıştırma), freze, for, boyama, satış. Bütün bunlar ayrı ayrı işler haline gelmiştir.

Kasabada çok sayıda araba vardır. Herkes kendi ayakkabısını, kendi arabasıyla Türkiye’nin her yerine götürüp satıyor. Fakat herkes bu işi bireysel olarak yaptığı için üretici ve perakende satıcılar çok fazla para ka-

(5) Caner, Bekir; Yeşilyuva, 1986, s. 95.

zanamıyor. Öyle ki her pazarda 3-5 tane ayrı ayrı Yeşilyuvalı ayakkabı satıcısı olur.

Şu anda ikinci ve üçüncü sınıf kalitesinde iki ayakkabı imal edilmektedir. Oysa kaliteli ayakkabı imal edilmesi için sermaye gerekmektedir. Bugün her imalatçı kendi başına üretim yapmaktadır. Malzemesini kendisi satın almakta, kendisi üretmekte ve kendisi satmaktadır. Her imalatçının bir arabası vardır. Arabasıyla Türkiye'nin her yerine gidip satmaktadır. Gençler ustaların yanında çalışmakta ve kendine yeterli para kazanabilmektedir.

Ayakkabı üretimi, daha çok bayram öncelerinde fazlalaşır. Bayramdan sonra üretim ve satış yavaşlar. Artık her üretici, kendi başına işini yürütmemekte, tüccarlar işe hâkim olmaya başlamaktadır.

1950 yıllarında ek uğraş olarak "Halıcılık" başlamış. Bir zamanlar çok gelişmiş 700 kadar tezgâh varmış. Fakat şu anda halıcılık gerilemiş ve 300 kadar tezgâh kalmış. Bu işi evlerde kızlar yapıyor.

Halı piyasası, Isparta Halı Pazarı'nda oluşmaktadır. Zaten dokunan bütün halılar buraya gitmektedir.

Atelyelere ilginin artırılabilmesi için dokuma fiyatlarının mutlaka yükseltilmesi gerekmektedir.

Bugün kasabada 20 kadar halı atelyesi vardır (6).

Kasabada ayakkabıcılık işi örgütlenmiştir. Yalnız, ayakkabı satış kooperatifi yoktur. İmalatı biten ayakkabılar, ya kasabadaki toptan alıcılara satılır ya da ayakkabı imalatçısı tarafından çeşitli illerdeki pazarlarda satılır. Fakat daha çok kasabadaki tacirler tarafından alınan ayakkabılar, tüketim merkezlerindeki kavaflara toptan satılır. Ayrıca ayakkabı malzemesi satan tacirler de kasabada vardır. Kendilerinin de atelyeleri var.

Kasabada 1960 dan daha önceki yıllarda yolluk, kilim, heybe, ve torba dokuyan basit tezgâhlar vardı. Bunlarla genellikle kasabanın ihtiyacı karşılanırdı. Bu dokumalardaki ipler evlerde eğirilir ve boyanırdı. Bugün kasabada yün ip boyama ustaları vardır. Eski yöntemlerle ipleri boyamaktadırlar. Halen kadınlar kilim ya da yolluk dokumaktadırlar. Ayrıca, kelle, seccade taban halı da dokunur (7).

2. Gençlik

Yeşilyuva'da gençler son derece faal. Boş gezen yok. Çocuklar bile çalışıyor. Ayakkabıcılık işinde yoğun biçimde çalışıyorlar. Fakat gençle-

(6) Caner, Bekir, a.g.e., s. 104.

(7) Caner, Bekir, a.g.e., s. 104.

rin çoğu, durumlarından memnun değil. Sermaye yokluğu nedeniyle genç, kendi işini kuramamakta ve başkasının işinde çalışmaktadır.

Kasabada yaklaşık 400 tane ayakkabı imalâthanesi var. Gençler üniversitede okusa bile, yaz tatillerinde gelip burada ayakkabıcılıkta çalışıyorlar.

Ayakkabıcılık mesleğinde daha çok erkekler çalışmaktaysa da, son zamanlarda kadınların da kendi ev ve atelyelerinde yardımcı oldukları görülmektedir.

Gençler, boş zamanlarında kasaba yakınlarındaki Solda Gölü'ne ya da Pamukkale'ye giderler. Zaman zaman içkili eğlenceler düzenlerler. Ayrıca kasabadaki kahvehaneler de vakit geçirmede önemli kurumlardır. Amatör olarak az oranda spor da yapılmaktadır. Mesire yerlerine pikniğe giderler. Genç kızlar ise evlerde toplanarak yiyip içerek, sohbet ederek eğlenirler. Birlikte kırlara ot toplamaya gitmek de görülmektedir.

Gençler büyük ölçüde kasaba içinde evlenirler. Evlenmelerde görücü usulü yaygındır. Eşlerini seçmede aile, gencin üzerinde etkilidir. Gençlerin yetişkinlere saygınlığı çok yaygın bir davranıştır.

Düğünlerin bir kısmı çalgılı, bir kısmı ise ilâhili olur.

Gençlerin beklentileri şunlar:

- a) Ürettikleri malın kalitesi olması. Çünkü Yeşilyuva ayakkabısı kalitesizdir biçimindeki kötü şöhretin yıkılmasını istiyorlar.
- b) Kooperatifleşme olsun.
- c) Kasabada bol eğlence olanaklarının yaratılması.

3. Kasabadaki Toplumsal Değişmeler ve Ortaya Çıkan Sorunlar

Kasabada önemli toplumsal değişmeler olmaktadır.

İki üç yıldan beri Yeşilyuva'ya insanlar çalışmaya gelmektedir. Kuyucak, Afşar, Düden ve Kuzuören'den gelenler çoğunlukta. Uzaktan gelenler ustasının evinde kalmakta, ya da birkaç kişi ortaklaşa olarak ev kiralamaktadırlar. Böylece kasabada kiracılık kurumu gelişmeye başlamıştır. Kuyucak gibi yakın köylerden gelenler, sabah gelip akşam geri dönmektedirler. Bu gelenler, her ustanın yanında, birer ikişer kişi halinde çalışmaktadır. Dışardan yaklaşık 200 kişi gelmekte, bunun 150 sini kuyucak'lılar oluşturmaktadır. Gelip burada ustalaşanlar, yine buraya yerleşip üretimi burada sürdürmektedirler. Usta olmak için 23 yıl geçmektedir. Fakat her ustalaşan, kendi başına üretim yapamamaktadır. Çünkü malzemeler çok para gerektirmektedir. Bütün imalat erkek ayakkabısıdır. Kadın

ayakkabısı yapılmamaktadır. Üretim, kaliteye değil, daha seri üretime yöneliktir ve kaliteli yapan değil, ucuz fakat çok satan kazanmaktadır.

Almanya'dan kesin dönüş yapanlar, kasabaya herhangi bir yatırım yapmamakta, daha çok, işin ticareti ile uğraşmaktadırlar.

Tüccar, deriyi getirmekte ve küçük üreticiye satmaktadır. Fakat her küçük üreticinin bütün üretim makinalarını sağlaması olanaksızdır. Bunun için herkesin yaptığı iş farklıdır. İş bölümü başlamıştır. Böylece herkes, ayakkabının bir kısmını yapmaktadır.

Kasaba halkından bir kısmı yurt dışında işçi olarak çalışıyor. İngiltere, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine dağılmış durumdadırlar. Yaz tatillerinde kasabaya gelip dinleniyorlar. Fakat kasabaya pek katkıları yok. Ortaklaşa bir yatırım yapma girişimleri yok. Bundan yaklaşık on yıl önce, yurtdışındaki işçiler tarafından ortaklaşa bir deri fabrikası kurma girişimi olmuş. Fakat sonuç alınamamış. Yapılan bina şu anda hiçbir biçimde kullanılmıyor.

Yapılan deri fabrikası iki yıldır hiçbir faaliyet göstermiyor. Bürokratik nedenler de bunda rol oynuyor.

Şimdi belediye başkanının girişimiyle bir sanayi sitesinin yapımına başlanmıştır. Gençler kaliteli ayakkabı yapmak istiyorlar.

Belediye başkanı kasabanın bir an önce ilçe olmasını istiyor. Birde YEDESAN (Fabrika) için kredi aramaktadır.

Fabrika, faaliyete geçtiğinde en iyi kalitede ayakkabılık deri üretebilecektir. Ayrıca, deri zik, süet, napa kürklü ve kürksüz konfeksiyon giyim için gerekli deri çeşitlerini de üretmektedir.

Kasabalarda kooperatifleşme yaygın değil. Sadece Esnaf Kefalet Kooperatifi ile Tarım Kredi Kooperatifi mevcut.

Halk yardımsever. Kasabaya yardımlaşma ile bir hastahane yaptırmışlar.

6100 kişilik kasabada 9 cami var. Dinî durum normal. Bir Câmî Koruma Derneği var. Kızlar için bir, iki adet de erkekler için Kur'an kursu var. Kasabada bir birahane ile bir içki satan dükkân var.

Az oranda nakliyatçılık olan kasabada bir Minübüsçüler Birliği var.

Son yıllarda halıcılık gerilemeye başlamıştır. Çünkü ilgi azalıyor. Neden olarak da, dokuma ücretlerinin düşüklüğü başta gelmektedir. Gençler, ağır işçiliğin karşılığını alamamaktadırlar. Ödeme, ilmiik ya da

düğüm hesabıyla yapıldığı için dokuyucuyu tatmin etmemektedir. Halı malzemelerinin gittikçe pahalılaşması, işçilik ücretlerinin düşük tutulmasını gerektirmektedir. Tecirler de daha ucuz dokumanın yapıldığı komşu köylere gitmektedirler.

Kasabada kiracılık yaygınlaşmaya başlamış ve bu durum bir değişme yaratmıştır. Özellikle civar köylerden gelen bekâr gençler, gruplar halinde kiralık evlerde oturmaktadırlar. Bu nedenle çevre kasabalara göre kiralar burada çok yükselmiştir.

Kasabadaki değişmelerden birisi de, bağcılık alanındadır. Tarım, arazinin az ve dağlık olması nedeniyle ikinci derecededir. Fakat bağcılık burada eskiden beri yaygındır. Üzümün son yıllarda yeterince para sağlamaması ile bağcılığa verilen önem azalmaktadır. Bağlara bu nedenle bakım yapılmamaktadır. Yaş üzümün pazarlanmasında kasabalı için zor olmaktadır. Yeterli kasa ve nakliye sağlanamamakta, ayrıca üretici, bu konuda örgütlenememektedir. Hastalıklar da mücadele edilmediği için üzümde verim ve kaliteyi düşürmektedir (8).

C. SERİNHİSAR İLÇESİ

Denizli'nin dinamik kazalarından birisidir.

1. El Sanatları

Testi, toprak bardak, küp, saksı ve urgancılık gibi değişik el sanatlarının yaygın olduğu bir yerdir. Testi bardak çok uzun ve zahmetli bir iş olduğu için şimdi gençler bu mesleğe pek rağbet etmiyor. Ayrıca, bu meslek, tek başına yürütülebilecek bir iş olmadığı bir aile ya da ekiple yapıldığından da rağbet edilmiyor.

Urgancılık hâlâ revaçta. O biraz daha kolay. Evde aile fertlerinin katkılarıyla yapılabilir. Pazar günleri ilçede urgan pazarı kuruluyor ve üretici, toptan ya da perakende olarak bu pazarda mallarını satıyor. Ayrıca, üretim fazla olduğu için, üreticilerin kendileri, ilçe dışındaki pazarlara da götürüyorlar. Birçok üreticinin kendine ait arabası (Kamyonet v.s) var ve ülke çapında pazarlayabiliyorlar. Gençler için urgancılığın anlamı, "Baba mesleği" olması açısından da önemlidir. Evde yapıldığı için, erkeklerden daha çok kadınlar çalışır.

Erkeklerin uğraşları arasında nakliyecilik önemlidir. Kamyon sayısı oldukça fazladır. İlçenin çevresindeki bütün köylerin pazarlarına Serinhisarlı kamyoncular, meyve götürür ve satar.

Son zamanlarda halat, urgan üretimi evlerden çıkıp atölyeleşmeye başlamıştır.

(8) Caner, a.g.e., s. 88.

2. Gençlik

İlçenin yatırım yapabilecek güçteki üreticileri ve iş adamları, daha çok Denizli''dedir. Fakat ilçenin konumu, fabrika ve yatırımların buraya yapılmasına uygundur. Şimdilerde genel istek, yatırımların ilçe sınırları içine yapılmasıdır.

Halkın geleneksel yapısı yavaş yavaş değişmektedir. Örneğin genç kızlar evden dışarıda pek gezmezler. Fakat son zamanlarda, kasabanın ilçe olması ve memurların çoğalmasıyla, yapı değişmeye başlamıştır. Örneğin aileler artık, ilçenin yanındaki çamlığa piknik yapmaya gitmektedirler.

İlçede henüz, değişik biçimleri yoktur. Gençlik, boş zamanlarının çoğunu ilçedeki çok sayıdaki kahvehanelerde geçirirler.

Halkın dinsel tutumları hâlâ güçlüdür. İlçedeki geleneksel yapı ve din eğitimi veren okul mezunlarının çok olması nedeniyle gençlerin dinsel eğilimleri oldukça güçlüdür. İlçede 14 adet câmi vardır ve kız ve erkekler için ayrı Kur'an kursları mevcuttur. "Kızılhisar hacılar yuva hocalar diyarındır." biçimindeki söz de buralarda dindarlığın önemini gösterir.

3. İlçedeki Toplumsal Değişmeler ve Ortaya Çıkan Sorunlar (9)

Dindarlığa rağmen içki tüketimi oldukça fazladır. Etraftaki köylerde içki satışı olmadığı için, onlar da buradan içki almaktadırlar.

Geleneksel düğün biçimleri pek değişmemiştir. Fakat şimdi, düğünlerin zamanı azalmıştır.

İlçede suç işleme davranışları azdır. Bunu kanunlardan daha çok, geleneksel yapı engeller.

Asker adayları için toplu yemekler yapılır. Toplu olarak dua edilir. Toplu olarak vedalaşılır.

İlçeden gidip Almanya'dan dönüş yapanlar Denizli'de yerleşmektedirler. İlçeye yatırım yapmamaktadırlar.

Urgan üreten yaklaşık 1000 hane var.

Halıcılıkta ilçede yaygın.

Urganı yine tüccarlara yapıyorlar. Sermaye olmadığından ufak iş ölmüş durumda. Şimdi naylon halatlar Denizli'de fabrikada yapılıyor.

(9) Vehbi, Ali: Acıpayam, s. 191.

İlçede banka sayısı önemli orandadır.

Hayvancılık da ek gelir kaynağı olarak yer almaktadır.

El sanatlarında devletin desteği yok. Koruyucu herhangi bir önlem yok.

Urgan, yazın yapılıyor. Burası Avanos'ta yapılanlardan oldukça farklı. Orada daha lüks eşya yapılıyor. Elektrikli ve modern tezgâhlar yapılmış orada. Serinhisar'da sadece tuğla, kiremit, testi ve bardak yapılıyor.

Halk oldukça yardımsever. Kamu hizmetlerine yönelik bazı yatırımlar halkın yardımlarıyla yapılmıştır (10). Örneğin kaymakamlık binası, iki adet Kur'an Kursu binası, bir pansiyon, ilkokul, imam hatip okulu, sağlık ocağı gibi. Ayrıca PTT binasının arsası bağış yapılmış.

Kırık leblebi, tuzlu nohut, fıstık, kuru üzüm de kuru yemişçilik olarak kışın gelir kaynağı olmaktadır.

Gençlik daha çok, nakliyecilik ve pazarcılığa rağbet etmektedir.

Tütüncülük de önemli gelir kaynaklarından. Fakat bununla da daha çok kadınlar uğraşmaktadır.

Üniversitede okuyan gençler oldukça fazladır. Kasabada eğitim durumu da oldukça iyi durumdadır. Fakat gençler, gençler, devlet memurluğundan daha çok, esnaflığa eğilimlidirler.

İlçede meslekî dernek ya da bir kuruluş yoktur. Çünkü, buradaki el sanatları henüz kurumsallaşmamıştır. Sadece baba mesleği ve sanat olarak sürmektedir.

Kışın el sanatlarından testicilik yapılmadığı için kuruyemişçilik yapılmaya başlanmıştır. Leblebicilik oldukça yaygın ve gelişmiştir.

Son zamanlarda zeytin, zeytin yağı, turşu üreten bir fabrika kurulmuştur. 350 işçi çalışmaktadır. Fabrikanın ürünleri ihraç da edilmektedir.

Bir değişim örneği de, son zamanlarda cam ve aliminyum eşyanın çoğalmasıyla topraktan yapılan el sanatları da zayıflamaya başlamıştır (11).

(10) Vehbi, Ali: A.g.e., s. 191.

(11) Aydoğdu, Hüseyin: Kızılhisar Tarihi, s. 77.

D. YATAĞAN KASABASI

Serinhisar ve Yeşilova arasındadır.

1. El Sanatları

800 yıllık geçmişi olan bir kasabadır.

Bugün 5000 nüfuslu. Kasabanın en önemli uğraşı alanı demircilik. Topkapı Sarayı'nda bu kasaba imâli kılıçlar ve yatağanlar mevcut.

İlk zamanlar bu sanat çok ilkel biçimde icra edilmiş. Üretimde hazır ham madde bile bulunamazmış. Kalın demirler dövüle dövüle inceltile-rek, bıçak yapılmış. Elle çevirmeli kösele taşında ve zımpara taşında sürtülürmüş. 1950 yıllarında gaz motoruyla çalışılmış. 1959 da elektrik gelmiş, üretim kolaylaşmış ve hızlanmıştır. Buna bağlı olarak üretilen mal çeşidi de arttı. Sadece çakı bıçak değil, koyun makası, tarak, bağ bu-dama makası, pense gibi aletler de yapılmaya başlandı. Yaklaşık 10 yıldır işçi çalıştırıyorlar. Fakat ilk zamanlarda "işçi-işveren" değil, "usta-çırak" ilişkisi vardı. Pense üretimiyle birlikte, yâni üretilen malın işlemi arttıkça, uzmanlaşma dolayısıyla işçi-işveren ilişkileri başladı.

2. Gençlik

Okumayan gençlerin bazıları kasaba dışına gitmekle birlikte, hâlâ çoğu, kasabada kalıp demircilikle uğraşiyor. Eskiden ilkokuldan sonra çı-raklık başlar, çocuk uzun süre para almazdı. Şimdi artık para kazanıyor.

Kasabada üç ilkokul, bir ortaokul ve üç lise düzeyinde okul var. Şu anda üniversitede okuyan öğrenci sayısı da nüfusa göre az sayılmaz.

Kızlar yaz döneminde tarlada bağ, bahçede çalışıyor. Kış döneminde evde halı dokurlar. El sanatları genelde pratikten ustanın yanında öğreni-liyor. Fakat son zamanlarda pratik kız sanat okulunda da eğitim öğretim yapıyor.

Kasabanın genel olarak dindar olduğu söylenebilir. 5000 nüfuslu ka-sabada 6 tane câmi var. Birer adet kız ve erkek Kur'an kursları var. Kur'an kurslarına kızların katılımı çok az.

Gençlerin serbest zaman etkinlikleri ise daha çok kahvehaneye git-mek biçimindedir. Kasabada 8 tane kahvehane var. Gençlerin en azından %90'ını her gece kahvehaneye gider. Ayrıca hafta sonlarında kasabanın hemen yanındaki yaylaya çıkarlar. Göle giderler. Son zamanlarda üniver-siteye giden kız sayısında artış görülmektedir.

Değişmeyen geleneklerden birisi de, gençlerin askere uğurlanma törenleridir. Asker adayı çoksa, köy meydanında toplu yemek yenir. Daha sonra vedalaşılır.

Davul zurnalı düğünler yanında ilâhili düğünler de yaygındır. İlâhili düğünlerin yaygınlığı, kasabadaki dindarlığın bir başka görünümüdür.

3. Yatağan'da Değişim ve Sorunlar

Yatağan'dan Almanya'ya çalışmaya gidenler önemli sayıdadır. 200-300 aile orada çalışmaktadır. Bu ailelerin çocukları, kasabada dede ve ninelерinin yanında kalmaktadır. Eskiden Almanya'dakiler izne geldiği zaman tarla alışverişinde artış olurdu. Fakat şimdi yatırım daha çok Denizli'ye kaymıştır.

Gençler içki içmeye de yönelmektedirler. Aslında içkiye para harcayacak kadar varlıklı değildirler. Fakat yine de bu konuda bilinçsiz davranmaktadırlar. Bunu, üretmeden tüketmeye yönelik sağlıksız bir kapitalistleşme olarak görebiliriz.

Gençler tarafından yaşlılara saygı, yardımlaşma gelenekleri bugün oldukça zayıflamıştır.

Değişmeyen geleneklerden birisi de, kasaba dışında oturanların, bayramlarda kasabaya toplanmalarıdır. Okuyan, çalışan herkes yakınları ile birlikte olmak için oraya gider.

Gençler evlenince yeni hane açarlar. Demircilik sanatı iyi bir gelir getirmekle birlikte, düzenli çalışma eğilimi gençler arasında yok. Demircilerin çoğu, haftada her gün sürekli çalışmaz. Üç gün çalışır, dört gün gezer. Köy dışı boş zaman etkinlikleri olanaklarının artması (Deniz kenarına gitme), Almanya'dan izne gelenlerin de etkisiyle çevre ile ilişkilerin artması, kasabadaki gençlerin daha düzensiz çalışmalarına ve daha değişik eğlence biçimlerine yönelmelerine neden olur.

Şu anda kasaba dışında, örneğin ayda 200.000 TL ücret bulan herkes dışarıya gitme eğiliminde. Bu nedenle bugün kasabadan dışarıya gitme eğilimi artmıştır.

Bugün gençlerin ana babalarıyla ilişkileri kopuk. Gençlerin ana babalarına saygı, sevgileri azalmıştır. Bunun nedenlerinden birisi, gencin çalışıp para kazanması ve ekonomik bağımsızlığını elde etmesidir. Ayrıca gencin yeterince kazanç elde edememesi, ailesinden destek görememesine yol açmaktadır. Genç, babasından para isteyemiyor ve mutsuz oluyor. Bu durum, kuşak çatışmalarına neden oluyor.

Dinsel tutum ve davranışların azalması da kuşaklar arasında kopukluk yaratıyor. Batıya özenme ve televizyon, bu açıdan rol oynamaktadır. Dinsel davranışların zayıflaması, Kur'an kurslarına katılımın sürekli olmamasıyla da ilgili. Sadece yaz tatillerinde kurslara gidilebiliyor. İlkokul bitip, çocuk çalışmaya başlayınca kursta öğrendiklerini unutuyor.

Delikanlı cebinde 2500 TL si varsa 2000 TL verip Marlboro marka sigara alabiliyor. Bunun nedeni kısa vadede para kazanma ümidi. Çalıştığı zaman her hafta sonu para kazanabiliyor.

Yaşlı kuşak, şu anda gençlerin durumunu pek iyi görmüyor. Maddi açıdan kötü durumda olduklarını, bu yüzden, şimdiki gençlerin, kendileri gibi eğlenemediklerini düşünüyorlar.

Demircilik mesleği, kazanç açısından şu anda çok kötü durumda. Eskisi gibi iyi para kazandırmıyor. Gençler, çeşitli meslekleri pek fazla düşünmüyorlar. Bunu, kasaba halkının atılımcı ruhunun olmamasına, yeni işlere girişme cesareti olmayışına bağlayabiliriz. Şu anda kasabada genel olarak bir durgunluk, tembellik egemen. Ayrıca, zevkine düşkünlük, şu anda varolanı harcayıp bitirme eğilimi var. Oysaki orta kuşaktan olanlar, kendi gençlikleri zamanında daha çok kazanıp, daha çok harcadıklarını ifade etmektedirler. Toplumsal olarak gençlerin eskiden daha aktif olduklarını belirtmektedirler. Bugün gençler, paraları olmayınca hiçbir toplumsal etkinlik olamayacağı kanaatinde dirler. Demircilik mesleği hakkında orta kuşak bugün karamsar. Çünkü sermaye yokluğu bugün oldukça önemlidir.

Kasabada tekel bayii, meyhane v.s. yerler yoktur. Bu konuda resmi bir yasaklama yoktur. Fakat genel olarak meyhane açılması, içki içilmesi ve satılması kasaba halkı tarafından onaylanmaz. Bunda dindarlığın ve eski medrese geleneğinin etkisi vardır. Fakat içki tüketimi yine de vardır. Gençler gizli olarak yakın kazalardan gidip içki satın almaktadırlar.

Kasabada çok amaçlı bir salon vardır. Bu salon, okul öğrencilerinin temsilcilerini ortaya koymaları, yâni tiyatro, sinema amacıyla ya da nişan ve düğünlerde kullanma amacıyla yapılmıştır. Fakat şu anda çok amaçlı olarak kullanılamamaktadır.

Almanya'dan kesin dönüş yapanlar da pek iyi durumda değildir. Dönenlerden çoğu, esnaflığı denemekte, fakat başaramayıp yine eski işlerine dönmektedir ve gelişmemektedirler. Yalnız, Almanya'dan dönenlerden bir tanesi, köyde modern makinelerle plastik döküm tesisleri kurmuştur, bu da üretimin serileşmesini sağlamıştır.

Dinsel açıdan, çevrede en sağlam yer olarak Yatağan bilinir. Fakat bu durum son zamanlarda zayıflamaya başlamıştır. Her şeye rağmen, yine

de, çocukların %95'i, yaz döneminde camilerde ya da Kur'an kurslarında dini eğitim almaktadır. Bu da olmasa dahi, çocuğun ailesinden aldığı terbiyenin temellerini dinsel kültür oluşturur. Yakın zamanlara kadar, Yatağan'lı bir kişi, herhangi bir yere gittiğinde onun Yatağan'lı olduğunu öğrenince ona namaz kıldırırlardı. Yâni, imam o olurdu. Fakat bugün namaz kılmayan, oruç tutmayan gençler artmaktadır.

Gençlerin çoğu, boş zamanlarını kahvehanelerde geçirirler. Kasabada sadece bir tane halk kütüphanesi vardır. Ayrıca gençlerin spor yapma ihtiyaçlarını giderecek kapasitede bir futbol stadı var.

Kasabanın ürettiği mallar, büyük tüccarlar tarafından ihraç da edilmektedir. Fakat bundan kasaba halkı hiç yararlanamamaktadır.

Yatağandaki sanatkâr, kalite yükselmemesi yüzünden malını sata-mamakta, satsa dahi çok para kazanamadığı için kasaba dışına göç başla-mıştır. Özellikle Denizli'ye göç edenler, demircilikle ilgili işlerde çalış-maktadırlar.

Kasabadaki el sanatları gelişmektedir. 20 yıl öncesi, sadece, bıçak, çakı ve tarak yapılmakta iken bugün çok çeşitli ürünler yapılmaktadır. Fakat ürünlerdeki bu çeşitlenme, sanatkârlığı geliştirmemiştir. Yâni, şimdi, gerçekten sanatkâr diyebileceğimiz (Demirçi) insan çok azdır. Bugün demirciler iyi durumda değildir. Çünkü planlı, düzenli çalışma sis-temi yerleşmemiştir. Bunun yerleşmesi için halkın genel kanısına göre, bir sanayi sitesinin kurulması gerekmektedir. 15 yıldır gündemde olan konu, henüz gerçekleşmemiştir.

Halk, para olsa, harcamasını bilir, zevk sahibidir. Şu anda kasabaya para girişi çok azdır. Öyle ki, bu yüzden, evlenme yaşı yükselmektedir. Gençler artık askerliğini yapıp gelse dahi, hemen düğün yapamamaktadırlar.

Yatağan'da iki tane el sanatları kooperatifi vardır. Amacı, demircile-rin kullanacağı malzemeleri sağlamak ve ürünlerin satışını yapmaktır. Kooperatifler, üretimin artışıyla ortaya çıkmıştır. İkinci kooperatifin şu anda 51 ortağı vardır. İlk kuruluşundaki ortak sayısı 250 civarındaydı. Fakat kooperatif tam olarak amacına ulaşamamış, ve bir ticarethane olma-nın ötesine geçememiştir. Gerçek kooperatifçilik bilinci yerleşmemiştir.

Şu anda kasabada Esnaf Kefalet Kooperatifi, Tütün Tarım Satış Ko-operatifi, Tarım Kredi Kooperatifi, Konut Yapı Kooperatifi, Esnaflar Derneği, Avcılar ve Atıcılar Derneği mevcuttur.

El sanatları yanında tütüncülük de kasabanın gelir kaynakları arasın-dadır.

Kooperatiflerin gelişmesi, siyasî eğilimlere göre farklıdır. İki koope-ratifin ortakları, siyasî açıdan birbirlerine karşıt görüşlere sahiptirler.

Kasaba halkında girişimcilik, ortak iş yapma özelliği pek yok. Bu yüzden herkes kendi başına iş yapmaya çalışmaktadır. Almanya'dan dönenler bile aynı durumdadır. Böylece kasaba pek fazla gelişmemektedir.

Kasabanın gelişmesi için önemli yollardan birisi, planlı, disiplinli çalışmak. Bunun için de bir lider gerekiyor. Liderin yapacağı iş de ilk önce bir sanayi sitesi kurmak. Vatandaş, bunu belediyeden bekliyor. Belediye de bu konuda yeterli derecede etkin değil.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İncelediğimiz iki ilçe ve iki kasabanın ortak yönleri, el sanatlarıyla uğraşmalarıdır. Fakat farklı el sanatlarıyla uğraşmaktadırlar.

Yeşilyuva, Babadağ ve Serinhisar, genellikle el sanatları ve diğer uğraşlarıyla ekonomik yönden canlılık, hareketlilik göstermektedir. Para kazanma isteği, servet edinme, kazanç elde etme değerleri buralarda oldukça yaygın duruma gelmiştir. Maddi değerler önde gitmektedir. Herkes çalışıyor, para kazanıyor. Bununla birlikte buralarda manevi değerler de ağırlığını duyurmaktadır. Özellikle dinsel değerler, tutumlar ve davranışlar açısından bu husus açıkça görülmektedir. Fakat gençlerin davranışları bu konuda hernekadar bir zayıflama gösteriyorsa da yine de manevi değerler önemini toplumsal yaşamda korumaktadır. Böylece maddi ve manevi değerler dengeli durumda olduklarından sorun yoktur.

Yatağan kasabası ise diğerlerinden farklı bir durum göstermektedir. Burada ekonomik yönden bir durgunluk görülmektedir. Demirciliğe yönelik el sanatlarına sahip olmakla birlikte, gençlerde bir çalışma, fazla para kazanma, servet elde etme hırsı yok ve gelişmemiştir. Üretimden çok, tüketime yönelinmiştir. Sanayi toplumlarının özlemleri çeşitli ülkelerde bu özlemleri doğuran tarihsel koşullardan soyutlanarak ithal edilmektedir. Aynı gerçek, burada da görülmektedir. Yâni üretmeden tüketimde bulunmak eğilimi, kapitalizmin sağlıklı bir işleyişi olarak Yatağan'da da görülmektedir. Burada manevi değerler daha önde ve egemen durumdadır. Özellikle din kurumu toplumsal yaşamı geniş ölçüde etkilemektedir. Maddi değerler manevîlerden daha az değişiyor. Böylece oradaki dengesizlik sorun yaratmaktadır.

Yatağan, tarihi olarak geçmişte de dini yönden çok önemli bir merkez idi. Medreseler, İslâmiyetin özünü en iyi biçimde veren bir öğretim yapmaktaydılar (12). Medrese, geçmişte, Yatağan'ın toplumsal ve ekonomik yaşamını oldukça etkilemiştir.

(12) Baykara, Tuncer Yatağan, s. 80.

Bugün kasabanın ekonomik durgunluğunun giderilmesi gerekmektedir. Bunun da örgütleşme ve liderlikle sağlanabileceği inancındayız.

İnceleme yörelerimizde değişmeyen değerlerin varlığını da görmekteyiz. Örneğin bayramlarda yöre dışındakilerin oraya mutlaka yakınlarını, büyüklerini görmeye gitmeleri, kasaba içinde yardımlaşma ve dayanışma, bazı gelenekleri sürdürme v.s. (Asker uğurlama, hemşehrilik) gibi. Bunların sürdürülmesini teşvik etmeliyiz.

Araştırma yörelerimizde el sanatlarının teşviki, desteklenmesi, korunması, geliştirilmesi gerektiği inancına vardık. Bu konuya devletin el atması bir ihtiyaç halindedir. Bugün bu yörelerde tüccarların önemi artmış, tüccarlar ekonomik yaşamda (üretimde, pazarlamada) egemen duruma gelmişlerdir. Gençler bu durumdan rahatsızdırlar. Kazanç böylece kendilerinden çok belirli kişilerin elinde toplanmaktadır. Bunun önlenmesi için kooperatifçiliğin teşviki gerekir.

Artık dokumacılıkla ilgili ürünlerin ihracatı yapılıyor. Bundan sonra ihracatın, örgütlemeye liderler yoluyla teşviki gerekir. Ekonomi dışı açılınca çevrenin tümünü de harekete geçirerek kazancı artırır.

Gençlerin bu yörelerde boş zamanlarını çoğunlukla kahvehanelerde geçirdiklerini belirttik. Buralarda yapıcı boş zaman değerlendirilmesi için değişik olanaklar yaratmalıyız.

Üretimin kalitesini artırma çarelerini aramalıyız. Özellikle ham madde yönünden ve araç gereç yönünden bu hususu göz önünde bulundurmak gerekir.

İş doyumunu sağlayacak önlemler düşünmeliyiz.

Rastgele değişimlerden çok, planlı değişmelere özen göstermeliyiz.

KAYNAKLAR

Güler, Şevki: "Türkiye'de Küçük Pamuklu Dokuma Sanayiinde Çalışan Sosyo-Ekonomik Motifli Gruplarla İlgili Olarak Babadağlı Dokumacılar Üzerinde Yapılan Bir Araştırmanın Bazı Sonuçları", Araştırma, 8, 1972. Ankara 1973, A.Ü.D.T.C.F. Yayınları.

Akçakoca, F. Akça: Denizli Tarihi, 1945.

Vehbi, Ali: Acıyapan Tarihi, 1915-1951.

Toker, Tarhan: Denizli Tarihi, 1967.

Baykara, Tuncer: Denizli Tarihi, 1969.

Baykara, Tuncer: Yatağan, Japonya, 1984.

Aydoğdu, H. Hüseyin: Kızılhisar Tarihi, Muğla, 1979.

Caner, Bekir: Yeşilyuva. Yeşilyuva Belediyesi Yayını, 1986.

G. İĞDIR VE ARALIK'TA KERBELÂ YASININ KÜLTÜREL BOYUTLARI (GENÇLİĞİN KATILIMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA)

GİRİŞ

Kerbelâ olayı, Müslüman âleminde derin yaralar açmış ve bu nedenle bugüne kadar olayın yası tutulmuş ve hâlâ da tutulmaktadır. Olayın yoğun biçimde yasinin tutulduğu yöre olarak Iğdır ve Aralık'a Temmuz 1990 tarihinde giderek orada yapılan etkinlikleri gözleyerek bir alan araştırması yaptık.

Kerbelâ yası, çevrede geniş bir yas kültürü yaratmıştır. Bu konuda gelenekler ortaya çıkmıştır. Özellikle Azerî kökenli Türk vatandaşlarımızın çoğunlukta olduğu yöre, her yıl yasin düzenli olarak tutulduğu bir yerdir.

Bu çalışma, Muharrem ayının ilk on gününün ikinci yarısından sonra yörede bulunduğumuz gözlemlerimize ve kaynak kişilerle görüşmelerimize dayandırılmıştır.

Olay ve yas, kendine özgü bir kültür yaratmıştır. Bu kültür ise din halkbilimi açısından ilginçtir. Herbir kültür ögesi, dinsel olarak anlamlandırılmış, tarihsel bir olayla bağlantısı kurulmuştur.

Önce, araştırma yöresi hakkında kısa bir bilgi verelim.

1. Iğdır Yöresi Hakkında Kısa Bilgi

Iğdır, Doğu Anadolu'nun Çukurovasıdır denilebilir. Temel olarak, tarımsal bir ekonomik yapıya sahiptir. Ovada pamuk, şekerpancarı, buğday, herçeşit sebze ve meyve yetişir. Yöre, tarım bölgesidir. Bu cömert topraklar, mert insanlarla bütünleşmiştir (13).

Iğdır, 7. yüzyıla kadar Urartuların elinde kalmıştır (14). Sonra, bir kısmını İskit-Saka Türkleri ele geçirmiş, sonra Bizans egemenliği dönemi başlamış, ardından Selçuk'lulara geçmiştir. Sonra, Sürmeli Çukuru, Moğolların istilasına uğramıştır. Bu arada Oğuz Türklerinin Kayı Boyu 1212 yılında gelip Iğdır'a yerleşmiştir. 1534 yılında Kanunî Süleyman zamanında Iğdır, Osmanlı sınırları içine katılmıştır. 1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar Türkün öz yurdu olmuştur. Bu tarihten sonra Çarlık Rusyasına savaş tazminatı olarak verilmiş, 40 yıl Rusların yönetiminde kalmış, 1918 yılında tekrar Osmanlıların eline geçmiştir. Sonra Ermeni işgalleri olmuş ve 1920 yılından sonra tekrar yurt topraklarına katılmıştır.

(13) Can, Kadir: Bütün Yönleriyle Iğdır, s. 6.

(14) Can, Kadir: A.g.e., s. 8 vd.

İğdır, İran'a yakındır. Bu nedenle orası ile bir kültür yöresi oluşturmaktadır. Esasen İran'da da Şiiler, Azerî Türkleri vardır. Dolayısıyla aynı gelenekler orada da görülmektedir. Kuşkusuz aynı kültür bölgesi olması nedeniyle bir kültürel alış veriş söz konusu olmuştur. İran'da bu yas törenlerinin daha canlı ve görkemli olarak kutlandığını yöre halkı söylemektedir. Bunda kuşkusuz İran'daki Şiilerin nüfusunun daha fazla oluşunun etkisini de belirtmek gerekir. Muharrem ayından başlayan 60 günlük yası başta İran tutmakta, ayrıca Suriye, Pakistan, Irak ve Lübnan'da Azerbeycan, Nahçıvan, Kuveytte yaşayan Caferî mezhebine mensup Şii müslümanlar da tutmaktadır. Kerbelâ Olayı'nda Hz. Muhammed'in torunu, Hz. Ali ve Fatma'nın oğlu Hz. Hüseyin ve yanındaki 72 kişi şehit edilmiş, sağ kalanlar da esir alınmıştı. Yas, daha çok, İğdır, Aralık, Tuzluca, Taşlıçay ve Kars'ta Şii câmlerinde yoğun törenlere sahne olmaktadır.

Anadolu'da Muharrem ile ilgili uygulamalar: Bektaşîlerde, Alevîlerde, Tahtacı, Kızılbaş v.b. kesimlerde Muharrem'in on gününde oruç tutulur, su içilmez, traş olunmaz, çamaşır değiştirilmez ve yıkanılmaz, aynaya bakılmaz, birşey koklanmaz, şarkı söylenmez, çalgı çalınmaz, dansedilmez, gülünüp eğlenilmez; canlılar, özellikle böcek öldürülmez, cinsel ilişki olmaz, tütün içilmez (15).

Şiilerde de Muharrem ayının ilk gününde başlayan 60 günlük yas süresince eğlenmek, kız alıp vermek, düğün yapmak yasaktır. Dünyadaki 125 milyon Şii Müslüman, bu ayda inzivaya çekilir ve zevk veren şeyleri yapmaktan kaçınır. Ziyaretler sınırlandırılmıştır. Evlerine yeni hiçbirşey sokmazlar. Radyo dinlenmez, TV izlenmez, traş da olunmaz.

Merkezî otoriteye boyun eğmeyen Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin, Kerbelâ'da Yezid tarafından öldürüldükten sonra bu yas günümüze dek sürdürülmüştür.

Şiilerde Muharrem ayının tamamının ve özellikle ilk on günün ve hele 9. ve 10. günlerin ayrı bir önemi vardır. Bu ayın önemi, Hz. Hüseyin'in Muharrem ayının 10. günü Kerbelâ'da şehit edilmesidir. İşte o günden bugüne Şia alemi Muharrem ayının ilk on gününde yas tutar ve çeşitli etkinliklerde bulunurlar.

Ülkemizdeki Azerî kökenli Şiiler, Muharrem ayının 10. gününe Aşure adını verirler. 9. güne ise Tasua denir.

İşte yas, bu 10 günde daha etken, belirgin ve yoğun biçimde kutlanır. 1353 yıllık yas, göz yaşlarıyla, sine vurma, zincirlerle, hançerlerle, Destelerle bir kültür karmaşığı oluşturmaktadır. Bütün bunlar Hz. Hüseyin için yapılır. Aynı acıyı yaşamak, paylaşmak, onu unutmamak için

(15) And, Metin: "İslâm Folklorunda Muharrem", Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı, 1976, s. 4.

heryıl titizlikle, içtenlikle kutlanan bu yas, tüm dünyadaki Şiilerce acılarla donatılmış bir aydır.

Aşura deyince akla İmam Hüseyin gelir, Kerbelâ, susuzluk, zulüm ve kan gelir. Hz. Muhammed Mustafanın torunu İmam Hüseyin'in Kerbelâ'da susuz olarak yaranlarıyla şehit edilişi elbetteki sevenlerini kederlendirmiş ve üzmüştür. Nitekim 14. yüzyıldan beri, zulüm ve işkencelerle susuz olarak 6 aylık yavrusuna kadar şehit edilen İmam Hüseyin'in şahadetine yas tutulmuş ve anılmıştır.

Şimdi, yas etrafında oluşan kültürel boyutları, kendine özgü kavramlarla ele alalım.

Muharrem'in birinci günü Kerbelâ yasının ilk günüdür. Yasın başlangıcıdır. Evlerde Mersiye okunur. Mersiye'nin okunması iki ay sürer. Mevlüt yerine Mersiye okunur. Aileler evlerine hoca getirir okutur. Gelenlere yemek ikram eder. Mersiye'ye gelmek sevap sayılır. Mersiye, Kerbelâ olaylarının, Ehli Beytin başına gelen felâketlerin anlatılmasıdır.

9. gün TASUA olarak adlandırılır. Bugün yemek ve ihsanlar dağıtılır. Bugün sabun ezilmez, traş olunmaz, kana kana su içilmez. Şahşey denen sîne dövme olur.

10. güne AŞURE adı verilir. Bugün İmam Hüseyin'in şehit edildiği en büyük yas günüdür. Ağ köynek, Şebih, Şahşey, Baş kırma, ihsanlar, şerbet dağıtmalar, bu günde yapılır. Bugün işe gidilmez. Dükkânlar kapalıdır. Daireler gayri kanunî tatildir.

3., 7. ve 40. gün herkes muhakkak yemek verir. Kur'an okutulur. Hocaya herkes Muharrem'in 10 günü her câmiye bir beşik konur. Çocuklarının sağlıklı büyümesini dileyen aileler, bu beşiğe çocuklarını koyarlar.

Muharrem ayının birinci gününden itibaren insanlar câmilere dolup taşarlar. O güne kadar câmiye hiç gitmeyenler bile on gün boyunca câmilere giderler. Câmide ilk günden başlanarak on gün boyunca Kur'an-ı Kerim okunur. İslâmın hükümleri hakkında bilgiler verilir... Câmide hoca minberden Kerbelâ olaylarını anlatır. Bu sırada bir dinleyici Sinezen/Nevha denilen şiiri okur. Bu okunurken, dinleyiciler göğüslerine yumrukla hafif hafif vururlar. Ayrıca bu on günün her günü câmiye gelen insanlara Mersiye okunur. Mersiye okunurken câmide bulunan herkes ağlar. Cami bir anda hıçkırıklara bürünür. Mersiye'yi okuyan hoca başta olmak üzere, genç, yaşlı, orta yaşlı, çocuklar, herkes on dakika kadar ağlamaya başlar. Mersiye, hazreti Hüseyin ve ashabı hakkında yazılan ağıtların ve Hz. Hüseyin ve Kerbelâ'da şehit olanların nasıl şehit olduklarının anlatılmasıdır. Yörede Mersiye yazan kişiler var. Ağıtlar o kitaplardan alınmış parçalardır. Dilsuz, Dahil, Dunî, Şarraf, Şakkaf, Kumrın derben-

di. Bu divanlara beste eklenince adı Mersiye oluyor. Ağıt biçiminde yazılmışlardır. Bunları halk beslelemiş, bir metin bir câmide başka makamda, diğerinde başka makamda söyleniyor. Hoca, olayı acıklı bir biçimde ve melodik tarzda söylemeye başlayınca, herkesin kafası yerde, kimilerinin ellerinde mendilleri ile hüngür hüngür ağladıkları görülür. Ağlamak sevap sayılır. Ağlayanın cennete gideceğine inanılır.

2. Bir Gençlik Grubu Olarak DESTE'ler

Yas, hem köylerde ve hem de merkez ilçelerinde tutulmaktadır.

Muharrem ayının ilk gününden itibaren köylerde Deste çalışmaları başlar. Genellikle köylerdeki gençlerden 15-20 kişilik gruplar olarak oluşturulurlar. Destelerin sayısı değişiktir. 20 kişi, 30, 40, 50 olabilir. Bunlar tamamen gönüllü olarak oluşturulurlar. Görevleri, şîne vurmak ve zincir vurmaktır. Bu işlemler, özellikle Muharrem ayında yapılır. Deste'de yer alan gençler, genellikle 16-17 yaşlarında, 35-40 yaşlarında olanlar da az sayıda. Destelerde yer alanlar daha çok gençler. Esasen Deste'de yer almanın gençlik işi olduğunu çevredeki halk söylemektedir. Deste'ye katılanlar daha çok delikanlılar olduğu için Deste olayı bir delikanlılık simgesidir. Gençlere deşarj olma fırsatı oluyor. Anne, baba, herhangi bir şeye niyet ederlerse erkek çocuklarını 9-10 yaşlarında da Deste üyesi olmaya yöneltiyorlar. Örneğin çocuğun ömür boyu sağlıklı olması dileği gibi. Muharrem ayının 8. ve 9. günleri, komşu köylerin ve İğdır'ın merkezindeki câmilerini ziyaret ederler ve orada şîne ve zincir vururlar. Hazreti Hüseyin ve ahsabı hakkında ağıt okurlar. Deste'nin gittiği köylerin çoğunda, câmide işleri bittikten sonra, önce câminin içinde şerbet ya da limonata verilir. Sonra köy halkından bazıları, bu Deste'yi götürüp evinde yemek verir.

Her Deste'nin bir Elem'i vardır. Elem, Deste'nin önünde iki kişinin elinde götürdüğü bir çeşit bezdir. Eşarp gibi. Deste'nin gittiği câmilerde halk bu Elem'e para takar. Bu eylem, niyetlerinin kabulü için yapılır. Fakat asıl amaç, Deste'nin giderlerinin karşılanmasına yöneliktir. Ayrıca bu yoldan câmilere de para sağlanır. Çünkü bölge câmilerinin gereksinimini yöre halkı karşılar.

Deste'lerin okuduğu metine Mersiye ya da Nuhe denir. Aslı Fuzulî'ye dayanır. Ama şairler ona benzeterek kendi yorumlarını katmaktadırlar. Örnekler:

*Her yel olup Kerbelâ
Her günümüz aşure
Gel Hüseyin'in yasına
Ey yadigar Zehra*

*Ya Hüseyin sîneler dağlı kaldı
Kerbelâ yolları bağı kaldı
Zulüm baş alıp gitti
Yebne Zehra ya Hüseyin
Ya meznun yetiş dada*

*Hüseyin'e kısmat olmadın ay ey su
Döneydin Kerbelâ'da kana ey su
Allahu ekber, A llahu ekber
Bugün Aşura Kerbelâ manşer*

O mersiye'nin bitiminden sonra câmi imamı bazen Sînezan okur. Sînezan, Hz. Hüseyin ve Kerbelâ'da şehit olanlar için yazılan bir tür şiirsel ağıttır. Örnek: Hanım Fatıma gel Kerbelâya oğlun Hüseyin düşüp gör ne belâya. 10. Muharrem günü ise köyde toplanılır, câmide şebih yapılır. Gençler iki sıra olup karşılıklı yüksek sesle Nevha okurlar. Nevha bitince Ya-Hüseyin- ya Hüseyin! sesleri göklere yükselir.

Deste'lerdeki gençlerin hepsi sakallı. Çünkü onlarda sakal bırakmak farz sayılmaktadır.

3. Sîne Vurmak

Sînezan, okunurken câmideki halk, tek eliyle hafif hafif göğsüne vurur. Sîne, ağıtlar okunurken, insanların elleriyle göğüslerine vurması olayıdır. Deste'lerin sîne vurma ise, iki elleriyle olmaktadır. Onları sert, ritmik, düzenli, gümbür gümbürdür. Belirli bir melodi ile göğse vurulmaktadır. Dövmek, acıyı yaşatmak içindir.

Bazen köy halkından, ya da ilçe halkında bazıları, ya da bir kişi, evlerinde hazırladıkları şerbet, çay, helva gibi meşrubat ve yiyecekleri getirip câmide dağıtırlar. Sevap kazanmak için.

4. Zincir Vurmak

Ağıt okunurken Deste'lerdeki kişilerin ellerinde özel olarak yapılmış zincirlerle sırtlarına vurmalarıdır. Zincirleri herkes kendisi, yöredeki marangozlara yaptırmaktadır. Bir zincir demeti, tahta sap takılarak kullanılmaktadır. Deste'lerdeki kişiler, sırtları açık kalmak üzere siyah bir önlük giyinmektedirler. Zincirleri ritmik bir biçimde sırtlarına vurmaktadırlar. Bazı Deste üyeleri sırtlarına çok hızlı vurmaktadır. O anda müziğin ve ağıtın etkisiyle kendinden geçen üyeler sırtlarına nasıl vurduklarının farkında olmamaktadırlar. Sırtları kızarmakta ve hatta kanamaktadır. Bazı gençler, sırtları kanayanları denetleyip, sırtlarına pudra sürmektedirler. Zincir vurmaktan sırtları mosmor olmuş gençleri de gördük. Görevli gençlerce pudra serpilen gençlerin yaraları geçmektedir.

Yöre halkı, zincir vurmanın 25 yıl öncesinde olmadığını bildirmektedir. İranla ilişkilerin artması ve orada eğitim görenlerle Iğdır'a zincir vurmanın da girdiğini söylüyorlar. Kuşkusuz bu bir kültürel alışveriştir.

Deste grupları, sağ elleriyle Ya Hüseyin! diyerek göğüslerini döverler. Sonra, Ya Hüseyin! haykırılarıyla ellerindeki zincirlerle sırtlarını döverler. Deste'deki gençler, sırtı açık siyah bir gömlek giyerler. Zincirleri ise sırtlarının açık yerine vururlar. Zincirler 450 gram ağırlıktadır. Bu normal ağırlıktır. 1 kiloluk olanlar da var. Zincirin ağır olması sevap sayılır. Canlarını acıtırmasına dövenler ise çoğunlukla mersiyeyi okuyan Deste denilen öbeklerdir. İlk ikili ya da ilk dörtlük genellikle tek kişi, ötekiler ise koro gibi toplu okunmaktadır. Deste başı söylüyor, Deste uşağı yineliyor, Deste başına Nuhehan denir. Zincirler belli bir tempo ile vurulmaktadır.

Câmilere kaç Deste gelirse hepsi de seyrediliyor. Deste'lerin gösterisi bitince herkes, "Allah razı olsun" diyor. "Allah kabul etsin" diyenler de çok.

Deste'lerin câmilerdeki gösterileri 15 dakika veya yarım saat kadar sürüyor.

10. gün Deste'ler akşam kendi câmilerine gelir. (Yanan mumlarla). Deste, akşam sadece sîne vurur. Mumları söndürüp câmiden çıkarlar. Mumlar baş sağlığı dilemedir. Ölü evinde mum yakılır. Aydınlık olsun diye mum yakılınca o evin karanlığa bürünmüş havası aydınlatılmış oluyor.

5. Aralık'taki Etkinlikler

Muharrem ayının 10. gününde yöre halkı, eski adı Başköy ve bugünkü adı Aralık olan yöreye giderler. Oradaki câmi meydanı başlıca etkinlik merkezidir. Saat 9.00 dan itibaren Büyük Câmînin avlusu civar yörelerden gelenlerle dolup taşar. Herkes, kamyon, traktör, otobüs, dolmuş, ne bulurlarsa binip buraya gelirler. Saat 10 a kadar meydanda yaklaşık 40.000 Şii Müslüman toplanır. Meydana gelince bütün Deste'ler ayrı ayrı gösterilerini yapar. Meydanda her Deste sîne vurur, zincir vurur, mersiye söylerler. Cami hoparlöründen Aşure günü hakkında İmam Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilişi hakkında bilgiler verilir. Meydan, ağlayanlar, kendinden geçenler, sîne ve zincir vuran Deste'ler, ağıtlar, bağırırlar, haykırırlarla tam bir matem havasına dönüşür. Ortalarda Elem ile Kasımın siyah otağı dolaşmaktadır. Bu arada limonata, kola gibi meşrubatlar dağıtılır. Saat 12 ye doğru kalabalık, câmiye yarım saat uzaklıkta olan Mezarlığa doğru yürür. Mezarlık görüldüğü zaman orada Deste'ler geriye döner ve bu sırada Başvurma işlemi başlar. Baş vurma işlemi, 7 den 70 e isteyen tüm erkeklere yapılır. Kırmızı Kasım Otağı görüldüğü anda baş

kesme başlar. Herkesin gözü Kasım'ın kırmızı renkli otağını arıyor. Çünkü o görününce hançerler ortaya çıkacak (16).

6. Kasım Otağı

Bu arada "Kasım Otağı" ve "Elem", Nevha sesleri arasında, kalabalık omuzlarda ve ellerde dolaştırılır. Kasım Otağı, Hazreti Hasan'ın kızının (Arus) Hüseyin'in oğlu Kasım ile evlenmesi dileğiyle ilgilidir. Bu düğün (Toy) Kerbelâ'da yapılır ve Kasım gerdeğe girer. Fakat ertesi gün Kasım savaşa gider ve şehit edilir (17). İşte Kasım'ın tabutunu simgeleyen süslü bir tabut, Aşure törenlerinde geçirilir, omuzlarda taşınır. Adağı olanlar bu adağı simgesel olan bu tabut üzerine koyarlar ve bir dilekte bulunarak tabutun altından geçerler. Tabutun altından üç kez geçilerek dilek dilenir ve dileğin ulu Tanrı tarafından kabule dildiğine inanılır.

Tahtalardan yapılmış, basit bir evi sembolize eder. Kasım'ın Toy odası anlamına gelir. İçine parasal değeri olan herşey konulabilir. Para, eşarp, kazak, tişört, kumaş, altın, gümüş v.s. Ne adanmışsa içine o şey konur. Niyeti yerine gelmiş olanlar koyar. Bu eşyalar yoksullara dağıtılır. Dileği olanlar tekrar adak adayıp otağa eşya bırakırlar.

Siyah bezlerle örtülü bir odayı sembolize eden tahtadan yapılmış sandık gibi bir kutudur. Elde edilen gelirler genellikle Deste giderlerine (Deste'nin siyah elbisesi, gidiş geliş araba masrafları) sarfedilir.

Her câminin bir adet *Kasım Otağı* vardır. Kasım Otağında iki adet de güvercin var. Gelirler ayrıca,

Öğrencilere,

Evlenenlere,

Sünnetlilere

Hocalara

Müezzinlere de armağan ve yardım olarak verilir.

7. Elem

Bu arada Yeşil bayrak taşınır. Bu Bayrağa *Elem* denir. Bayrakta beş parmak şekli vardır (Bayrak üzerinde madenî bir levha) Hz. Peygamber, Hz. Ali, Fatime-i Zehra, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i temsil eder) (18). Yâni, Ehl-i Beytin temsilidir. Hz. Peygamber, "İlâhî beş kişi ehlibeytim-

(16) Evren, Burçak: "Aralık İlçesinde Kerbelâ", Güneş Pazar, sayı 11.

(17) Onk, Nizamettin: "İğdır'da Dinî Törenler", Kars Eli, Yıl 7, sayı 81.

(18) Onk, Nizamettin: A.g., yazı.

dir. Bunlar bendendir. Ben de bunlardanım. Bunları dost tutan beni dost tutar. Bunları düşman tutan, beni düşman tutar" buyurmuştur. İşte Elem, Ehl-i Beytin temsilidir. Elem denen Alem'ler İğdır köylerinde çok yaygındır. Üzerinde siyah işlemeli Kur'an âyetleri vardır. İğdır'da buna (Pençe-i) al-i aba simgesi adı verilir.

Aralık'ta başında hançer izi olmayan hemen hemen yok gibi. Sırtlarına vurulan zincir yarası ile başlara vurulan hançerin izi söylenidğine göre 48 saat içinde geçiyormuş. Bugüne dek bunun tersi hiç olmamış.

Hançerler çoğu kez adak için vuruluyor. Örneğin bir ailenin erkek çocuğu olmuyor ve eğer olursa hem babası, kendine, hem de oğluna hançer vurduruyor. Evlenmeyen kız, kötü giden mahsul v.s. gibi çoğu şey için adak adanıyor (19). Bu adaklar Aşure günü saat 11.50 ile 12.00 arasında yerine getiriliyor.

Özellikle erkek çocuklar ve gençler daha önce meydanda "Ağ köy-neh" (Beyaz kefen) giyinmiş olarak hazır bulunurlar. Baş vurma, kafa yarılması ve kan akıtılmasıdır. Başlarını vurduracak erkek çocuklar ve gençler, kafalarının yarılacak kısmını önceden berberde saçlarını kestirerek hazırlamışlardır. Başlarını ustura ile kestirmişlerdir. 12 ye 10 kala Hz. Hüseyin'in şehit edildiği sırada kafalar hançerle yanılır. Elllerinde hançerleriyle bir grup yetişkin erkek, dedelerinden sakladıkları hançerlerle kafa vurma işlemine geçer. Bu kimseler bu konuda deneyimlidirler. Bunlar, yolda her isteyeninin kafasını hançerle hafifçe çizerler ve bu sırada kanlar akar, yüzleri gözleri kan içinde kalır. Beyaz gömlekler üzerine damlayan kanlarla gençler yürüyerek giderler ki bu manzara çok korkunç ve ürperticidir. Kucağında erkek çocuğu olan kadınlar da çocuklarının kafasını vurdurmak için gelirler. Kan akıtmak, Hz. Hüseyin'in şehit edilişi sırasında biz de olsaydık kanımızı canımızı verirdik anlamına gelmektedir.

Başlar hafifçe çiziliyor ama, bazı çocukların ve gençlerin kanları durmuyor ve çok kan kaybedenler oluyor. Fazla kan kaybeden, bayılanlar derhal hastaneye götürülüyor. Kafası çizilen çocuk ve gençlerin yanlarında mutlaka yakınları bulunmaktadır. Fazla kan kaybedenlerin koluna giren yakınları, kanı durdurmaya çalışmaktadırlar. Kanı durdurmak için toz şeker de döküyorlar. Nekadar çok kan akarsa, o kadar sevap olur düşüncesiyle bazı gençler, elinde hançerle kafa vuranlara daha fazla kafalarına vurmak için ısrar etmektedirler. Kafamı iyice kes, çok kan aksın diyip adama ısrar eden gençler, kendilerinden geçmiş bir durumda aşırı bir duygusallığa kapılmakta, şehit edilme olayına kendilerini kaptırmaktadırlar.

Kafalarının çizilerek kan akıtılması işlevseldir. Bu kişiler, kan akıtma işlemi yapılmadan önce bir niyet etmektedirler. Yöresel deyimle niye-

(19) Evren, Burçak: A.g., yazı.

te "Nézir" deniyor. Bu gençler, imam Hüseyin yolunda kanlarını akıtmayı, başlarına vurmayı kendi adakları için bir vesile görmektedirler.

Kan akınca niyetlerinin kabul olacağına inanmaktadırlar. Öğle saatinde herkes çabukça mezarlık yolundan evlere dağılmaktadır.

Aralık yöresi halkı Deste'leri ve oraya gelen halkı câmi meydanında iken öğle yemeği için evlerine davet etmektedirler. Her hane halkı kendi imkanına göre 3, 4, 5, 10, 20, 30, 50, hatta 100 kişiyi evine yemeğe davet ediyor. Halk sevap kazanmak için elinden geldiğince konuk kabul ediyor. En güzel yemekler yapıp konuklara ikram ediyor. İlçe halkı yemeğe davette komşularıyla adeta yarış ediyor. Yöre halkı o gün mutlaka konuğu olmasını istiyor ve öğle saatinden önce evine gelecek kişileri belirliyor ve tören sonunda konukları alıp evine götürüyor.

Tören sırasında evine konuk olduğumuz geniş bir aile, 100 kişiden fazla konuğa yemek verdi. 2 kalabalık Deste ve diğer konuklar 100 kişiyi geçmişti. Evin sahipleri (Erkek ve kadınlar), büyük bir şevkle ve heyecanla, sevap kazanmanın sevinci içersinde konukseverlik göstererek konuklara hizmet ediyor ve en güzel yemeklerini sunuyorlardı. Gittiğimiz evdeki yemek listesi şöyle idi. Önce, yoğurtlu yarma çorbası, sonra taskebap ve pilav, salçalı köfte, zeytinyağlı yaprak dolması, salata ve ayran yediğimiz yiyecekler arasında idi. Yemeğini yiyen herkes Allah kabul etsin diyerek evden ayrılıyordu. Daha sonra herşey bitmiştir. Herkes kendi yöresine geldiği arabalarla geri dönmektedir. O gün akşam ezanından sonra her köyün Deste'si komşu köylere baş sağlığına gitmektedir. O gün akşam Iğdır'daki tüm Azerî câmlerinde yine büyük bir kalabalık olmakta, mersiye söylenmekte, ağlanılmakta ve camide mumlar yakılmaktadır. Artık zincir vurma yoktur.

Aralık'taki Câmiye asılan pankartlarda şu sözler yazılı idi:

- Ey Müslüman bir şehit ya da bir mazlum görürsen bana ağla
- Heryer Kerbelâ, Hergün Aşura
- Ben ölümü saadet, zalimlerle yaşamayı ise zillet biliyorum.
- Kanım dökülmeden ayakta durmayacaksa Muhammed'in dini, durmayın ey kılıçlar doğrayın beni.

Son günü, herkes mutlaka kutlar. Ama Aralığa gider, ama câmisinde, ama köyünde kutlar.

8. Dinsel Liderler

Törenler arasında din adamlarının önemli rolleri var. Bunların başında Ahund'lar gelir.

Ahund denen mollalar, İran ya da Irak'da medrese eğitimi görmüşlerdir. Halkın yardımıyla geçimlerini sağlarlar. Azerî câmlerinde görev yaparlar.

Bir de Seyit'ler vardır. Din adamı niteliğindedirler. Câmi imamı da Seyit olabilir. Peygamber sülalesinden sayılırlar. Bazı hastalıkları iyileştirdiklerine inanılıyor. Ona para veriliyor. Bunlar kutsal sayılıyor, evleri ocak sayılıyor, ocakta kalanların hastalıklarının geçtiğine inanılmaktadır. Seyitlere nezir (Adak) veriliyor. Seyit, insanları câmiye toplar. İmam olmayınca namaz kıldırır. Seyidin veridği yemeği yiyenler bir parça alıp evlerine götürürler. Buna Teverih denir. Seyidin evinden çıkan yiyecek anlamındadır.

9. Kadınların Rolü

Kadınların rolü azdır. Onlar ağlayarak yas tutuyorlar. Câmilere gelip kadınlara ayrılan yerde (Balkonda) erkeklerin yaptıklarını seyrederek (Deste'leri), dinliyerek olaya katılıyorlar.

S. Arabistan'da ölen kişinin ardından kadınların döğünmesi bir gelenektir. Kadınlar ellerini göğüslerine vurarak döğünürler. İşte Deste'cilik bu gelenekten doğmuştur. Beni Esat Kabilesinin kadınlarından doğmuş olduğu söylenmektedir.

Aralık'ta yapılan Muharrem'in 10. gün törenlerine kadınlar da gelip gösterileri, Deste'leri izlemektedirler. Bunu dinsel bir görev olarak yapmaktadırlar. Kadınların dinsel tutumlarının güçlülüğü, sevap kazanma çabaları, erkeklerin gösteri ve eylemlerini desteklemeleri, herkesin dikkatini çekmektedir. Aralık'taki törene İğdır'dan gelen bir Deste'de siyah çarşaf-lı genç kızların da yer aldığını gözlemiştim. Fakat genellikle siyah çarşaf değil, beyaz, çeşitli renklerde desenli, ince bir çarşaf giydiklerini izledim.

10. Yasaklar

Muharrem ayı boyunca Şii köylerinde hiçbir zaman düğün yapılmaz. Çünkü yasdır. Yas 60 gündür. Muharrem'in 10. gününden sonra 50 gün daha yas tutulur. Televizyonda haberlerin dışında hiçbir eğlence programı izlemezler. Muharrem'in 9. ve 10. günü hiçkimse televizyon açmaz ve eğlenmez. 10. gün ilçedeki bütün işyerleri, kahvehaneler, dükkanlar kapalıdır. Akşama doğru tek tük bir iki iş yeri ve kahvehane kısa süreli olarak açılmaktadır. Fakat o gün sabah öğleye kadar kesinlikle hiçbir yer açık değildir. Süpermarketler ekmek v.s. gibi günlük bazı temel gıda maddeleri için açılmaktadır. Kentelerarası otobüs servisleri yapılmamaktadır. Yani, sadece bir gün ticaret yaşamı resmen olmamakla birlikte, tatil edilmektedir. Ticaret yaşamının uzun süre tatil edilmesi söz konusu değildir.

O gün resmî yerler hariç, kimse öğleye kadar iş yapmaz, dükkânlar açılmaz, işe gidilmez. Fakat bu durum herhangi bir sorun yaratmamaktadır.

Caferî mezhebinin fıkıh kitaplarında Muharrem ayında zincir vurun, sîne vurun, başınızı kanatın diye birşey yoktur. Bunlar hallkın yarattığı geleneklerdir. Fıkıhlarda sadece Muharrem ayı yas ayı olarak kabul edilir ve bu ayda halka Kerbelâ hakkında bilgi verilir, câmide Kur'an okunur, câmiye gelen halka İslâm anlatılır.

11. Yöneticilerin Tutumu

Yöneticiler, olayı yasaklama yoluna gitmemektedirler. Yöre kaymakamı halkın inançlarına saygılı davranmaktadır. Olayın siyasal hiçbir yönü yoktur. Sırf dinsel inançlar için yasaklama yoluna gitmek düşünülmektedir. Yalnız, güvenlik önlemleri alınmaktadır. Daha önceden bazı yöneticiler törenleri, gösterileri yasaklamışlar. 1950 lerden önce, İsmet İnönü zamanında câmilerde taziye yasaklanmış. DP zamanında serbest bırakılmış. Fakat olay gözetim altında, sürekli olarak denetleniyormuş.

Araştırma sırasında kendisiyle görüştüğümüz kaymakam Zübeyr Keleş, yöreye yeni geldiğini ve yasaklayıcı bir tutum içinde olmadığını bizzat belirtmişti. Bu yüzden de kısa zamanda yöre halkının sevgi ve takdirini kazanmıştı. Kendisi iyi bir yöneticinin, gittiği yöredeki halkın gelenek ve göreneklerine saygı duyması gerektiğini vurgulamıştı.

İstanbul, İzmir, Bursa ve Ankara'daki bazı câmilerde de Azerî kökenli Şiiler Muharrem ayında zincir ve sine vurma işlemlerini yapmaktadırlar. Her yıl gazetelere ilginç haberler olarak geçmektedir.

12. Yasın Uygulanmasına İlişkin Değişmeler

Uygulamalar yıllardan beri aynen sürüp gitmekle birlikte, bazı değişmeler dikkati çekmektedir. Örneğin:

- Yaşlıların etken katılımı azalmıştır. Yâni yaşlılar Deste'ler içinde yer almıyor. Desteler tamamen gençlerin katıldığı bir grup olmuştur. Yâni zincir vurma işinden yaşlılar çekilmiştir. Fakat onlar câmilerde gençlerden oluşan Desteleri izlemekte ve sîne vurmaktadırlar.
- Deste'lere artık yüksek öğrenimli mesleklerden gençler ve üniversite öğrencileri katılmaktadır. Eskiden öğrenimli kişilerin katılımı azdı.
- Muharrem ayında bu konudaki dinsel etkinliklere katılım son yıllarda büyük bir artış göstermiştir.
- Zincir vurma olayı eskiden yokmuş. 25 yıldan beri Iğdır ve yöresine İran'dan gelmiş. Aynı biçimde, kafa yarıp kan akıtmak da İran'dan alınmış yeni bir gelenek sayılmaktadır.

13. Yasın Toplumsal İşlevleri

Olayı tüm olarak gözden geçirdiğimizde, birtakım işlevleri yerine getirdiğini görürüz. Bunlar:

a) Yas sırasında yörede yoğun bir yardımlaşma görülmektedir. Örneğin yoksullara yemek verilmesi, sadaka vermek gibi işlemler. Niyetleri yerine gelen varlıklı aileler ya da lokantalar, yoksullara ve Deste'lere ücretsiz yemek veriyorlar. Bu durum, yasin yardımlaşma işlevini ifade etmektedir.

b) Böylece yöredeki insanlar güçlü bir dayanışma içine girmektedirler.

c) Dinsel bir ibadet yerine getirilmektedir. Bu ay içinde yılın diğer aylarında yerine getirilemeyen dinsel işlemler yerine getirilerek insanların ruhsal bir rahatlama, gönül rahatlığı gerçekleşmektedir. Sevap kazanmak, adak adamak, vs. bu çerçevede anlam kazanır.

d) Kültürel kimlik işlevi-inanç sistemini canlı tutmak, geleneği sürdürmek de bir başka işlev olmaktadır. Yâni kültürel kimliklerini korumak, kanıtlamak çabasıdır. Bu da yöre halkındaki insanlarda psikolojik bir doyum ve rahatlama sağlamaktadır.

SONUÇ

Açıklamalarımızdan da anlaşılacağı gibi, gelenek, kendine özgü zengin kavramlar ve simgeler yaratmıştır. Her hareketin tarihsel bir anlamı var.

Olay tamamen dinsel nitelikte olup siyasal bir yönü yoktur. Bu nedenle de Devlete hiçbir zararı yok. Basında olay, İran yanlılığı olarak nitelendirilmektedir. Bu çok yanlış bir görüş. Araştırmamız sırasında böyle bir hayranlık eğilimine rastlamadık. Tam tersine, yöre halkının hepsi de milliyetçi, vatanına yurduna içten bağlı kimseler. Hangi evi ziyaret eder seniz, duvarlarda Atatürk'ün resimlerine rastlarsınız. Atatürk ve yurt sevgisi ile dolu bu insanların İran'la siyasal hiçbir bağlantısı yok. Fakat bu gelenek, İran'da da Şiilerin çok sayıda olması nedeniyle görkemli bir biçimde kutlanmaktadır. Bu nedenle Iğdır'daki halkın da aynı geleneğe sahip olmaları nedeniyle bu olaya sempati ile bakmaları gayet doğaldır. Çünkü insanlar aynı kültür yöresi içinde bulunmaktadırlar. Bu nedenle aynı geleneğe sahip olmak, orası ile siyasal bütünleşmek anlamına gelemez.

Geleneğin daha önce değindiğimiz toplumsal işlevleri yerine getirmesi de insanların geleneği sürdürmelerinde bir etmen olmaktadır. Bu işlevler sürdükçe, gelenek de etkinliğini sürdürecektir kuşkusuz.

Ahuntlar da medrese eğitimlerini İran ya da Irak'da yapmışlardır. Çünkü Türkiye'de Caferilikle ilgili öğretimde bulunan bir kurum yoktur. Kendileriyle görüştüğümüz gençler, Diyanet İşlerinde Caferiliğin de temsil edilmesi gerektiğini belirttiler. Bazı çevrelerce oralara medrese öğrenimine gidenlerin sayısı abartılmaktadır. Oysaki orada görüştüğümüz kaynak kişiler, şimdiye değin oralara eğitime 4-5 kişinin gittiğini belirttiler.

Bu yas, sıradan bir yas olayı değildir. Zincir, kan gibi araçlar yasin etkili olmasını sağlıyor. Sıradan bir yas olsaydı bu kadar uzun yıllar yaşamazdı herhalde.

Yörede görüştüğümüz gençlerin görüşleri bu doğrultudadır. Esasen törenler bugün daha çok gençler tarafından sürdürülmektedir. Olaya bir gençlik olayı olarak bakmak da gerçekçi bir görüştür. Kuşkusuz yas olayına herkes katılmaktadır. Fakat işin törensel etkinlikleri gençler tarafından yürütülmektedir.

Muharrem ayının onuncu (Aşura) günü Müslümanlar arasında birbirine ters düşen anlamlara sahip. Bir kısmı bayram olarak kabulleniyor, bir kısmı da yas olarak ilân ediyor.

Güne adını veren Aşure diye bir yiyecek verilmiyor. Çünkü böyle bir günde tatlı yemek günahdır. İşte Iğdır ve Aralık'da durum böyledir.

KAYNAK KİŞİLER

- 1- Hamza Gölali- Hacı Nebi Câmisi İmamı, 35 yaşında evli. Irak ve İran'da medrese eğitimi görmüştür. Bizde ilkokul mezunu.
- 2- Baycan Çeçen- 27 yaşında. Azer oteli aşçısı. Evli.
- 3- Bülent Ünal- 23 yaşında. Azer oteli sekreteri. Bekâr.
- 4- Vedat Akbulak- 23 yaşında. Öğretmen (İlkokul). Bekâr.
- 5- Suat Karasu- 24 yaşında. Üniversite öğrencisi. Bekâr.
- 6- Veli Beder- 35 yaşında. Hacı Muhtar Câmisi imamı. Bizde ilkokul mezunu. İran'da 8 yıl medrese eğitimli. Evli.
- 7- İbrahim Bozyel- 52 yaşında. Avukat. Evli.
- 8- Talat Vural- 24 yaşında. Üniversite mezunu. Eğitim uzmanı. Bekâr.
- 9- Hüseyin Yalçın- 36 yaşında. Memur, Evli.

KAYNAKLAR

- 1- And, Metin: "İslâm Folklorunda Muharrem ve Taziye", *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı*, 1976, Ankara 1977, Kültür Bak. Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay. No. 25.
- 2- Biliz, Kenan: "125 Milyon İnsan 60 Gün Matemde", *Milliyet*, 26.7.1990.
- 3- Can, Kadir: *Bütün Yönleriyle Iğdır*. Iğdır, 1986.
- 4- Evren, Burçak: "Aralık İlçesinde Kerbelâ", *Güneş Pazar*, 26 Ağustos 1990, sayı 11.
- 5- Onk, Nizamettin: "Iğdır'da Dinî Törenler: Muharrem ve Sefer Ayları-Kerbelâ Olayı", *Kars Eli Dergisi*, yıl 7, Sayı 81, Nisan 1971.
- 6- Şıktaş, H. Fazıl: *Kerbelâ Mezalimi*, İstanbul, 1982.
- 7- Yeşil, Hüseyin: "Aşure", *Yeşil Iğdır Gazetesi*, 30 Temmuz 1990, yıl 36, sayı 8694.

GENÇLİK VE DEMOKRASİ EĞİTİMİ

5.

Bölüm

Hangi siyasal sistemde olursa olsun, eğitimin siyasal işlevlerinden birisi de, mevcut siyasal sisteme bağlı, ona sadık yurttaşlar yetiştirmektir (1). Ülkemiz de siyasal sistem olarak demokrasiyi benimsediğine göre, demokrasiye bağlı, onu benimsemiş kişiler yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Bu husus, gencin siyasal sosyalleşmesi ile ilgilidir. Siyasal sosyalleşme, bireylerin siyasal bilinçlenme sürecini ifade eder. Siyasal tutum ve davranışları etkileyen öğrenimdir. Bu hangi araçlarla gerçekleşir? Öncelikle aile, sonra arkadaş grubu ve daha sonra okul aracılığıyla gerçekleşir. Aile, güçlü bir siyasal değer ve tutum oluşturunca olmakla birlikte, tek kaynak değildir. Arkadaş grubu da etkin olmaktadır. Fakat yeterli, doğru ve sistemli bir siyasal kültür, kuşkusuz okulda verilir. Hele okuldaki bu değerler aile ve arkadaş grupları ile aynı doğrultuda ise, daha etkin, daha güçlendirici olur. Milli Eğitimimizin genel amaçları arasında demokrasiyi benimsemiş kişiler yetiştirilmesi öngörülmüştür.

1973 tarihli ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 11. maddesi, "Demokrasi eğitimi" başlığını taşıyor. Adı geçen maddede şöyle denilmektedir. "Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevî değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır. Böyle bir yasa maddesinin gerçekleşmesi yollarından birisi de, şimdiye değin geç bile kalınmış olan "Demokrasi dersleri" biçimindeki bir müfredat programının okullara getirilmesidir.

Toplumumuzda siyaset, üstün bir değere sahip olduğu için, gençlikte siyasal ilgi oldukça fazladır. Fakat gençliğin bu ilgisi, örgün eğitimde siyasal nitelikteki müfredat programlarıyla desteklenmemiştir.

(1) Tezcan, Mahmut: Eğitim Sosyolojisi, Ankara 1984, s. 43.

Mevcut ortaöğretim sisteminde öğrencilerimiz, siyasal bilim açısından yetersiz bir siyasal bilgiye sahip olmaktadır. Programlarda demokrasiyi de içeren bu tür derslerin sayısı yok denecek kadar azdır. Bugün okullarımızda demokrasi eğitime gereken önemi vermediğimiz gibi, demokrasiye ilişkin bağımsız hiçbir ders de yoktur. Oysaki demokratik sistemi benimsemiş gelişmiş Batı Ülkelerinde Ortaöğretim sisteminde bu tür derslerin okullardaki sayısı oldukça fazladır. Örneğin A.B.D'de ilkokuldan başlayarak lise son sınıfa kadar bağımsız "Demokrasi" dersleri vardır ve zorunlu derslerdir. Üniversiteye gitmeden önce öğrenci, demokrasi tarihi, insan hakları, siyasal sistemler, demokrasinin erdemleri, işleyiş biçimleri konusunda yeterince bilgi sahibi olur ve bir siyasal sistem olarak demokrasi hakkında bilinçli duruma gelir. Oysa bizde bu konular, sosyal bilgiler ve kısmen de sosyoloji içinde çok sınırlı biçimde bir bilgi kırıntısı olarak yer alır.

Gençlerde demokrasiye yönelik bir amacın gerçekleşmesi için ona bağlı müfredat programının da getirilmesi gerekir. Oysa bizde şimdiye değin bu eksiklik nedeniyle demokrasiye ilişkin amaçların tam anlamıyla gerçekleşmesi söz konusu olamamıştır. Demokratik sistemimizin iyi işleyememesi ve görülen aksaklıkların bir kısmı da kuşkusuz böyle bir eğitim eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Demokrasinin iyi işlemesi, sadece ortaöğretime ders koymakla sağlanabilir mi? Kuşkusuz hayır. Böyle bir ders, ne sihirli değnek, ne de yeterli bir yoldur. Fakat gerekli koşullardan birisidir. Bununla birlikte, yegâne yöntem değildir. Demokratik yaşamın gerçekleşmesi, bu konuda belirli bir yaşam geleneğine sahip olmak, eğitim düzeyi, tarihsel koşullar ve sosyo-ekonomik düzeye de bağlı birşeydir.

Ülkemizde demokrasinin kurumsal gerekleri, yasal dayanakları oldukça geliştirilmiş olmakla birlikte, kişisel davranışlar yönünden demokratik olma alışkanlığını yeterince geliştiremedik (2). Yaşamın her anında demokratik davranan demokratik bir kişilik oluşturamadık. Demokrasi uygulamamızdaki eksikliklerden birisi budur. Bunu gerçekleştirme yollarından birisi de, kuşkusuz, kişileri eğitmektir. Ülkemizde demokrasinin daha kolay ve sağlıklı gelişebilmesi için takip edilecek yollardan birisi, demokrasinin bir yaşam biçimi, ya da bir davranış biçimi olarak genç yaşlarda yeni kuşaklara öğretilmesidir. Bu arada, şuna dikkat etmeliyiz:

Bu derslerin sadece kuramsal olarak öğretimi yeterli olmayabilir. Gençlere, her çeşit okul etkinliğinde demokratik kuralları uygulama şansı tanınmalıdır.

Gence demokratik ilkelerin işleyişinde fiilen katılma ortamları hazırlanırsa demokratik kişilik geliştirmede başarı sağlanır. Okulun önemli gö-

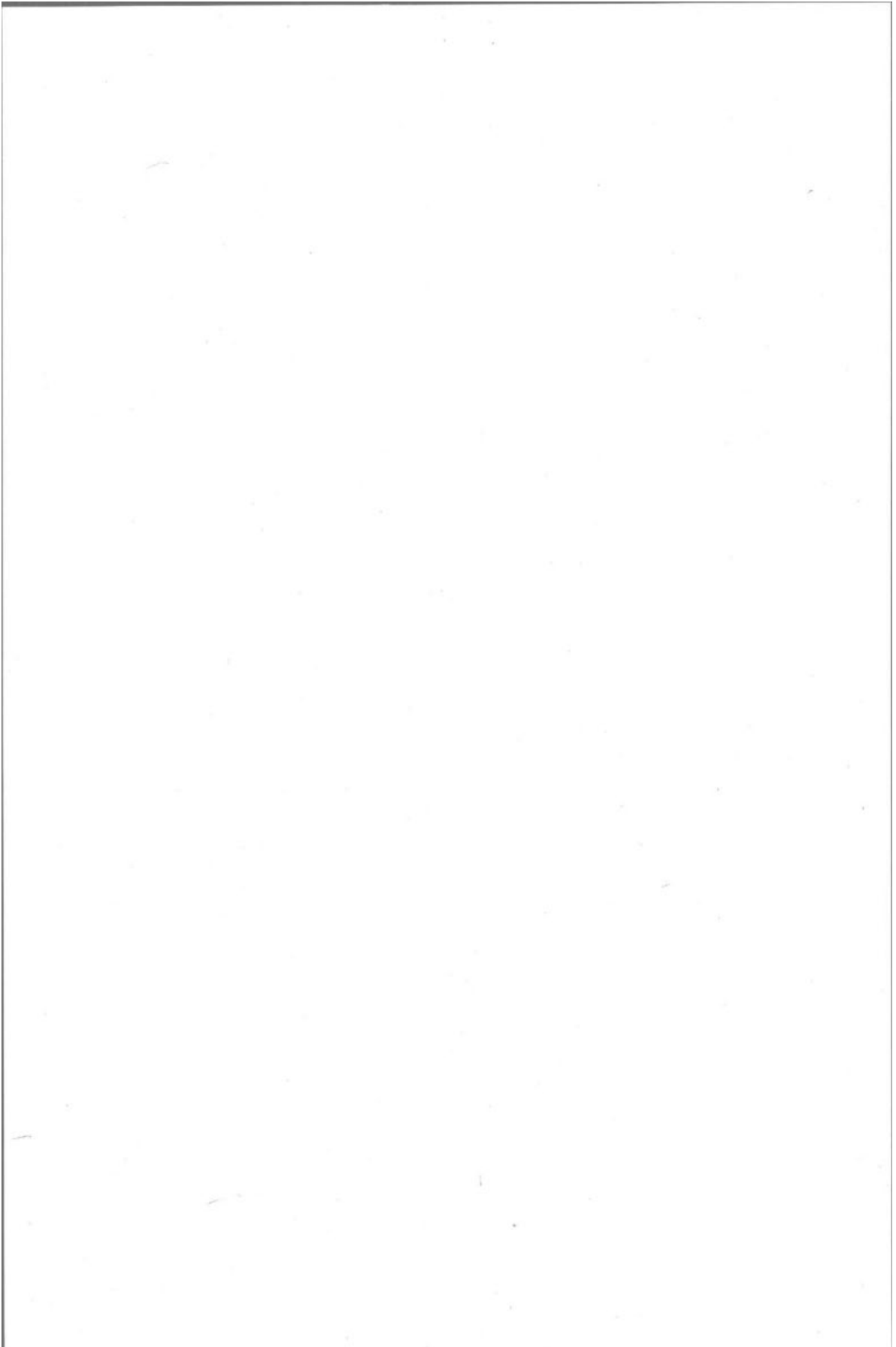
(2) Tezcan, Mahmut: Cumhuriyetin 60. Yılında Demokrasimiz, Eğitimimiz. A.Ü. eğitim Bil. Fak. Derg., Cilt 16, Sayı: 2, Ankara 1983.

revlerinden birisi budur. Bu konuda okulda olumlu tutumlar geliştiren öğrenci, günlük yaşamında demokratik davranışları uygular.

Atatürk döneminde 1930'larda orta öğretimde uygulanan demokrasi dersleri oldukça ileri bir düzeydeydi. Temel bölümlerini bizzat Atatürk'ün kaleme aldığı "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler" isimli kitap, içeriği yönünden yeterli demokratik bilgileri verebiliyordu (3). İnsan hak ve özgürlükleri, hoşgörü, eşitlik, insanın maddi ve manevi gelişimi, dayanışma, devlet yurttaş ilişkileri, parlamenter sistemin işleyişi, siyasal partiler gibi bir içerik, yansız, düzenli ve doğru biçimde bağımsız demokrasi dersleri ile verilmelidir. Atatürk'ün yazdığı "Medeni Bilgiler" kitabı da önümüzde örnek olarak dururken günümüzdeki orta öğrenim gençliğine maalesef hiçbir derste bu bilgileri, gerçek demokrasi kültürünü veremedik.

Türk toplumu, şimdiye değin denenmiş yönetim biçimleri içinde en iyisi olan demokratik siyasal rejimin sarsıntısız olarak yaşaması için kararlıdır. Bunu Türk genci de, yetişkini de böyle düşünmektedir. İşte, Atatürkçülüğün, sağlıklı bir demokrasinin geliştirilmesi, güçlendirilmesi konusunda ortaöğretime konulacağı, sayın Milli Eğitim Bakanı tarafından bir süre önce açıklanan Demokrasi derslerinin önemli katkılarda buluna-acağı inancındayız.

(3) Ozankaya, Özer: Atatürk'ün Demokrasi Dersleri (1, 2, 3) A.Ü. Siyasal Bil. Fak. Derg. Cilt 37, 38, 39.

GENÇLİKTE SERBEST ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bölüm

İnsanın yaş dönemlerine göre serbest zamanlarını değerlendirme biçimleri farklılık göstermektedir. Gençlik de bu farklı dönemlerden birisidir. Son yıllarda tüm ülkelerde gençliğin bunalımları ve bu nedenle çeşitli etkinliklere girişmeler, onların serbest zaman eğitimine önem verilmesine yol açmıştır. Bu bölümde konunun daha çok ülkemiz gençliğini ilgilendiren çeşitli boyutlarını ele alacağız.

Artan nüfus, düzensiz kentleşme, karmaşık sanayileşme ile gençler etkilenmekte, bunalımlara düşmektedir. Enerjilerini harcayamamanın huzursuzluğunu duymaktadırlar. Dar sokaklar, artan trafik, sigara dumanı içindeki kahvehaneler, beton yığını kentler, kirlenen hava koşulları içinde bir araya gelecek, dinlenecek, eğlenecek olanaklardan yoksun kalan gençlerimiz giderek uyumsuz bir toplum kesimi olmak tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Bu nedenle konuya özel bir önem vermenin gereği ortadadır.

Gençlik Döneminde Serbest Zaman İlgileri

Çocukluk çağından ergenlik dönemine geçildikten sonra, dergi, kitap okuma, sporla uğraşma, sinemaya gidiş, güncel olaylar, başlıca ilgi çeken konulardır. Bunlar hem kız, hem de erkek ergenler için sözkonusudur. Bu ilgilerin gelişmesi, bedensel olgunlaşmadan sonradır. Yalnız bu ilgiler, ülkemizde kızlar yönünden kültürel etmenlerle özellikle kırsal kesimde sınırlanmıştır. Ergenlik döneminin sonlarına doğru, daha önceki etken ilgiler edilgen duruma gelir. Örneğin ergenlik döneminde sportif etkinliklere etken olarak katılan genç, artık sporu seyretmekten hoşlanır. Bu durum kızlar yönünden de söz söz konusudur. Özellikle 15 yaş, hemen hemen bütün atletik etkinliklerle ilgilenme çağıdır. Bu yaşlarda oyun yaşamı önem kazanır. Danslarda sportif etkinliklerde yarış yapmaya ilgi artar. Daha sonra ise, yani 18 yaşlarında toplumsal ilgiler artar. Örneğin buluşma, toplantı, parti, dans, serbest zamanlarının çoğunu kapsar. Yüzme, uzun süre ilgi çeken bir spor dalı olarak kalır. Fakat ergenliğin son dönemleri daha çok toplumsal etkinlikler, okumak ve sinemadır.

Romantik kitaplar erkek çocuklara daha çok ergenliğin sonlarında cazip gelir. Kızlar ise ergenliğin başlangıcında romantik edebiyata ilgi duyarlar. Aşk romanları, resimli roman, dedektif konular başlıca ilgi çeken alanlardır.

Sinemaya gitme, ergenliğin başlıca ilgileri arasındadır. Özellikle akran grubu ile sinemaya gidiş yaygındır. Sinemaya yalnız gidilmez. Aşk öyküleri, daha sonra lüks yaşam, salon filmleri kızlar için ilgi çeker. Erkek ergenler için kovboy ve gangsterlik, polisiye, macera filmleri ilgi çekmekle birlikte, daha sonra yine romantik konulara dönülür.

Amaçsız ve programsız dolaşma, gezme, yürüyüş de ilgi çeker.

17-18 yaş arasında koleksiyon yapma ilgisi artar.

Film ve romanlar özellikle kahramanları yönünden ergenin hayal kurmasına ve gündüz rüyalarına yol açar. Kendisini kahramanın yerine koyar.

Radjo dinlemek de ergenin başlıca ilgisini çeken etkinliklerdendir. Radjo özellikle müzik yönünden ergenin gereksinimini karşılar. Evde adeta onun arkadaşı yerine geçer.

Ergenlik döneminin en önemli ilişkileri kuşkusuz akran grupları ile olan ilişkilerdir. Akran grubunun toplumsal örgütü, aile ve okuldan çok farklıdır.

Herşeyden önce, akran grubunun üyeleri hemen hemen aynı yaştadır. Bu grupta üyeler farklı biçimde kademelenmiş, farklı iktidar derecelerine sahiptirler. Yüzyüze ilişkiler güçlü olduğu için birinci grup özelliği taşı-maktadırlar.

Akran grubunun bir diğer özelliği, gelecekte çok, günlük ve anlık ilgiler etrafında yoğunlaşmış olmasıdır. Yetişkinler toplumunda olduğu gibi otorite figürü tanınmamıştır, sorumlulukları yoktur. Toplumsallaştırma uygulamaları ise amaçlı değildir ve rastlantısalıdır. Fakat belirttiğimiz bu hususlar daha çok küçük yaş grupları içindir. Yaş büyüdükçe grup önderinin otoritesi ve üyelerin sorumlulukları vardır. Akran grubu, ne gele-neksel statülerle yerleşmiş bir kurumsal yapıya, ne de yerleşmiş biçimcili-ğe sahiptir. Kendi kendinin gelenekleri ve bir örgütü vardır. Fakat her üyenin hakları ve görevleri çok az belirtilmiştir ve üyeler eski kalıpları değiştirmeye her an hazır durumdadırlar. Akran grubu da diğer gruplar gibi, tasvip görme ya da görmeme bakımından cezalandırma ve ödüllendirme sistemine sahiptir.

A. ÖNEM

Özellikle dinlenip eğlenen gencin yaşamla bağları güçlenmiş, sağlıklı bir kişilik geliştirilmiş, ruhsal yönden dengeli, güvenli mutlu bir kişi olmuştur. Bu tür kişiler toplum yaşamında da verimli ve başarılı olurlar. Fakat bu husus serbest zamanların yapıcı, etken olarak değerlendirildiği durumlar bakımındandır. Bu yapıcı değerlendirme biçimleri, bir meslek alanında yetiştirme, zihinsel ve bedensel gelişimi sağlama olabilir.

B. ÜLKEMİZDE GENÇLİĞİN SERBEST ZAMANLARINI DEĞERLENDİRME BİÇİMLERİ

Gençlik dediğimiz kesim, çocukluk döneminin bitimi olan ön ergenlik ve ergenlik gibi dönemleri içeren bir aşamadır. Ülkemizde Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı, 12-24 yaş arasındaki grubu gençlik olarak almaktadır.

Gençlik kesimi, psiko-sosyal yönden birtakım özellikler göstermektedir. Bunlar şöyle özetlenebilir: Heyecanlı, ateşli, çabuk kızmaya eğilimli, sabırsız, hareketli, canlı, bağımsız olmak arzusunda, mesleğini elde etmeye çalışmakta, bazı konulara daha fazla önem vermekte (Seks, arkadaşlık gibi.), takdir edilmek, kendini göstermek, ya da lider olmak arzusunda, öğrenimini tamamlamakta, genellikle bekâr, belirli bir gelire sahip olmayan gruptur. Bu özellikleri gösteren bir grup olarak gençliğimiz, serbest zamanlarını nasıl değerlendiriyor?

Gençlik, çeşitli biçimlerde sınıflandırılabilir. Örneğin yerleşme biçimlerine göre: Köy gençliği, kasaba gençliği, kent gençliği, metropoliten bölgeler gençliği, gecekondu gençliği gibi. Cinsiyet ayırımına göre kız ve erkek gençlik olarak ayrılabilir. Ayrıca uğraş alanına göre de, çalışan gençlik, okuyan gençlik, işsiz gençlik gibi de sınıflandırma yapılabilir. İşte gençliğin serbest zamanlarının değerlendirilmesi biçimleri de bu sınıflandırmaya göre farklılaşmaktadır.

C. KIRSAL KESİM GENÇLİĞİ

Daha çok okumayan (ilkokulu bitirmiş ya da bitirmemiş), işsiz ya da çalışan (işçi ya da çiftçi olarak) gençleri kırsal kesimde görürüz. Çiftçilik yapan gençlik, kış aylarında tamamen boştur. Özellikle tarıma dayalı kesimde mevsimlik işsizlik görülür. Bu yüzden gençler, genellikle gençlerin devam ettiği köy kahvelerinde, köy odalarında vakit geçirirler. Köy odaları, toplanma görüşme yerleridir. Gençler orada konuşur, şakalaşır, oyun oynar, parti tartışmaları yapar, türkü söyler, kentten gelenlerden haber alır, plâk dinler, kâğıt oynar.

Erzurum'un Büyükgeçit köyünde yapılan bir araştırmada gençlerin çoğu, köy odasında oturup eğlendiklerini, ikinci olarak kitap ve gazete

okuduklarını, üçüncü derecede ise gezdiklerini ve top oynadıklarını belirtmişlerdir. Radyo dinleyenler de önemli bir miktardadır.

Kahvelerin dışında, köy içinde sokak ya da meydanda duvar diplesinde, bakkalda, köy çevresindeki çimliklerde ya da evlerde sohbet yaygındır. Konular daha çok siyaset, evlilik ve aşk, cinsel konular ve geçimle ilgilidir.

Kırsal kesim gençliğinin serbest zamanları değerlendirmesi genellikle rastlantısaldır. Tarlada işlerin yoğun olduğu mevsimlerde ise boş zaman yoktur. Bu sırada boş zaman ve iş, birbirine girmiştir. İş sırasında hem konuşur, hem söylerler, yemek zamanı dinlenirler, hayvanları götürüp getirirken oyalanırlar. Transistörlü radyo dinlenir. Daha çok Türk halk müziği, radyo tiyatrosu, haberler dinlenir.

Şimdi, ulaştırma sistemi geliştirildiği için (köy yollarının yapımı, taşıt araçlarının çoğalması) gençler onbeş günde ya da ayda bir kez kasabaya gider ve orada genellikle sinemaya (yerli filmlere) ya da maça ve kahvehanelere gider, tanıdıklarla söylerler.

Kırsal kesim gençliği, ayrıca çeşitli fırsatlarla ortaya çıkan özel günlerde eğlenir. Düğün, bunların en yaygın olanıdır. İçki içilir, silâhlar atılır, oyunlar oynanır, yenilir içilir. Şenliklerin diğerleri de illerin kurtuluş günleri, özel kutlama günleri (Türk büyükleri v.s. gibi), turizmi teşvik için yapılan şenlikler, bağ bozumu, harman sonu şenlikleri, kırsal kesim gençliğinin eğlencesini oluşturan fırsatlardır. Bunların dışında yakın yerde deniz, göl, dereye yüzmeye, kasabaya turneye çıkan kimi Türk Müziği sanatçılarının konserlerine ya da panayırlara gelinir.

Kırsal kesim kızlarının serbest zaman değerlendirme biçimi ise, erkeklerden çok farklı ve sınırlıdır. Kuşkusuz bu durum, kırsal kesimde kadının toplumsal statüsüne paraleldir. Kızlar evde çeşitli el işleri, nakış, örgü gibi şeyler, ev işleri yapar ve ev, komşu gezmelerine giderek akranlarıyla söylerler. Ayrıca radyo dinlerler. Genellikle evde oluşları nedeniyle onlarda iş ve zaman etkinlikleri birleşmiştir. İş dışında yapılan el işi gibi şeyler onlar için yarı serbest zaman etkinliği olarak nitelenebilir. Erzurum'da bir köyde kızların büyük bir çoğunluğu, serbest zamanlarında, el işi yapmakta, ayrıca radyo dinlemektedirler.

Kırsal kesim gençliğinin daha çok informal olarak bir serbest zaman eğitimi aldığı söylenebilir. Çevreden görerek boş zamanını değerlendirmektedir.

D. KENTSEL KESİM GENÇLİĞİ

Kentsel kesim gençliği, gerek formal, gerekse informal yünden boş zaman eğitiminden en çok yararlanan kesimdir.

Kentsel kesimde, kırsal kesime oranla etkinliklerde bir çeşitlenme görülmektedir. Çalışan gençliğin serbest zamanını değerlendirme biçimleri ile değerlendirme biçimleri ile ilgili herhangi bir araştırma yoktur. Okuyan gençlik ise serbest zamanları değerlendirme yönünden orta ve yüksek öğrenim gençliği bakımından biraz farklılaşmıştır.

Orta öğretimdeki erkek gençler genellikle: TV seyrederek, sinemaya gider, kitap okur (Roman çoğunluğu oluşturur), maça gider, arkadaşlarıyla gezer, kahveye, tiyatroya gider ve radyo dinler (müzik, özel eğlence programları gibi) Ayrıca gazete, dergi (TV, sinema, resimli roman) okur. Olanakların elverdiği oranda ise spor yapar (Genellikle futbol oynar) ve yazın denize yüzmeye gider.

Orta öğrenimdeki kızlar ise TV seyrederek, roman cinsinden kitap okur, dergi okur, radyo dinler, (Daha çok müzik programları), arkadaşlarıyla evde oturur ya da kısmen arkadaşlarıyla sinemaya giderler.

Son yıllarda lise gençleri üzerine yapılan bir araştırmada tüm liseli gençlerin %66'sı serbest zamanlarını evde geçirmektedir. Daha sonra, arkadaş evi (%11), sokaklar (%7.8), kahvehaneler (%43), okul (%4), pastahaneler (%14) ve biracılar (%1) gelmektedir.

Kızlarda evde oturma oranı daha fazla. İkinci sırayı erkeklerde, sokaklar alırken, kızlarda arkadaş evi almaktadır. Kahvehane, biracı, pastahane, kızlar için önem taşıyan bir oranda değildir.

Evde müzik dinlenmekte, kitap, dergi, gazete okunmaktadır.

Bu araştırma sonuçlarına bakacak olursak, serbest zamanların geçirilmesi bakımından ev dışı etkinliklerin düşük oranda olduğunu görürüz. Bu bulgular, gençlerin serbest zamanlarında ne yaptıklarını gösteriyor. Peki gençler serbest zamanlarında neler yapmak istiyor? Yine M.E. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın orta öğretim gençliği üzerine sözünü ettiğimiz araştırmaya göre gençler en çok doğal dinlenme yerlerine gitmek istiyor. İkinci sırada spor yapmak istediklerini, üçüncü sırada karşı cinsten arkadaşla birlikte olmak yer almaktadır. Sinema ve tiyatroya gitmek isteği, dördüncü ve beşinci grupları oluşturmakta, sanatsal, kültürel etkinlikler ise daha sonra yer almaktadır.

Gençlerin yapmak isteyip de yapamadıkları serbest zaman etkinlikleri olarak başka araştırmalarda şu hususlara değinilmiştir:

- Yabancı dil öğrenmek,
- Spor yapmak,
- Seyahat etmek,
- Bir müzik aleti çalmak.

Üniversite gençliği ise hemen hemen aynı etkinliklerde bulunur. Fakat, ilgiler farklılaşır. Örneğin ülke sorunlarına ilgi, siyasal olaylar gibi gerçekçiliğe yönelme ağır basmaktadır. Bu grup gençlerin etkinlikleri şöyle sıralanabilir:

Kitap okumak (Bilimsel ve edebi türdeki yapıtlar)

Gazete okumak (Siyasal olaylar, ülke sorunları)

Arkadaş gruplarıyla tartışmalar, sohbet, TV seyretme, sinema, tiyatroya gitmek, radyo dinlemek (toplumsal konular ve müzik)

Seyir sporları, dans partilerine katılma,

Evlerde ufak arkadaş gruplarıyla eğlenme,

Yazın denize gitmek.

Üniversiteye devam eden kızlar ise TV seyretme, arkadaşlarıyla birlikte evlerde toplanmak, sohbet, evde oturmak, kitap okumak, müzik ve radyo dinlemek gibi serbest zaman etkinliklerine katılmaktadırlar.

Ankara Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmaya göre gençler, grup halinde, sinemaya ve tiyatroya gitmekte, amaçsız dolaşmaktadırlar. Bireysel durumda ise, radyo, TV izlemek ve müzik dinlemek, kitap okumak, kahvehaneye gitmek yer almaktadır.

E. ÜLKEMİZ GENÇLİĞİNİN SERBEST ZAMAN DEĞERLENDİRME SORUNLARI

Ülkemizde orta öğrenim gençliğinin serbest zaman değerlendirme biçimleri, daha çok yumuşak, edilgen etkinliklerdir. Yani, TV izlemek, radyo dinlemek, sinemaya, tiyatroya gitmek, maça gitmek, arkadaşlarla amaçsız dolaşmak, kahvehaneye gitmek, gazete okumak gibi etkinliklerdir. Bunlar, gençlerimizin en çok başvurduğu etkinliklerdir. Kızlar açısından da genellikle bu tür edilgen serbest zaman değerlendirme biçimleri yaygındır. Büyük kentlerde yaşayan gençler bu durumda olduğu gibi, kırsal kesimdeki gençler de aynı durumdadır. Hatta orada bu etkinlikler bakımından olanaklar daha da kısıtlıdır.

Oysaki gençlerimizin spor yapmak, kitap okumak, (özellikle ciddi yayınların izlenmesi) araştırma yapmak, fotoğrafçılıkla uğraşmak, halk oyunlarına katılmak, yabancı dil öğrenmek, bir müzik aleti çalmak, resim yapmak, seyahat etmek gibi yapıcı etken zaman değerlendirme etkinliklerine katılamadıklarını görüyoruz.

Bunun çeşitli nedenleri vardır.

a) Ekonomik yetersizlik: Aile bütçelerinin sınırlılığı, gelir yetersizliği, başlıca etmenlerden birisidir. Ayrıca devletin bütçe olanaklarının sınırlılığı da bu konuda geniş ölçüde yer alır.

b) Örgütlenememek: Gençlerin etken etkinliklere katılması bir ölçüde de o amaçla örgütlenmeye bağlıdır. Örgütlenme ile hizmet sağlama kolaylaşır. Personel sağlama, çalıştırıcı sağlama, bina sağlama, araç gereç sağlama, örgütlenme ile gerçekleşir. Kamu kesimince özel girişimde ve gönüllü kuruluşlarla bu tür örgütler yeter derecede geliştirilmemiştir.

c) Serbest zaman eğitimi yokluğu: Gençlerimize şimdiye değin bu konuda yeterli ve bilinçli bir eğitim verilememiştir. Hem ailede, hem okulda bu konuya gereken önem verilmemiştir. Ailede bu tür etkinlikler, çocuğu derslerinden alıkoyan yararsız şeyler olarak nitelendirilmiştir. Oysaki bu tür etkinliklerin gencin okul başarısını artırıcı rolü bilinmemektedir.

Örgün eğitimde okullara bu konu henüz girmiş değildir. Ders dışı etkinlikler ve ders dışı saatlerin değerlendirilmesi düşünülmemiş ve plânlanmamıştır. Sadece öğretime ağırlık verilmektedir.

d) Sosyal ve Geleneksel Baskılar: Bunlar daha çok kızlar açısından söz konusudur. Fakat bir kısmı erkekleri de içine alır. Yani bazı gelenekler ve boş inançlar, gençleri bu tür etkinliklerle uğraşmayı engeller. Ayıp, günah gibi yaptırımlarla bazı yörelerde spor, müzik, resim etkinliklerine yetişkinlerce rıza gösterilemez.

Milli Eğitim, Gençlik ve spor Bakanlığı'nın Gençliğin Serbest Zamanlarının Değerlendirilmesine Yönelik Hizmetleri

Ülkemizde gençliğe bu alanda en yaygın hizmet götüren kuruluş, kuşkusuz Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığıdır. Bakanlığın bu alandaki hizmetleri şunlardır:

1. Gençlik Kampları

Yaz aylarında, Bakanlığın deniz kenarındaki tesislerinde 10'ar günlük dinlenme kampları açılmaktadır.

2. Gençlik Merkezleri

Gençliğin serbest zamanlarının sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerle değerlendirilmesini sağlayan merkezlerdir. 30'dan fazla ilde etkinlik göstermektedir.

3. Tüm okullar gençlerinin katıldığı halk oyunları yarışmaları düzenlenmektedir.

4. Liseler ve Üniversiteler arası satranç yarışmaları düzenlenmektedir.
5. Öğrenci ve gençlik turizmi çalışmaları yapılmaktadır.
6. Yabancı ülke gençleri Türkiye'de düzenlenen yaz kamplarına davet edilmektedir.
7. İzcilik çalışmaları yapılmaktadır.
8. Seminer, kurs ve çeşitli toplantılar düzenlenmektedir.

Bakanlık çeşitli alanlarda hizmet sağlamakla birlikte, bu hizmetler, ülke genelinde yetersiz ve sınırlı kalmıştır. Diğer bakanlıkların hizmetleri de yetersiz, dağınık ve etkin değildir.

Bugün Gençlik ve Spor Bakanlığı mevcut değildir. Gençlik hizmetleri, Devlet Bakanlığına bağlı bir genel müdürlük içinde sağlanmaktadır.

Çözüm Önerileri (Neler Yapılabilir?)

Yukarıdaki nedenleri gözden geçirdiğimizde öneriler de kendiliğinden ortaya çıkar.

a) Öncelikle ekonomik yetersizlikleri giderici kaynaklar sağlamak gerekir. Ailede olsun, kamu kesiminde olsun, bu amaçla tahsisat ayırmak gerekir. Bu konudaki kaynakları yaratmak, giderleri karşılamak, kamu kesiminin öncelikle üzerinde durması gereken bir konudur.

b) Ailede ana babanın bu konuda sürekli olarak yaygın eğitimle, TV, Radyo gibi iletişim araçlarıyla eğitilmesi gerekir. Gence yararları iyice anlatılmalıdır.

c) Gençlik Serbest Zaman Değerlendirme Merkezleri Örgütlemek: Öncelikle devlet kesimince bu tür gençlik merkezleri kurulmalıdır. Batıda, özellikle İngiltere'de, kentlerin her semtinde ve taşrada bu tür merkezler kurulmuş, bazıları spora ağırlık veren programlar, bazıları diğer sanatsal etkinliklere yer veren programlarla gençliği yapıcı serbest zaman değerlendirme etkinliklerine yönlendirmektedirler. Buralarda plânlı, programlı etkinlikler yer almakta, serbest zaman değerlendirme liderleri, çalıştırıcılar, araç gereçler ve çalışma yerleri geniş ölçüde sağlanmaktadır. Ülkemizde gençlerin uğraşı bulacakları bu tür merkezlere gereksinim vardır.

Spor Bakanlığının "Gençlik Merkezleri" adı altındaki uygulaması bu konuda örnek bir örgütlenme modelidir. Pilot olarak uygulanan ve çok sınırlı sayıdaki bu tür merkezleri tüm ülkeye resmi binalar içinde yaygın-

laştırmak gerekir. Bina olarak öncelikle okullardan yararlanılabilir. Daha sonra bağımsız resmi binalar inşa edilebilir.

Bu konuda gönüllü kuruluşlardan, belediyelerden, özel teşebbüsten de mali yönden, program plânlama yönünden yararlanılabileceği gibi, çeşitli bakanlıklar arasında işbirliği de yapılabilir.

d) Okullarda serbest zaman eğitimi ele alınmalıdır. Gencin başarısını olumlu yönde etkileyen bu tür etkinliklerin eğitimi okulda yer almalıdır. Uzmanların, araç gereçlerin yer alacağı bu tür programlar okulda resmi olarak düzenlenmeli, bu hizmetler için kaynak ayrılmalıdır. Okullarda şimdiki göstermelik "Eğitsel Kol" uygulaması kaldırılarak serbest zaman etkinlikleri yeniden geniş ölçüde yer almalı ve plânlanmalıdır. Bu konudaki yasal değişiklikler ve düzenlemeler derhal yürürlüğe konmalıdır.

Gencin ilgisine ve yeteneğine göre serbest zaman değerlendirme etkinliklerine katılımını sağlamak, bu tür programların amacı olmalıdır. Gencin isteğine göre, özgür olarak seçtiği, onu zorlamadan, severek katılacağı etkinliklere teşvik etmek, tüm eğitimcilerin ve ana babaların göz önünde bulundurması gerekir. İşte bunlar toplum tarafından kuruluşlar (örgütler), araç gereçler, elemanlarla serbest zaman değerlendirme liderleri ve çalıştırıcıları, rehberler, plân ve programlar çerçevesinde desteklenğinde sorun çözülür.

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın gençliğe bu konulardaki hizmetlerini arttırmasını ve tüm ülkeye yaygınlaştırmasını dileriz.

e) Gençlerin kültürel, sanatsal, ruhsal ve bedensel gereksinimlerini saptamak ve alınacak önlemleri ortaya çıkarmak için yurt çapında bilimsel araştırmalar yapılması.

f) Tüm gençliğin yurt içi ve yurt dışı gezi olanaklarının arttırılarak onların kaynaşmasını, doğa ve vatan sevgisini geliştirecek olanakların sağlanması. Bu alanda öncelikle barınaklar, gezi organizasyonları ve taşıt kolaylıklarının sağlanması gerekir.

Bugün, gençliğimizin bu konudaki isteklerini kalın çizgileriyle şu noktalar etrafında toplayabiliriz.

a) Spor yapma olanaklarının geliştirilmesi (Araç gereçler ve organizasyon bakımından)

b) Boş zaman değerlendirme için kurslar düzenlenmesi (çeşitli etkinlikler için)

c) Sanatsal ve kültürel etkinlikler için çeşitli organizasyonların geliştirilmesi.

Bu üç noktada topladıklarımız, en çok gereksinim duyulan hizmetleri oluşturmaktadır. Kuşkusuz bu hizmetlerde yer, zaman, cinsiyet, yaş, yetenek, eğitim düzeyi, ilgi, ekonomik olanaklar gibi değişkenlere göre program, plân, örgüt, çalıştırıcı gibi etmenlere göre farklılıklara gitmek gerekmektedir.

Anayasamız, gençliğe özel bir önem vermiş ve ona hizmetler sağlanarak zararlı akımlardan korunmasını öngörmüştür. İşte gençliğin serbest zamanlarının değerlendirilmesi konusunu da ona sağlanacak hizmetler arasında görüyoruz. Dileğimiz, kısa zamanda gençliğe yönelik hizmetlerin sağlanması ve yaygınlaştırılmasıdır. Ancak bu sayede çağdaş ve dinamik Türk toplumu gerçekleşebilir. Bu amacı gerçekleştirecek gençlerimizi sanat, kültür ve spor etkinlikleri içinde mutlu ve sağlıklı varlıklar olarak yetiştirmeliyiz.

KAYNAKLAR

1. Varış, Fatma: Ergenin Gelişimi, İstanbul, 1963.
2. Cale, L. - Morgan, J.B.: Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi, (Çev. Belkıs Vassaf), İstanbul, 1975.
3. Tezcan, Mahmut: Boş Zamanlar Sosyolojisi, Ankara, 1977.
4. Köknel, Özcan: Türk Toplumunda Bugünün Gençliği, İstanbul 1973.
5. Atalay, Beşir: Köy Gençliği Üzerinde Sosyolojik Bir Araştırma, Erzurum, 1976.
6. Gökçe, Birsen: Gecekondu Gençliği, Ankara, 1976.
7. Abadan, Nermin: Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri, Ankara, 1961.

GENÇLİK MERKEZLERİ

7.

Bölüm

Gençlik sorunları, her zaman olduğu gibi yine gündemde. Gençlerimiz, derslerden başlarını kaldıramadıklarını, gençliklerini yaşayamadıklarını çeşitli fırsatlarla dile getirmektedirler. Örneğin serbest zaman değerlendirme faaliyetlerine katılamadıklarından yakınmaktadırlar. Bu yakınmalarında haklılar. Çünkü, onlara yakın zamanlara kadar etkin katılımlarını sağlayacak serbest zaman değerlendirme olanakları sağlayamadık. Bunun çeşitli nedenleri vardır.

Ekonomik Yetersizlik

Bunların başında ekonomik yetersizlik yer almaktadır. Aile bütçelerinin sınırlılığı, gelir yetersizliği, başlıca etmenler arasındadır. Ayrıca, devletin bütçe olanaklarının sınırlılığı da bu konuda rol oynamaktadır.

Diğer bir neden, organize olamamaktır. Gençlerin aktif faaliyetlere katılımı, bu amaçla organize olmaya bağlıdır. Örgütlenme ile, hizmet, çalıştırıcı, bina, araç-gereç sağlama kolaylaşır. Kamu, özel kesim ve gönüllü kuruluşlarca bu çeşit örgütler yeter derecede geliştirilememiştir.

Bir başka neden de, serbest zaman, eğitimi yokluğudur. Bu tür bir eğitim, kişinin serbest zamanını verimli bir biçimde değerlendirme eğitimidir. Ailede, okulda, kamu kuruluşlarında, gönüllü kuruluşlarda verilebilir. Gençlerimize şimdiye değin bu konuda yeterli ve bilinçli bir eğitim verilememiştir. Hem ailede, hem okulda bu konuya gereken önem verilmemiştir. Bu etkinlikler yararsız olmayıp, gencin okul başarısını artırıcı ve kişiliklerini geliştirici niteliktedir.

Gençlik Şûrası'nda gençliğin pek çok sorunları tartışıldı ve çözüm önerileri getirildi. Sorunlardan birisi de, "Gençliğin serbest zaman etkinlikleri" idi. Bu konuda bakanlığın gençlere sunduğu önemli hizmetler arasında gençlik merkezleri yer almaktadır. Bu merkezler, Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak Milli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlükleri sorumluluğunda, bazı illerde ise Beden Terbiyesi ve Spor İl Müdürlükleri sorumluluğunda faaliyet göstermektedirler. Gençliğin milli

birlik ve bütünlüğümüze uygun olarak serbest zamanlarını kişisel ilgi ve yetenekleri doğrultusunda toplumsal, kültürel ve sportif etkinliklerle değerlendiren hizmet birimleridirler.

Amaçları

Merkezlerin amaçları; gençleri yararlı serbest zaman etkinliklerine yöneltmek, psiko-sosyal gereksinimlerine yanıt vermek, yeteneklerini geliştirmek, demokratik davranışlar kazandırmak, ortaklaşa sorumluluk ve etkinlikler üstlenme alışkanlığı sağlamak, olumlu toplumsal kişilik geliştirmelerine yardımcı olmak, ruh ve beden sağlıklarını korumak, milli ruh ve beraberlik duygularını güçlendirmek, zararlı etkinliklerden korumak, onlara rehberlik ve danışmanlık yapmaktadır.

Merkezlerde yer alan etkinlik alanları ise, uygulamalı güzel sanatlar (resim, müzik, dans, tiyatro, heykel, sinema, edebiyat, fotoğrafçılık, seramik, karikatür gibi), el sanatları, spor faaliyetleri, satranç, koleksiyonculuk, kütüphanecilik, izcilik, doğa, ve tarihi çevreyi koruma ve öğrenme faaliyetleri, eğitsel faaliyetler, gösteri ve kutlama faaliyetleridir. Görüldüğü gibi, gençlik merkezleri, gençlere çok çeşitli faaliyetlere katılmalarına imkân vermektedir. Amaçlar da, onların çok yönlü yetiştirilmesini sağlayan niteliktedir.

Bu kurumlar Batı ülkelerinde her semtte bol sayıda yer almaktadır. Bazıları tamamen sportif faaliyetlere yer vermektedir.

Sorunları

Biz de bu merkezlerin tüm ülkemizde yaygınlaştırılmasını ve geliştirilmesini önermekteyiz. Şûra önerilerinde de bu husus yer almaktadır. Şimdiki durumda bu merkezlerin bazı sorunları var. Örneğin, merkezlere ilişkin mevzuat eksikliği, mali kaynak ve nitelikli personel yetersizliği gibi. Gençlik merkezlerinin yaygınlaştırılmasını, gençliğin çoğunluğuna hizmet götürebileceği nedeniyle gerekli görmekteyiz. Böylece gençlere serbest zamanların değerlendirilmesi hizmetlerinin sağlanması konusunda süreklilik ve kalıcılık sağlanacaktır. Esasen sınırlı sayıda olmak üzere yaklaşık 20 yıldan beri hizmet veren bu merkezlerin sayısı bugün 62 adettir. Üye sayısı da toplam 55 bini bulmuştur. Halen ülkemizde 12-24 yaş grubunda 14 milyon 289 bin genç bulunmaktadır. Genç nüfusun genel nüfusa oranı ise % 27'dir. Bu duruma göre geniş bir nüfus dilimini oluşturan gençlerimizin bu konudaki ihtiyacı önem kazanmaktadır.

Öneriler

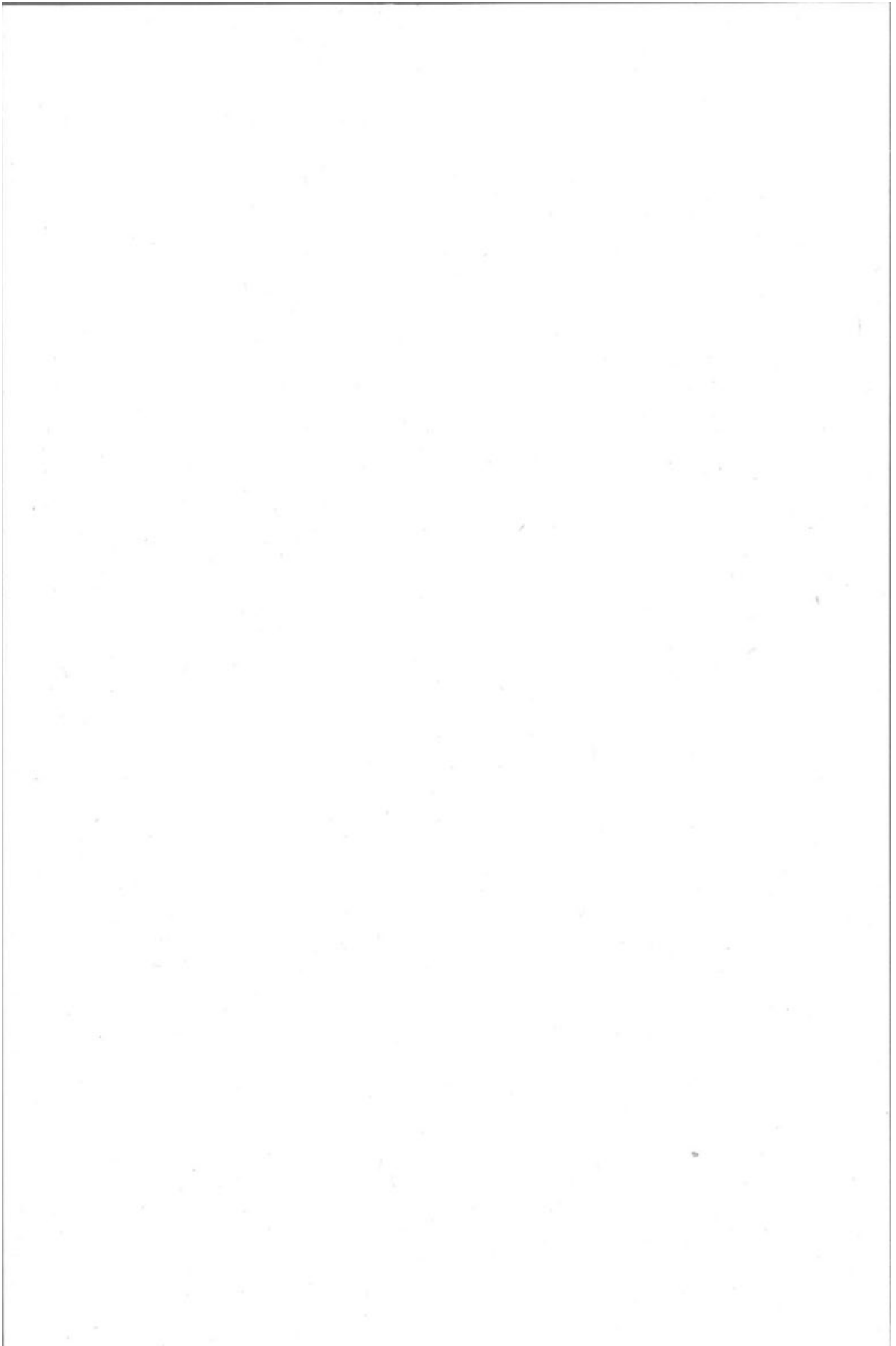
Bina sıkıntısı karşısında mevcut okul binalarımızdan gençlik merkezi olarak yararlanılabilir. Okul saatleri dışında okullarımız kapatılmaktadır. Oysaki bu saatlerde binalardan yararlanmak mümkündür. O halde bu

merkezlerin görevleri, buralarda istihdam edilecek personelin niteliği, yetki, görev ve sorumlulukları ile işliyişi hakkında yönetmeliğin derhal hazırlanarak yürürlüğe konması gerekmektedir. Ayrıca bu merkezlerde sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve eğitimciler de görevlendirilmelidir. Bu merkezlerin yöneticilerinin niteliği de belirlenerek kadroları sağlanmalıdır. Herşeyden önce de genel bütçeden gençlik hizmetleri için altıncı plan döneminde yeterli kaynak ayrılmalıdır.

Bu konuda sadece genel bütçe değil, belediyeler, gönüllü kuruluşlar özel kuruluşların ilgisini de beklemeliyiz. Ayrıca İngiltere'de olduğu gibi yöredeki ailelerin de bu merkezlere belirli oranda mali katkıda bulunması gerekir. Okul yaptıran varlıklı yurtaşlarımız, bu kuruluşların da birer eğitim kurumu oluşunu göz önünde bulundurarak bu alanda da katkıda bulunabilirler.

Sonuç

M.E.G.S. bakanımızın konuya gereken önemi vereceğini ve bu konudaki çalışmaları hızlandıracağına inanıyoruz. Ayrıca, gençleri seviyor ve onlara güveniyoruz diyen tüm ilgililerin konuya gereken önemi vermelerini diliyoruz.

GENÇLİK YILI

Bölüm

Birleşmiş Milletlerin belirlediği özel milletlerarası "Yıllar", kuşkusuz bütün dünyadaki ülkelerde uygulamaya geçilerek büyük ilgi görmektedirler. Ülkemizde de kutlanan Yıllar'a giderek daha büyük ilgi duyulmaktadır. Gençlik Yılı da öbür yıllardan biraz daha farklı olarak uygulanmıştır. Bu farklılığı gelişme olarak nitelendirmek mümkündür.

Özellikle gençlik sorunlarını dile getiren toplantıların sayısal artışı dikkati çekmiştir. Sempozyum, seminer, panel, açık oturum ve bireysel konferanslar biçiminde düzenlenen çeşitli toplantılar, konunun enine boyuna ayrıntılı olarak tartışılmasına yol açmıştır. Esasen en başarılı olarak yaptığımız da bu oluyor. Bolbol toplantı yapıp tartışıyoruz.

Diğer yıllardan farklı ikinci bir değişiklik de, bu toplantılara ve diğer etkinliklere gençliğin katılımıdır. Gerçekten yetişkinlerin kendilerinin söyleyip dinlediği toplantılar olmaktan çıkıp kendi sorunların kendilerinden dinlemek imkânına sahip olduğumuz bu toplantılar, yetişkinlere yol gösterici olmuş, ilginç öneriler getirilmiştir. Gençlerin katılımı sadece konuşmalarla sınırlandırılmayıp, ayrıca, çeşitli kurumlarca ve bankalarca sadece gençlere yönelik ödüllü yarışmalar da düzenlenmiş, resim, şiir, öykü, şarkı gibi olanaklarla sonuçlanmıştır. Bu yoldan da gençlik, kendi sorunlarını dile getirerek seslerini duyurabilmiştir. Sergi, konser gibi faaliyetlere de yer verilmiştir. Televizyonumuzun da haftada bir olmak üzere bir gençlik saati programı düzenlemesini yapıcı gelişmeler olarak belirtebiliriz. Fakat bu program son aylarda zaman bakımından azaltılmış ve canlılığını kaybetmiştir. Televizyonun gençliğe ilişkin programlar yönünden daha yoğun katılımını beklerdik. Gerçekten gençlikle ilgili eğlence programları ve yerli dizi filmleri açısından çok yetersiz kalmıştır.

Basınımız konuya yeterince ilgi göstermiştir. Gazetelerde gençlik köşeleri ve gençlik sayfaları ilgi ile izlenmiştir. Dergi düzeyinde de konuya ilgi duyulmuştur. Ancak, gençlik konusunda kitap yayını yetersiz kalmıştır. Gençlik eğitimi ve gençliğin toplumsal yönlerine ilişkin kitaplar çok az yer almıştır. Bununla birlikte birkaç büyük üniversitemizin ve

Gençlik-Spor Bakanlığı'nın gençliğe yayınlanmış ve sürdürülmekte olan birkaç araştırması, olumlu gelişmelerden birisidir. Bu konuda yapılmış bilimsel araştırmaları kalıcı hizmetler açısından görüyoruz.

Ülkemizde gençlik yılı uygulamasında daha çok okuyan gençlik üzerinde durulmuştur. Oysaki kırsal kesim gençliği ve çalışan gençlik, oldukça ihmal edilmiştir. Toplumumuza kesin dönüş yaparak katılan işçilerin çocuklarından oluşan gençlik de basında ilgi görmüştür. Bunların uyumları konusunda yapılan bilimsel araştırmaların sonuçlarını da bekliyoruz.

Olumlu olarak nitelendirdiğimiz faaliyetlere rağmen, çalışmaların bir kısmı yetersiz kalmıştır. Özellikle gençliğe yönelik hizmetler ve kalıcı, somut olanaklar üzerinde önemle durmak gerekirdi. Özellikle gençliğin boş zamanlarını yapıcı olarak değerlendirecek kuruluşlar ve tesisler hâlâ gerçekleştirilememiştir. Bu konudaki bakanlığın gençlik merkezlerinin bütün yurda yaygınlaştırılması tüm gençliğin beklentileri arasındadır. Özellikle spor yapma olanakları, Anayasamızda konuya verilen önem doğrultusunda ele alınmaktadır.

Gençliğimizin gerçekleşmesini istediği önemli somut hizmetlerden birisi de, kuşkusuz, eğitim reformudur. Bakanlığın okul sayısını arttırma, üniversitelerin sayısını arttırma çabalarını takdirle karşılarken, eğitimde kaliteyi yükseltme, öğretim yöntemlerinde ezberciliği azaltıcı çağdaş yöntemlere yönelinmesi, öğretim araç ve gereçlerini sayısal ve çeşitlilik yönünden arttırma girişimlerini de hızlandırması, gençliğin beklentileri arasındadır. Ayrıca, en önemli konulardan birisi de, eğitimin ekonomik hayatın gerektirdiği insan gücü ihtiyacını karşılamaya yönelik olması gerektiğidir. Gençliğin istihdam ve gençlik işsizliği, hâlâ gündemdeki gençlik konularından, çözümlenmesi gereken sorunlar arasındadır.

Ülkemizde Milletlerarası Gençlik Yılı uygulamasını bu yılın amaçları olarak belirlenen katılım, barış (huzur) ve gelişme açısından değerlendirecek olursak, barış ve katılımın gerçekleşmiş olduğunu söyleyebiliriz. Gençlerin geliştirilmesi konusunda yetersiz kaldığımızı belirtmeliyiz.

Bütün bu sorunların çözümlenmesi konusundaki reçeteler arasında, iyi niyet, gençliğe, sorunlarına ilgi duymak, duyarlı olmak ve onlarla iletişimde bulunmak isteği belirtilebilir. Daha sonraki özel yıllarda bu reçetelerin dikkate alınmasının başarıyı arttıracığı inancındayız.

YURTDIŞI GENÇLİK

9.

Bölüm

A. YURTDIŞINDAKİ TÜRK GENÇLİĞİ (Genel Bir Bakış)

Yurtdışına çeşitli nedenlerle gerçekleşen göç olayı, uluslararası planda yaygın bir dinamizm doğurmuştur. Özellikle işçilerin çalışmak üzere gittikleri ülkelere çocuklarını da götürmeleri ile çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Gençleri de geniş ölçüde etkileyen bu olay, onların lehine ve aleyhine bir takım sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Göçün gençler açısından olumlu olan yönleri, onların gelişmiş bir ülkede okuyabilmeleri, yabancı dil öğrenmeleri, gelir düzeylerinin artışı, orada bir meslek edininip çalışmaları olarak belirtilebilir. Oysaki madalyonun diğer yönü ise, onların toplumsallaşmaları konusunda belirgin duruma gelmektedir. Farklı bir kültür içinde toplumsallaşmak zorunda kalan gençlerin uyum sorunları onların kişiliklerini olumsuz biçimde etkilemektedir.

Türkiye'nin yurtdışına açılması olayı yeni bir harekettir. Cumhuriyet tarihimizde özellikle 1960'lı yıllardan sonra başlayan göçler ve gidiş gelişler yurtdışı gençliği yaratmıştır. O tarihlerden önce ülkemiz gençlerinin yurtdışına gitmeleri çok sınırlı düzeyde kalmakta idi. Ancak, askerler, diplomatlar, işadamları ve bürokratların çocukları yurtdışından yararlanmakta idi. 1416 sayılı yasa da sınırlı sayıdaki gençlerimizin yurtdışında yüksek lisans ve doktora yapmalarını sağlayan bir yasadır. Yeni kurulan üniversitelerimize eleman yetiştirmek için yurtdışına gidecek gençlerimizin sayısında ilerki yıllarda bir artış görüleceği kuşkusuzdur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı sanayileşen Avrupa ülkeleri, özellikle Akdeniz ülkelerinden işçi gereksinimlerini karşılamışlardır. İşte, göç olgusunun uluslararası düzeyde hızlanmasının nedeni budur. Çünkü bu ülkeler, insangücü gereksinimlerini kendi vatandaşları arasından sağlayamamışlar, başka ülkelere istemde bulunmuşlardır. İşçi gönderen ilk ülke İtalya olmuştur. Sonra Fransa, İspanya, Portekiz, Yugoslavya ve Türkiye yer almıştır. Batı Almanya, insan gücü gereksinimini geniş ölçü-

de Türkiye'den göç eden Türklerle karşılamaya çalışmıştır. Türkiye'nin bundan, niteliksiz işçilerin eğitimini sağlamak, ülke içinde artan işsizliği geçici olarak gidermek ve döviz elde etmek gibi yararları olacağı düşünülmüş, ve bu husus, bir derecede gerçekleşmiştir.

İlk yıllarda Almanya'ya giden Türk işçi sayısı azdı. 1960 yılında Federal Almanya'da 2495 Türk işçisi bulunuyordu. Daha sonraki yıllarda bu rakam 600.000'i aşmıştır. Bu sayının artışı, ilk gidenlerin yurda izinli geldiklerinde diğerlerini özendirmeleriyle gerçekleşmiştir. İşçilerin yanlarında getirdikleri araba, teyp, radyo gibi dayanıklı tüketim malları, özendirici etkide bulunmuştur. Basın da işçilerimizin çalışkanlıklarını öven yabancıların demeçlerini geniş ölçüde vermiş ve zengin olmak düşüncesini yerleştirerek gençleri özendirmiştir.

1960 yılından sonra Türkiye, yabancı ülkelere giden işçilerin yasal ve yönetsel haklarının korunması için işçi alan ülkelerle anlaşmalar imzalamıştır. 1964 yılında Federal Almanya, Avusturya, Belçika, Hollanda ile; Fransa, 1967; İsveç ve Avusturalya (1967) bu ülkeler arasındadır. Böylece yoğun işçi göçü başlamıştır. Yasal yollardan gidemeyenler de kaçak olarak gitmişlerdir. Böylece 1983 yılı sonuna kadar yabancı ülkelere çalışan Türk işçi sayısı 1.015.544'e yükselmiştir.

Almanya'daki gençliği iki kesime ayırabiliriz. Birincisi okuyan gençlik; diğeri ise okumayan gençlik kesimidir.

Okuyan gençlik, Alman okullarında büyük sorunlarla karşılaşp, güçlükler içerisinde. Özellikle dil sorunu başta gelmektedir. Yeterince Alman dili öğrenemeyen gençlerin başarısızlıkları bugün herkes tarafından bilinmektedir. Okul ve mesleklerden dışlanmaları, ayrı bir husustur. Ayrıca bu gençlerin ailesel sorunları da vardır. Aile içinde kuşaklar çatışması olgusu, yoğun bir biçimde yaşanmaktadır. Özellikle kırsal kesim kökenli ana babaların geleneksel davranışlarıyla Almanya'da doğmuş ya da orada toplumsallaşan gençlerin davranış, tutum ve değerleri çok farklı olduğu için çatışmalar bu yüzüne çıkmaktadır. Böylece bu gençlerde güvensizlik, kimlik bunalımı ve diğer psikolojik sorunlar kendini göstermektedir.

Özellikle kimlik bunalımı, onları geniş ölçüde etkilemektedir. Türk dilini, kültürünü yeterince öğrenemeyen gençler, aynı zamanda, Alman dilini ve kültürünü de yeterince öğrenememektedirler. Böylece her iki kültüre de tam anlamıyla uyamayan gençler, bunalım içine düşmektedirler.

İkinci kesim gençlik ise, okumayan gençliktir. Bunların bir kısmı çalışmakta, bir kısmı da işsizdir. İşsiz gençliğin sorunları fazladır.

Toplumdan dışlanmanın sonucu bu gruptaki gençler, daha çok suça yönelmektedirler. Gençlerin bu davranışları, onların dışlanmışlığa karşı bir tepkisidir. Suçluluğa yönelme dışında, uyuşturucu ve alkol kullanımı, seksüel sapmalar, saldırganlık gibi sorunlar da bu tür gençler arasında yaygındır. Bu husus, sadece Türk gençleri arasında görülmemektedir. Alman toplumuyla bütünleşemeyen diğer etnik grupların gençleri de aynı davranışlar içinde bulundurmaktadır. Avrupa ve diğer ülkelerdeki gençlerin bu davranışları, suç olgusunu Alt Kültürlerle açıklayan sosyologların görüşlerini doğrulamaktadır.

Orada doğmuş gençler, tekrar Türkiye'ye dönmek istememektedirler. Çünkü tekrar Türkiye'ye dönünce bu kez yeniden Türkiye'ye uyum sorunları başlayacağı için gençler bu hususu göze alamamaktadırlar. Bu nedenle orada sürekli olarak kalacakları ve konumlarını da aynen koruyacakları kuşkusuzdur. Esasen ana babaları da kendi ülkelerine geri dönüş tarihlerini sürekli olarak ertelemektedirler.

1968 yılında andlaşmalar gereği kabileler halinde bir grup vatandaşımız ise Avusturalya'ya göçmen işçi olarak gitmiştir. Halen 100 binden fazla vatandaşımız orada bulunmaktadır. Oradaki gençlerimizin büyük bir çoğunluğu okumaktadır. Bir kısmı ise çalışmaktadır. Çalışmayan bir grup ise işsizlik sigortasından yararlanmaktadır. Oradaki gençlerimiz Avrupa ülkelerindekilere rağmen daha rahat bir ortamdadırlar. Çünkü Avusturalya'da yabancı düşmanlığı ya da ırkçılık akımları yoktur. Okuyan gençliğin az bir kısmı üniversiteye devam etmektedir. Diğerleri ise kısmen teknik okullarına gitmekte, kısmen de fabrikalarda işçi olarak çalışmaktadırlar.

Avustralya'dakiler göçmen işçi statüsündedirler. Bu bakımdan Avrupa'daki gibi geçici işçi statüsünde değildirler. Oranın vatandaşlığına da geçmişlerdir. Çift vatandaşlık hakkı orada uygulanmaktadır. Bu nedenle oradan tekrar Türkiye'ye kesin dönüşler azdır. Uzak bir yer olması nedeniyle de her yıl yaz aylarında tatil, ziyaret için gidiş-gelişler sınırlıdır. 3-4 yılda bir kez gelinebilmektedir. Gençlerin oradaki örgütlenmeleri ise yavaş yavaş gelişmektedir. Dernek v.s. gibi gönüllü kuruluşlar Türk gençleri tarafından da kurulmaya başlanmıştır. Oradaki Türk gençlerinin Türk kültürünü korudukları ve yaşattıkları, tarafımızdan yapılan araştırmada ortaya çıkmıştır. Esasen bu hususun gerçekleşmesinde Avustralya Hükümeti'nin yürüttüğü etnik grup politikasının da rolü vardır. Cumartesi Okulları adı altında her etnik grup genci kendi dilini ve kültürünü resmen okullarda kendi öğretmenlerinden öğrenmektedir. Türk gençleri de bu okullardan yararlanmakta ve kendi dillerini, kültürlerini okullarda öğrenmektedirler.

Ekonomik durgunluk nedeniyle 1978 yılından sonra işçi akımında duraklama başlamıştır. Avrupa ülkeleri, işçi talebini dondurmuş, yabancı

işçi sayısında azaltma politikası takip etmiştir. Avrupa ülkelerinin bu kararlarının gerekçesi, ham madde fiyatlarının yükselmesi ve 1973 yılında petrol fiyatlarının ani yükselmesi sonucunda işsizliğin artmasıdır. Böylece F.Almanya'nın yabancı işçi getirmeme kararına diğer Avrupa ülkeleri de uydular. İş kıtlığı ve yeni teknolojilerin gelişmesi, işgücü talebini kısıt.

Ekonomik durgunluk ve artan işsizlik, geri dönüşlere neden olmuştur. 1973-1982 yılları arasında F.Almanya'dan kesin dönüş yapan vatandaşlarımızın sayısı 919.018'dir.

Kesin dönüşlerde toplumsal nitelikteki yabancı düşmanlığı ve ırkçılık gibi akımlar da neden olmuştur. Özellikle Almanya'daki ırkçılık hareketi, vatandaşlarımızı rahatsız etmiştir. Bu arada hâlâ orada bulunan Türk gençleri de güvenlik kaygıları nedeniyle kendi aralarında örgütlenerek aşırı ırkçı, dazlak kafalılara karşı kendilerini savunmaya girişmişlerdir. Dazlakların toplu haldeki saldırılarına karşılık Türk gençlerini örgütlemeye zorlamıştır. 1980 yılında ülkemize vize uygulamasının başlamasıyla Almanya'ya işçi göçü durmuştur.

1975 yılından sonra uygun çalışma ortamı bulamayan işçilerimiz, Avrupa ülkelerinden vazgeçerek Ortadoğu ülkelerine gitmeye başlamışlardır. Libya, S. Arabistan, Irak, bu ülkeler arasındadır. Buralara gidenler de genellikle dönmüşlerdir. Çünkü bu ülkelerdeki çalışma koşullarının olumsuzluğu, gençlerin geri dönüşlerini hızlandırmıştır. Gençler daha çok bu ülkelerde inşaat sektöründe yer almışlardır. Mütahhitlerin işçi, usta olarak götürdükleri gençler, ailelerini götürmeden orada belirli süre çalışıp Türkiye'ye dönmektedirler.

Son yıllarda Rusya'ya ve Orta Asya Türk Devletleri'ne çalışmak için göçler yaygınlaşmıştır. Daha çok inşaat sektöründe çalışan gençler, orada belirli süre kalıp, Türkiye'ye dönmektedirler. Bir kısmı ise Rusya üniversitelerine okumak için gitmişlerdir. Zor koşullar içinde okuyan bu gençlerin pek çok sorunları vardır. Yurtların elverişsizliği, öğretimin kalitesizliği gibi sorunlar bunlardan birkaçıdır. Orta Asya ülkelerine işçi ya da iş sahipliği için giden gençlerimizin sayısı da artmaktadır.

Yurt dışından dönen gençlerimiz tekrar ülkemize uyum sorunlarıyla karşılaşmışlardır. Dil, okul programları, yeni çevre, arkadaşlık, kurallar, gelenek ve görenekler açısından uyumsuzluk gösteren gençler için bir politikanın takip edilmesi gerekmektedir. M.E. Bakanlığı'nın açtığı uyum kursları, kısa süreli olduğu için pek etkin olamamıştır. Bu nedenle de bu gençler okul başarısızlığına uğramışlardır. Özellikle Türkçe dil yetersizlikleri, müfredat programlarında ön bilgi eksiklikleri, kültürel yabancılık ve bunun psikolojik etkileri biçiminde ortaya çıkan başarısızlıkları giderici ciddi uyum programlarının gerekliliği ortadadır. Birçok ilimizde geri dönen gençler, başıboş kalarak kendi başlarına kalmışlar ve yeniden

uyum sağlamaya çalışmışlardır. Yeniden uyum, aslında uzun süreli bir sorun olmamıştır. Bu gençler, kısa sürede uyum sağlamışlardır. Kuşkusuz okulda ve çevrede bu gençlerin sorunlarıyla ilgilenilmesi, onların uyum sorunlarını hızlandırmıştır.

Yurt dışında bulunan gençlerin pek çok sorunları vardır. Bunlara yukarıdaki açıklamalarda genel olarak değindik. Çözüm, iki ülke arasındaki anlaşmaların etkin biçimde uygulanmasıdır. Yabancı işçi kabul eden ülkeler, bu işçilerin çocukları için de her türlü olanakları zorlamak durumundadırlar. (Özellikle eğitim). Aksi durumda kendileri zararlı çıkmaktadırlar. İnsan hakları, eşitlik, barış ve demokrasi gibi değerleri savunan gelişmiş ülkeler, bunlara kendileri de sahip çıkmazsa 2000'li yıllara nasıl güvenle bakacağız?

B. AVUSTRALYA'DA TÜRK GENÇLİĞİ VE KÜLTÜREL KİMLİKLERİ

Avustralya'daki Türk gençliği, ana babalarından farklı daha dinamik bir gruba oluşturmaktadır. Çünkü Avustralya toplumunda toplumsallaşmaktadır. Çalışan gençlik ve okuyan gençlik olarak iki gruba ayırabileceğimiz Türk gençliği üzerinde geniş kapsamlı bir araştırma yapmak mümkün olmadı. Sadece okuyan gençliği oluşturan bir grubu temsil eden 44 kişiye bir anket uyguladık. Bu çalışmada anketlerin yorumu ile yetindik. Fakat, sınırlı da olsa, oradaki gençliğe ilişkin bazı gözlemlerimize de açıklamalarımızda yer verdik. Araştırma, 1987 yılında gerçekleştirilmiştir.

1. Yaş Dağılımı

Ankete katılan öğrencilerin yaş dağılımı şöyledir:

15	Yaş	=	1	Kişi
16	"	=	13	"
17	"	=	11	"
18	"	=	12	"
19	"	=	4	"
22	"	=	1	"
26	"	=	1	"
28	"	=	1	"
Toplam		=	44	"

Çoğunluk, 16 yaşında, daha sonra 18, ve üçüncü derecede, 17 yaşta olanlar yer almaktadır.

Bu öğrencilerin 41 tanesi okumaktadır. Biz, okuyan gençliğin lise kısmına devam edenlerine anketi uygulamıştık. Bunlardan üç tanesi, aynı zamanda çalışmaktadır. Cinsiyet dağılımı ise 22 kişi kız, 22 kişi de erkektir.

2. Serbest Zaman Etkinlikleri

Araştırma grubuna giren öğrencilerin çoğunluğu (16 kişi) boş zamanlarında spor yaptıklarını belirtmişlerdir. Avustralya'da gençler için spor yapma olanaklarının çokluğu bu hususta rol oynamaktadır. Gerçekten, birçok semtlerde "Gençlik Merkezleri" bulunmakta ve buralarda genellikle spor ağırlıklı programlar yer almaktadır. Sporun her türlü yapılmaktadır. Olanaklar da hazırlanmıştır. Her tarafta golf ve kriket alanları, tenis kortları var. Golf oynamak için, herhangi bir kulübe üye olmak koşulu olmadığı için, golf, halkın sporu olmuştur. Tenis kortları gece gündüz ışıklandırılmış olup, tenis gece gündüz oynanıyor. (İpekçi, 1978)

Yelken sporu da çok yaygın. Kriket, kadınların çok oynadığı bir spor.

Atıcılık ve at yarışları da oldukça yaygın. Özellikle at yarışları sanayi haline gelmiş. 500 den fazla atıcılık kulübü var. (İpekçi, 1978) Her biri yarışlar düzenlemektedir. Türkler arasında da at yarışlarına rağbet çok.

Elle oynamaya da uygun bir futbol türü var. Rugby ile futbol arası bir spor.

Atletizm ya da yüzme, okullarda zorunlu ders.

İkinci derecede önemli bir grup ise (12 kişi), TV izlediklerini belirtmişlerdir. Televizyonun çok kanallı oluşu, program çeşitliliğine yol açmaktadır. Bu nedenle her yaşta kişilere yönelik programlar TV de yer almaktadır.

Arkadaşlarıyla ev ziyaretleri ve gezmek de yine popüler serbest zaman etkinlikleri olarak yer almaktadır.

3. Öğrencilerin Antisosyal Davranışları

Batı yaşamışının egemen olduğu bir toplumda yaşayan Türk gençleri acaba ne derecede antisosyal davranışlar içindedirler? Bu konu ile ilgili olarak sordüğümüz bazı sorulara verilen cevaplara bakalım:

Bir intihar girişimimiz oldu mu? sorusuna 5 öğrenci "Evet" demiştir. 36 öğrenci "Hayır" cevabı vermiştir. Bu duruma göre evet diyenlerin sayısı oldukça azdır. 3 kişi ise cevap vermemiştir.

Sigara dışında bağımlılık yaratan bir madde kullanıyor musunuz? sorusuna ise sadece üç kişi "Evet" demiştir. 41 kişi "Hayır" cevabı vermiştir. Üç kişi, bunun nedenini ailevi sıkıntılara bağlamışlardır. Bir kişi bu konuda tedavi gördüğünü belirtmiştir.

Çalışan Türk gençleri arasında esrar, eroin, kumar gibi alışkanlıkların çok yaygın olduğu söylenmektedir. Bu konudaki serbestlik ve olanaklar, oradaki gençleri oldukça etkilemektedir.

4. Meslek Tercihleri

Öğrencilerin meslek tercihleri, oldukça dağılmıştır. Bununla birlikte, başta tıp doktorluğu, daha sonra bilgisayar uzmanı ve hukukçuluk tercihleri arasında dikkati çekecek kadar yer almıştır. Yine, pilotluk ve polislik de belirtilmiştir.

Meslek tercihlerinde, Avustralya'da fazla kazanç getiren mesleklerin tercih edildiği dikkati çekmektedir.

5. Dinsel İnanç ve Tutumlar

Bulunduğunuz yerde cami var mı? sorusuna 34 kişi "Evet" demiştir. 10 kişi "Hayır" cevabı vermiştir.

Namaz kılanlar 3 kişi. Cuma günleri, bayramları ve arasına kıldıklarını belirtenler 19 kişi. Namaz kılmayanlar ise 22 kişi. Bu duruma göre namaz kılanlarla kılmayanlar, yarı yarıya dağılım göstermiştir. Fakat kılanların çoğu, devamlı kılmamaktadırlar.

Yarısından çoğu oruç tuttıklarını belirtmişlerdir. (31 kişi). 13 kişi "Hayır", demiştir.

Domuz eti yemeyenler 39 kişi. Sadece 5 kişi evet demiştir.

İslâm ibadet kurallarını düzenli olarak yerine getirir misiniz? sorusuna "Evet" diyen 8 öğrenci var. "Hayır" diyenler 13 kişi. En fazla sayıda (19 kişi) "Kısmen" diyenler yer alıyor.

Türkten başkası ile evlenmeyi düşünüyor musunuz? sorusuna 28 kişi "Hayır" cevabı vermiştir. 15 kişi ise "Evet" demiştir. Yabancı bir toplumda yaşamak, gençlerin onlarla evlenebilme tutumlarını artırmıştır.

Yaş günü kutlamalar, boy friend, (Erkek arkadaş) girl friend (Kız arkadaş) gibi alışkanlıklar da bizim gençlerde yabancı bir toplumda yaşamın etkisi olarak çok yaygın.

Antisosyal davranışlardan birisi de, suç işlemektir. Suç sayılabilecek herhangi bir davranışta bulundunuz mu? sorusuna sadece 3 kişi "Evet" demiştir. Evet diyenler, suç türü olarak "Kavga" ve "Ehliyetsiz araba kullanmayı" belirtmişlerdir.

Okulda herhangi bir disiplin cezası alanların sayısı 5 kişi. Bunlar da "Uyarma" cezası aldıklarını belirtmişlerdir.

Herhangi bir davranışınızdan mahkum olup yattınız mı? sorusuna 43 kişi "Hayır" demiştir.

Cinsel bakımdan herhangi bir uyumsuz davranışınız oldu mu? sorusuna da aynı şekilde "Hayır" diyenler 43 kişi.

Bulgulara bakıldığında, okuyan gençlik grubu olarak gençlerimizin anti sosyal davranışlarının yaygın olmadığı dikkatimizi çekmiştir.

6. Yabancılarla Anlaşma Durumu

Avustralya, bilindiği gibi, pek çok etnik grupların bir arada yaşadığı ülkedir. Türk gençlerinin en çok hangi gruplarla anlaştıklarını sorduğumuz bir soruya, Yunanlılar başta olmak üzere, italyanlar ve Yugoslavlar cevabı verilmiştir. Bu ülkelerin Türkiye'nin komşusu ve Akdeniz ülkeleri oluşu dikkati çekmektedir.

En sık görüştüğünüz, en yakın dostlarınız kimlerdir? sorusuna 30 öğrenci "Türkler" cevabını vermiştir. 11 kişi "Yabancılar" demiştir. Her ikisi de diyenler 3 kişi.

En yakın arkadaşınız Türk mü? yabancı mı? sorusuna 32 kişi "Türk", 8 kişi "Yabancı" demiştir.

Yakınları arasında yabancı ile evlenenler 17 kişi, Hayır diyenler 26 kişi.

İlerde, kızının Müslüman olmayan biriyle evlenmesini hoş görür müsünüz? sorusuna 16 kişi "Evet" demiştir. "Hayır" diyenler 11 kişidir. Din değiştirmesi koşuluyla "Evet" diyenler 4 kişi, 12 kişi ise kararsız olduğunu belirtmiştir.

7. Türkiye'ye Kesin Dönüş

Kesin dönüş düşünüyor musunuz? sorusuna "Evet" diyenler 10 kişi. "Hayır" diyenler 14 kişi. "Belki" diyenler ise 20 kişi.

Gerçekten orada anne ve babalarıyla yaptığımız görüşmelerde hepsi de yurda dönmeyi istiyorlardı. Fakat çocuklarının okul durumu nedeniyle ne zaman döneceklerini kesin olarak söyleyemiyorlardı.

Kaç yıldan beri, Avustralya'da yaşadıklarını sorduğumuzda sürenin 12-18 yıl arasında değiştiği görülmüştür.

8. Kuşaklar Çatışması

Gençlerin ana babalarıyla anlaşmazlıkları, kuşkusuz yurt dışında da geçerlidir. Bu nedenle onlara hangi konularda anne babalarıyla anlaşmazlıklara düştüklerini sormuştuk. Sırasıyla şu konular önemli derecede belirtilmiştir:

- Çok gezmek,
- Okul ve öğrenim konuları, ders çalışma,
- Karşıt cinsten arkadaşlık ve doğal arkadaşlar,
- Eğlenceye önem verme,
- Çok para harcama,
- Sigara içmek,
- Serbestlik isteği,

Görüldüğü gibi bu konular Türkiye'deki gençlerin anlaşmazlıklarına benzemektedir.

Gençlerin hepsi de aileleriyle birlikte yaşamaktadırlar. Bu nedenle anlaşmazlıklar sürmektedir.

9. Avustralya'lının Beğenilen Yanları

Gençlere, Avustralyalı ailelerde beğendikleri özelliklerin neler olduğunu sormuştuk. Şu özellikler çoğunluk sırasına göre belirtilmiştir:

- Çok rahat, serbest ve çocuklarıyla arkadaş gibi ve açık sözlü oluşları
- Beğenilin bir özellikleri yok,
- Karı-koca ilişkilerindeki rahatlık
- Disiplin azlığı

Görüldüğü gibi, daha çok serbestlik özellikleri beğenilmiştir. Kuşkusuz Türk ailelerinin disipline fazla önem veren tutumları orada da geçerliliğini sürdürmektedir.

Başka bir soruda, Avustralya'da beğenilen husuların neler olduğunu sormuştuk.

Birinci sırada, düzenli trafik ve çevre temizliği belirtilmiştir. Resmi görevlilerin nazik, kibar oluşları, TV programlarının zenginliği ve adam kayırma azlığı da belirtilen hususlar arasındadır.

10. Avustralya'lıların En Kötü Özellikleri

Cevaplarda, en çok, içkiye düşkün oluşları yer almıştır. İkinci derecede, arkadaşlık, komşuluk bağlarının zayıflığı ileri sürülmüştür. Yabancı düşmanlığı, ayırım gözetmeleri ise daha sonra yer almıştır. Çok serbest oluşları ve bu durumun kadın erkek ilişkilerine yansımaları da bir başka olumsuz özellik olarak belirtilmiştir. Kızlarını kadınlarını kıskanmamaları, soğuk ve kendilerini beğenmişlikleri de önemli oranlarda belirtilmiştir.

Öğrencilerin oraya uyum sağlayamadıkları özellikler olarak aşağıdaki hususlar belirtilmiştir:

- Erkeklerin kızları az dikkate alışları,
- Toplumsal yaşamın sönüklüğü
- İnsanların soğukluğu, sessizliği,
- Cinsel özgürlük, çıplaklık
- Ana babaya saygısızlık,
- İçki içmek,
- Evden ayrılıp başkasıyla yaşamak, evden kaçmak,
- Ana babaya küfür,
- Aşırı bağımsızlık, özgürlük,
- Yabancı düşmanlığı,
- Hayat görüşleri.

11. Hayatta Başarılı Olmanın Koşulu

Onlara göre hayatta başarılı olmanın en önemli koşulu nedir? sorusuna iyi eğitim görmüş olmak diyenler birinci sırada yer alıyor. Daha sonra, çok çalışkan olmak ve zengin olmak diyenler yer almıştır. Kurnaz ve işini bilir olmak çok az sayıda temsil edilmiştir.

12. Psikolojik Rahatsızlık

Gençlerin herhangi bir psikolojik rahatsızlığı var mıydı? Sadece 8 kişi bir rahatsızlığı olduğunu söylemiştir. Bunların ne olduğunu sorduğumuzda, sırasıyla, bunalım, huzursuzluk, gerginlik ve utanma, aşırı çekingenlik, içine kapanıklık olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumun nedenini

ise, daha çok, okula bağlamışlardır. Daha sonra, aileye bağlayanlar vardır.

13. Gelecek Hakkındaki Duyguları

Geleceğinizi düşündüğünüz zaman genel olarak nasıl bir duyguya sahipsiniz. sorusuna verdikleri yanıtlarda "Çok iyimserim" ve "İyimserim" diyenler, öğrencilerin yarısını oluşturmaktadır. Kuşkusuz bu durum, gelecekte bekletinin olumlu olduğunu göstermektedir. 11 kişi ise "Olani kabul edeceğim" ve 8 kişi ise "Fikrim yok" demiştir.

14. Doyum Sağlanacak Değerler

Hayatta onlara en çok doyum sağlayan değerler olarak sorduğumuz soruya önemli bir grup öğrenci, "Mesleğim" demiştir. İkinci sırada ise, "Aile üyeleriyle ilişkilerim" diyenler yer almıştır. Daha sonra, "Ülkeye hizmet", "Yabancı dil öğrenme" ve "Eğlenme" gibi değerler ise eşit sayılarda belirtilmiştir.

Gelecekte sizi en çok korkutan nedir? sorusuna verilen cevaplarda, "Üniversiteye girememek" başta yer almaktadır. "İstedğim mesleği elde edememek" diyenler ikinci sıradadır. Liseyi bitirememek korkusu da üçüncü sırada belirtilmiştir.

Görüldüğü gibi meslek kaygısı, geleceğe ilişkin en önemli konudur.

15. Türklerin Özellikleri

Öğrencilerden kendi kişilik özelliklerimizi de değerlendirmelerini istemiştik. En fazla, dedikoducu, yalancı diyenler yer almıştır. Diğer özellikler olarak, tutuculuk ve cahillik belirtilmiştir. Ayrıca kıskanç oluşumuz, temiz olmamak da yer alıyor. Görüldüğü gibi öğrenciler, daha çok olumsuz özelliklerimizi belirtmişlerdir.

Olumlu olarak, cana yakın, sıcakkanlı, arkadaş canlısı ve yardımsever oluşumuz belirtilmiştir.

Gençliğe ilişkin araştırma bulgularımıza genel olarak baktığımız zaman, onların, ana babalarına oranla az bir farklılıkla Avustralya'daki yabancı kültürden etkilendiklerini görmekteyiz. Fakat yine de onların da ana babaları gibi ulusal kimliklerini koruduklarını gördük. Yabancı dil bilmeleri, oradaki okullarda öğrenim görmeleri, onların Avustralya toplumu ile bütünleşmelerini kolaylaştırmıştır.

SONUÇ

Vatandan o kadar uzakta bulunan ve çeşitli kültürlerle temas halinde bulunan buradaki Türkler, ulusal kimliklerini kaybetmemişlerdir. Tamamen Türk yaşantısı, gelenekleri aynen orada da sürdürülmektedir. Kuşkusuz ufak çapta bazı değişimler olmaktadır. Fakat bu değişiklikler, ulusal kimliği kaybettirecek oranda değildir. Genç kuşaklarda değişim, ana babalarına oranla daha belirgindir. Nitekim açıklamalarımızda belirttiğimiz gibi, gençlerin bazı tutum ve değerleri, yabancı etkisiyle değişmiştir. Ulusal kimliğin devam etmesi, Türklerin orada toplu olarak belirli semtlerde oturmaları Avustralya toplumuyla bütünleşmek istememeleri, onların kültürüne yabancı oluşları ve güçlü yurtseverlikleri ile açıklanabilir.

KAYNAKLAR

- Inglis, Christine-Manderson, Lenore: "Patterns of Child Care Amongst Women in the Sydney Turkish Community", Aust. Journal of Social Issues, Vol, 19, No.2, 1984.
- Manderson, Lenore-Inglis, Christine: "Workforce Participation and Childrearing Amongst Turkish Women in Sydney, Australia", Ethnic and Racial Studies, Vol. 18, No.2, April 1985.
- Manderson, Lenore-Inglis, Christine: "Turkish Migration and Workforce Participation in Sydney, Australia", International Migration Review, Vol, 18, No.2.
- İpekçi, Abdi: "Avustralya", Milliyet Gazetesi, 24-28 Mayıs 1978.
- İnal, Fasih: "Avustralya'ya İşçi Olarak Gitmek", Milliyet, 25 Ekim 1971.
- Tezcan, Mahmut: "Avustralya'daki Türkler", Zaman Gazetesi, 20 Eylül, 1987.

C. YURT DIŞINDAN DÖNEN TÜRK GENÇLERİNİN EĞİTİMSEL SORUNLARI

Yurt dışından dönen Türk çocuklarının pek çok sorunları vardır. Bunlardan birisi de Eğitimsel nitelikte olup, topluma yansımaktadır.

Dönen çocukların çoğunluğu okumakta, bir kısmı ise okumamaktadır.

Okuyan gençliğin eğitimsel sorunlarına ilişkin bazı araştırma verileri elde edilmiş olmakla birlikte, okumayanların sorunlarına ilişkin araştırmalar henüz yoktur. Bu gençler kuşkusuz çeşitli iş yerlerine dağılmış olarak çalışmaktadırlar. Fakat onların da çalıştıkları mesleklerle ilgili olarak eğitimsel sorunları vardır.

Bu bölümde "Okuyan Gençliğin Eğitimsel Sorunları ve Bunların Topluma Yansıması" nı ele alacağız. Verilerimiz daha çok 1986 yılında yurt dışından dönen lise öğrenciler üzerinde yaptığımız araştırmanın so-

nuçlarına dayanmaktadır. Ayrıca bu konuda yapılmış diğer araştırmalardan da yararlanılmıştır.

1. Okul Başarısızlığı

Yurda dönen çocukların eğitimsel sorunlarının başında Başarı durumu yer almaktadır. İki ülkenin eğitim sistemlerinin farklılığına dayanan bu durum, öğrencileri olumsuz olarak etkilemektedir. Okulda başarısız oluş, bu çocuklarda daha çok görülmektedir. Lise öğrencileri üzerinde yaptığımız araştırmada öğrencilerin yarısı "Orta derecede başarılı, %30'u ise "Başarısız" idi. (Tezcan, 1987, 21) Başka araştırmalarda da genellikle başarısız oldukları saptanmıştır. Bu durumda öğrencilerin başarısız durumları topluma olumsuz biçimde yansımakta, bu çocukların toplumda bütünleşmeleri zayıflamaktadır. Böylece topluma kırgınlık artmakta, bu toplumda yaşayamama duygusu güçlenmektedir.

2. Meslek Tercihleri

Bu öğrencilerin meslek tercihleri, yerli öğrencilerden biraz farklılık göstermektedir. Araştırmamızda bu öğrencilerde Öğretmenlik mesleğinin önemli ölçüde tercih edildiğini gördük. (Tezcan, 1987, 23). Öğrenciler, özellikle Almanca dersleri öğretmeni olmak istediklerini belirtmişlerdi. Onlara göre bunun nedeni, Almancayı iyi bilmeleridir. Bu bulgu, toplumumuza olumlu biçimde yansımaktadır. Çünkü bu çocuklar, üniversitenin Almanca bölümüne girince bu bölümü güçlük çekmeden kolaylıkla bitireceklerdir. Böylece Almanca dil bilgileri güçlü bir öğretmen olabileceklerdir. Nitekim üniversitelerin Alman filolojileri bölümleri daha çok bu çocuklardan oluşmaktadır. Örneğin Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi gibi. (Tomanbay, 1985, 170)

Ayrıca, hosteslik, turist rehberliği ve tercümanlık gibi ülkemiz için nispeten yeni olan mesleklere eğilim de bu çocuklarda görülmektedir. (Tezcan, 1987, 24). Bu meslekler de yine çocukların Almanca dil bilgileri nedeniyle tercih edilmektedir.

Böylece bu çocuklar ilerde bu meslekleri doldurarak ülkemizin ihtiyacı olan insangücünü karşılayarak topluma olumlu biçimde yansımış olmaktadırlar.

Bu çocukların eğitimsel yönlerinin topluma bir başka açıdan yansımaları ise, Almanca dilinde öğretimde bulunan Anadolu Liselerinin açılmasıdır (Ankara, İstanbul, İzmir'de). Bazıları tamamen Almanya'dan dönen çocukların oluşturduğu bu okullar, çocukların başarı durumlarını arttırmakta ve onları çeşitli mesleklere hazırlayıcı temel bilgiler vermektedirler. Böylece örgün eğitim sistemimize farklı bir okul türü kazandırılmış olmaktadır ki toplum açısından olumlu bir husustur.

3. Uyum Kurslarının Açılması

Bu öğrencilerin eğitimsel sorunlarının topluma yansımalarının bir başka biçimi de, bu öğrencilere bakanlıkça yaz aylarında kısa süreli kurslar açılması biçiminde olmuştur. Bu kursları kuşkusuz onlara yönelik bir hizmet olması nedeniyle olumlu bir adım olarak kabul etmekteyiz. Fakat şimdiye değin açılan kursların fazla işlevsel olmadıkları belirlenmiştir. Gerek basında, gerekse bilimsel araştırmalarda bu husus dile getirilmiştir (Tezcan, 1985). Kursa katılan öğrenciler de bu kursların sınırlı biçimde yararlı olduğunu belirtmişlerdir.

Kısa bir sürede, üstelik yaz aylarında belirli merkezlerde açılan bu kurslarda daha çok bilgi vermeye ağırlık verilmiştir. Matematik, fen, sosyal bilgiler gibi temel derslere ilişkin eksikliklerin giderilmesinin amaçlandığı bu kurslarda öğrenciler kısa sürede bu konulara uyarlanamamaktadırlar. Oysaki bu kurslarda daha çok, onların ihtiyaçlarının belirlenmesi, Türkçe dersleri ve yöreyi tanıtan bilgilere ağırlık verilmelidir. Türk kültürü ve davranışlar genel hatlarıyla açıklanmalıdır. Bu bakımdan kurs programlarının niteliğinde değişiklik gerekmektedir. Öğrencilere daha yararlı duruma getirilmesi amacıyla kurslara, öğretmenlerden başka, psikolog, rehberlik uzmanları ve sosyal hizmet uzmanları gibi elemanlara da yer verilmelidir (Tufan, 1987, 153).

4. Hoşgörüsüz, Katı Davranışlar Kazanma

Yurt dışından dönen lise öğrencileri araştırmamızda öğrenciler, Türk okullarındaki öğretmen davranışlarının çok otoriter ve genellikle otoriter olduklarını belirtmişlerdir. (Tezcan, 1987, 153). Öğrencilerin bu yargıları, yerli öğrencilerin, başka araştırmalardaki yargılarıyla tutarlılık göstermektedir. Bu hususun topluma yansıyan yönü ise hoşgörüsüz, katı davranışları benimseyen insanlar yetiştirmektir. Yani otoriter kişilik yaratmak gibi bir sonuçla karşılaşırız. Öğretmenler öğrencilerle yakın ilişki kuramamakta, öğrencileri dövmektedirler. Bu hususlar bu gençler tarafından çok yadırganmaktadır (Tufan, 1987, 52). Demokratik sisteme de ters düşen böyle bir uygulama, bu öğrencilerde de katı davranışlar benimseme yoluna gider ki toplumumuz bakımından olumsuz bir husus olarak belirtilebilir. Hele bu çocukların bir kısmının gelecekte öğretmen olacaklarını dikkate alırsak katı öğretmenlerin sayısını arttırmış oluruz.

5. Kuramsal Bilgilerle Donanma

Okullarımızda daha çok kuramsal bilgilerin verildiği, uygulamanın, deneylerin, pratik çalışmaların, ders araç gereçlerinin çok yetersiz olduğu bu çocuklarca araştırmalarda belirtilmiştir (Tezcan 1987, 28). Bu sonuç da toplumumuza olumsuz biçimde yansıyacak bir eğitimsel sorundur. Okuldan mezun olunca, işyerlerinde uygulamadan habersiz, pratik olmayan elemanların yetişmesine yol açmaktadır. Kalabalık sınıfların varlığı da bu konuda rol oynamaktadır.

Ayrıca Türk kültürünü yeterince okulda öğrenemeyen gençlerin ileride (Tezcan, 1987, 31) yetişkinlik döneminde kendi toplumunun sorunlarını yeterince kavrayamayan, yorumlayamayan kişilikler oluşumuna yol açabilir.

6. Serbest, Rahat Kişilikler Geliştirememe

Bizdeki çocuk yetiştirme biçimleri, bastırılmış, benliği daraltılmış bağımlı kişilikler oluşturmaktadır. (Tezcan, 1987, 57). Böyle çocuk yetiştirme biçimi aileden başlamakta, okulda sürdürülmektedir. Özellikle okulda disipline ve saygıya çok önem verme, katı kurallar, özel yaşamlarına çok karışma, formaliteler, böyle bir kişilik oluşumunu desteklemektedir (Tezcan, 1987, 33). Bu da toplumumuza olumsuz biçimde yansıyor onların orada kazandıkları serbest, rahat, girişimci tutumları kaybolmaktadır.

7. Arkadaşlık İlişkileri

Bu öğrencilerin olumlu yönlerinden birisi de okulda rahat bir arkadaşlık ilişkisi geliştirmiş olmasıdır (Tezcan, 1987, 34). Bir araştırmada da Türkiye’de kısa zamanda arkadaş edinmelerinin onları sevindirdiği belirtilmektedir (Tufan, 1987, 51). Okulda kazandıkları bu alışkanlık, onların toplumda yalnız kalma, yabancılaşma, toplumla bütünleşememe gibi sorunlarını kuşkusuz azaltmaktadır. Her ne kadar arkadaşlar arasında bu öğrenciler için ayrım gözetme söz konusu ise de, bir süre sonra zamanla bu alışkanlıklar ortadan kalkmaktadır.

8. Yurt Dışında Edinilen Mesleklerin Türkiye’de Sürdürülmesi

Dönen gençlerin çok az bir kısmı yurt dışında edindikleri meslekleri burada sürdürmektedirler. Bunlar daha çok ticaretle ilgili meslekler ve esnaflığa ilişkin alanlardadır. Böylece orada eğitim kurumlarında ya da işyerlerinde elde ettikleri beceriler toplumumuza yansımaktadır ki olumlu bir özelliktir. Okuyan lise gençlerinin bir kısmı, Almanya’da katıldıkları bir mesleki kursda elde ettikleri becerilerle ilgili bir meslekte ileride çalışabileceklerini belirtmişlerdir (Tezcan 1987, 37)

9. Velilerin Okulla İşbirliği Yapması

Dönen öğrencilerin velilerinin okulla işbirliğine eğilimli oluşları da toplumumuzda dikkate alınabilecek bir özelliktir. Bir araştırmada lise öğrencilerinin yarısının velilerinin okulla işbirliğine giriştikleri belirlenmiştir. (Tezcan, 1987, 40). Bu husus da olumlu olarak diğer yerli ailelerimize örnek olabilecek bir davranıştır.

10. Yaygın Eğitim İhtiyacı

Bu gençlerin Türk kültürü, Türk yaşam biçimi, gelenek göreneklerimiz, normlar ve kurallar gibi konularda yetersiz bilgi ve davranışlar içerisinde olduğunu gözönünde bulundurarak onların eğitilmesi gerekmektedir. Onların bu eğitim ihtiyacının topluma yansması, yaygın eğitimin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu ihtiyaç ise, komşuluk ilişkileri, arkadaşlık ilişkileri, akraba ilişkileri ve kitle iletişim araçlarıyla gerek çevresel koşullarda gerekse iletişim araçlarıyla ve konferans, seminer, sempozyum gibi eğitsel araçlarla her fırsatta giderilmesine çalışılmalıdır. Kuşkusuz bu programlar onlar için özel programlar niteliğinde olmalıdır. Bu konudaki tüm eğitimi okuldan beklememeliyiz.

11. Kuşaklar Çatışması

Eğitsel sorunların bir başka yönü de, gençlerin, toplumun bir parçası olan ailede ana babalarıyla çeşitli konularda anlaşmazlığa düşmeleridir. Araştırmamıza göre en çok, arkadaş seçimi konusunda anlaşmazlık var. Anne babaların bu konuda çok duyarlı oldukları anlaşılmaktadır. Çünkü yurt dışında iken ana babalar, çocuklarının arkadaşlar yoluyla çeşitli sapma davranışları içerisine kolayca girebileceklerini gözlemlemişlerdir.

Ders çalışma konusundaki anlaşmazlık, ikinci sırada yer almaktadır. Ana babanın bu konuda sürekli müdahalesi gençleri rahatsız etmektedir. Meslek tercihleri ve cinsel konular da diğer çatışma alanları arasında yer almaktadır (Tezcan, 1987, 44). Kuşkusuz bu durum, gençleri huzursuz etmektedir.

12. Gelecekte Korkulan Şey

Bu gençler, gelecekte en çok, üniversiteye girememek, okulu bitirememek ve iş bulamamak gibi kaygılar içerisindeyler. (Tezcan, 1987, 63). Bu durum da onların yurt dışına geri dönme eğilimlerini arttırıcı niteliktedir. Kuşkusuz onların bu kaygıları topluma olumsuz biçimde yansımaktadır.

13. Halkımızın Eğitilmesi

Yurt dışından dönen gençlerin bazı davranışları geldikleri ülkeye göre son derece normal, olağan bir davranış olabilir. Oysaki aynı davranış, bizde yadırganabilir. Bu nedenle, onların bu davranışlarının son derece doğal olduğunu kendi gençlerimize ve halkımıza, yine yaygın eğitim yoluyla anlatmalıyız. Örneğin kız-erkek arkadaşlığı, orada son derece liberal ve katı olarak sınırlanmamıştır. Oysaki ülkemizde yetişmiş bir genç yurt dışından dönen bir kızın bu davranışlarını yanlış anlayabilir ve o kız cinsel açıdan değerlendirir. İşte bu gibi davranışların yanlışlığı konusunda kendi gençlerimizi eğitmek gerekir.

SONUÇ

Yurt dışından dönen çocukların eğitimsel sorunlarının çok çeşitli olduğunu gördük. Bunların çoğu olumsuz biçimde topluma yansımaktadır. Kuşkusuz gerek devlet olarak, gerekse vatandaşlar ve eğitimciler olarak bu çocukların sorunlarıyla ilgilenmek zorundayız.

Öncelikle onların eğitimi ve onlara yeterli hizmet sağlamak biçiminde bir ilgi söz konusu olmalıdır.

Bu çocukların eğitimlerinde, özellikle okul döneminde, ihtiyaçları doğrultusunda bir eğitim vermek zorundayız. Bunlar, tamamlayıcı biçimde kurslar niteliğinde olabilir. Ayrıca, konferanslar ve kitle iletişim araçlarında bazı programlarla da sorunlarına yer verilebilir.

Okul dışında ise, yine yetişkinler olarak, katı disiplinden uzak bir ılımlı derecede disiplin ve hoşgörülü, anlayışlı, sabırlı davranma ile onların daha bağımsız, özgür bir kişilik geliştirmelerine yardımcı olmamız gerekir.

Ülkemizde yaşamak isteğiyle yurt dışından dönen, ülkesine hizmet etmek isteyen bu grubu, özellikle dikkate alarak onlara devlet olarak diğer yerli gençlerimizle, mesleki gelişim, boş zaman değerlendirme gibi kişilik geliştirme olanakları hazırlamamız ilk akla gelen önlemler arasında olmalıdır. Özetle, onları anlayan ve onlara yardımcı olan bir toplum olabilirsek, Avrupa görmüş bu gençlerimizden toplum olarak çok yararlanırız.

KAYNAKLAR

- Tufan, Beril:** *Türkiye'ye Dönen İkinci Kuşak Göçmen İşçi Çocuklarının Psiko-Sosyal Durumları*, Ankara, 1987, D.P.T. Yayınları No: 2091- SPB: 405.
- Tezcan, Mahmut:** *Yurt Dışından Dönen Gençlerin Uyum Sorunları. Eğitim Sistemi ve Çevreye Uyumları*. Ankara, 1987, Engin Yayınevi.
- Tufan, Beril:** "Yurtdışından Dönen Gençlerin Türkiye'ye Döndükten Sonra İfade Ettikleri Bazı Duygu ve Düşünceleri" H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, Cilt: 5, Sayı:1, Ocak 1987.
- Tezcan, Mahmut:** *Kültür ve Kişilik (Psikolojik Anropoloji)* Ankara, 1987, Bilim Yayınları,
- Ayhan, Aydın:** "Yurt Dışından Dönen Çocukların Uyum Sorunları", ABECE, 6 Eylül 1986.
- Tezcan, Mahmut:** "Sosyal ve Kültürel Değişme, Ankara, 1984, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 129.
- Tezcan, Mahmut:** "Almanya'dan Dönen İşçi Çocukları İçin Açılan Türkçe Uyum Kursları Üzerine", Türk Dili, Gençlik Yıl Özel Sayısı, Sayı: 401, Mayıs 1985.

Tomanbay, İlhan: "Yurt Dışından Dönen ve Ankara'daki Bazı Üniversitelerde Okuyan Gençlerimizin Türkiye'de Karşılaştıkları Uyum Güçlükleri", H.Ü. Sosyal hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, Cilt: 3, Eylül 1985.

Tufan, Beril: "Federal Almanya'dan Dönen İşçi Çocuklarının Türkiye'ye Döndükten Sonra Karşılaştıkları Güçlükler", H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 3, Eylül 1985.

Yurt Dışından Kesin Dönüş Yapan Türk İşçi Çocukları İçin Açılan Uyum Kursları Raporu, Ankara 1985, MEGSB Yayını.

D. TÜRK DÜŞMANI ALMAN DAZLAKLAR

Son günlerde Almanya'daki ırkçı "Dazlaklar" denen gruplar Türkler'e karşı düşmanlıklarını eyleme dönüştürmüşlerdir. Açıkça Türk düşmanı olduklarını söyleyen Dazlaklar, orada çalışan masum Türk işçilerini öldürmekte ve yaralamaktadırlar. Kimdir bu Dazlak kafalıları?

Batı'nın sanayileşmiş ülkelerinin gençleri genellikle bir bunalım içindedirler. Sanayi toplumunun değerler sisteminde, bencillik, çıkarıcılık, aile düzeninin aşırı özgürlüğü, ailede çeşitli meseleler doğurmaktadır. Güçlü bir aile dayanışması ve denetim olmadığı için gençler her türlü akımlara kolaylıkla girebilmekte ve bunları benimsemektedirler. Özellikle İngiliz gençliğinde görülen Dazlaklar, Almanya'da da benimsenmiş ve ırkçı amaçlara yönelmiştir.

Suçluluğa Yönelik Alt Kültür

Bütün gençlik akımları gibi Dazlaklar da sosyolojik deyimle bir "Alt kültür" oluşturlar. Alt kültür, egemen kültürden farklı, daha küçük, görelili olarak bağımsız, egemen kültüre zayıf bağlarla bağlı, egemen kültürden değerler, tutumlar ve davranışlar bakımından farklılık gösterirler. Bunlar da kendi içinde farklılaşırlar. Dazlaklar, suçluluğa yönelik alt kültürlerdir.

İrkçılığın sosyolojik açıklamalarından birisi, etnosantrizm (kültür bencilliği)nin bir parçası olduğu biçimindedir. Bir toplumda bazı kişilerin korku, kaygı ve güvensizlikleri grup içi duyguları güçlendirip diğer grupları aşağı görmelerine neden olmaktadır.

Bu kültürlere mensup grupların bir başka özellikleri de ailevi sorunları olan kişilerden oluşmalarıdır. Boşanmış ailelerin çocukları, aile içinde huzurlu bir ortam bulamayan, ruhsal yönden sorunlu, kişisel olarak hasta, dengesiz gençler bu tür gruplara rahatlıkla girebilmektedirler. Alman Quick dergisi bir grup Dazlak'la bir röportaj yapmıştır. Orada gençler ailelerinden yakınlık ve ilgi görmediklerini, ailelerinin kendilerine zaman ayırmadıklarını, böylece yalnız kalmış kişiler olduklarını belirt-

mişlerdir. Burada da görüldüğü gibi gençler ailelerinden bir ilgi görme-yince birtakım örgütlere girerek orada doyum sağlamak ve bir gruba bağlılık ihtiyaçlarını gidermektedirler. Yine aynı gençler, amaçlarının bu yoldan toplumda dikkati çekmek olduğunu belirtmişlerdir.

Neden Türk'ler Hedef

İrkçi olan bu grubun Türkler'i hedeflemeleri ise yabancı işçiler arasında fazla sayıda olan Türkler'in orada çoğalarak Alman ırkını Türkleştirme korkusudur. Oysaki oradaki Türkler'in böyle bir niyeti yoktur. Birinci kuşak işçi Türkler, mutlaka Türkiye'ye dönecektir. Emeklilik haklarını elde edip geri döneceklerdir. Bunun başlıca belirtisi oraya uyum sağlamamış olmalarıdır. Çünkü nasılsa geriye döneceğiz diye Alman toplumu ile bütünleşmemişlerdir. Oraya yerleşmiş olanlar ise sayıca az bir grup oluşturmaktadırlar.

Kuşkuz Alman halkının tamamı bu aşırı grupları benimsememektedirler. Buna samimiyetle inanıyoruz. Nitekim yine geçenlerde bir kısım Alman gençlerle Türk gençler işbirliği yaparak onlara saldırmış ve yaralamışlardır. Ayrıca Türkler de kendi aralarında önlem alma yoluna gitmişlerdir. Misilleme yoluna giden hareketlere girilerek bazı Dazlaklar'a saldırmışlardır. Alman güvenlik güçleri yeterli önlemleri almadıkça bu tür kendiliğinden önlemlerin alınacağı kuşkusuzdur. Fakat bu tür önlemlerin ne derecede tehlikeli sonuçlara yol açtığı bilinmektedir.

Yıllarca Türkiye'den Almanya'ya giderek Alman ekonomisine geniş katkılarda bulunan, çalışkanlıklarıyla da diğer yabancılara tercih edilen masum Türk vatandaşlarına yönelik bu tür hareketleri Alman güvenlik kuvvetlerinin sıkı bir biçimde etkin olarak denetlemelerini ve önlem almalarını bekliyoruz. Modern, çağdaş bir ülkede bu tür hareketleri desteklemek mümkün değildir. Üstelik içinde bulunduğumuz "Barış Yılı"nda bu tür eylemler dostumuz Almanlar aleyhinde hareketlere de yol açmaktadır.

E. AVRUPA'DAKİ TÜRK GENÇLİK ALT KÜLTÜRLERİ

Bunlar aşağıdaki kategoriler etrafından toplanabilir*:

a. Kendi Kültürüne Yabancılaşmış Gençlik

Egemen kültürle uyuşmuş, bütünleşmiş gençliktir. Bunların en belirgin özelliği, kendi yerli, etnik kültürlerine yabancılaşmış olmalarıdır. Kendilerini "Modern" olarak da niteleyen bu grup, egemen kültüre asi-

* Canatan, Kadir: Avrupa'da Müslüman Azınlıklar, s. 75-89, İstanbul, 1995, İnsan Yay. No. 149.

mile olmuşlardır. Ortalama göçmen gençlerden oldukça farklıdırlar. Bu gençlerin babaları köylü olmayıp, fazla kazanç elde etmek için buralara gelmişlerdir. Gittikleri ülkede işyeri açmışlardır. Arkadaşları, daha çok, Avrupa'lı ya da kendileri gibi yabancılaşmış kişilerdir. Oralandaki Türk kahvehane ve câmlerine gitme alışkanlıkları yoktur. Örneğin Hollanda Utrecht kentindeki bu tür gençler, orada oturan Türklerin çoğunu köylü, geleneksel, eski düşüncelere sahip kimseler olarak görürler. Bu gençler, egemen kültürün azınlıklar hakkındaki değer yargılarını içselleştirmişlerdir. Örneğin Türklerin tembel olduklarını benimsemeleri gibi.

Hollanda'lılar, bu gençlere Türk olarak bakmıyorlar bile. Hatta onların, Avrupa'nın diğer ülkelerinde görüldüğü gibi Türk olduklarını sakladıkları da görülmüştür. Bu gençlerin yaşam felsefeleri bohem ve hazzıdır. Cinsellik konusunda serbestlik taraftarındırlar ve evlilik dışı ilişkileri doğal karşılamaktadırlar. Evlilik öncesinde kızlarla yakın arkadaşlıklar kurmaktadır.

b. İslâmcı Gençlik

Kendi kültürlerine sıkıca bağlı, cemaat ilişkilerini geliştirmiş gruplardır. Türkiye'deki cemaatlerin sayısı kadar cemaatler oralarda da oluşmuştur. Yâni Türkiye'deki yeraltı ve legal akımlar orada da yer almıştır. Oradaki sivil ve özgür ortam bu cemaat yapılarının orada kristalleşmesine yol açmıştır. Süleymancı ve Nurcu gençlik depolitize gruplar üretmiştir. Bu gençlik Batı uygarlığını sürekli olarak eleştirmektedir. Özellikle onların soğuk, mesafeli toplumsal ilişkiler içinde olduklarını, ayrımcı davranışlarını, asimilasyonist ve emperyalist politikalarını, cinsel-ahlâkî düşüklüklerini ve tüketim kültürünü eleştirmektedirler. Bazıları, sarık, şalvar, cübbe giyerek, sakal bırakarak da egemen kültüre karşı olduklarını belli etmektedirler. Günlük yaşantılarında başlıca uğraşları, gençlik lokallerinde TV-video izlemek, sohbet etmek ve gazete okumak biçimindedir. Bu gençlik, ana babalarını geleneksel ve resmî formlar içinde algıladıkları İslâm anlayışını eleştirmektedirler.

c. Marjinal Gençlik

Bu olgu, gençlerde katılım eksikliği, yabancılaşma, yalıtılma, toplumsal sapma ve suça yönelme gibi temel toplumsal sorunlardan kaynaklanmaktadır. Bu gençler, grup olarak çevreyi rahatsız ettikçe çevreden tepki görmektedirler. Bu tepki de grubun pekişmesine yol açmaktadır. Çevre, bu gençleri suçlu olarak görmekte ve onları dışlamaktadır. Toplumda istenmediklerinin farkındadırlar ve hatalı davranışlar içinde olduklarının bilincindedirler. Alkol ve eroin gibi uyuşturucu maddeler kullanma, hırsızlık, uyuşturucu madde ticareti gibi toplumsal açıdan kabul edilmeyen yollardan para kazanma, bu tür gençliğin uğraşı alanlarıdır.

Türk gençlerindeki işsizliğin, onların suça yönelmelerinde başlıca et-
mendir (1).

Ençok işlenen suçlar, şiddet ve cinsel suçlardır. Kasden adam öldür-
me ve kasden müessir fiil, diğer yabancılara göre Türklerde daha yüksek-
tir (2).

Hırsızlık ise, Türk gençleri arasında yüksek orandadır (3).

d. Çeteleşmiş Gençlik

Çeteleşmiş gençlik belli koşullarda ortaya çıkmıştır. Özellikle Al-
manya'da aşırı sağcı hareketler ve ırkçı şiddet olaylarının artışı, gençlerin
geleceğe olan güven ve umutlarının karması, Türk gençlerinin çeteleş-
mesine yolaçmıştır. 1990'lı yıllarda iki Almanya'nın birleşmesiyle bu
durum ortaya çıktı. Bu gençler ellerinde sustalı bıçak, demir çubuk, cop,
zincir, tabanca gibi silahlar taşıyarak planlı ve spontan eylemler gerçek-
leştirmektedirler. En önemli işleri ise, "Dazlak Avı"na çıkmak olmuştur.
Yaşları 16-25 arasında olan bu gençler, aynı giysileri giymektedirler. Bu
gençlerin kimileri işsiz, kimileri öğrenci, kimileri de işçidir. Bunların
içine Arap, Afgan, Yugoslav göçmen gençleri de katılmaktadır. Bu genç-
ler, şiddet yoluyla sorunlarını çözmeye çalışmaktadırlar. Alman Dazlak
ve Neo-Nazi grupların tehditlerine karşı tepki olarak ortaya çıkan bu
gençler, çözümü yine şiddete başvurmakta görmektedirler. Gençler, çev-
reye korku saldı, dayak attıkça Almanlara kendi varlıklarını kabul et-
tirmektedirler (4). Onlar toplumda dışlanmayı, aşağılanmayı şiddetle
aşmak istemektedirler. Bu gençlik çetelerinin ırkçı ve yabancı düşmanı
çevreleri sindirmekten başka amaçları yok. Yani herhangi bir ideolojik
hedef, politik bir eylem programları yoktur. Kendilerini dışlayan toplu-
ma nefret duymakta ve biraz da şövenist duygular taşımaktadırlar. Araştı-
rıcılar ve uzmanlar, Almanya'da ırkçı şiddet eylemleri ve yabancı düş-
manlığı varolduğu sürece bu çetelerin varlıklarını sürdürecekleri
görüşündedirler. Şu anda Alman hapishanelerinde 8.000 Türk genci oldu-
ğu bilinmektedir. Bunların hapishaneye giriş nedenleri hırsızlık, soygun,
ırza tecavüz ve kavgadır.

e. Kaçak Gençler

Avrupa'ya işçi olarak yasal yollardan gelemeyen gençler, yasadışı
yollardan gelmeye başlamışlardır. Bunlar "Yeraltı" dünyasından buralara

- (1) Demirbaş, Timur: Almanya'daki Türklerin Sorunları, Bunların Suça Etkileri. s. 56,
Ankara 1990, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını.
- (2) Demirbaş, Timur: A.g.e., s. 78.
- (3) Demirbaş, Timur: A.g.e., s. 78.
- (4) Yürekli, Güner: Almanya'da Türk Gençlik Çeteleri, Cumhuriyet, 10-12 Mayıs
1991.

gelmektedir. Bu gençlerin Avrupa'daki tanıdık ya da akrabaları da bu konularda rol oynamaktadır. Ekonomik nedenler ve Avrupa'da yaşamak (Macera, aylaklık gibi) isteği bu konuda rol oynamaktadır. Bu gençlerin en önemli özelliği, yaşamlarında korku ve güvensizliğin ön planda olmasıdır. Her an yakalanıp yurtdışına gönderilmek korkusu bu gençlerin tedirgin olmalarına yol açmaktadır. Her işi yapmaktadırlar ve en düşük ücretlerle çalışmaktadırlar. Özellikle küçük işletmelerde yer alan bu gençler toplumsal güvenceye sahip değildirler. Patronlar, bunları, istedikleri zaman işten çıkarabilirler. Hastalık, iş kazası gibi durumlarda hiçbir güvenceleri yoktur. Bu gençler böylece sömürülen bir durumdadırlar. Pansiyonlarda kalan bu gençleri, pansiyon sahipleri de sömürmektedirler. Çünkü bu gençler her yerde ev bulamazlar.

f. Mülteci Gençler

Mülteciler, siyasal ve ideolojik nedenlerle Avrupa'ya gelen gençlerdir. Aslında bunlar da ekonomik nedenlerle buralara gelmektedirler. Fakat siyasal ve ideolojik nedenler adı altında sırf orada kalmanın bir yolu olarak mülteciliği kullanmaktadırlar.

Cenevre Antlaşmasına göre mülteciler, din, ırk, milliyet, siyasal düşünce nedenleriyle kendi ülkesinde kovuşturmaya uğrayanlar ya da uğrama rizikosunda olanlardır. Bu antlaşmayı imzalayan Avrupa ülkeleri, bu özellikleri taşıyan kişileri kabul etmektedirler. Ama son yıllarda her başvuran kabul edilmemektedir. Türkiye'den Avrupa'ya başvuranların çoğu gençlerdir.

Mülteci gençlerin sorunları da çok. Özellikle, eğitim, konut ve işsizlik bunların arasındadır. Ayrıca bu gençlerin yabancı dil bilmemesi, ayrımcılık, soyutlanma, ruhsal ve ailesel sorunları da oldukça yoğundur.

Yabancıları artık istemeyen Avrupalı, yeni başvuruları kabul etmeme eğilimindedir. Kabul edilen gençler bile, yukarıda değinildiği gibi çeşitli sorunlarla başbaşa kalmaktadırlar.

GENÇLİK ALT KÜLTÜRÜ

10.

Bölüm

Burada gençlik alt kültürünün anlamı, türleri ve Türkiye'deki örnekleri üzerinde durulacaktır.

A. TANIM

Gençlik alt kültürü, geniş kültürden ayrı, ondan farklı bir kültürdür (1). Başka bir deyimle, geniş kültürden değer, tutum ve davranışlar bakımından farklı, kendine özgü bir kültürdür. Aslında geniş kültürün bir parçası gibi görünmekle birlikte, onunla olan bağları zayıftır. Yâni, geniş kültürden daha ufak ve görelî olarak bağımsızdır. Bu farklılıklar, başlıca konuşma biçimleri (Argo kelimeler kullanımı, kelimelerin yozlaşmış kullanılışı, farklı anlamda kullanılan deyimler), giyim, eğlence ve inançlar gibi alanlarda söz konusudur.

Bazı yazarlar bir gençlik alt kültürünün olmadığını söylerler. Amerika'da orta tabakadaki gençlik alt kültürünün değerler ve kişilik oluşturmada ana babanın rehberliği kadar önemli olmadığını savunurlar (Elkin ve Westley, 1955). Bu kültürün, gençleri ne dereceye kadar yetişkinlerin etkisinden uzaklaştığını kesin olarak belirlenememiştir diyorlar (2). Bu karşıt görüşe rağmen, bugün büyük çoğunluk, böyle bir kültürün varlığını ve etkisinin fazla olduğunu savunurlar. Günümüzde bu kültürün yetişkinlerden tamamen farklı olduğu ve kendi içinde farklılıklar gösterdiği bir gerçektir. Coleman, günümüz ergenlerinin, çocuklukla yetişkinlik arasında "Marjinal" konumda olduklarını belirtir. Üyelerinin etnik, dinsel ve sosyo-ekonomik temellerine göre farklılaştığı ve bunların da kendi içinde farklılaştıkları Batıda görülen durumlardır.

Bazı yazarlar, gençlik alt kültürünü, kendine ait kimliği olmayan bir karşı kültür olarak ele alırlar. Bunlara göre gençlik, kendi değerini yetişkin kültüründen farklı olma ya da ona karşı olma ölçütüne göre belirlemektedir (3).

- (1) Rogers, Dorothy : "Ergenlikte Kültür ve Yabancılaşma", Ergenlik Psikolojisi, Derleyen: Bekir Onur, Ankara, 1985 s.290.
- (2) Rogers, A.g. yazı, s.290.
- (3) Rogers, A.g.e., s.291.

B. GENÇLİK ALT KÜLTÜRÜNÜN NEDENLERİ

1. Ergenin çeşitli ihtiyaçlarını karşılar. Genç, kendi yaşatlarında destek arar. Çünkü, gençlik dönemi giderek uzayınca genç de uzatmalı sorunlarını çözümleyebilmek için başkalarının desteğine ihtiyaç duyar (4).

2. Gençleri, yetişkinlere ait sorumlulukların baskısından kurtarır ve onların kendi yeteneklerini tanımlarına ve gelecekteki yetişkin rolleri ile ilgilenmelerine imkân sağlamasıdır (5).

3. Zamanımızdaki çeşitli koşulların, gençlerde çeşitli memnuniyetsizliklere yol açmasıdır (6). Gençler, güçsüzlük, önemsizlik, amaçsızlık duygusu gibi yabancılaşma olgusu içindedirler. Ayrıca başkaları tarafından yönlendirildikleri belli rollere hazırlandıkları için ateşlidirler. Bu nedenle, kendilerine özgü bir yaşam biçimi ve kendilerine özgü bir yerleşme arayışına girmişlerdir. Yine, mevcut düzenin bireye değer vermediğine inandıkları için kendilerini geliştirme sorumluluğunu duymamakta, başkaları ile birlikte olmayı, o kişilerle duygusal olarak ilişki kurmayı yeğlemektedirler (7).

4. Sosyologlar, alt kültürleşmenin kentleşme sonucu olduğunu ileri sürerler. Fischer'e göre kent yörelerine geniş heterojen nüfusun toplanması, kişiler arası bağların, birincil sosyal yapıların ve normatif anlaşmanın zayıflamasına yol açar. Dinamik nüfus yoğunluğu, karmaşık ve yabancılaşma, sosyal düzensizlik, sosyal sapma ve anomi gibi sonuçları beraberinde getiren yapısal farklılaşmaya yol açar. İşte, geleneksel normlardan sapmalar kent gruplarında daha yoğundur. Bunlar, Fischer'e göre alt kültürleri doğururlar (8).

C. ALTKÜLTÜR TÜRLERİ

Brake, bunları dört gruba ayırır (9).

1. Saygın Gençlik: Berger, birçok gencin herhangi bir ergen kültürüne girmediklerini söyler. Ya da bunların sapma biçimindeki türlerine girmek istemezler. Bunlar, sapma niteleliğindeki alt kültürler tarafından, olumsuz referans grubu, uyumlular ya da düz gençlik olarak nitelendirilirler.

2. Suçlu Gençlik: Her türlü suçluluğa yönelmiş gençlik alt kültürleridirler. Hırsızlık, şiddet, vandalizm, seksüel sapma gibi.

(4) Rogers, A.g.e., s.293.

(5) Rogers, A.g.e., s.293.

(6) Rogers, A.g.e., s.293.

(7) Rogers, A.g.e., s.293.

(8) Brake, Mike: The Sociology of Youth Culture and Youth Subcultures, s.10.

(9) Brake, A.g.e., s. 23-24.

3. Kültürel Asiler: Bohem geleneğinin kenarındaki alt kültürlerdir. Edebî sanatçı dünyasının alanı içindedirler. Sanatçılardan daha çok taraftardır. Orta sınıf olma eğilimindedirler.

4. Siyasi Olarak Militan Gençlik: Politikanın radikal geleneğindeki grupturlar. Çevreciler, pasifistler, öğrenci grupları, etnik gruplar, anti Vietnam savaş grupları v.s.

Gençlik Altkültürünün Temel İşlevleri

Şu noktalarda toplanabilir (10).

a) Sanayi toplumlarında, gencin çocuklukla yetişkinlik arasındaki radikal geçişini tamamlarken ona destek olur.

b) Genç, orada kendi konumunu öğrenir.

c) Çeşitli yetişkin rollerini deneyerek yeteneklerini geliştirir.

d) Psikanalistlere göre, gençlik alt kültürü, ergen asiliğine bir boşalım kanalı sağlamaktadır. Daha çok bağımsızlık mücadelesi ve anlaşılma durumlarında bu işlev ortaya çıkar.

e) Gençlik altkültürü, yetişkinliğe hazırlanma dönemi olabilir. Fakat bu durum, onların değerleriyle toplumun değerleri uyum durumunda olduğu zaman söz konusudur. Oysaki bu değerler birbirine karışır. Bu nedenle bu işleve karşı gelinmiştir.

Çeşitli Altkültür Örnekleri

Dünyanın çeşitli ülkelerinde gençliğin benimsediği birçok akımlar vardır. Her akımın kendine özgü inanç, değer, tutumları olduğu gibi, yine kendilerine özgü edebiyetleri, giysileri ve dilleri vardır. Bunların mekânları da kentlerin belirli merkezlerinde toplanmıştır. Hatta onların her zaman bulundukları caddeler, meydanlar ve semtler vardır. Giyim eşyaları şatafatlı gösterişli ve ayırdedicidir.

Bunlardan belli başlılarını görelim:

Teddy Boys

İngiltere'de işçi sınıfını temsil eden gençliktir.

Kendilerini "Seçkin", "Elit" olarak algırlar. Eleştirici olarak görüldükleri Blue-jean ve parkayı onaylamamaktadırlar. Dağınık hırpani giyinenlere, serserilere, olumsuz davranışlılara karşı gelirler ve kınıcı davranırlar. Teddyler, meslekî saygınlıklarını ve toplumsal konumlarını kaybetmiş küçük burjuva ailelerden gelirler. Ekonomik olarak ortanın üstündedirler. Farklı ve saygın olmak istemektedirler.

(10) Rogers, A.g.e., s.295 vd.

Gençliğin varolan toplumsal düzene ve yaşam tarzına karşı çıkışına karşıdır. Çözümü geçmişte aramaktadırlar. Herşeyin eskiden iyi olduğunu, bu günün ise bozulduğunu ileri sürmektedirler. Farklı ve saygın olmak için eskiyi benimsiyorlar. Giyimlerinde, tutumlarında, müziklerinde hep 1950'lerin havasını taşıyorlar. Cinselliği dikkate almazlar. Teddy'lerin, yaşamlarında görüntüye önem verme var. Çok şık, farketirici giyim, havalı giyim, kaliteli mekânlarda kendini gösterme, onların simgeleridir.

1975 sonrası akımlar ise Heavy Metall, Skinhead (Dazlak kafalılar), Punk, Rockabilly, Yeşiller.

Punk'lar, geçmiş ile bugün arasında ayırım yapmıyorlar. Teddy'lerin son iyi şeyler olarak gördükleri ahlâkî tutucu değerler onların karşı oldukları noktalardır. Cinsellik aşağılanır.

Dazlak kafalılar, saldırgan biçimde proleter, bağınaz ve şövendirler. Zenci kültürünün semboller dağırcığından yararlandılar.

1950 yılının sonlarında Uzakdoğu felsefelerinden etkilenen Beatnik'ler ortaya çıktı. Beatnik yaygınlaşarak Hippi'leri ve her tür sol alt kültürleri doğurdu. Bunlar, egemen kültürü reddettiler. Temel neden ise, kapitalist tüketim toplumunun yabancılaştırıcı, metalaştırıcı değerleri idi (11). Sosyalizm, bu alt kültürün ortak noktası idi. Bunlar yerleşik kapitalist kültürü tümüyle reddediyorlardı. Sanat, ahlâk gibi herşey reddediliyordu. Anti otoriter sloganları ile karşı kurumları ve ilişkileri geliştirerek 1968 patlamasını teşvik ettiler.

1970'li yıllar ise, 1968'de patlak veren reddiyeci alt kültürleri, kapitalist kültür sanayii evcilleştirdi (12). Bunların temel öğeleri ve motifleri, içinde yer aldıkları kültürel bütünlükten yalıtılarak ticarileştirilip zararsız bir duruma getirildi. Örneğin rock müzik, başlangıçta yerleşik kültüre hem içerik, hem de biçim yönünden karşı iken, bir alt kültür olmaktan çıkmış, müzik sanayii ortamında popüler kültürün bir parçası durumuna gelmiştir (13).

1970'li yıllarda mevcut alt kültürler, muhalif pozisyonlarını kaybettiler. Bir kısmı çözüldü (1968 sonunda hippiler bir intihar ayiniyle gerçekleştirdiler.) bir kısmı da kendi aleminde kapalı topluluklara dönüştüler. Örneğin, A.B.D.'de pek çok mistik cemaat ve kır komünü oluştu (14).

Bir düşünürün şu sözleri bu konudaki bütünleşmeyi dile getiriyor:

(11) Bora, Tanıl: Gençlik ve Alt kültürleri isimli kitaba önsöz, s.8. Dick Hebdige'den çeviren: Esen Tarım, Ankara 1988, İletişim Yay.

(12) Bora, A.g. yazı.

(13) Bora, A.g. yazı.

(14) Bora, A.g. yazı.

"Estetizmle tıka basa dolu bu toplum, romantizmi, sürrealizmi, varoluşçuluğu ve hatta bir noktaya kadar Marksizmi sindirmedi mi? Evet, aslında ticaret vasıtasıyla meta olarak içine sindirdi bu biçimleri. Dün yerilen bugün kültürel tüketim malı oluyor, anlam ve yön vermek üzere düşünülen her şeyi tüketim yutuyor (Lefebvre, 1971)" (15).

Dudakları boyalı oğlanlar, "süslü püslü çocuklar" olarak nitelendirilip toplumsal gerçeklik çerçevesine oturtulmaktadırlar.

Stuart Hall bu konuda şöyle der:

"İletişim araçları, sadece direnişi iletmezler, aynı zamanda, bu direnişi egemen anlamlar çerçevesine yerleştirirler". Bu yargı gerçekten doğrudur. Özellikle TV ve gazetelerde görsel gençlik kültürü gösterildikçe doğallaşırlar. Hebdige'in deyişiyle, "aynı anda sağduyunun onları yerleştirdiği uygun bir yere geri dönerler". Yani altkültür, içinden çıktığı egemen kültürle eğlenceli bir gösteri olarak bütünleşir. Bu bütünleşme iki türlü olarak gerçekleşir (16).

a) Alt kültürel işaretlerin (Giysi, müzik gibi) toptan üretim nesnelere dönüştürülmesi (Meta biçimi olarak).

b) İdeolojik biçim (Polis, iletişim araçları, yargı organları gibi egemen grupların aykırı davranışı belirlemesi ve yeniden tanımlaması).

Bu iki türe ilişkin birkaç örnek verelim:

a) Örneğin iki dazlak kafalı genç, bütün altkültürel simgeleriyle 1970'lerde yayınlanmış bir içki reklâmına çıkmışlardır. Yine, bir doğal genç, boş zamanlarında Punk giysisi giymektedir. Hippi döneminin sağlıklı besin lokantaları, el sanatları dükkânları ve antik pazarları, punk butik ve plakçılarına dönüştürülmüştür. Böylece, gençlik üslupları, alt kültürlerden moda pazarına yayılarak, yeni ticari ve ekonomik kurumlar ağı yaratmaktadır (17).

b) Altkültürler, ideolojik bütünleşme olarak da devreye girerler. Örneğin Punk, aileyi tehdit eden bir öge gibi görülüyordu. Fakat bu tehdit, gerçekliğe dönüşerek ideolojik bütünleşmeye yol açıyordu. Örneğin Daily Mirror'da Punk-Ted çarpışımından sonra yerde yatan bir çocuğun resmine şöyle bir başlık atılmış: "Punk-Rock Çarpışmasının Kurbanı; Çeteyi Kızdıran Çocuk" (18). Yine, Punk aile yaşamı, sık sık ayrıntılarıyla yayınlanmıştır. Bu yayınlarda onların sıradan bir aile oldukları vurgulandı. Bu makaleler, Punk üslubunda şiddetle vurgulanan "Başkalığı" asgâriye indirdi. Üstelik bunlar, alt kültürü tam olarak reddeden ve karşı koyan çerçevelerde tanımlanmıştır (19).

(15) Hebdige, A.g.e., s. 66.

(16) Hebdige, A.g.e., s.67.

(17) Hebdige, A.g.e., s.68.

(18) Hebdige, A.g.e., s.70.

(19) Hebdige, A.g.e., s.71.

Böylece Punk müzisyenler, piyasa güçlerine teslim olmuşlar, Punkların da her şeyden önce insan oldukları teması işlenmiştir. Hatta bunların başarı temaları da oldukça vurgulanmaktaydı. Müzik dergileri zengin olan Punkların başarı öyküleriyle dolup taşıyor., A.B.D.'ne giden Punk müzisyenler, yayıncı olan, plak yapımcısı olan, banka memuru olan iş adamları, kadın terzisi olan iş kadınları gibi konular dergilerde sürekli olarak yer almakta idi.

1970-1980 döneminde Batı Avrupa'da mevcut toplumsal sisteme nefret duyan alt kültür akımları doğdu. Anarşist eğilimli "Provo"lar, "Sponti"ler ve daha çok yaygınlaşan "Punk"lar bunlardan birkaçı (20).

Yeşiller hareketi de ekolojist akım olarak kapitalist tüketim toplumunun önemli ihtiyaçlarını sorgulayan, bürokratik, hiyerarşik, merkezi normlara "Hayır" diyen bir akımdır (21).

D. TÜRKİYE'DE ALT KÜLTÜRLER

1. Genel Olarak

Türkiye'de bazı cadde isimleri ile anılan Tunalı Hilmi Caddesi Gençliği, Bağdat Caddesi Gençliği, politik olmayan altkültürlerdir. Ayrıca kriminal alt kültürler olarak Türk Mafyasından söz edilmektedir. Köprüaltı çocukları ve Eşcinseller de sayılabilir. Ayrıca cemaat niteliğindeki İslâmi yapılardan çeşitli tarikat mensupları ve Marksist gruplar da Türk alt kültürleridir.

Bunların dışında, tamamen Batı Avrupadaki alt kültürleri taklit eden gruplar büyük kentlerde mevcuttur. Heavy Metall, Punk gibi. Ama bunlar daha çok dış görünüşlerin, giysi vs. nin taklidi şeklindedir. Araba yarışı yapan gruplar uyuşturucu kullananlar ve grup seks yapan altkültürler de yine bu büyük kentlerde mevcuttur.

2. Depolitize Gençlik Örneği Olarak Tunalı Hilmi ve Bağdat Caddesi Gençliği Üzerine

Ülkemizi iki büyük kenti İstanbul ve Ankara'nın iki tanınmış caddesi, kendine özgü niteliklere sahip bir gençlik yaşantısı doğurmuştur. Özellikle üst tabakaları oluşturan gençliğin daha çok yer aldığı caddeler bir özenti olarak, zaman zaman diğer tabakaların gençliğini de kendilerine çekebilmektedir. Bu her iki cadde de gerçekten gençlerin ihtiyaçlarına cevap veren kurumlarla doludur. Birahaneler, pastahaneler, giyim mağazaları, diskolar, hamburgerciler, sinemalar, dinlenme parkları gibi kurumların buralarda yaygınlığı dikkati çekmektedir. Bu caddeler, üst tabakaların oluşturdukları semtlerde yer almaktadır. Bu nedenle en nezih eğlence

(20) Bora, A.g. Önsöz, s.8.

(21) Bora, A.g. Önsöz, s.8.

yerleri ve seçkin giyim mağazaları ile doludur. Haftanın belirli günlerinde bu caddenin dışındaki tabakalardan gelen gençler daha fazla yer alır. Özellikle Cumartesi ve Pazar, ayrıca, tatil günlerinde dışarıdan gelen (Başka semtlerden) gençler çoğunluğu oluşturur.

Caddenin en önemli işlevi, gençlerin "Hava Atma"larına olanak tanımasıdır. Kime hava atma? Kuşkusuz herkese, hem kendi aralarında, hem kızlara ve başkalarına hava atmanın en belirgin araçları olarak "Kot" giysisi başta gelmektedir. Spor giyim, hem erkek hem kızlar için söz konusudur. Buradaki kızlar artık süslü püslü geleneksel entari ve etek gibi şeyler giyinmiyor.

"Kız tavlama" da bu caddenin yerine getirilen bir uğraşı. Bu husus "Oğlan tavlama" gibi yeni bir olguyu da içermektedir. Böylece akşam saatlerinde kız/oğlan tavlama için kotlarını giymiş gençlerimizin caddede volta attıklarını görürüz. Bu sırada aşırı davranışlar, tutumlara da rastlanmaktadır. Bunlar orada normal davranışlar olarak nitelenmektedir (22).

"Bol para harcamak" da caddenin bir başka özelliği. Birahane, pastahane ve ayaküstü yiyecek yerlerinin tıklım tıklım oluşu, para harcamanın göstergesi olmaktadır. İşte gecekonduca gelen alt Tunalı gençliği için Üst Tunalı gençliği, bir referans grubu oluşturmaktadır. Onlar gibi bol para harcayamayan alt Tunalı gençliği üst gençliğe özen göstermekte, onları model almakta, onlar gibi davranmayı istemektedir.

Alt Tunalı gençliği, üstleriyle sürekli bir gerginlik içinde bulunmayı amaçlayarak "Dayılık" taslamaktadırlar (23). Zengin çocuklarını zenginlik ve çılgınlık açısından denetleyemeyen bu gençler, bunun acısını, gitdikleri karate, taekwando gibi spor okullarında öğrendikleri yöntemlerle çıkarmakta, ayrıca, caddenin koruyucusu, bekçisi rolünü oynayarak caddenin gençliğinin uç örneğini oluşturmaktadırlar.

Çalışan gecekondu gençliği, hafta sonunda buraya gelip bütün kazancını harcayıp gitmekte, gelecek haftaya hazırlanmaktadır. Bir gün de olsa, bol para harcayarak o caddeye ait bir genç olduğunu sanmaktadır.

Üst Tunalı gençliği, çeteler biçiminde gruplaşmışlardır (24). Bunlar arkadaşlık gruplarıdır. Daha çok, dayanışma gösterisi içindedirler. Daha deneyimli, eski çeteler, aynı giysileri giyerek, kendilerine özgü bir ad takarak, motosikletlerine binerek bazı günlerde büyük kavgalar yaparak varlıklarını göstermektedirler.

Tunalı gençliğinin bir özelliği de "Kitap Okumak"tır. Bunun göstergelerinden birisi, caddede göstermelik gibi sadece bir iki kitapçının olmasıdır. Tunalı gencinin kitapçılara girmesi dolaşması, yadırganır adeta.

(22) Şenol, Mehmet: "Bir Cadde Gençliği", Yeni Olgı, Yıl 3, Yeni Dizi, Sayı 1, s.16 vd.

(23) Şenol, Mehmet: A.g. yazı.

(24) Şenol, A.g. yazı.

Ailelerin de bu caddede gezmesi pek doğal karşılanmaz. Sadece alış-veriş için ailelerin caddede dolaşması hoş görülmektedir. Cadde, sanki gençliğin mülkiyetinde gibidir.

Konuşulan konuların bilimsel nitelikte ve toplumsal olmaması gerekir. Toplumsal olan her şeye ilgisizlik, kayıtsızlık söz konusudur. Konuşmalarda günlük, güncel konular yer alır. Diskoda geçen bir olay, filmler, okuldaki bir olay, müzik, sevmeyen tiplerin çekiştirilmesi, aşk, başlıca konulardır. Yâni, entellik sözkonusu değildir. Olaylar sadece tasvir edilmektedir. Böylece, "Depolitize gençlik" olarak nitelendirilebilirler. Gazetede magazin ve spor sayfaları okunur, siyaset kısımları okunmaz. Onların uzmanları var. Onlar bu konuları konuşsunlar, biz genciz bu konuları anlamayız diyebilmektedirler.

Disko ve Arabesk Müzik Türleri

Kaset satan dükkânların vitrinlerinde bu tür müziğin kasetleri çoğulmaktadır. Alt gençlik arabesk, üst gençlik diskoyu sevmekle birlikte, her iki grup da her iki tür müziğe ilgili.

Caddede otomobillerle de gezilmektedir. Hava atmanın bir başka yolu da budur. Arabada teybin sesini sonuna kadar açıp hareketli disko müzikle sağ şeritte yavaş yavaş gitmek sık görülen görüntülerdir.

Eşcinseller ve fahişeler de geceleyin ortaya çıkan bir grup.

Alt sosyo-ekonomik tabakadan bir genç, Tunalı Hilmi gençliğini şöyle değerlendirdiyor: "Bu cadde gençliği, düzensiz olarak kapitalistleşmekte olan bir ülke insanlarının, çığrından çıkmış ilişkilerinin sergilendiği bir yerdir" (25). "Burada birbirleriyle uyumsuz insanların birlikteliği var."

Bağdat Caddesi Gençliği

Buradaki gençlerin kızlarla ilişki kurma yollarından birisi, çeşitli kot markalarından kot giyinmiş olmaktır. Marka hastalığı kızların ilgisini çekmek nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Beğenilen marka giyilmezse arkadaşlık kurulamaz (26). Gruplara katılamaz. Marka, onlara göre kalite demektir ve gencin parasal durumunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle yerli ayakkabı giyen gence okulda hiç bir kız yaklaşmaz. Bu tür tipler "Kıro" olarak adlandırılır ki, kalitesizlik anlamına gelir.

Bağdat Caddesi'nde araba yarışları da çok sık yapılmakta idi. O zaman da araba markaları çok önemli sayılmakta idi. Araba markalarına göre şahıslar isimlendirilmekte idi. Markalar gömlekte (tişört) ve panto-

(25) Çin'den Bir Grup Genç, Yeni Olgu, Yeni Dizi, Sayı 1, s.23.

(26) Pekşen, Yalçın: Duyduk/Gördük, Cumhuriyet, 3 Mayıs 1986.

londa da söz konusudur. Bütün bu giyimlerin dışarıdan gelmesi, fakat ithal olmaması gerekli. Örneğin Adidas ithal edildiği için artık o kadar makbul sayılmamakta, Diadora, ithal edilmediği için makbul sayılmakta idi. Ayrıca kışlık botların yazın giyilmesi gibi uygulamalar da var. Sükse yapmak için gerekli bir faaliyet. Farklı mevsimde böyle ayakkabı giymek, Entel (Entellektüel) havası vermektedir. Entel kişinin parası yoktur. Yazlık ayakkabı alamamıştır. Bir kışlık almıştır, yazın da onu giyer. Yâni bilgilidir ama parası yoktur. Kızlar da bu tiplerden hoşlanıyorlar. Fakat kafası boş kişiler de böyle giyinerek entel görünüm kazanmaktadırlar. Yâni gösteriş önemli oluyor. Bu entel havaları, üniversite yaşamında başlıyor ve dışarıya yansıyor.

Tunalı gençliğinde başka bir hoşnutsuz gruba tepki diye birşey söz konusu değil. Çünkü bunlar üst sınıf gençliğidirler (Çoğunlukla). Bunun içindir ki gecekondu gibi yoksul yörelerden gelen gençlik de bu caddede pekâlâ barınabiliyor (27). Onlarla sürekli olmasa bile arkadaşlık kurabiliyorlar. Batıdaki gibi karşıt gruplar olarak birbirlerini öldürme olayı yok. Çünkü bunlar bizde politik, ideolojik gruplar değildirler. Çünkü amaçları (Üst ve alt Tunalı Gençlerinin) kız ayarlamak, diskoda eğlenme, dans, gır gır geçmek, amaçsız dolaşma, vakit geçirmektir. Bu arada külhanbeylik, dayılık taslamak, delikanlılık gibi nedenlerle bazı çete kavgalarına rastlanır. Bir grup diğerlerine baktığında ne bakıyorsun, tanıyamadın mı lan? diyerek bir kavgadır başlayıverir. Bizde cinsellik de çok önemli. Apolitikliğin en belirgin çizgisi bizde cinselliktir. Cinsellik olmazsa o alt kültürün hiç tadı olmaz. Kıza fiyaka yapmak, kızına laf atılması, şiddete götürür. Birçok kavgalar daha çok kız yüzündendir. Bu nedenledir ki bizim gençlik Punk ve Teddy'lerden ayrılır. Onlarda cinsellik dikkate alınmaz. Bu cadde gençliklerinin yaşamı kız ve oğlan tavlama, tek kelimeyle cinselliktir diyebiliriz.

Tunalı Hilmi Caddesi-1990

Yukarıdaki belirlemeler çok eskiye yönelik değildir. Ama 1990'da caddenin durumu nedir? Kuşkusuz bazı değişimler söz konusudur. Fakat bunlar bazı biçimsel değişimlerdir. Özde bir değişim yok.

Caddenin yarısından çoğu Cumartesi ve Pazar günleri, öğleden sonra saat 14.00'den 21.00'e kadar trafiğe kapatılmıştır. Böylece gençler rahatlıkla caddede hareket edebilmektedirler. Kaldırımlara gruplar halinde sıra ile oturmaktadırlar. Karşılıklı olarak oturup uzaktan konuşmalar, lâf atmalar, gülüşmeler yaygınlaşmıştır. Caddenin ortasında gruplar halinde dolaşma da görülen manzaralardandır. Dikkati çeken husus, sadece amaçsız dolaşma, caddenin bir ucundan diğerine gidip gelmelerdir. Yâni tamamen edilgen hareketler yaygındır. Bir beceri gösterisi, sanat gösterisi, yaratıcı bir eylem, dans, müzik aleti çalma vs. gibi etkinlikler görülme-

(27) Bora, Tanıl: Dışarda da Tunalı Gençliği Var", Yeni Oflu, Sayı1, Ocak 1984.

mektedir. Tamamen seyirlik ve edilgen eylemlerdir. Bu, kültürel bir olgudur. Gençlere okullarda vs. de bir beceri, etken eylemler öğretecek kurumlar yok. Oysa bir Avrupa ve Amerika'daki (Venice-Los Angeles'de) caddede danslar ve beceri gösterileri daha yaygındır.

Kay kay denen tekerlekli tahtalar üzerinde caddede kayma da çok görülüyor.

Yine, sık görülen şeyler arasında köpekli gençlerin görülmesidir. Özellikle kız gençlerin ilgisini çeken cins köpeklerle dolaşmak, bir hava atma aracı olmaktadır. Ayrıca bu yoldan dikkati çekmek de bir amaçtır. Bazı köpekler de kay kay yapıyorlar.

Kulağı küpeli erkek gençler de giderek artmaktadır. Fakat bu küpeler henüz, gösterişsiz ve basit düzeydedir.

Gruplararası münakaşalar daha çok kız yüzünden çıkan ufak tartışmalar niteliğindedir.

Ara sıra acayip giysili gençler de tur atmaktadırlar. Tamamen dikkati çekmeye yöneliktirler.

Caddedeki dükkânlar da değişiyor. Eski uğraşı alanlarını değiştiriyorlar. Örneğin kapalı çarşı sayısı artmış ve kot dükkânları, giyecek satan dükkânlar çoğunluktadır. Pastahane, dondurma ve fast food restaurantlar da artan ticari kurumlar arasında.

Geceleyin sarhoşların caddeyi kapladığını güvenlik güçleri belirtmektedir.

Hafta sonlarında Büyük Şehir Belediyesi Kuğulu Park'ta hafif müzik ve halk müziği konserleri düzenlemektedir. Açık havada dans ve müzik, ancak bu konserler sırasında gerçekleşmektedir. Gündüz elinde gitar ve bağlamalarla dolaşanlar da az sayıda değil. Caddede sigara içen ortaokullu kız öğrenciler de artmakta. Bisikletlerle dolaşma da yine orta öğrenimli gençler arasında yaygın. Spor ayakkabıların bağları açık olarak dolaşılıyor, erkek saçları ise kenarları iyice kısaltılmış ve arkaya doğru kuyruk gibi uzatılmış durumda. Bazı grupların ellerinde pilli, kasetli radyolar var ve bunlar rock müzik kasetleriyle zaman zaman kısa süren daslar yapmaktadırlar.

Bazı değerleri ve yargıları alt üst eden örnekler de var. Örneğin, kot giyinmiş sarışın, gözlüklü bir genç kız, parkın köşesinde boyacılık yapmaktadır.

Baloncuların demet demet renkli balonları, çocuk bahçesinin gürültüsü, yöreyi adeta bir bayram havasına sokmaktadır.

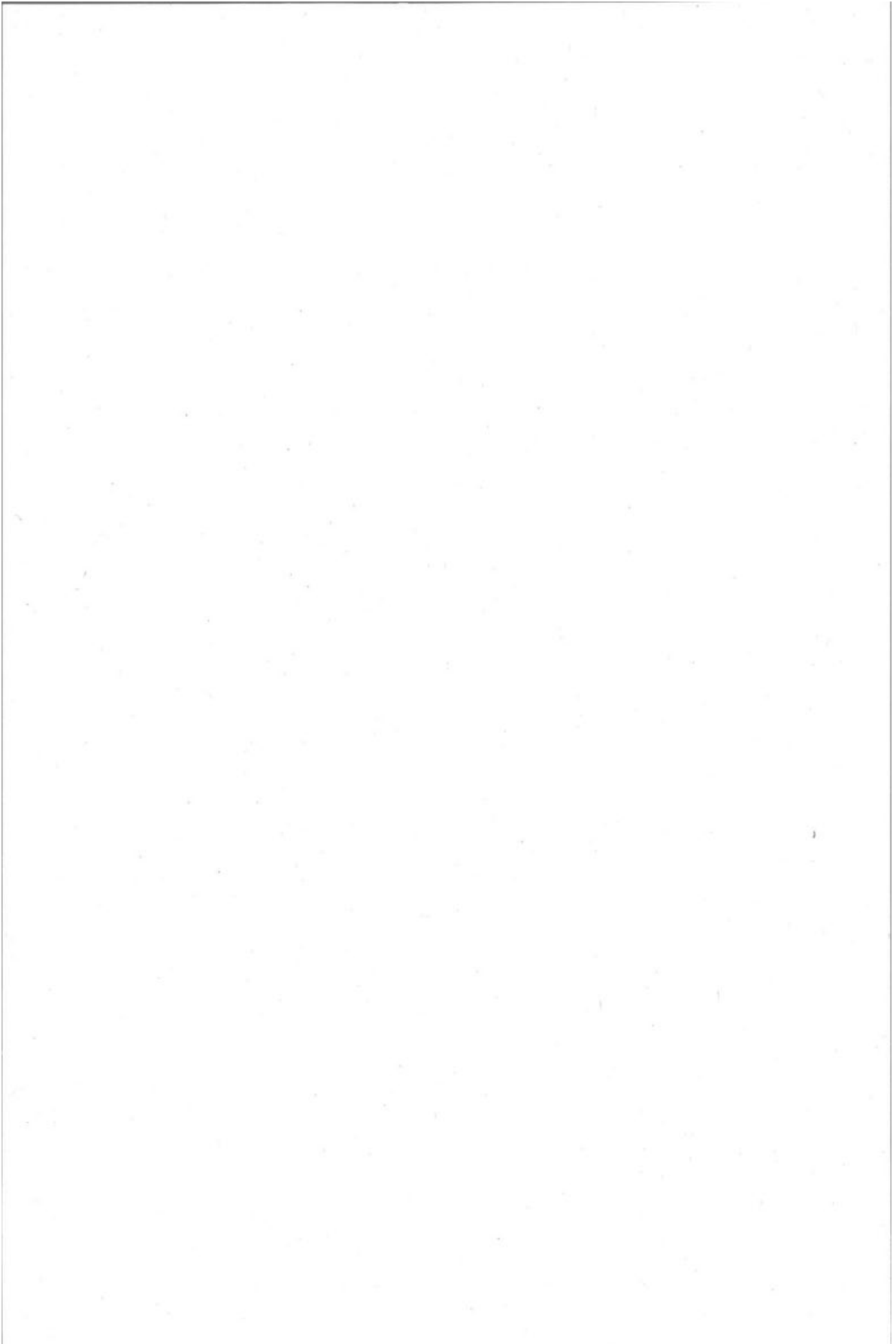
İngiliz, Amerikalı, Alman ve Japon gibi yabancılar da yörede sık sık görülmekte ve bunların çok rahat oldukları dikkati çekmektedir.

Yüksel Caddesi Gençliği

Kendilerini “Entel” olarak niteleyen bu alt kültür, Hipi özellikleri taşımaktadır. Her türlü toplumsal baskıyı reddedip aşırı özgürlük istemekte ve bunu bir yaşam biçimi olarak görmektedirler. Örneğin cinsel özgürlük gibi. Aslında entel olarak fazla okuyan, bilinçli bir alt kültür değillerdir. Daha çok yaşam biçimi olarak, dış görünüşe önem vermektedirler. Deri v.s.’den takılar takmaktadırlar. Hazcılık, onlarda önemli bir değerdir. Gününü gün etmek başlıca amaçtır.

Bu cadde gençliği üzerinde yapılan bir araştırmada, onların, arkadaşlığa önem verdikleri, kendilerine özgü anlamları olan kelimeler ürettikleri, Arabesk müziğe, geleneksel aileye, geleneksel cinselliğe, dinsel inanışlara karşı oldukları, yâni, aykırı yaşam girişiminde olan bir gençlik oldukları belirlenmiştir (28).

(28) Doğan, İsmail: Bir Altkültür Olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği, Ankara 1994. Kültür Bakanlığı Yayınları No. 1652.

GENÇLİK VE YABANCILAŞMA

11.

Bölüm

GİRİŞ

Yabancılaşma, özellikle günümüz sanayi toplumlarında tüm kurumları ve insan ilişkilerini etkileyen bir kavram durumuna gelmiştir. Bizim gibi sanayileşmeye geçiş aşamasındaki toplumlar da yabancılaşma olgusu ile karşılaşmaktadırlar. Konunun en çok etkilediği kesimlerden birisi de gençliktir. Ergenlikten başlayıp Üniversite öğreniminde devam eden bu durum gençlik bunalımlarına yol açmıştır. Gençlik sorunlarının yoğunlaştığı tüm ülkelerde yabancılaşma kendini göstermektedir. Ülkemiz gençliği de yabancılaşmadan geniş ölçüde etkilenmektedir.

Gençliğin yabancılaşması yeni bir olgu olmayıp, tarihsel gelişim içinde birçok toplumlarda süregelmıştır.

A. YABANCILAŞMA KAVRAMI

Yabancılaşma, kavram olarak bireysel psikolojik bir durumdur. Yani, bireyin üyesi olduğu toplumdan uzaklaştırılmış, o toplumda ve kültüre düşman olan, reddeden kişi demektir. Bu yönüyle de toplumsal bir içeriğe sahiptir. Böylece konu, sosyolojik bir boyut kazanmıştır. Günümüz Amerikalı sosyologlarından Melvin Seeman, yabancılaşma konusundaki araştırmalarıyla tanınmıştır. Seeman, toplum içinde hareket eden bireyin kişisel açıdan yabancılaşmasını incelemektedir. Böylece konu, sosyal psikolojik bir görünüm kazanmıştır. Bir kişinin özduyuları ve özgereksinimleriyle bağlantısını kaybetmesi olgusudur.

Seeman, yabancılaşma kavramının değişik boyutlarını, içeriğini aşağıdaki gibi belirlemiştir.

1. Güçsüzlük: İçinde yaşanılan toplumu etkilemede yetersizlik, ya da yetersizlik duygusu taşımak. Bireyin ulaşmak istediği amaçlara ulaşamamasının doğurduğu duyumlarla ilişkilidir.

2. Anlamsızlık: Olumlu sayılan amaçlara varma olanağı olsa bile, etkinlik anlam kazanamamaktadır. Bireyin kendi etkinliğine bir anlam verememesidir. Bir tür, yönetme ve inanç yolları eksikliği duygusu. Bireyin neye inanacağına karar verememesi durumundan kaynaklanan duygu.

3. Kuralsızlık: Belirli amaçlara ulaşmak için toplumsal olarak benimsenmeyen davranışlara baş vurma gerekliliği hakkındaki yüksek beklentidir.

4. Soyutlanma: Üyesi bulunulan toplumun belirlenmiş normlarına ve amaçlarına yeterli olmayan biçimde katılma ya da bunlara yabancılaşma.

5. Öz yabancılaşma: Kendi kendine yabancılaşmadır. Bireyin kendisini ödüllendirici gerçek doyum sağlayıcı etkinlikler bulmakta yetersiz kalmasıdır.

Yabancılaşma, 14. yüzyılda dinsel anlamı idi. Tanrı ile ilişkilerinin kopması ya da koparılmasını ifade etmekteydi. 15. yüzyılda daha değişik bir anlam kazanmıştır. Herhangi bir şeyin el değiştirmesi, özellikle hakların, mülkün ya da paranın birinden diğerine nakli eylemini ifade ediyordu. Burada daha çok bu eylemdeki olumsuzluğu vurgulamakta idi. Başka bir deyimle hukuk diliyle, "Sebepsiz iktisap"ı anlatan bir kavram ifade ediyordu.

Bugün, yabancılaşma, insanın toplumuyla, çevresiyle, dünya ile ilişkilerinin olumsuzluğunu anlatmakta kullanılmaktadır. Esasen "yabancılaşmış toplum" derken bu anlamı ifade etmektedir.

Yabancılaşmanın toplumsal anlamda pek çok belirtileri vardır.

a) Aşırı uyum: Toplumsal kurallara aşırı uyumdur. Reklâmlar, moda, kitle iletişim araçlarının güdümü altındaki kamuoyu, bireye gerçek seçeneklerinin bulunmadığı çok küçük bir alan bırakmıştır.

b) Toplumsal yalnızlık: Yalnızlığın toplum içinde yaygınlaşmasıdır. Toplumsal koşullar bireyin toplumsal ilişkilerini güçleştirmişse bu tür yabancılaşma söz konusudur.

c) Normsuzluk (Anomi): E. Durkheim'in toplumsal ilişkilerde anlamsızlık ve normsuzluk biçimindeki yabancılaşma ifadesidir.

Yabancılaşma belirtilerine yukarıda değindik. Şimdi de bunların nedenleri üzerinde duralım.

B. GENÇLİK YABANCILAŞMASININ NEDENLERİ

Bu konuda çok çeşitli nedenler ileri sürülmüştür.

A) İşlevselci sosyologlar, genel olarak gençliğin yabancılaşmasına, onların tüm toplumla psikolojik, toplumsal, ekonomik ve siyasal yönler-

den bütünleşememesi ya da zayıf bütünleşmesi sonucu ortaya çıktığını söylerler. Genç, toplumda yetişkinlerin sahip olduğu konum elde etmek, kimliğini gerçekleştirmek, sorumluluk sahibi olmak istemektedir. Oysa genç, bu dönemde yeterince olgun olmasına rağmen kendisine yetişkin statüsü verilmez. İşlevselcilere göre yaş, yabancılaşmaya yol açması bakımından bağımsız değildir. Yani toplumun kişileri yaşa göre gruplama eğilimi, yabancılaşma kaynağıdır.

B) Bir başka neden, gençlik alt kültürünün ortaya çıkışıdır. 18-26 yaşları arasındaki gençlik, psikolojik yetişkinlik ve sosyolojik ergenlik içindedir. Bu grubun kendine özgü değerler sistemi, davranışları, ilgileri ve tutumları vardır ki bunlar yetişkin kültüründen tamamen farklıdır.

C) İnsanın uyum sağlama kapasitesinin başa çıkamayacağı kadar hızlı toplumsal değişmelerin varlığı ve gençlerin bu değişime toplumsal olarak yerleşememesidir. Değişim, beraberinde kentleşmeyi getirmiştir. Böylece, yakın kişiler arası ilişkilerin yerini zorunluluklar almış ve kişiler temel duygusal doyum kaynaklarından yoksun kalmışlardır.

D) Toplumsal ve kültürel karşıtlıklar sonucu ortaya çıkan belirsizliktir. Örnek olarak, daha liberal bir ahlak anlayışı, cinsellik ve uyuşturucularla ilgili görüşlerdeki uyumsuzluklar ve belirsizlikler... Bu belirsizlikler sonucu ergenler ben neyim? ben kimim? gibi sorular sormakta ve yanıt aramaktadırlar. Zira eski yanıtlar artık varolmayan koşullara uygundur.

E) Başarılı olma arzusu: A.B.D.'de başarının tanımı ekonomik açıdan belirlenir. Fazla kazanç elde etmeyi ifade eder. Mali açıdan dengede olmak ve mallara sahip olmak, başarının ölçütüdür. Çoğu gençlik, bu materyalist anlayış ve rekabeti reddetmektedir. Yetişkinlerin bekledikleri geleneksel yaşam biçimlerinden çok farklı yaşam biçimlerine yönelmektedirler. Nakdi standartlar, fazla kazanç getiren mesleklerin tercihi bizim ülke gençliğinde de yaygınlaşmaktadır.

F) Uyuma zorlanma: Topluma uyum sağlamayı vurgular. Bireysellelikle yaratıcılığı engeller. Kişilere geleneksel değerler doğrultusunda baskı yapılarak düzen desteklenir. Ergenler bu baskıyı reddetmekte ve bireysel kimlik ve bağımsızlık aramaktadırlar. Özellikle A.B.D.'de bu durum söz konusudur.

G) İlgi ve özen yokluğu: Yetişkinlerin sevgi ve şefkat göstermekten kaçındıkları bir toplumda gençler de onların sahip olduğu değerleri kabul etmemektedirler. Aldırmaz, kızgın, engellenmiş ve saldırgan davranışların yaygın olduğu yetişkinler dünyasından gençler rahatsız olmaktadır.

Yabancılaşmış gençler de kendi içlerinde alt gruplara ayrılmışlardır:

a) Aldırmazlar

- b) Devrime, değişmeye inananlar
- c) Tutucular

C. TÜRK GENÇLİĞİNDE YABANCILAŞMA ÖRNEKLERİ

Yukarıda belirttiğimiz gençliğin yabancılaşıma nedenleri, ülkemiz gençliği için de geçerlidir. Aşağıda belirteceğimiz örnekler, gençliğin ülkemizde en belirgin yabancılaşıma biçimleridir.

a) Yabancılaşıma sonucu ortaya çıkan *kuşaklar çatışması* olgusu, ülkemiz gençliğinde güncel bir konudur.

b) Diplomalı işsizlik: Üniversite gençlerinin öğrenim gördükleri dallarda iş bulamamaları bir başka yaygın örnektir.

Plânsız olarak üniversiteye öğrenci alımı ve sayısının giderek artışı, işsizliği arttırmaktadır. İnsangücü açıklarına göre öğrenci kontenjanına gidilmemesi, genç işsiz sayısını arttırmaktadır. Öğrenim gördüğü alanın dışında çalışan, evrak memurluğu yapan ve alelade ticaret işleri yapanların sayısının artışı yabancılaşıma kaynağı olmaktadır. Gençler gelecekle ilgili, güvensiz görerek yabancılaşılmaktadırlar. Bu da yetiştirilmekte olan insan gücü ile istihdam olanakları arasında ilişki kurulmamasından kaynaklanmaktadır.

c) Üniversiteden atılma korkusu: Yeni sınav sistemi ve sınıf geçme düzeni, yabancılaşıma yaratmaktadır. Aralıksız yaşanan sınav gerilimi ve okuldan atılma korkusu gençliği bunalıma itmektedir. Böylece tedirgin, huzursuz kişilikler gelişmektedir.

d) Yakın geçmişte, R. Merton'un dengesi bozulan toplum düzenindeki "isyan" tipi davranışa uygun düşen öğrenci hareketlerine sahne olduk. Boykotlar, mitinglerin yaygınlaşması, toplumumuzda hızlı sosyal değişmelerin yanı sıra, toplumumuzda toplumsal sorunların varlığı ve bunların uzun süre süruncemede kalması ve reformların gerçekleşmemesine bağlanabilir. Hızlı toplumsal değişmeler, normlardan sapmaları da kolaylaştırmıştır.

e) Kuralsızlık, normsuzluk gibi anomik durumlar da anarşik dönemde yaygınlaşmıştı. Siyasal partilerin güvenlik, asayiş ve huzuru sağlama da yetersiz kalışları, ideolojik bölünmeler, değer çatışmaları ve değer boşlukları yaratmış, bunlar gençlerde ideolojilere bağlanma uygulamasını geliştirmiştir.

f) Örgün eğitimin karmaşılaşması: Okullarda öğrenci sayılarının giderek artışı, eğitim kurumlarının hacmini arttırmış, okul bürokrasisi büyümeye, öğretim personeli artmağa, iletişim kopukluğu, müfredat programlarının yaşamdan kopukluğu, otoriter denetim ve otoriter öğretim yöntemleri de ülkemizde eğitimsel nitelikteki yabancılaşıma örnekleridir.

D. GENÇLİK YABANCILAŞMASININ ÖNLENMESİ YA DA AZALTILMASI

Yabancılaşma, özellikle gençlik kesiminde doğurduğu olumsuz sonuçlar bakımından istenilmeyen bir durumdur. Her ülke, bu kaçınılmaz durum karşısında önlemler almaya başlamışlardır. Bunlar nelerdir?

a) Gençlerin toplumun çeşitli düzeyindeki işleyişinde yönetime katılımının temsil edilmesini sağlamak, kendisi ile ilgili kararların alınmasına katılımlarının gerçekleştirilmesi.

b) Onlara toplumda sorumluluklar vermek.

c) Eğitim reformlarının gerçekleştirilmesi, planlı eğitim politikası tabiki, istihdam politikalarının gerçekçi, ülke ihtiyaçlarına yönelik olarak belirlenmesi ve uygulanması.

d) İktidarlarca ve toplumsal değişmelerin, kentleşmenin doğurduğu olumsuz sonuçları çözümlmeye çaba harcamak.

e) Kitle iletişim araçları, yenilikler yoluyla millî kültürün yozlaşması sonucu kendi değerlerinden uzak kalan, yabancı kültürün de bazılarını benimsemek istemeyen gençliğe millî kültürü geniş ölçüde aşlamak, öğretmek, benimsetmek, kültürel yabancılaşmayı önlemenin yollarından birisidir. Örneğin halk oyunlarına gençlerin katılımını sağlamak, onlarda gelişim, sevgi, estetik duygularını geliştirecektir.

Millî kültürü gence vermek tutuculuk değildir. Tutuculuk olsaydı o zaman tutuculuğun kendisi de yabancılaşma olurdu. Burada asgari derecede millî kültürü vermekten söz ediyoruz. Her toplumda belirli asgari müşterekler toplumun sürekliliği için gereklidir. Gençlerin milli kültürü aynen alıp onu olduğu gibi koruması da söz konusu değildir. Onun olumlu yönde değişmesini sağlamak, günün şartlarına uydurmak da gençlerimizden beklenen davranışlardır. Eski yeni karışımından yeni sentezler geliştirmek gençlerden beklentilerimiz arasındadır. Bu nedenle kültürde dinamiklik geliştirilmiş, gencin yaratıcılığı ile yeni kültürel boyutlara varılmış olur. Böylece gencin yaratıcılığı da onun doyum sağlanmasına ve kimliğini gerçekleştirilmesine yol açmış olur.

f) Gençlerin ruh sağlığının iyileştirilmesi, psiko-sosyal doyumlarını sağlayacak, dinlenme, eğlenme kurumlarının yaygınlaştırılması, araç-gereç ve imkânlar sağlanması da yabancılaşmanın önlenmesinde dikkate alınacak hususlardandır.

SONUÇ

Toplumda sosyo-ekonomik reformların gerçekleştirilmesi, plânlı kalkınma, oy hakkı, bürokrasinin azaltılması, gençliğe sorumluluk vermek, genç-yetişkin ilişkilerinde diyalogun gerçekleştirilmesi, iletişimin

yoğunlaştırılması, hoşgörölü, anlayışlı olmak, doğru ve hakça olanın yönlendirilmesi birçok sorunları çözümleyeceği gibi yabancılaşmayı da belirli ölçülerde azaltacağı kuşkusuzdur.

Yetişkinler, çağdaş sorunlara açık fikirli ve sempati duyan bir yaklaşım içinde olmalıdırlar. Gençlerden gelecek sesleri anlamlı ve önemli olarak kabul edip dikkate almalıdırlar. Katılım, barış ve gelişme biçimindeki gençliğe ilişkin ilkeler, yabancılaşmanın önüne geçilmesinde de en güzel reçetelerdir.

KAYNAKLAR

- Tezcan Mahmut: "Eğitimde Yabancılaşma", Ank. Üni. Eğt. Bil. Fak. Derg., Cilt 16 Sayı 1, Ankara 1983.
- Tezcan Mahmut: Kuşatlar Çatışması, Ankara, 1981.
- Seeman, Melvin: "On The Meaning of Alienation" American Sociological Review, December 1959; Vol. 24, No. 6.
- Saran, Nephân: Üniversite Gençliği, İst. 1975, İst. Üniv. Ed. Fak. Yay.
- Kvarancens, C. William: "Alienation as a Phenomenon of Youth in Alination, Plight of Modern Man? Ed. C. Bier, S.J., U.S.A. 1972.
- Tolan, Barlas: Çağdaş Toplumun Bunalımı-Anomi ve Yabancılaşma, Ankara, 1980, A.İ.T.İ.A. Yay. No. 132.
- Şenyapılı, Önder: Toplum ve İletişim, Ankara, 1981, Turhan Kitabevi Yay.
- Ragers, Dorothy: "Ergenlikte Kültür ve Yabancılaşma", (Çev: İpek Gürkaynak) Ergenlik Psikolojisi Kitabı içinde, Ankara. 1985.

GENÇLİK VE TOPLUMSAL DEĞİŞME

12.

Bölüm

Toplumsal değişmede gençliğin rolü nedir? Bu sorunun yanıtı, kuşkusuz toplumların gelişmişlik düzeylerine ve gençliğin, belirli yaş dönemlerine göre değişik nitelikte olacaktır. Konuyu bu açılardan değişik ülkelerden örneklerle açıklayacağız. Daha sonra ise bu konuda ülkemiz gençliğinin durumunu ele alacağız.

A. GENÇLİĞİN TUTUCULUĞU

Özellikle A.B.D. gibi sanayileşmiş ülkelerdeki bazı araştırmalarda lise gençliğinin tutucu oldukları görülmüştür. 1950 yılındaki Amerikan liselerindeki araştırmalarda gençliğin değişik görüşlere tahammülsüzlüğü saptanmıştır (1). Özetle, sanayi ülkesinde ergenlik döneminin tutuculuğu söz konusu olmuştur. A.B.D.'deki gençlerin toplumlarını değiştirmeyi öğrenmekten çok, toplumda seçkin konumlarını doldurmaya hazırlandıkları gözlenmiştir (2). Bununla birlikte, orada lise öğrencisi, doğrudan işe giden, çalışan gençlikten daha az tutcudur. Ortalama bir genç, radikal değildir, toplumsal düzeni yeniden yaratmaz ve bozmaz (3).

Az gelişmiş ülkelerde özellikle Afrika gençliğinde ana babaya bağımlılık isteği, köklerden kopmama özlemi günümüzde varlığını sürdüren önemli bir kültürel değerdir. Oysa okul, genç Afrikalıların köklerinden kopmaları sürecini hızlandırmaktadır (4).

B. GENÇLİKTE RADİKALİZM (KÖKTENCİLİK)

Bununla birlikte gençler arasında hem sağ, hem de sol açıdan uç noktalarda olanlar da vardır. Bunlar kendilerini radikal olarak nitelerler. Nitekim 1960 yılından sonraki A.B.D.'deki öğrenci ayaklanmalarında

(1) Lauer, H. Robert: Perspectives On Social Change, U.S.A. 1974, s.176.

(2) Lauer, a.g.e., s.177.

(3) Lauer, a.g.e., s.178.

(4) Boubakar, Ly: Geleneksellekle Çağdaşlık Arasında Afrika Gençliği, Unesco'dan Görüş, Sayı 11.

eşitlikçilik, keyfî yönetim aleyhtarlığı, doğmacılığa karşıtlık, ahlaksızlık, toplumculuk, geleneksel kurumsal rollere karşı güvensizlik, üniversitelerdeki demokrasi ve eğitim eşitliği gibi üniversite sorunları, yoksulluk gibi ulusal ve barışçılık, nükleer denemeler v.s. gibi uluslararası sorunlara yönelik hareketler oluşmuştu (5). Fakat bunların hepsini de kuşkusuz radikal görüşler ve eylemler olarak nitelendiremeyiz.

Bugün gençlik, sadece siyasal değişme alanında değil, bilim, teknoloji ve ideoloji alanlarını da bir erdem durumuna getirmiştir.

Gençlik, birçok ülkelerde, toplumsal değişimin bir yönü olan toplumsal hareketler ve devrimlerde öncü olmuştur. İngiltere'de Protestan reformu ve devrimleri, Fransa, Küba, U.S.A., Çin ve başka ülkelerde gençlik bu olaylara geniş ölçüde katılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya ve Almanya'da gençlik, çağdaşlaşma çabalarında ve yeni toplum yaratmada geniş rol oynamıştır.

Az gelişmiş ülkelerde gençlik, toplumsal değişimde daha etken durumdadır. Tüm bu ülkelerde gençlik, kalkınma ve özellikle siyasal etkinliklerde -ideoloji ve eylem açısından- geniş rol oynamaktadır. Gençlik, bu ülkelerde geleceğin siyasal önderi olarak siyasal konularda seçkin (Elit) rolü oynar (6). Gençliğin değişmeye katılım isteği, muayyen sosyo-kültürel etmenlerin işlevleri olmaktadır. Bu konuda ergenlik dönemindeki âsılık beklentisi, üniversitenin etkisi gibi etmenler örnek olarak gösterilebilir.

Gencin genel konumu, onun etkili toplumsal değişmelerdeki rolünü etkiler. Örneğin Musgrove'e göre yüksek statü, genci tutuculuğa götürmektedir. Genç, yetişkin yaşamından soyutlanmış olsa bile Plain Indians ve Afrikada'ki Nuer'lerde olduğu gibi. Fakat soyutlanma, aşağı konum ile birleştğinde gençler muhtemelen değişimde önder durumundadırlar. Nigeria'da Tiv'ler ve New Guinea'nın Manusları bu konuda örnek olabilirler. Musgrove'e göre gencin konumu yüksekse değişim oranı az olacak, aşağı konumda ise, değişme fazla olacaktır (7). Ayrıca ideoloji ve gerçekçilik arasında açık bir çelişki varsa bu durumda genç, yine muhtemelen değişimde önderlik yapar (8). Bu durum A.B.D.'de 1950-1960 olaylarında açıkça görülmekte idi. Amerikan ideallerinde açık bir çelişki vardı ve birçok Amerikan genci radikalleşmiş oldu. Genç radikaller bu idealleri reddetmediler. Gençler bu idealleri hem öven, hem de onlara ihanet eden toplumu reddetmekte idiler. Değişimin gizli kaynağı olan ideoloji ve ger-

(5) Göğüş, M.: "Amerikan Üniversitelerindeki Öğrenci Hareketlerinin Mahiyet ve Nedenleri", 1968 yılı Öğrenci Hareketleri, Ankara 1969, s.153 ve 159 v.d.

(6) Berger, B.: Societies In Change, U.S.A., 1971, s.207.

(7) Musgrave, F.: Youth And The Social Order, U.S.A., 1965. s.126-127.

(8) Lauer, a.g.e., s.185.

çeklik çatışması olduğu zaman herhangi bir toplumun genci, genellikle mevcut toplumsal düzene ekonomik ve psikolojik bağlantı göstermez.

Gelişmiş ülkelerdeki gençliğin toplumsal değişim açısından bir başka özelliği ise, toplumlarındaki bazı gelişmeleri benimsememeleridir. Oralardaki bilimsel ve teknik ilerlemeler, iletişim ve ulaşım araçlarının dünyayı küçültmesi, yetişkinlerin gerçekleştirdikleri nükleer bombalı ve napalmlı şiddet dünyası gençleri etkilemektedir. Bu gençler, artık bolluk ve refah toplumuna kavuşma ile yetinmemekte, bir yaşam anlamı aramaktadırlar. Barışçılık ve bombaya karşı olma gösterileri bunun belirtileridir. Hippy, provo, andreumpter, huligan, halbstarke, vittelone, yakuson, beatnik adlarıyla ortaya çıkan gençlik grupları, bencil bir bolluk toplumuyla bilinçli ya da bilinçaltı bir yabancılaşma ürünü olmaktadır (9). Bu yabancılaşmanın bir başka kaynağı da, geleneksel yapılı yetişkin kültürü ile gençlik kültürünün değer yargıları yönünden çatışmalarıdır.

Gençliğin değişme yarattığı bir başka durum da, o toplumun hızlı bir değişmeye tabi olmasıdır (10). Tarihsel olarak devrimsel öğrenci hareketleri, geçiş durumundaki toplumlarda ortaya çıkmıştır. Çağdaş dünyada öğrenci hareketleri, özellikle çağdaşlaşan ülkelerin özelliğidir. bunun çeşitli nedenleri vardır. Örneğin kaçınılmaz ve yoğun kuşaklar çatışması, yüksek derecede ideolojik kutuplaşma, eğitilmiş gençliğin yetersiz isdihamı, basit, yetersiz üniversiteler gibi nedenler. Bu nedenlerin hepsi de sanayileşmeye geçiş durumundaki toplumumuz bakımından söz konusu olmuştur. Fakat, eğitim ve öğretim sorunları yine 1968 sonrası hareketlerde de rol oynamıştır.

C. AFRIKA GENÇLİĞİ

Bugünkü Afrika gençliği, özel bir durum göstermektedir. Geleneksel Afrika toplumu, gençliğin bağımsızlığa kavuşmasına olanak vermemektedir. Bu nedenle genç Afrikalı, sabırsızlık ve başkaldırı belirtileri gösterir. Fakat bunlara rağmen yine de geleneksel toplumun eğitim sistemiyle biçimlendirdiği Afrikalı genç, başkalarıyla bir arada yaşama alışkanlığı, hizmet aşkı, ailesi ile özdeşleşme bilinci, meslek sevgisi, topluluğun değerlerine bağlılık, toplulukla özdeşleşme bilinci gibi birbiriyle ilişkili özellikler taşır (11). Günümüzde Afrika devletlerinde modernleşme hareketleri başlamıştır. Gençlik de toplumla fiilen ve ruhsal olarak uyumsuzluk içindedir. Bunun nedenleri, gençlik nüfusunun artışı, kentleşme, siyasal boyutlu ulusal birimleri oluşması, karmaşık ve organik iş bölümüdür. Böylece gençliğin toplumla bütünleşme kopukluğu süreci başlamıştır.

(9) Meray, S.: İnsanca Yaşamak, 1983, s.100.

(10) Lauer, a.g.e., s.186.

(11) Boubakar, Ly: "Geleneksellekle Çağdaşlık arasında Afrika Gençliği, Unesco'dan Görüş Derg., Sayı 11, 1981, a.g. yazı.

Gencin içinde geliştiği toplumsal grup daralmış, akrabalık ilişkileri eski boyutlarından sıyrılmış, klanlar ve soylar yerlerini geniş aileye bırakmış, kentlerde çekirdek aile çoğalmaya başlamıştır. Çok sayıdaki genç, öğretim sisteminin dışında kalmıştır (12). Hiçbir mesleki eğitimden geçmeden yetişmektedirler. Böylece işsizlik ordusu oluşturmaktadırlar. Modernleşme, geleneksel topluma özgü eğlence duygusunu da kaybettirdiği için, gençler atalarına yaraşır biçimde eğlenememektedirler. Böylece bugünkü Afrika gençliğinde yoğun bir bunalım söz konusudur.

D. TOPLUMUMUZUN GENÇLİĞİ

Gençlik, toplumumuzda, Osmanlı döneminden bu yana yenilikçilik simgesi olmuştur. Bu yenilikçilik, Türk toplumunu ileriye götürmek biçiminde gerçekleşmiştir. Osmanlı döneminden beri, Batıcılık ve Cumhuriyet döneminde Atatürkçülük, gençliğin benimsediği amaçlar olmuştur. 1968 yılında özellikle üniversite öğrencisi, eğitim alanında reform çabalarının gerçekleşmesine girişmiş ve demokratik yollardan isteklerinin çoğunu elde etmişlerdir (13). Değişen koşullarla üniversitelerin de kendilerini uydurmaları açısından ele alınan öğrenci istemlerinin çoğu gerek kamuoyu, gerek üniversite çevreleri ve gerekse siyasal iktidarca haklı istekler olarak karşılanmış ve onaylanmıştır (14). Böylece öğrenciler toplumumuzda bir baskı grubu oluşturmuşlar, sınav ve öğretim yönetmeliklerini kendi lehlerine değiştirmişler ve kısmen de yönetime katılmışlardır.

1968 yılı sonrası öğrenci hareketleri ise, genellikle siyasal ve ideolojik bir görünüme bürünmüştür. Bunda ülkenin sosyo-ekonomik sorunlarının çokluğu, bu sorunların çözümü konusundaki görüş ayrılıkları rol oynamıştır. Fakat eğitim ve öğretim sorunları yine 1968 sonrası hareketlerde de rol oynamıştır.

1968 yılından sonraki öğrenci hareketlerini bir kısım çevreler ve ilgililer pek ciddiye almamışlar, önem vermemişlerdir. Bazı çevrelerce bu olaylar, toplumsal bir bunalımın ifadesi ya da toplumsal düzene karşı tepki olarak nitelendirilmiştir. Olaylara bu açıdan bakanlar, gençlik hareketlerini çağ gereklerine uymayan kurum ve değer yargılarının yarattığı patlamalar olarak görmüşlerdir. Aslında bu değerlendirme daha geçerlidir. Çünkü toplumumuz hızla değişmektedir. Bu değişen toplumun istemlerine, mevcut kurum ve değerler yeterli olarak yanıt verememektedir.

Gençlerin şiddetle başvurmaları da söz konusu olmuştur. Hernekadar şiddet, benimsenmeyen bir davranış olmakla birlikte, böyle bir şiddet ortamının yaratılmasında yetişkinlerin rolünü ve yurtdışı güçlerin kışkırt-

(12) Boubakar, a.g. yazı.

(13) Tezcan, Mahmut: "Memleketimizin Yüksek Öğrenim Kurumlarında Öğrenci Hareketleri ve Ortaya Çıkardığı Sorunlar", 1968 Yılı Öğrenci Hareketleri isimli kitapta

(14) Tezcan, a.g. yazı.

malarını da gözden uzak tutmamak gerekir. Toplumda çok gerekli reformların savsaklanması, politika oyunlarının sürüp gitmesi gibi durumlara seyirci kalamamak, şiddeti teşvik etmiştir. Ülkemizdeki öğrenci olaylarının 1968 yılından itibaren uzun süre devam etmesinde teknolojik gelişme, toplumu dev çabalarla değiştirme, kendisinin göreve çağırılmasını isteyen programlar istenmesi gibi tamamen Türkiye'nin hızla sosyo-ekonomik kalkınması isteği ağır basmıştır.

Bizdeki gençlik, Batı ülkelerindeki gibi tüketim toplumu ile bolluk uygarlığını eleştirmeden farklı olarak, böyle bir topluma eşitlik ve adalet içinde erişilmesini istemiştir. İşte bu isteklere sırt çevirmiş, ciddiye alınmış yöneticilerin olayların şiddete dönüşmesinde sorumluluğu oldukça fazladır. Siyasal partiler, öğrencileri kendi amaçları için de kullanmak istemişlerdir. Oysa yöneticiler, Atatürk ilkeleri doğrultusundaki kalkınma modelini gerçekleştirecekleri yerde, gençleri farklı iki ideolojik gruba ayırmayı teşvik etmişlerdir.

Gençliğe ilişkin olumlu ve yapıcı bir politikamız olsa idi, gençlik sorunları kuşkusuz azalacaktı. Onları, bir bütünün sayıları giderek artan parçaları olarak saymak, isteklerine kulak vermek, onları anlamak, genç yetişkinler olarak görmek, bu politikanın ilkeleri olmalıdır (15).

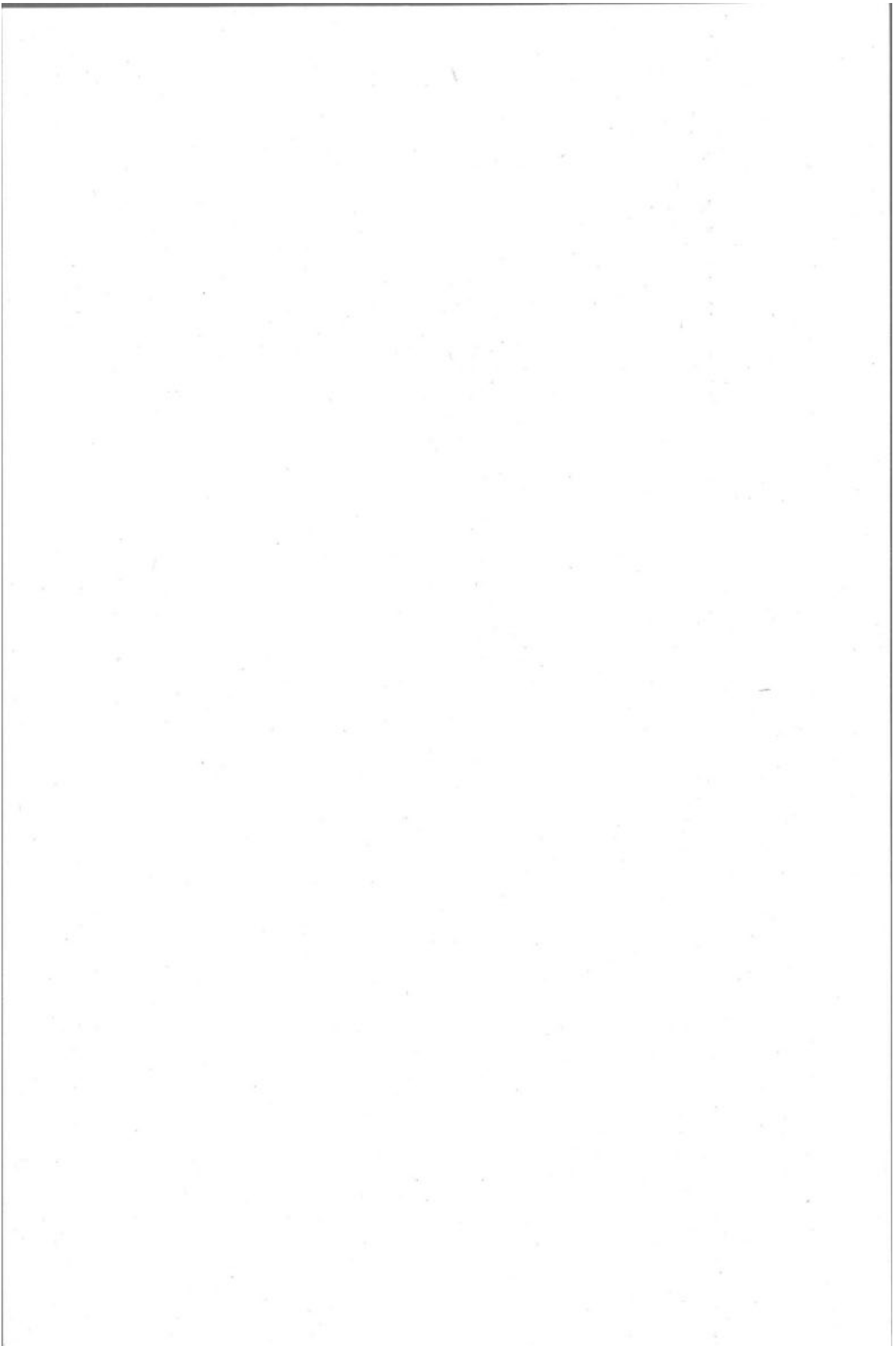
E. AVRUPA GENÇLİĞİ

Avrupa gençliğinde durum farklıdır. Onlar da sorunlar karşısında sürekli tepkilerini belirtmektedirler. Giderek artan işsizlik, konut yetersizliği, çevre kirlenmesi, nükleer santraller gibi konularda sık sık kitle gösterilerine başvurarak bireysel mutluluk ya da mevcut durumu korumaya yönelmektedirler. Avrupa'da bireyci ve keyfe yönelmiş bu kuşaklar, yaşlılara ve yabancılara çatmaktadırlar. Dünyanın kötü durumundan kendilerini sorumlu tutmayan gençler, gönüllerince yaşamayı tercih etmektedirler. Batı Avrupa'nın en büyük sorunlarından birisinin de gelecek için umudunu yitirmiş inançsız bir gençlik kuşağının varlığından politikacılar da endişe etmektedir. Barış gösterileri, bugünkü dünyanın daha kötüye gitmesine engel olmak içindir. Üçüncü Dünyü Savaşını istememektedirler. Avrupa'ya Amerikan ve Sovyet füzelerinin yerleştirilmesine pasifist bir eğilimden çok, diledikleri gibi yaşamak istediklerinden karşı gelmektedirler (16).

Gençlik, günümüzde ister gelişmiş olsun, ister gelişmekte olan ülkelerde olsun, toplumsal değişimde, toplumun çağdaştırılmasında gözardı edilemeyecek, dikkate alınacak önemli bir role sahiptir. Bu gerçekliği tüm politikacıların, yöneticilerin, yetişkinlerin kabul etmesi gerekir.

(15) Meray, a.g.e., s. 114.

(16) Vassaf, Gündüz: Daha Sesimizi Duyurmadık, İstanbul, 1983, s. 146-147.

GENÇLİK KESİMİNDE ALKOL VE UYUŞTURUCU KULLANIMI

13.

Bölüm

A. ALKOL KULLANMA

Okuyan gençliği temsilen öğrenci kesiminde alkol kullanma oldukça yaygın. Bu alışkanlık giderek artmaktadır. Avrupa Konseyinin İstanbul araştırmasına göre her iki öğrenciden birinin alkol kullandığı belirlenmiştir (1). Öğrencilerin içkiye sempati ile baktıkları ve en çok bira içtikleri ortaya çıkmıştır. Oysaki bira, bağımlılığın meydana gelmesinde çok rolü olan alkollü bir içkidir. Liseliler, bu araştırma sonuçlarına göre, içkiyi, evlerde ve piknik alanlarındaki çilingir sofralarında içmeyi tercih etmektedirler.

Gençlerin çoğunluğu için alkol kullanma, başlangıçta, merak nedeniyle bir deney niteliği taşımaktadır. Genellikle çevrenin etkisi bu konuda etkili olmaktadır. Bir arkadaş ikramı ve arkadaş grubu ile bir şeyi kullanmak amacıyla bir arada olma, grubun içinde olma, alkol kullanımını teşvik etmektedir. Okula kafayı bulmuş sarhoş olarak grup halinde gelenler farkedildiklerinde disiplin kurullarına sevk edilmektedir. Alkol bağımlılığı bir ruhsal bozukluk olarak kabul edilmektedir. Sürekli alkol kullananlar da okul başarısızlığı, davranış bozuklukları ve bunun neden olduğu yasal sorunlar, kazalar, arkadaş ilişkilerinde bozulmalar görülmektedir (2).

Bağımlılık gelişimine yatkınlık sağlayan etmenler, kullanılan maddenin kimyasal özelliklerinden kaynaklandığı gibi, öğrencinin arkadaş çevresi, aile çevresi ve kişilik yapısından da kaynaklanabilir (3).

Alkol, bir genç için olgunluk erişkinlik simgesidir. Genç, yaşama alıştığını kanıtlamak ve otoriteye karşı çıkmış olmak için içer. İçki içmek cesareti, aynı zamanda, erkekliği ve yetişkinliği simgeler. Asi olan bir gencin alkole ve yetişkinlere özgü diğer zevklere o kadar erken başlaya-

- (1) Milliyet, 11.8.1995, s. 21.
- (2) Özbay, Haluk-Öztürk, Emine: Gençlik, s. 85.
- (3) Özbay, A.g.e., s. 87.

cağı kuşkusuzdur. Otoriteye karşı koyma, içkiyi teşvik etmektedir. Kolayca elde edilebilir ve ucuz oluşu nedeniyle kullanılması yaygınlık gösterir.

Gençler arasında, şu gruplar, alkol kullanmak açısından daha çok risklidirler; sürekli sıkıntılı gençler, ana babası ayrılmış gençler, kişiliği olgunlaşmamış gençler, bağımlı kişilikli gençler, alkolik ana babaların çocukları olan gençler (4).

Okul başarısızlığı, yarınlara güvenmeme de kullanım riskini artırır.

Her gencin, alkolün, kişiliği ve davranışları üzerindeki olası etkilerini öğrenmesi gerekir. Gencin böyle bir niteliği kazanması ise, onun, ailede, çevrede ve okulda çok yönlü eğitimi ile gerçekleşeceği açıktır.

B. UYUŞTURUCU KULLANMA

Özellikle lise düzeyindeki gençlerde esrar kullanımı, yapılan araştırmalara göre artış göstermektedir. Geleneksel aile yapımıza rağmen uyuşturucu bağımlılığı gençlerimiz arasında artmaktadır.

Avrupa Konseyi-Pompidou Grubu'nun İstanbul'un 12 ilçedeki 18 okulda 2 bin 845 öğrenci üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarına göre (Alkol ve Uyuşturucu Maddelerle İlgili Okul Araştırma Projesi) bağımlılık yaratan maddeleri kullanan öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri karışık (5). Yâni zengini de yoksulu da uyuşturucu kullanıyor. Kuşkusuz ABD ve Batı Avrupalı yaşlılarıyla karşılaştırıldığında bizim gençliğin esrar kullanma oranı çok düşük. ABD'de % 10 olan oran, Türkiye'de % 4 (6).

Uyuşturucu maddeler içinde en çok, esrar kullanılmaktadır. Bilindiği gibi esrar haşhaştan elde edilir, keyiflik durumu yaratır. Bağımlılık potansiyeli düşük bir maddedir. Ancak, bazı kişilerde şizofreni benzeri psikozlar ortaya çıkardığı görülmüştür. İlk kullanıldığında kişilerde panik durumu ortaya çıkarabilir. Alkolle alındığında kişinin bilincinde ağır bozulmalar olabilir (7).

ÖNLEMLER

Tek yönlü olarak gençlere bilgi vermek, onların tutum ve davranışlarını etkilememekte, hatta meraklarını kışkırtmakta ve arttırmaktadır. Öğ-

(4) Beyazyürek, Mansur: "Üniversite Gençliğinde Uyum Bozukluğu Olarak Alkol ve Uyuşturucu Kullanımı". Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu, s. 70, v.d.

(5) Milliyet, 11.8.1995, s. 3.

(6) Milliyet, 11.8.1995, s. 21.

(7) Özbay, A.g.e., s. 86.

retmenin, zararlıdır, yapmayın gibi korkutucu cezalandırıcı uyarıları çoğu zaman zıtlasma ve zıddına yapma gibi eğilimleri doğurmaktadır. Bu konuda öğrencilerin eğitiminde yararlı yollardan birisi, "Küçük gruplar" oluşturulmasıdır. Buralarda ilaçların doğru kullanılışı, uyuşturucuların genel nitelikleri, gençlerin yaşam sorunları ile başa çıkmada nasıl davranmaları gerektiği, kimlerden ve hangi kurumlardan yardım alınabileceği konularında öğrencilerin etken katılımlarıyla bilgilendirilmeleri yoluna gidilmesi gerekir. Bu eğitim grubunun önderi ise eğitilmiş olmalıdır.

- Gençlik sorunlarına bilimsel olarak yaklaşılmalı. Bağımlılık yapan ilaçların kullanımı ile ilgili nedensel etmenler belirlenerek araştırılmalıdır. Kişilik yapısı ve toplumsal nedenler belirlenmelidir.

- Gençlik ve gençliğin ihtiyaçları bilinmelidir.

- Gençlerin boş zamanlarını değerlendirme olanakları artırılarak bu konuda kurumsallaşmalıdır. Böylece onların olumlu, yapıcı ve yaratıcı etkinliklere yönlendirilmesi sağlanabilir. Özellikle sanat ve kültür alanlarında.

- Okullarda rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin bu konularda etkin olmasına çalışılmalıdır.

- Derslerle konunun ele alınması, uyarıcı ve aydınlatıcı filmler gösterilmesi.

- Ailelerin ve öğretmenlerin gençliği anlamaları ve tanımaları için yaygın eğitim programları düzenlenmeli.

- Kitle iletişim araçlarından bu amaçlarla yararlanılmalıdır. Özellikle radyo ve TV de filmler, drama ve oyunlarla konular işlenmelidir.

- Toplum, diğer alışkanlık yapan maddelere göre alkole daha hoşgörülü bakmaktadır. Ana-Babaların bu açıdan da eğitilmesi gerekir.

- Yine, ailelerin alkol v.s. kullanarak rahatlamaları, çocuğa veya gence madde ile rahatlamayı telkin etmektedir. Ana babaların bu konuda da eğitilmeleri gerekir.

- Özel gün ve haftalarda zararlı madde alışkanlıkları ile mücadele yoğunlaştırılmalıdır.

- Gençliğin sağlığına yönelik çalışmalar yapan merkezler geliştirilmeli, gençlik danışma merkezleri kurulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

- Oyun salonları, alkollü içki satımı ve diğer konularda mevcut yasal önlemler işler duruma getirilerek, denetlenme çalışmalarına önem verilmelidir.

Konuyla ilgili olarak okullarımızda şu habere gazetelerde rastladık (8).

(8) Milliyet, 14.2.1996.

UYUŞTURUCUYA KARŞI EĞİTİM

“Okullarda uyuşturucu kullanımının giderek artması yetkileri harekete geçirdi. Milli Eğitim Müdürlüklerinin okullarda düzenledikleri seminerlerinin yanı sıra şimdi de özel okullar uyuşturucuya savaş açtılar.

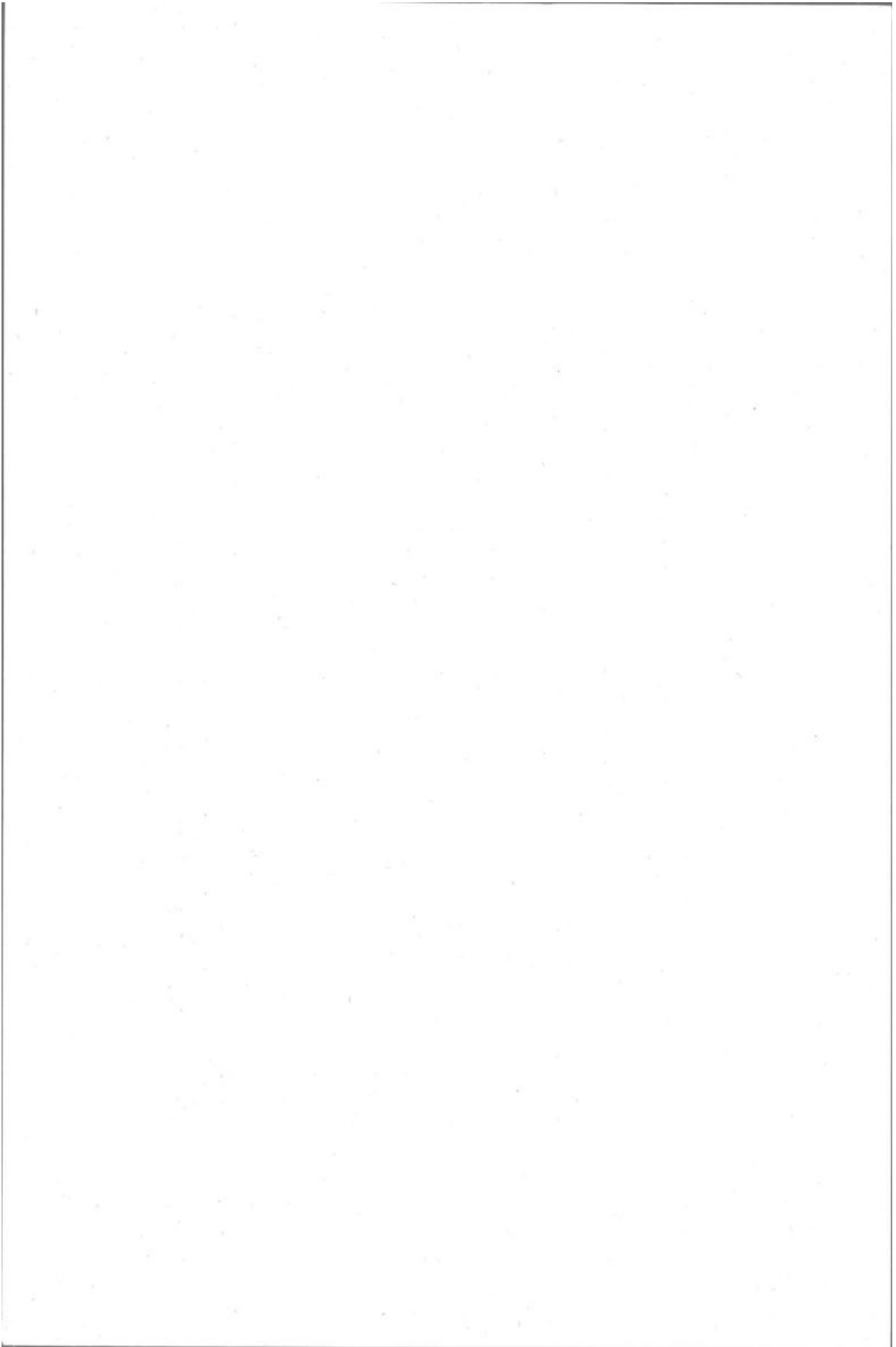
AMATEM (Alkol Madde Araştırmaları Tedavi Merkezi) Türkiye genelinde yayılması amaçlanan “Uyuşturucuya karşı toplumsal yaygın mücadele programı” hazırladı. 5 ana projeden oluşan programın en önemli ve öncelikli projesi olarak tanıtılan Lise projesi için de Özel Okullar Derneği ile işbirliği protokolü imzalandı.

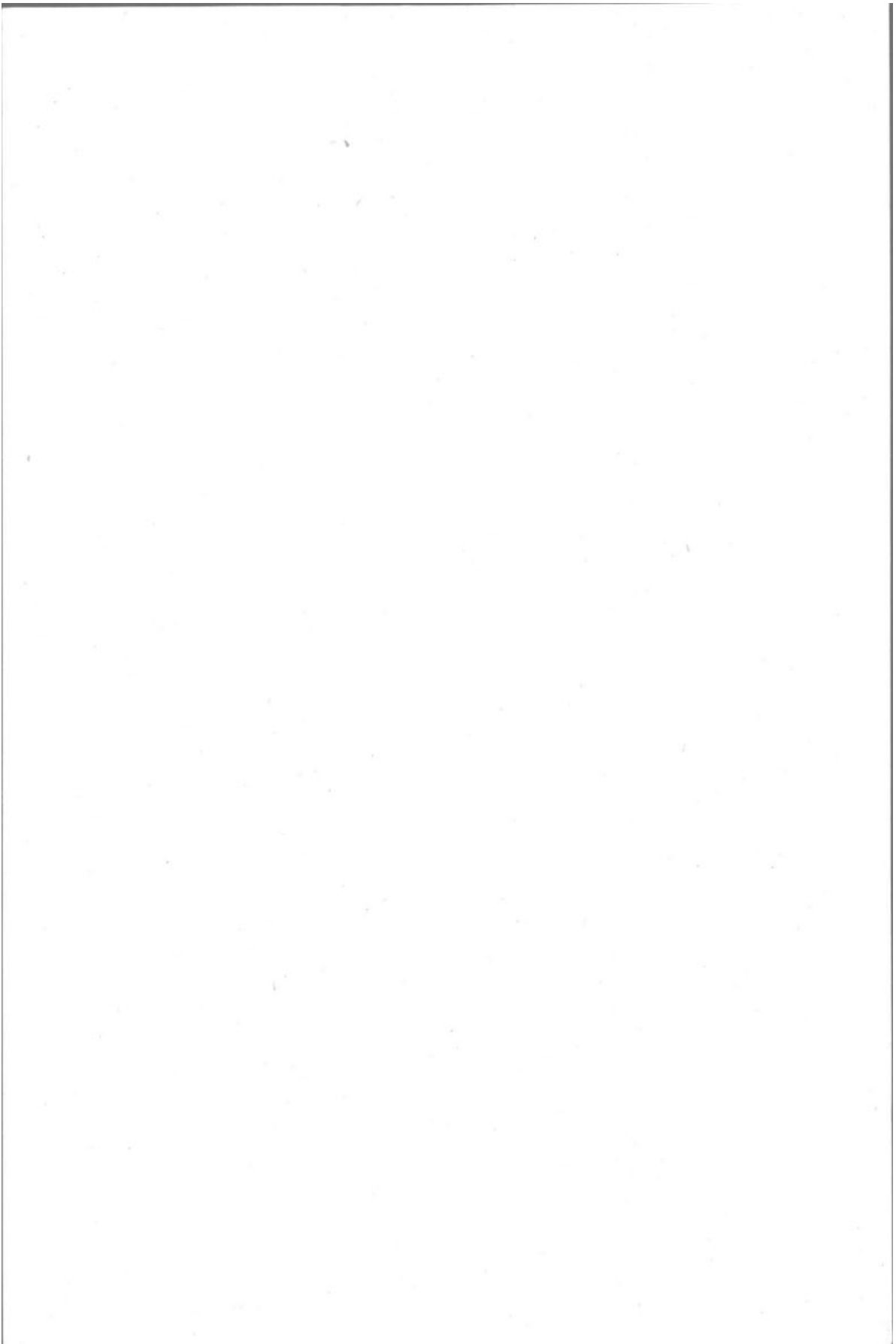
Uyuşturucu madde kullanımında giderek artış yaşandığını belirten AMATEM Klinik Şefi Doç. Dr. Duran Çakmak, “Proje çerçevesinde ilk olarak eğitimciler eğitilecek. Onlar da öğrencileri ve velileri bilgilendirecekler.

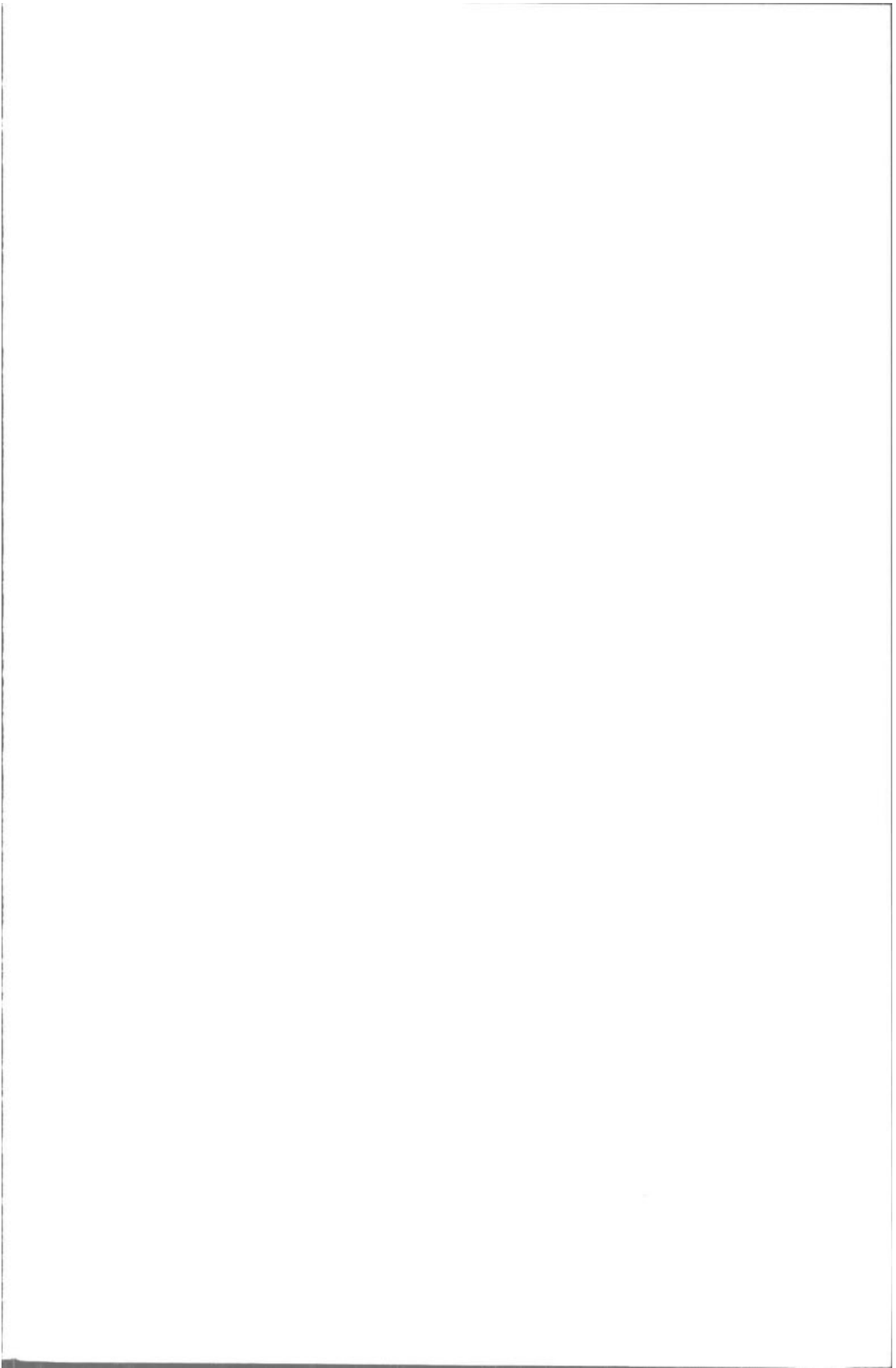
Önümüzdeki 10 yıl içinde uyuşturucu kullanımında büyük bir patlama olasılığı kuvvetli. Bu nedenle şimdiden önlemlerin alınması gerekiyor” dedi.

İstanbul Milli Eğitim Müdürü Aydın özyar madde bağımlılığı konusunda yeterince bilgilendirme yapılmadığı takdirde sorunun önüne geçilemeyeceğini söyledi.

Madde kullanımı yaşının giderek düştüğüne dikkat çeken AMATEM yetkilisi Dr. Kültegin Ögel, “Madde kullanımı en sık ergenlik döneminde oluyor. Çünkü ergenlik aile ve toplumla çatışmaların yaşandığı, arkadaşlık ve dostluğun herşeyin önüne geçtiği, duygusal dalgalanmaların olduğu çalkantılı bir dönemdir. Bu nedenle ergenlik döneminde uyuşturucu kullanımına başlanması oldukça yaygın bir sorun” dedi.

ISBN : 975 - 482 - 386 - 3

FİYATI 300.000 TL.